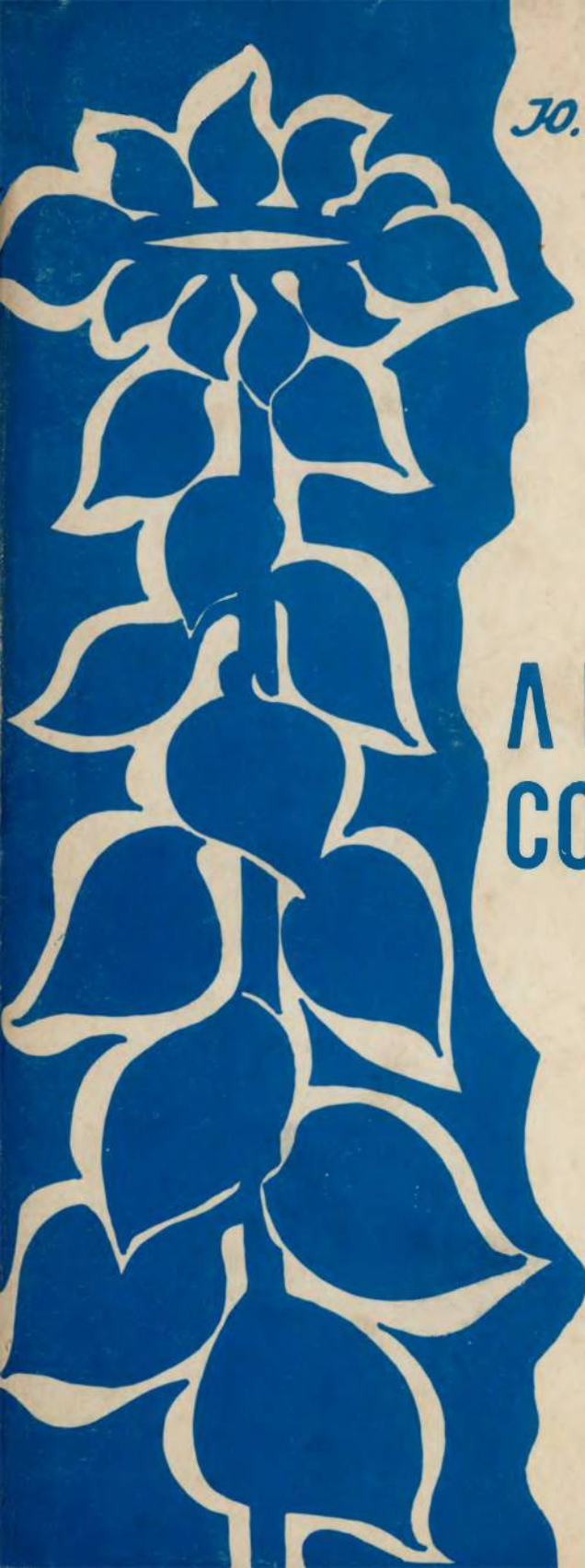

Ю. Буряківець

**ЛИСТКИ
СОНЯШНИКА**

Поетії

YURIJ BURIAKIWEC

SUNFLOWER'S LEAVES

Poetry

Editor Wasyl Pustowit

New York — 1971

ЮРІЙ БУРЯКІВЕЦЬ

ЛИСТКИ СОНЯШНИКА

Поезії

Видавець Василь Пустовіт

A handwritten signature in black ink, reading "Юрій Буряківець". The script is cursive and fluid, with the first letter "Ю" being particularly large and stylized.

Нью-Йорк – 1971

**Обкладинка мистця
Лесі Дяченкової - Кохман**

РОЗДІЛ І

БЕРЕСТЯНА ГОЛУБІНЬ

РЕЛІ

У берестинувий кошик
Впало жолуддя дубів
В час, як дівчина хороша
Йшла назбирати грибів.
В лузі пашіє шипшина
В стиглий закохана глід...
Хлопці на конях полинуть,
Дівчину зваблять любить.
В неї льонисте волосся,
Стрічка вплелась конопель,
На задрімалих покосах
Смага врожайних осель.
Впливе гоголем радість
Серед уквітчаних зел.
Стукне у хвіртку відрада
Аж до осикових рель.

1941

ВІДЧУТТЯ

Домовик не обминає стріху,
Де ляльки лишилися твої.
Подаруй же серденьку утіху,
Щоб шуміли збуджено гаї!
Чом у смутку погляд голубиний,
Все можливе для життя зроби!
Хай у леті будемо єдині,
Полюбивши далі голубі.
І виспівує в дозрінні жито,
Жайворонку вторить звідусіль.
Нам у дружбі вірністю радіти,
Набиратися для лету сил.
Відчуваєм в співах сутність Краю,
До мети простуєм напрямки...
Ластівоньки із-під кроків злітають
І летять у сонці до ріки.

1942

ДОСВІТОК

Аж до третіх півнів місяць світить,
Звис пучком калини у вікні.
Розкотилися персні по світу,
Що колись наснилися мені.

Вишитими рушниками згубно
Зарум'яниться між верб зоря,
Мов господар промовляє трубно,
В білому аж піниться земля!
Многоплідним пребагатим цвітом
Зарясніли вишні у саду.
Бубон, дудка і баян радіти
Будуть за майбутню молоду.
Мчаться коні збуджені від саду,
Місяця сяйне відрадна тінь,
Щоби серце з іншим на пораду
Йшло зустрітись від гучних долин.

1944

ДАРИ

Покривались яруги туманом,
Напливала мара потайки.
Хто ж там бродить у лісі оманнім,
На берези чіпляє вінки?
Їх в русальчине свято дівчата
Залишили, щоб ті женихів
Добротою послали багатих,
Із любов'ю до старости днів!
На березах віночки пов'яли,
Ніби плавні, де дикі качки
Свої гнізда у повінь заклали,
Як листки викидали бруньки.
Буде пісня надвечір лунати,
І русалка поставить на стіл
Глека з шастям отим пребагатим,
Що лишилось від спраглих весіля.

1943

ПЕРЕВЕСЛО

Шуміла зеленню земля,
Підводивсь жайвір голосистий.
Ми заблудилися у полях,
Неначе у чужому місті.
Я мрію радісну плекав,
Суцвіття радувало віти,
Тоді серця нам схвилював
Весняний і бентежний вітер.
Повз явори ішли не раз
В'язати шастя перевесла.
Спесизу бороду повз нас
Дівчата в співанках пронесли.
І я задумався на мить:
Мокрина вирушить по світу —

Невже так юність відшумить,
Як відшумів весняний вітер!

1943

НЕЧУЙ-ВІТЕР

Поле розгулялась завірюха,
Почорніли лози говірки.
Хто ж виходив поночі послушать,
Як Микола забивав гвіздки?
Значить, буде зимонька сувора,
І закваситься в річищі лід.
Снігом умиваються надворі
Чарівниці, ледь настане світ.
Вже поріс попід нечуєм-вітром
Цебер, що по воду з ним іти.
Хтось життя заплутав наше хитро,
Для життя не маючи мети.
Чи магічної дістану сили,
В пору, як зіходить молодик.
Вже на рожна хмару настромила
Невідома сила від злорік.
Все ж хотілося у рясноквіття,
Як спросоння защебече ліс,
Хлопчиком виходить непомітно,
Що у грудях сонечко поніс.

1944

МОЛОДА

Лиця теплілися воскуваті,
Натовп на чудо чекав.
А молода не прийшла обвінчатись,
Спадь блискотіла між трав.
Чутка непевна кружляла по людях,
Ніби світилка від брам,
Тож в молоді відрізано груди,
В яму підкинуто псам.
Верликом вечір дзвенів понад бруком,
З яру ракетовий сніп.
Ще у безногих тягнулися руки:
— Дайте, о, люди, на хліб!
Скинув вельону узорі примарні
Обрій у стрілах грімких.
У світачах під гарматні удари,
Гаснуть почали свічки.
Хтілося геть із огради вікати,
В морок окутався храм.
І нареченою Божая Мати
Слізно з'явився там.

1942

РЕМЕЗ

Хвилі до кручі сягали,
Вужем збентежився плав.
Це йому гуси кричали,
Ключ їх за гасм пропав.
Пташко весняно-вівсянко,
З вирію хто ще летить?
Хор солов'їний світанком
Лади вітає прихід.
І задзвеніло привітно
Сонце від збуджених плес.
Там рукавичку тендітну
Звисів із іви ремез.

1942

ЯРИЛО

Відлигою повіяло з ріки,
По котики я вибрався у вечір,
Лозою виведу гучні рядки
На талому снігу — весни предтечі.
Хай забує молодість хмільна,
Хо́да Ярила чується знайома.
Ступне — і ніжні проліски весна
У розголосох викидає грому.
Дівчата мріють у блаженних снах
Про купіль снажну у майовий вечір,
Коли у зорях туманіє шлях,
Жага горить в цілунках молодечих.
Я наламаю вербний первоцвіт,
Любов плекаючи свою несміло.
Хай спалахне твій вогнецвітий світ,
Якого в жартах зачепив Ярило.

1942

ОЧИЩЕННЯ

Розшумлялась в зіллі на городі
Тонколиста липа у маю.
Хтось з дівчат край копанки на вроду
Задивлявся в задумі на свою.
Непочатою іше водою
З чарівниць умилась не одна,
Чарувати молодість красою,
Радість серця виповнить до дна.
А опісля зір свій зупинити
На вибранцеві, йому віддати
Всі віночки в зорянистім світі,
Сплетені для юности відрад.

1942

СИМОНОВЕ ЗЕЛО

Зіллячко Симонове пов'яло,
Ті цілюші вруна я шукав,
Чари, мов коханнячко пропало,
Ворожбит лихе їм нашептав.
Поле в молитвах, мов перед смертю
Та бабуся, що гріхи свої
Вшент заклjala в личаках подертих,
В ті осині, гедзеві рої.
По цілюшім по веснянім квіттю
Навмання йду в споришеву ніч.
Чудодійне зілля нів освітить,
Що від всіх лікує протиріч.
Із корінням я розпуку вирву,
Помолюся небу я за те.
Серденько нехай забуде прірву,
Край якої молодість цвіте.

1942

МОЇН МАТЕРІ

Мати моя, бідна моя мати,
Скільки горя в постаті твоїй.
Не сини постукали до хати,
А вечірній мерзлий буревій
Холодуки нанесе знадвору,
Світло згасить говором своїм,
І застогне голосно в просторах,
І вітри піднімуть сніжний дим.
Вже вечірня зіронька зіходить,
Із моїх заметаних доріг.
Як же визнаєш, де сини проходять,
Цілу ніч мете, ридає сніг.
А тобі хотілось небагато:
У спокої віку доживати.
Можеш в бурі про синів спитати,
Що невпинно котиться до хат.

1941

ОСІНЬ

Оголилась дика груша в полі,
Деркачами небо огляда.
Носить осінь дички у приполі,
Русокося, стигла, золота.
Купчиками стане прикрашати
Мак-видюк, барвінок, васильки.
Знову полагатимуть дівчата
Доленьку – виходить до ріки.

І в коморі дички на соломі
Висипала мокрі та тверді.
На заквітлу гілочку в утомі
Дивиться в задумі край води.
Вже Дмитрова сурма із-за рогу
Снігу наvertsає до воріт.
Місяць випливає на дорогу,
На зимовий подивитись світ.
Під снігами ниви і покоси,
Вовчі зграї викрешуть вогні...
Людам ще нагадують про осінь
Гнилочки солодкі, запасні.

1941

ЕСКАДРА

Слухай, міньюре, наказ адмірала,
Шторм наближається після авралу.
Чується бурі розлючений спів,
Скільки даремно загублено днів!
В нас на подвір'ячку м'ятою пахне,
Явір вдягнув злототкану папаху,
І сівачем спочива біля хати... –
Дано наказа, щоб пару підняти!
Наша виходить ескадра у море,
В тиші темніють скелясті простори,
Чи порятує Микола святий
Нас у розлючений буревій?
Важко морям від потоплених військ,
Курс залишився в Новоросійськ.
Нас адмірал по дорозі все 'дно
З каменем пустить на змулене дно.

1942

ГОРОБИНА НІЧ

Ходять хмари укупі із вітром,
До Іллі їм у згоді брести,
А опісля в зазоряній митрі
Прикрашати самотні мости.
Тож і серце кохало не в пору,
Вже навстріч – вітровії здаля...
Мряковиною вкрились простори,
В блискавицях ридає земля.
Я твої розплітатиму коси,
Закосичу барвінком дібров.
За Палієм замислилась осінь,
Що зарив у копиці любов.

1944

РОЗПУКА

Доля чиясь повечеряти в гаю
Йде, до вдови заверта.
Бідна вдовиця картоплі не має,
В неї оглухлі літа.
Гримає в двері сінешні опівніч,
Ніби Покрова смутна;
Чують дівчата: кричать треті півні,
В цвіті вишень — далина.
То їм наснилось, бо цвіту не буде
В саді співучому там.
Хвища дороги знесило розбудить,
Скромним назвавшись ім'ям.

1942 р.

ВДОВА

В полі полин схолий,
Мокра осіння трава.
Часто картоплю з поля
В торбі несе удова.
Втомиться, сяде спочинуть,
З личка стираючи бруд.
Сонце за обрій полине,
Хлопці з покосу ідуть.
Хочеться всім пожалітись:
Сина з походу нема.
Знову снігами засвітить,
В долах застогне зима.
Хто ж їй гілля начухрає,
Словом зігріє поріг?
В полі людей зупиняє,
Сина шукає між них.

1942

ЗГУБА

Весілля буде у погоже літо,
Отож, радіти, а не плакати нам.
Чиясь вже доля розпустила віти,
І заглядає у озерний храм.
А ти до мене усміхнулась з боєм,
І думаєш: загублений для всіх.
А в мене сил ще вистачить доволі,
Щоб повернути непочатий сміх.
Як і тоді — до фронту ешелони,
Росистий лист розсипано в саду.

Вогонь в душі не може похолонуть,
Але "прощай" — я більше не прийду.

1943

ВІТЧИЗНА

Залишились сплюндровані брами,
Виростає злидотно трава.
Ось стоїш, як стояла віками,
Нездоланна і вічно жива.
Клятва вбитих боротися кличе,
Де ж дістати упевнених сил?
Я твоє помічаю обличчя
Серед вкритих барвінком могил.
Там березам про волю шуміти,
І світило в блакиті попливе.
Хіба можна тебе не любити,
Коли серце тобою живе.
З нехворощі підвівся світанок,
І рум'янцем залив виднокіл.
Нам примарився плач полонянок,
І свистіння отруєних стріл.
Бродять весни розгуканим світом,
Ряст вкрашає похмурий покров.
Будеш ти дорожити прожитим,
Що всесильно вертається знов.

1943

МАТРОС

Пропливала слава довкруги,
Кличем волі билась в береги.
Вирушали хлопці звідусіль
З українських городів і сіл.
Піднімали бойові стяги,
Скрізь дрижали люті вороги.
Йшов матрос за Україну в бій,
З безліччю омріяних надій.
У повстанцях, де ліси шумлять,
Влучно бив по німцях автомат.
Догорів світанком рідний сад,
І матрос не повернувся назад.
Його тіло водами пливло
Повз війною спалене село.
Навіть мертвим він для ворогів
Був страшний серед багряних днів.

1942

ПІСЛЯ БОЮ

Нашим полям увижається жито,
Стиглі вусаті снопи.
Темними ямами в небо відкрите
Зорять руді черепи.
Битви жорстокі пройшли сараною,
Здерли з діброви покров.
Втерлась червоною темінь полою,
Грім у відлуннях пройшов.
Ген, вітряки кістками хитають,
Голову кінь похилив.
Пашу, травичю узбіччям шукає,
Тож конюшиною снів.
Їх не знайти, як нічого святого,
Шепчуть поля про снопи.
Дивляться німо на жовті дороги
З ям дошових черепи.

1942

ЖУРАВЛІ

Зашумлять явори ясночолі,
Порозбуджені півнем ледь світ.
Я зберусь у волошкове поле,
Журавлям посилати привіт.
Тож недарма журился за ними,
Прогримів нам розлукою грім.
Йшов безмірно місцями чужими,
Ніс жалобу у серці своїм.
І не можна мені не радіти,
Хоч в сорочці лишився самій.
Зацвіте у блакиті суцвіття,
Щастям сплине між радісних мрій.
У гніздо, що звелось над дахами,
Ви опуститесь, гості мої.
Побратався недарма із вами,
Ви ж так любите рідні краї!
Вже клекочете радо в розмаї,
Хороводу лунає мотив.
Люди щастя своє зустрічають,
Що суцвіттям спливає садів.

1943

ВОЛОШКИ

Вже волошки засиніли в житі,
У намітках льону нагідки.
Чом від всього польського квіття
Серце так хвилюють волошки?

Їх кохана дівчина любила,
Маківками їх переплете,
І уважно в дзеркало дивилась,
Чи віночок до голівки йде?
Ще любов виводить мрійну пісню,
Вітру від пшениць майнула тінь.
Наді мною пташечка нависне,
Кличе у надхмарну височінь.
Може це ти з Краю прилетіла
Передати вістку з рідних хат.
У волошках жито зарясніло,
Та нема для кого їх нарвать.

1944

БАЛЯДА ПРО МАТРОСА

Береги лишилися уявлені,
А насправді — широчінь морів!
Пробиравсь моряк, у битвах вславлений
З-за херсонських вітряних степів!
Покривались очерети мрякою,
Догоряли зірвані мости
Це ж йому, бездомному — собакою
Суходолом довелося йти.
А його дівча чекало стомлене,
Народилось у блаженстві втіх!
Жартували очі — сяйні гомони,
Непідробний відбивали сміх.
Інше пригадав матрос, вертаючись
В полум'ї щезали береги.
Вило море, моряків ховаючи,
Він живий лишивсь, та без ноги.
Чи моряк про лихоліття журиться?
Ще вирує під бушлатом кров.
Несподівано зустрів на вулиці
Ту дівочу, ту свою любов.
А дівча, як вгледіло, то крикнуло,
До матроса кинулось мерщій,
Поспитало з мукою великою:
— Звідкіля узявся, любий мій? —
Відповів із поглядом загостреним:
— Я приносити недолю міг.
Слухай, краще вже з пістоля — пострілом
Поклади мене в зірчастий сніг.
Непотрібно мучитись до віку так,
Радости не знати у житті.
Що ж робити будеш ти з калікою,
Наші заміновано путі.
І дівча промовило упевнено:
— Вже нікуди, страднику, не йди.

Розгулялась хуртовина стемнена,
Захлинулись у боях фронти... —
Та пішов, і рожевіє в споминах
Дівчина, яку він полюбив.
Потайки вона чекає гомонів
Від покритих млою берегів.

1944

МАЧКИ

За левадою мак облетів,
Горобиноі ночі вітри
Котять свій нерозпаканий гнів,
На молитву стають на зорі.
Безліч війська у безвість пішло,
Не заснути скорботним жінкам.
Он дівча із пучечком прийшло
Маковійським в освітлений храм.
Чад вставав від горящих свічок,
І звисали маківки важкі
В неї там між пахучих квіток,
Що нарвала собі на вінки.
І молилась дівчина за всіх,
Вітер, свій втихомиривши гнів,
Кинув пригаршу блисків до ніг
З тих відцвілих, мов юність, мачків.

1943

В ГОЛУБИХ РОЗДОЛЛЯХ

Пахне луками за перелазом,
Де гніздо на в'язі журавлів.
Мов черпак той меду; вип'єм разом
Кухоль щастя для майбутніх днів.
І розійдемось у різні боки
Блуд бороти, Касіяна гнів.
Гіркотою полиневі роки
Хай не дмуть з попалених садів.
Довго долю у житті шукали,
Хтось її, як гілку, надламав,
І блищать у неозорих далях
Інею торочки серед трав.

1943

МАТЕРИНКА

Ні, для мене не є ви чужинка,
Я ж кохану по вас впізнаю.

На Карпатах цвіте материнка,
Як і в нашій поліській краю.
Ви зірвете її для забави,
Загадково всміхнувшись чомусь.
Може я по засніжених травах
На Полісся своє повернусь.
Пропливатиме бабине літо,
Зашумить материнкою в'яз,
І кохана, всміхнувшись привітно,
Нагадає зненацька про вас.

1944

КОНВАЛІЇ

Ти завивала з конвалій
Недругам лютим на зло
Свіжі вінки, щоб у далях
Злих нарікань не було.
Плаче береза, бо в неї
Рано зів'яла краса,
Ще від напасти — в алеях
Сонце віночком звиса.

1944

ГОДИННИК

Насняться провесневі днини,
Кімната втішна без прикрас.
Там на стіні проб'є годинник
Життям нам визначений час.
Ми розбредемося по світу
Крізь непогоду і бої.
Чужі нам нагадають квіти
Про ті свшанові краї.
І усміхнемося прегірко,
Все буде у житті гаразд!
З уяви сплине сяйна зірка,
Що в присмерковий сходить час.
І світить над заснулим домом
Щедротним знаком від облуд.
Вже народились невідомі,
Що до мети таки дійдуть.
Хай хліб насущний розламають
І словом лагідним, незлим
Згадають нас у ріднім краї,
Вогонь приносячи у дім.

1942

ПОКРОВА

Інею прозоре павутиння
Начіплав світанок на гіллях.
Плине хмара, кольору жоржини,
Над марою перекритий шлях.
Ти по стежці попрямуєш садом,
Босі ноги виміє роса.
Заспіває піднебесна радість,
І стривожиться твоя краса.
На святу Покрову про весілля
Поворожиш тайно край води...
З яблуць у пахуче вогке зілля
Соковиті падають плоди.

1944

КОРАЛІ

За квітчастим лугом засиніли далі,
Змовкли з вітрями на горбах жита.
Я піду шукати згублені коралі,
Соснами шуміли спрагнені літа.
Зірване намисто покотилось долами,
Мчалася відрадою, скільки сил було.
Стернями, колючками вся душа поколена,
Маками тривожними серце зацвіло.
За тобою, дівчино, я тужити буду,
Розплився мріями, як туман навкруг.
Косами сп'янілими пахне сіно всюди,
І устами стиглими шепче сонний луг.
На стіжки росиця у світанках випала,
І шумлять берези в перлах наливних.
Я знайду коралі ті, в мороці розсипані,
Їхній дзвін калиновим лугом не затих.

1941

ЯБЛУНІ

Яблуні осипались на твої сліди,
Ти сказала поглядом: на любов не жди.
Йшли громи з негодою на останній бій,
І яснішав погляд голубливий твій.
Натякнули очі про журливий шлях,
Пропливав схвильовано піднебессям птах.
Разом вирушати — я тобі сказав,
І по жити вітер звуки розіляв.
А мені почулося — то співаєш ти,
В невідоме линули сірих хмар плоти.
Усміхнулось сонечко в голубих шовках,

І відчув я впевненість у твоїх очах.
Ой, шуміли трави після теплих злив,
Так скажи, навіщо я тебе зустрів?
Яблуні осипались, не шумлять сади,
Ти пішла, промовивши: на любов не жди.

1941

ТЕПЛО

Ми давно з тобою не стрічались,
Ти з другими прогуляла дні.
Впав сузір'я пояс край причалу,
Де сховала темрява човни.
Ще минуле шум пасату будить,
І босоніж переходить брід.
Ось кладеш голівоньку на груди
І про щось замріялась на мить.
Ти весняну повинь пригадала
І вогні розлитих берегів.
Верби грайно коси розпускали,
В твій вслухаючись безжурний спів.
Так далеко розливались води
І синіли у твоїх очах.
Він пішов і більше не приходив,
Залишив тебе саму в сльозах.
Так прости за неприємний спомин,
Хоч у нім краплина є тепла,
Що живе і світитись над домом,
Звідки йшли ми на чужі світла.

1942

ЧЕРЕМХА

Не знайти твоїм мріям спокою,
Розметались, мов листя алей.
Туманіли стоги за рікою,
І дивилася втома з очей.
Ти хотіла край греблі спочити,
Комашні докучали рої,
Із черемхи спадало суцвіття,
Запліталася в коси твої.
І я знаю, що тільки весною
Все вертається палко любить,
Відгукнулася радість струною
І жоржиною в серці горить.

1943

ШОВКОВИЦЯ

Зорями в морок дзвонила над Краєм,
Місяць галуззя ронив від гаїв.
Хто ж так мене, як вона привітає
Шумами, що зрозумілі без слів?
Верхом сягала далекі округи,
Сонце в сорочці самій пробіжить.
Шум зіноваті і шавлії слуха,
Струсить шовковиць солодких із віт.
Симон Зілот*, утомившись в ходінні,
Сповнений спраги — обрус простеляв
І наливав у горнятко стодзвінне
Чистого меду роменових трав.
Нині у неї усохло верхів'я,
Спомин лишився розвітрянних днів.
З ягід звисає гронисте сузір'я,
Ними вона частувала бійців.

1941

* Симон Зілот — бог квітного зілля.

НЕЗАБУДЬКИ

Народилася мрія в світах,
Мов богиня на землю зійшла,
Розсипала канупер на шлях,
Де красуня-весна не цвіла.
Їй ніхто не повірив з людей,
І вона, ніби янгол небес,
Незабудьки зронивши з очей,
Загубилась у шумі берез.

1944

ШАХИ

Впевнено у шахи двоє грали,
В домі — сизий дим від сигарет.
Королеви і тури злітали,
Посувались пішаки вперед.
Не хотів ніхто із них програти,
Канонада линула з лісів.
А на фронті йшли у бій солдати
І кляли у гніві королів.

1944

В ЛИХОЛІТТЯ

Ти в пору цю лягаєш спочивати,

Сон утікає в невідомий двір.
Чужі ідуть по вулиці солдати
Десять від Альпійських невідомих гір.
Тебе учора кликали в управу,
Гармат з-за поля чувся перегук.
Йшли полонені по зів'ялих травах
І падали на почорнілий брук.
Закопували люди їх за гаєм,
Де цвинтар поруйнований стоїть.
Тривожишься і Господа благаеть,
Рятуючи себе серед страхіть.
Кружляє сніг, неначе від напасти,
Вкриває шибеницю і хрести.
Молитву шепчеш за майбутнє щастя,
Любов у ньому мусить зацвісти.

1944

ЖИТА

Ой, чого посмутніли над ранок
Ви, жита придніпров'я, мої?
З джерела я наповнив свій дзбанок
І іду повз співучі гаї.
І красується глід в небокраях,
На Покрову готуй рушники.
Ви скажіть: про що вас питають
Вечорами людські кістяки?
Нещодавно на смерть тут стояли
Хлопці в битві за волю свою,
На межі нездоланими впали
В тім нерівнім жорстокім бою.
Щоб зросли ви дзвінки та високі,
Мов малеча, що ще на руках
В матерів підростає, нівроку,
Сівачами виходить на шлях.

1943

БАЛЯДА ПРО КОНЕЙ

Шляхи кривавились доквіл,
Вгрузали коні в жовтім глії,
Напружившись з останніх сил,
Тягли понурі батареї.
За ними куль невпинний лет,
Шеренги втомлених солдатів.
Та коні знають, що вперед
Будь-що їм треба поспішати.
Гречок біліє первоцвіт,
Пшеничні у полях алеї,

Там їм дозволять відпочить,
 Щоб повернути батареї,
 Гарматам люттю загромить,
 Розлити помсту поза гаєм,
 Щоб відступ тисячам прикрить,
 Які стомилися докраю.
 А потім з вітром в перегони
 Топтати гречок первоцвіт...
 Одне не знали тільки коні,
 Що конвоїрів вбито всіх.

1943

ЧИТАЮЧИ "ВЕРШНИКИ"
 Ю. ЯНОВСЬКОГО

Солому вечір закружляв вихристо,
 І вітер на околиці ослаб,
 Там командири наповняли змістом
 Скупі площини поруділих мап.
 Хіба вони вели полки надарма,
 Щоб гарцювала смерть по кістяках?
 Від рішення залежить доля армій,
 Козацьких армій, змучених в боях.
 Їм пагорби і вітряки знайомі,
 З них в кожного напружене лице.
 От розірвав один шинелі комір,
 Немов вороже, бісове кільце.
 Настала легкість, зірваний з припону
 Носився легіт і дівочий сміх.
 У відповідь іржали млосно коні,
 Мов ревнували вершників своїх.
 Хіба таких хто спинить чи поборе,
 Де штаб назначив для прориву кут.
 Над мапою засяли дивні зорі
 І вказували завтрішній маршрут.

1944

БРИГАНТИНИ

Ти вдивлялась в дрімотні простори,
 В бухті сірій темнішало дно.
 Кораблі не верталися з моря,
 За якими тужили давно.
 І хотілося гірко сміятись, –
 Ми ж надіями марно жили, –
 І здавалися хмари крилаті
 Кораблями, які не прийшли.

1942

КОЛОСКИ

Колоски у полі похилились,
 Дні холодні мусять надійти.
 На видоллі гречка забліла,
 Де тумани піднялись густі.
 Прокричали на розлуку птиці,
 В ірій жовтий простелився шлях.
 Нам услід крилатим задивиться,
 Прочуття ховаючи в очах.
 Мушу я поїхати далеко,
 Не вернуся скоро – то й не жди.
 Замість мене, привітай лелеку,
 Завітає з маками сюди.
 Засумуєш в мерклих небокраях,
 Де вітрів схвильований розмай.
 В теплий вирій гуси відлітають,
 Падають знесилено за гай.

1944

ГОРОДИ

В наших краях зеленіють городи,
 З багва тумани спливають до хат.
 З кручі верба задивилась на вроду,
 Присмерку свічі врочисто горять.
 Небо цілинне розоране плугом,
 Хмари ріллею лягли у полях.
 Йду, вівтарем зачарований лугу,
 Там біля нього весна в молитвах!
 Виведе жайвір мелодії чулі,
 Ластівка квіття несе на крилі.
 Млосне ірнання з долини почувлось
 Бистрих коней в настороженій млі.
 Тихою радістю сповнені думи,
 Хмар пропливають барвисті човни.
 Місяця плеск в зачарованім шумі
 Здавсь поцілунком дівочим мені.

1942

КЛЕЧАННЯ

Загорнула у лоно холодне
 Хвиля зілля озерних утіх.
 Перестав крук купатись у водах,
 З гайворонних не кряче доріг.
 Ще у леті невпиннім десь лине
 Пазурі задубілі зігріть...
 Так і ми у розлуці і нині

Розшукати не можемо брід.
Як вернутись у край, де барвінок
З васильками смарагдо цвіте,
І в клечальну суботу дівчина
Щастя мріє спіткати золоте.
Хто осяці поганьблений скаже,
Чи щасливі молодші ідуть
По шипшину, де іній проляже
На росу незбагнених пречуд.

1944

ВЕСНЯНЕ

Сонце квіття назбирало в поли,
Щедро силпе за стемнілу гать.
Затихають вітряки у полі,
Де виходять мавки погулять.
Три кубки березового соку
Наливала молода вдова.
Хтось його попробував, нівроку,
Від думок сивіє голова.
Волошково усміхнись, привітно, —
Та зелена сукня чи мені?
Одягас гай її у квітні,
Шум його в стодзвінній вишині.
І вітає ліс зеленим рухом
Ті березові п'яні вітри.
Вийду я відлуння серця слухать
З радістю чи стрінусь на зорі.

1943

КАРПАТИ

Ліс смерековий німів стіною,
Осушивши росянистий дзбан.
На стежині ранньою весною
Молодий боець вмирав від ран.
І дрозди з шпаками шебетали,
А ведмідь ревів, аж трясся гай,
І окате сонце піднімалось,
Взолотивши придніпровий край.
Воїнові злотоверхі брами
Увижалися серед шпилів,
І здалось, що жінка йде від ями,
Де ворожу силу він побив.
Із дитиною прийшла в Карпати,
Чи йому стояти на ногах —
Дубові на пні, якого стяти
Встиг гарматень, линучи на шлях?

Міномети мздою говорили,
Туманів Марії-Диви лик.
І упав на землю почорнілу,
Перемоги привітавши крик.

1943

НА ВУЛИЦІ

В чорних заплуталась дівчина картах,
Страх підкосив серденько її.
В темних завулках загубиться завтра,
Дні молоді запечалить свої.
Згубить віночка з голівки зарано,
Злякана чирка спурхне в тишині.
Стане негідник грозити наганом,
Примха тваринна спливе з глибини.
Чистою схочеться дівчині душу
Все ж зберегти у молитві п'янкій.
Може святу хоч Покрову зворушить,
Люди про гріх не згадають тяжкий.
Буде благати в молитві безсило,
Геть відсахнутись у днинах від зла.
Дай же, о, небо, їй щасної сили,
Серцю даруй у світанках тепла.

1943

ВІДСТУП

Плакало за матір'ю дитя,
До стелини піднімався сум.
Схлипувала у дощах земля
Від нерадісних, зболілих дум.
А полки проходили на схід,
День в розбитій балці догорів.
Смерть бійців виводила в похід,
Панахидила між сірих нив.
Йдуть полки, і місяць з-за доріг
Освітив обличчя і пропав.
Деся на лузі відпочити ліг
Втомленим солдатом серед трав.

1942

ЛЮБИСТОК

Ясен скрипів уві млі,
Мріяв про згаслі вогні.
Там із тобою пройшли
Крізь заметілі страшні.

Вздріли любисток з вікна,
Хто ж його в співанках плів?
Вишила ніжна рука
Плахту зелену лугів.
Мрії схотілось сузір
З Божого саду зірвать.
Хай вони юність у вир
Кинуть, де квітне блават.
Ніби дитину оту
Мати в любистку купа,
Хай нас на ветхім мосту
Доля минає сліпа.

1942

М'ЯТА

Наречену вийду пошукати,
Без серпанку вийшла до вінця.
Вже поганьблено пучечки м'яти,
Темряви не стрінуть кінця.
Випав день злорадної неслави,
Ще ятріє серце і кричить.
Про любов замислиться лукаву,
Що ілюзії створила міт.

1943

ПОВСТАНЦІ

Наростає синеводу гомін,
Плачуть няви в кожному куті,
Вовча згроя вила біля дому,
Де живеш у лісничівці ти.
Піднімались від озер примари,
Шаруділо листя уві млі...
Вчора з Дону їхали мадяри,
І бої з повстанцями вели.
Догоряла лямпа серед хати,
Вечір від віконниці спливав.
А мені наказ був одягатись,
Море розливалось заграв.
Ти мене розшукувала всюди,
Я в постанцях за Десною йду,
І коли в сторонці нашій буду,
Відпрошуся в старшого й зайду.
До вікна усім дівочим тілом
Припадеш в самій сорочці ти,
Як почувеш голос мій несмілий,
Що опівніч скаже: "Що ж, пусти..."

1943

ЛІТО

Відпливає літо в золотім човні,
Розклада офірни до небес вогні.
Срібні ще веселля в кочетах дзвенять,
Голосами мрійними спрагнених дівчат.
Серпню випадає неозора путь,
Від гречок бджолиний не стихає гуд.
Та і він надвечір з поля пропаде,
Як в дощах холодних осінь надійде.

1943

ОТЧИЙ ДІМ

Я в ньому виростав і не забудь
Вогнів з веранди плинну каламуть.
В годину смутку ними марив я,
В них молодість теплилася моя.
Покинуть край примусив супостат,
От знову я вертаюся назад.
Доносить присмерк із усіх сторін,
Як б'є по вмерлім надвечірній дзвін.
Я побиваюсь пташкою, журюсь,
Кого зустріну вдома, як вернусь?
І може мати вибилась із сил,
Спочила край занедбаних могил.
Ніхто над нею не підвів хреста.
Хто ж сиротину в полі привіта?
От рідний дім стоїть у далині,
Не заблищать задумливі вогні.
Німіє в синій мряці провесна,
Відрадно світло вдарило з вікна.
О, не забути тих мені хвилин,
Чи це твою я бачу, нене, тінь?
Сипнув суцвіття дрозд із верховіть,
Вітаючи додому мій прихід.

1942

ЯРОСЛАВНА

Скільки було поминальниць слізливих
Там серед тризни неугасних багать!
Видко з Путивля ще маки на нивах,
Ніби серця ті дівочі, горять.
Над полиневим розмаєм спливають
Хмари, могутні звелися дуби.
І, як в Боянове врем'я, злітає
Голубом сонце в туман голубий.

Ждуть матері й наречені з походу
Воїв звитяжних, і вітер ридьма
Ще від куців благовісного гльоду
Серце холодним мотивом пройма,
Честь ми свою боронили іздавна,
Тож привирається в шквалі навал
Нам на валу на отім Ярославна,
Що, як зигзиця, оплакує даль.

1942

БЛАГИСТЬ

Хтивий не клубочється туман,
Рогозою й лепехою щез.
Чий же то хитнувся ніжний стан
Біля сонцем впоєних берез.
У шуканні згублених відрод,
Нахилилась постать у човні.
Розкотились лугом і дзвенять
Ті разки шипшини чарівні.
Ми вітали юність край доріг,
Обіцяла вічну нам любов.
Поза лугом змовк веселий сміх,
Дме журба осіння від дібров.
Із багаттям мрія догорить,
Зронить спомин надвечірня даль.
А мені лишилися вечори,
Цвіт схолий і беріз печаль.

1942

ПЕРЕДЧУТТЯ

Ти до фронту писала листа,
Прислухалася в тишу долин,
І горіли, тремтіли уста
Під церковний сполоханий дзвін.
Пишнокоса вербиця в саду,
Мов Мадонна, стояла смутна.
Зупинялись старці на ходу,
Іхні тіні сягали вікна.
А між ними скорботно Христос
Йшов у білім одінні своїм.
Він пучечок тримав верболоз,
Із черемхи підводився дим.
Ти Христові легко поли
Доторкнулась, — неждано пропав
Чоловік з Назореї в імлі,
Сніг кривавий упав серед трав.

16

Ти до фронту писала листа,
Не збагнувши, що чорний конверт,
Болем міцно затисне уста,
Про чиюсь натякаючи смерть.

1943

м. Чорнобиль

БРІД

Співанкам знову тривожить
Спокій і сон кажанів.
Пісня серцям допоможе
Щастя збагнути мотив.
Вечером сяйно-пречистим
Зорі майнуть в хорівід,
В шумі ряснім падолиста
Виведуть нас через брід.
Вкажуть, де щастя зарите,
В пошуках вічного ми!

Сходило шовкове жито,
Значить не буде зими.
Мрії наллються бентежні
Тим золотистим зерном,
Щоби пійтьма у безмежжі
Нас не лякала із злом.

Зірко, о, юні наснаго,
Спрагою сповни блакить,
З нами крокує відвага,
Йде, розкриваючи світ.

1942

КОТЕНЯ

Не хотілося у днях знеслави,
А тепер рішилася — куди?
Зайченятка в поруділих травах
Бавляться, не знаючи біди.
Іх тобі цікаво помічати
З пурханням на дереві синиць.
Вийшли заміж звідниці-дівчата,
Що жагу вкрашали вечериць.
А тобі лишився котик білий,
Ти його на руки узяла,
І про долю, вкрай осиротілу,
Згадуєш, що, плачучи, пішла.
До грудей ти котенятко тулиш,
Сміх згубливий котить від дівчат,
Ніби твій колись на перших гулях,
Що відлинув за осінній сад.

1943

ПЕРЕДЗВІН

Не вертається минуле знову,
Кличе юність вітром луговин.
В передзвонах дзвонів вечорових
Чути ритм загублених годин.
То вітри зібрали їх докупі,
На осікінь несли поза луг.
Від дороги чути кінський тупіт,
Може то вернувся з походу друг.
Цілу ніч вчуватись будуть згуки,
Яшірка, що в схові під вікном,
Постать рідна, що у шибку стука,
І, можливо, дійсність стане сном.

1943

ЛИХО

Ваш дім згадав... Хто залишився в нім,
Пригадує утрачене поволі.
Ви щось шукали в погляді моїм,
Вогні згасали у порожнім полі.
До лутки соняшної підійшли,
Вікно у сад майовий відчинили.
Горіла, ніби папороть в імлі,
Зоря серед садів, на диво, білих.
А серце чуло: розпач буде вам,
Свій край покинете і в невідомість
Поїдете, чужим для вас ім'ям
Хтось назове вам вулицю знайому.
У злобі кривда викорчує сад,
І люди речі геть порозтягають,
Щоб ми забули навіть, як назад
Веде стежина до святого краю.

1944

ПОКЛИК

Сузір'я крабами між лопухів
Від гатки почорнілої спливає,
І місяць, що на плесах занімів,
Вогні пригадує святого краю.
Бандури ранку з нетрів забринять,
Комар лілеї приголубить в літі,
І золотих народить жабенят
Озерна твань у багнах очерету.

1941

ЗЕВАНА

Важучий згусток асфодельних фарб
Лишили кажани у ніч закляту.
Хто ж поцілунок ще приносить в дар,
Мов символ непорочного зачаття.
Від болотяних впливе вогнів
Жаги покара в доказах речистих.
Магічні знаки заворожить Див
У шарудінні шойновпалім листя.

1941

* Зевана — богиця полювання

(укр. мін.)

СЛАВА

Коні шалено зривались з припону,
Гомін прихідців зростав.
Тут простяглися вітчизни кордони
В смугі стуманених трав.
Тут ми зуміємо недруга бити,
Небо над краєм, як гнів.
В Києві будуть на сполох дзонити,
Плач заглушаючи вдів.
В Києві падать знамена будуть,
Ми їх піднімемо знов,
Хвилі своїм неспокоєм розбудять
Спокій зелених дібров.
Люто бої почались на світанні,
Лемент лунає і крик.
Гляне хтось скорбно на ниви востаннє,
Змовкне в усмішці навік.
Слава лісами полине, рікою,
Пройде неволі пільму.
Хто за Вітчизну поліг головою,
Слава навіки тому!

1943

НА САМОТІ

Стрінути друга певнено вийдеш,
Ще у заметах мовчать береги.
Місяць над стріхами сонними зійде,
Сканню вгуптує співучі сніги.
Долі шукаєш, безмежного шастя,
Чи перестала хуртеча мести?
Круки купаються, обрії застять,
Знаєш, коханому більш не прийти.
Тужить з стратчатами вітер у полі,
Юр десь прямує на вілію в ліс.

17

Чи хуртовина спинила сваволю,
Вихор її на розстання поніс?
Згадка приємна в душі не пропала,
Круки летять на зчорнілі мости.
Серце скаліченим птахом кричало,
Каже комусь підсвідомо: "Прости"...

1942

ДЗВІНИЦЯ

В нас на горі височить над садами,
Дзвін урочисто лунає до хат.
Бані її золотими хрестами
В сизій блакиті на сонці блищать.
Попід склепінням вівсянка і голуб
Гнізда повили. Із хлопців ніхто
Їх не турбує, як носять солому
І червячки своїм діткам в гніздо.
Я дитинчам на дзвіницю вилазив,
І за мотуззя всім тілом чіплявся.
Звуки оті мелодійні відразу
Дзвін у притихлий простір виливав.
Люди виходили з хат, усміхались,
Сонце з дівчатыми сплітало вінки.
Сумно було, коли дзвони скидали
Там із дзвіниці в прокляті роки.
Крукам роздолля зробилось широке,
Поза огорою — райдужний світ.
Виводки знову злітають щороку,
Де павука між бантинами сіть.
І щоб мелодій пречистих до скону
Люд не забув у насупленій млі,
Сонце у бані забуті задзвонить
Пам'яті тих, що давно відійшли.

1943

ВЕРШНИКИ

Батьки чекають у притихлий час
Синів з доріг уславлених, військових.
Ви чуєте: здається, що про вас
Так голосно балакають діброви.
Зеленим шумом рушили в похід,
Вас наречені виглядають й досі.
Верніться, бо відвага відшумить.
Як ті підрізані для сплаву сосни,
Мов дерево, — впадете в небуття,
Дорогу загородите тілами,
І те воскресле в обрях життя

Ще загориться владними вогнями.

1943

ВІТЧИЗНІ

Дмуть невпинно бурі по Таймиру,
Настає, Вітчизно, страшний суд.
Наче риба на гачках бальбири,
Так в петлі тріпочеться твій люд.
Та сини твої в скорботі бачать,
Як спливає кров'ю рідна путь.
Може це по тобі буря плаче,
І повстанських пострілів салют.
У вогні не спелеліти краю!
За свободу зводяться борці.
І від помсти обрй запалає,
Кине сяйво на усі кінці.
І мільйони виростуть упертих,
Що підуть у бій перемогти.
Станеш ти живою поміж мертвих,
Щоби садом пишним зацвісти.

1942

АВТОПОРТРЕТ

В позолоті діброви мої,
Непомітно підкралася осінь,
І шумлять червінкові гаї
В золотому моему волоссі.
Вітер з поля від яру війне,
Заночує зі мною під тином.
І не дивно, що й очі в мене
Мають сірого неба відтінок.
Біля тирла корови ревуть,
До води їх у вечір пригнали.
Коні мчаться, звільнившись від пут,
Вже Дмитро походить у далях.
Снігом вкриє могили підряд,
До яких і роздягнуті й босі
Тіні йдуть до світанку від хат,
Що покинуть мені довелося.

1944

СНІГОВА БАБА

Бабу із снігу котили
Діти під снігу рої.
Інші на гору шосили

Везли санчата свої,
Їй притулили із моркви
Носа і пару вуглин
Стали за очі, що в морок
Сяли крізь згусток долин.
І аж горіли в завзятті
Щоки в дітлахів отих,
Баби людей розважати
Біля зимових доріг.
А на Громицю, як квіття,
Зникне зимове в потік.
Їй тим струмком звеселиться,
Що під зав'язями зник.

1941

ЗАЯЧИЙ ПАСТУХ

Окропило сонце з-поза хмар
На поляні рунь зазеленілу.
Над борами обріїв пожар,
Звідтіля крохалька прилетіла.
Лози, ще замислившись, ждуть:
Хто кладе багаття біля кручі?
Заячий пастух з кущів на путь
Вийшов від орішників дрімучих.
Вуха насторожено підняв,
Хто молитву промовляє стиха?
Вивела дітей на лоно трав
Із нори примружена зайчиха.
Ліс в пташиних говорах ожив,
На Ярилове подібний поле.
І пастух той заячий радів:
З баговиння хто гукає долю?
Розлилися води. Лине шум
Гаю у струмливому промінні.
А в лисиці повно всяких дум,
Півень заспівав їй крізь маріння.

1941

ЮНІСТЬ,

Перелесника пропала тінь? —
Вже без неї жити довелося.
Очі кольору жовтавих днів,
Фарби інші — загубила осінь.
Бачу я намітку у сльозах
У Покрови-матері святої.
Удовою рушила на шлях
З вічною, невітшною мольбою.

Щастя гіркуватий сплине дим
Від багна на сірому світанку.
З терему Іллі лунає грім,
Що шукає втрачену коханку.

1943

ВІДВАЖНІСТЬ

Виростали думами крилаті,
Задивлялись на цвітіння віт.
Йшли по світу урочистим святом,
Вчитися, дерзати і любити.
Відгріміли дужі блискавиці,
Впали метеором із небес,
Ми зробились мудрі, наче птиці,
Повертаючись з країв чудес.
Ми краплини чисті розпізнали
У грозі, що краєм перейшла.
Пищики віддунують у далях
Трясогузці, що корів пасла.
Не старіє у роках ліщина,
Обминатиме шасливця грім.
Зайву ложку покладе родина,
Ще когось чекаючи у дім.

1943

БОЖА МАТИ

Терен підводивсь густий,
Вої-римляни колись
В злобі ламали надій,
Чи захлинетесь від сліз?
Кров'ю святою підплив,
Як розпинали Христа.
Мати виходить до нив,
В неї в скорботі уста,
Нам відповідь на поклін,
Біля могилок спічне.
Радість засяє з вершин,
Кине проміння гучне.

1944

ІНІЙ

Осінь чаклунно пов'яже
Зілля у шумі вітрів.
Ти в моє серденько ляжеш
Спомином світлих садів.
Квіти найбільше любила,

Їх я для тебе нарвав,
Юности пах не згубила
Серед засніжених трав.
Слід загубився у тиші,
Вітер німіє дібров.
Серце ще мрію колише,
Тугу кладе на любов.

1942

БЛУДНІ ВОГНИКИ

Ген химери-вогні в полонину
Від зловонного чаду втекли.
Кажуть, душі то діток причинних
У шуканні тепла по землі.
Вогник в хлань сірувату полинув,
Чи був хлопцем чи дівкою він.
Очерет зашумить благостинно,
Кине сяйну на озеро тінь.
Мавці хто розплітатиме коси,
Прикрашаючи гльодом із віт?
Павутиння розвішала осінь,
Блудним вогником з тьми миготить.

1944

СХРОН

Я під бантиною в клуні бачив
Кубельце з виводком гостей благих,
Збудоване з грязюки і ломаччя,
Воно міцніше кам'яниць усіх.
Тож честь і святість роду зберігає,
І ось чому ті ластівки летять
У край святий, де в хвилях радість грає,
Акорди шасні піднімає сад.

1944

КОНІ

Коні були мої, змії — не коні! —
Іскри кресали з-під дужих копит.
Лугом носилася у перегонах
Юність моїх закосичених літ.
Бабине літо пливло над садами,
Білі волокна чіпляло на тин.

20

Хлопці ішли у повстанці лісами,
Села на сполох вдаряли у дзвін.
Хто ж огирів пригадять заборонить,
З братом один у яругах пропав,
Інший овес теребив на припоні
Серед подвір'я між скошених трав.
Може весілля моє пам'ятає,
Кров'ю і хмелем воно підпливло.
І молода не покличе з розмаю,
Не погука по гриби за село.
І відірвавши колись від погоні,
З них на подвір'я ніхто не спішить.
Осінь порожнім бредє оболонням,
Струшує холод з обсмалених віт.

1944

ШТОРМ

Німо удалеч дивилась
Жінка із моду в журбі.
Китиці шторму білили,
Мов на узліссі гриби.
Ій то відчай розілляти
Ген аж за обрій грізний.
Десь потопили гармати
Скарб неоцінних надій.

1944

ПОЇЗДИ

Вечірні вогники рожевим блиском
Ятрять у гуркотінні поїздів.
Не жди від мене у розлуці вістки,
І неспокійних не чекай листів.
Бо в них нема цікавого нічого,
Щоб хвилювало твій дівочий зір.
Нам пурпурові падали дороги,
А ти всьому пішла наперекір.
Зникає сиве місто за мостами,
Та в грудях ще тепліється привіт.
Ну, що ж, нічого не було між нами,
А як було, то на єдину мить.

1944

ВІТРЯКИ

На прощання ми недолю візьмем,
Хай зуміє щастя віднайти.
Покриваються отави слізьми,
Вдови пролили їх у житті.
Тополина ще шумить роздума,
Гаю молодому не до снів.
Щось приречене в таємнім шумі
Відчуваєм в помислах без слів.
Світ такий прекрасний і широкий,
Нависають крила вітряка.
Хай не буде юності мороки,
Що дівоча пестила рука.

1942

ХЛОПЧИНА

Часто бачу хлопчину на розі,
Де аптеки розвалений мур.
І лунає услід перехожим:
"Папіроси і спічки кому?"—
Від Подолу проносяться авта,
Люд у парк поспішає, в кіно.
Кажуть — лід мусить рушити завтра,
А хлопчині хіба все одно?
Хоч цікавлять оновлені води,
Пустівливий з Дніпра вітровий,
Черевики з думок не виходять,
Що блищать на вітрині одній.
Він купити їх хоче, гостинних,
А до них ще добротні штани...
Від ліхтарного саява аж синьо,
І трамваї в пільмі, як човни.
Непомітно темрява упала,
Вдома мати чекає мабуть.
Тільки вогко і сиро в підвалі,
Краще трохи побути ще тут.
І ніколи йому не забути
Ту голодну, жакливу зиму.
І по вулиці довго ще чути:
"Папіроси і спічки кому?"

1942

РАДУНИЦЯ

Тих пом'янемо, що до хат

Не мали повернутись змоги.
Дубами виросли й шумлять
Обабіч жовтої дороги.
От матеоями у нас
Запахнуть ввечері могили
І ладаном закадять Спас
За спокій душ осиротілих.
Небесне Царство їм усім,
Мерцям хай легко в тогосвітті
Згадається в рожевий дим
Садів, що в китицях розквітли.

1942

ПРОВОДИ

Занапашене гніздо буслине
В нас на Хрестя громом канонад.
Материнка визріє у днинах,
Де могилок сиротіє ряд.
Дерен вкрасять васильки у пору,
Як настануть в селлах Проводи.
З тінями дівчина заговорить,
Ставши край заснулої води.
Вбив хто рідних? — Нишком запитає,
Порадіє серденько, коли
Райдужна зоря спливає краєм,
Васильком красується з імлі.

1943

ВЕРБНОЇ НЕДІЛІ

До сходу сонця пташеня носив
Купатись ворон у четвер пречистий,
І явір свічку страсти засвітив
Над плесами у небокраях млистих.
Ще пташці буде в небо вороття,
З крилець змужнілих пропаде безсилля
Отак чиесь замислене життя
З розгону гнівна ударяє хвиля.
І подвигом, що вславиться нічим,
Хотілося очиститись у мріях,
Те воронятко принести у дім,
Що схоже на серденько у надіях.
В крилатім леті проганяйте смерть,

Женить її на безвість невсипушу
І на болота в страсний той четвер,
Коли образу нехтують живущі.

1944

МОРЕНЬ

Вже Морень край верші шарудить,
Згадає тепло верб'яних віт.
І вішунно квіття відцвіло,
Чи у нього літа не було?
І зозуля від стежок витких,
Не кує до ладиних доріг.
Хуги зводить біле знамено
За усім, утраченим давно.

1944

** Морень – українська мітологія.
Володар озер, ставків та річок.*

ПОСТІЛЬ

Мгичка сірим рядом лукомор'я
Нависала до стомлених сіл.
Ти в стемнілу, замаєну пору
Для кохання стелила постіль.
Завітає у двір неодмінно,
Хоч дороги вогненно гримлять,
І ясніла усмішка яминна,
І гукала в засніжену гать.
Брав на руки тебе і ті очі
Цілував, ніби забрость утіх,
І пішов на борню опівночі,
Під війни задудніючий сміх.
Ти й не знала, що свіжа могила
Височіє над ним край узлісь,
І постіль, що для нього стелила,
Зарясніє зористо від сліз.

1943

РОЗЛУКА

Наврочила журавка розлуку
Із сороками в меркких полях.
Заломила ти в розпачі руки,
22

У могили наснився мій прах.
На Петра на Вериги замають
Гуси крильми – вітають тепло.
Де ж ті стрічі поділися в маю,
По калину хто йде за село?
Мусить бути нарешті відлига,
На Пречисту дозріє посів.
Коляда заніміє, мов крига,
Загубитися серед струмків.
Одмикає хто брами і каже,
Чи щасливими інші ідуть
Понад лугом, де інеем ляже
Ранній жовтень на лагідну путь.

1944

КУРГАННЯ

Сходила зірниця над садами,
Для Купави зводила вогні.
Ми зустрілись на піску із вами,
Де диміли знищені човни.
Йшла піхота насипом невпинно,
Каноада линула з доріг.
Ви співали про волошки сині,
І про Олю, що зривала їх.
Шуляка гонила у просторах
Дітвора, – страхіття позабудь.
Враз ракета впала метеором,
Касіяна освітивши путь.
Там причілок зводили сапери
З барж, ще уцілілих після битв.
Він спочатку визрів на папері
Доконечністю палких молитв.
У востанне повели бровою,
Зникли серед спалених осель.
Літаки гули понад Десною,
І сіріла ніч вузлом шинель.
За курганом знов бої невпинні,
Материнкою горби цвітуть...
Де ж ви, очі, як волошки, сині,
Я не можу втрачене забуть.

1944

ЗГАГА

Зустрічі мрії лишили,

В згазі стрічалися ми,
Сходить чебрець на могилах,
Падають в мряку громи.
Рушили ми в невідоме,
Докором далеч чутна,
Бусел полине над домом,
Крикне сичем чужина.

1944

ЦВІТ

Всім повірю на дорогах світлих,
Перейду глибоководий брід.
Зашумить ситняг з корчів привітно,
Скине в хвилі обважнілу мідь.
Вже граки злетілись на поляну,
Ніч в молебнях проведуть без сну.
Сміх дівочий в обріях розтанув,
Давши натяк про чийсь весну.
Ось проходить юність по алеї,
З темряви поглянувши на світ.
Повні спраги оченята в неї,
Серцю полюбивсь яскравий цвіт.
На коня у лузі місяць свисне,
Поминки справляє чорна ніч.
Висипаний жар кадильниць блисне
Край березових урочих свіч.

1942

МІСЦЯ

Знов місця знайомі
Із туману впливли.
Сонце перші промені
Довкруги розсипало.
Я пройду стежинами
Нашими дитячими.
Там у бережині
Зайчик й досі плаче.
Оповід, що стежкам
Долю хто спитає,
Де ж дівча з сережками,
Чом її немає?
Де ж ти нині, друже мій,
Йдеш яким ти Краєм,
Ще безжурний сміх твій
В серденьку лунає.

1941

ДЕЗЕРТИР

Танки спинались у лузі,
В заграву били дібров.
Воїн, покинувши друзів,
Нишком додому ішов.
Вже остогидли гармати,
Бою скривавлений світ.
В снах увижалася мати,
Жде його там край воріт.
Йшов, оглядаючись, ніччю,
Видко, що зорі не сплять...
Бо споглядали, як в січі
Рідний вмирав його брат.
Вдома журилася мати
У молитвах перед сном.
Воїн, добігши до хати,
Стиха гукнув у вікно.
Тінь на стіні виростала,
Мати лишила ослін,
Сина в шинелі впізнала,
"Зрадив" — подумала, — він.
— Де ж ти лишив побратимів? —
Син у роздумі мовчав.
Плинула звихреним димом
Юність його серед трав.
Мати сказала безсило:
— Сину, ти краще іди... —
Знову від гаю гриміло,
В прірву ішли поїзди.
Вивчив він блискавки люті,
Матері рідної гнів.
Мріяв іще повернутись
Справжнім звитящем з боїв.

1944

ЖАЙВОРОН

Жайворонку, пташко найдорожча,
З вирію зарано прилетів.
Був я в ріднім краю подорожнім,
Надворі біліло від снігів.
Піднімайся у бездонність неба! —
Ціпа по дорозі я знайшов
В час, коли граки в полях молебень
Відправляли в гомоні дібров.

Бути урожаєві, і гілка
Зацвіте для щастя і надій...
З вишини поглянь, чи перепілка
На дорозі трапиться моїй.
Ми із нею доостання будем
У горінні чистім і святім.
Ніжним співом далечінь розбудить,
До моїх батьків загляне в дім.

1943

КАЗКА

Пронеслася над садами злива,
Трелями наповнилась блакить,
Хто ж виходить у поля щасливий,
Привітати неозорий світ?
І нічого майже не змінилось,
Ті ж сирітські клуні і хати,
Почорніли за селом могили,
В рушниках ще майорять хрести.
І як вечір щедрою рукою
Скрізь розсипле зорі молоді,
Сплине присмерк сизою кугою,
Пожене тумани по воді.
І тоді захочеться нам ласки,
Добротою сповнити серця,
Щоб у мріях юнь була, як в казці,
І тій казці не було кінця.

1942

ЗУСТРІЧ

Не сьогодні, завтра буде свято,
Встане слава до Дніпрових хат.
Ти нарвеш безсмертників і м'яти,
Побратимів вийдеш зустрічати.
Ти про брата в старшого питаєш,
Забренить вояцький сумно сміх.
Скільки друзів у живих немає,
А хіба згадати можна всіх?
Пронесуться з танками обози,
Заголосить у долині ліс.
Ти могилку свіжу при дорозі
Вгледівши, схвилюєшся до сліз.

На шоломі зелень не пов'яне,
Де вояцька запеклася кров.
Кажуть, тут спочинув брат коханий,
Що з боїв додому не прийшов.

1944

ЖОРЖИНИ

Синя мла наповнила долини,
Верховини мовчазних узгір.
В нас також осиплються жоржини
Під промінням вечорових зір.
Зачарує погляд молоді
Вибраного серед нових стріч.
Глянувши, зніжковіють двоє
При розлуці в неспокійну ніч.
Біля верб розходяться чужими,
Може так, як після всього ми.
Втрату серце крізь життя нестиме,
Що зросилась ранніми слізьми.
Ще і весни будуть небувалі,
Рясно мак у полі зацвіте.
Та любов, що довго зберігали,
Ви комуś байдуже віддасте.

1944

ПЕРЕЛАЗ

Поглядом окину
Кленів жовтий таз,
Падає осінній
Лист на перелаз.
Ще впадуть дороги
Соняшні мені.
Йтимеш парком строга
В темному вбранні.
Не знайду я зміни
У твоїм житті.
Буде лиш дитина
Із тобою йти.
Опадуть жоржини
На озерне дно.
Стала за дружину
Ти комуś давно.

1942

ДО УКРАЇНИ

... Вчора іще наливалась пшениця,
І туманіли полки за Десною,
Люди ішли на прихідців дивиться,
Мов сарана, йшла з діброви німота,
В плавнях кричала налякана птиця,
Хат причаїлась в Дніпров'ї скорбота,
З площ захитались повішені люди,
Кров полилась край криниці і плоту...
Ти себе вдариш знеможено в груди,
Скажеш: "Завіщо нас мучиш, о, Боже..."
Постріли з лісу долини розбудять,
Віру скріпити тобі допоможуть.

1942

ДОЛЯ

Доля обшарпана в мене,
Ніби лиса в каламуть.
Тож її в лузі червленім
Круки-ворони клюють.
Марить вона, нечесна,
Кури їй сняться оті,
Пір'я яких на Хрестя
Ворон поклав на хресті.
Буде гніздо своє вити,
Долю гукне, щоб ішла
Трохи зі мною пожити,
З сонцем принести тепла.

1941

НЕВИННІСТЬ

Глянули проліски-квіти,
Мрії у них — золоті.
Серденьку чом не радіти,
В мандри засинені йти.
Праліси сповнені рясом,
Згадують юність гучну.
Ти усміхалась від щастя,
Нашу любила весну.
І у задумі відрання
Спрагою повні уста.
Зветься це може коханням,
Птахом з берізки зліта.

Юносте, в мріях прекрасна,
Човен на хвилі спихай.
Будь, як зоря непогасна,
Що причаровує гай.

1942

ЧИРЯТА

Щось кричали чирята на плесах
Край корчів біля верб молодих.
Ти була, як ніколи, чудесна,
Розливаючи тишею сміх.
Про реальність не хтілося думать,
Чом же ти у питаннях чудна?
Відчувалась в березових шумах
Наших днів переможна весна.
Ми із лютого вийдем двоюю
Більш змужнілими прямо на шлях,
Щоб лишитись назавжди собою,
Знявши вгору малиновий стяг.

1942

ЕПІЛОГ

Буде нам з тобою що згадати
Після диких спалених ночей.
Вивчив я далекий грім гарматний,
І тривожний блиск твоїх очей.
А вони, як теплосині квіти
На узбіччях радісних доріг.
Може нам з тобою не зустрітись
На дорогах, вічно бойових.
Будуть бомби розриватись глухо,
Стугоніти в вибухах земля.
Вийдеш ти в ту сторону послухать,
Де в кривавій заграві земля.
Задуднять багрянні виднокола,
І укриють кров'ю битий шлях.
Вздрінеш хлопців ти суворочолих
В сіруватих, наче ніч, рядах.
І пройдуть вони безмежним краєм,
Де руїни між похмурих трав.
І можливо ти того згадаєш,
Хто любов і мужність поєднав.

1943

ВЕСІЛЛЯ

Свято в нашім домі,
Ллється світло в сад.
Друзів і знайомих
Вийшов я стрічать.
Ой, було весілля,
Йшла гучна луна.
Нас в пахуче зілля
Кликала весна.
Даль гриміла в звуках
На полях дзвінких.
Вилетіли круки,
Розтрусили сніг.
Розлучили милих
В рожаїсті дні.
Раптом розлетілись
Зникли в даліні.

1943

ЗЕМЛЯ

В прагненнях ми не відступимось зроду,
Щоби зростала без страху родина!
Плеснуло рибою сонце у водах,
Гасне поволі в скорботних руїнах.
Ген, кістками подзвенькують далі,

Плаче у тузі над вбитими вітер,
Зорі, що з неба скотилися, впали,
Більше ніколи не будуть світити.
Тільки те право собою нам бути
В нас не відняти на світі ніколи.
Зводиться хвиля всесильна Славути,
Нашого прагнення сила і воля.

1943

ОЧЕРЕТ

Очерет у далях
В хвилі тінь поклав.
Гуси розкричались,
Де мовчить заплав.
Зорі над скиртами
Світять край доріг,
Шепче луг устами
Про солодкість втіх.
Заночуй на сіні,
Милу запитай,
Про любов стодзвінну,
Про коханий край.

1943

РОЗДІЛ II

ЛІХТАРІ ВУЛИЦЬ

КАМІЛЛА

Ти врунливі світанки найбільше любила,
Зел дурманних розносився долами пах
Від могил, де ще янгол опушені крила
Намагавсь підвести і згубитись в світах.
До могилок ходила таємно на сповідь,
Там в жалобі тобою похований був
Друг дитинства, що чести дотримавши слово,
Відійшов, де ще вихор алеями гув.
Червоніла і смілка в огряді й калина,
Розганяли безвидність світанки, ледь світ...
Залю суду згадала. Кричала дитина,
І спливав з конвоїрів забруднений піт.
Ти невірною може родилась сестрою
Для Горація*, що з посивілих років
Устає. Тож її, повернувшись із бою,
Він на площі у гніві мечем своїм вбив.
Ось святою у помислах йдеш самотньо,
Ще попоlesh бур'ян із думками про те,
Що подібна на наші надії, нікроу,
З надр могильних нелітка ясна зацвіте.

1946

** Горацій — брат Камілли, яка оплакувала смерть свого нареченого, одного з братів Кураційе, що були представниками ворожого міста Альба-Дьонга. Горацій після нерівного бою єдиний залишився в живих і, повертаючись додому, уздрів Камілли, що, замість радити його вороттю, оплакувала смерть свого коханого. Розлючений Горацій карає свою сестру мечем. (Автор).*

MISS

В надвечір'я суцвіття злітало,
На веранді валялося скрізь.
А від яблунь гітара співала
Про далеку омріяну Miss.
Неспокійні спливали тумани,

Ударяли у думи мої.
Загубився у хмарах світанок,
Як подався шукати її.
І за столиком димного бару
Я зустрів ту омріяну Miss.
Тож про неї в черемсі гітара
Хвилювала ночами до сліз.
Ось звела нафарбовані брови,
Серце кинуто пристрастю в шал.
Miss від'їде в човні моторовім,
І застелеться мрякою даль.

1946

МАДОННА

В серці не стане любови,
Я залишусь один.
Викличе з безвісті совість,
Згорблену розпачем тінь.
Де ж ти поділась, Мадонно,
Я ж залишивсь без надій.
Усміху втіхи не зрониш,
В поклик вслухаючись мій.

1947

В АЛЬПАХ

Із земляків ошасливиться дехто,
Ще Одиссеєм вернеться до хати.
Я ж залишусь у бавера кнехтом,
За безталанних гріхи спонукати.
Буде про болі кому пожалитись,
Сірим волам, що не знають нічого.
Їх запрогаю у ярма досвіту,
Іду орати чужі перелogi.
Вдарить батіг, а вони не заплачуть,
Працю свою розуміють без криків.
В бавера серце з підшови неначе
Тих дерев'яних моїх черевиків.
Як із німецькою бути сім'єю,
Бавера доньку невже покохаю?
Дивно, родилася німка з душею,
Шкода їй хлопця з чумацького краю.
Широ у вічі мені заглядає,
Ніби вівсянка у вікна весною

В мене з розпукою, в кнехта спитає,
 Чи заберу її звідси з собою?
 Як в Україну чужинку узяти?
 Мови і звичаїв наших не знаєш.
 Люті були в нас прихідці-солдати,
 Діток топтали в Дніпровому краї.
 Може ув Альпах від праці спочину,
 Ніби той віл із занозами в полі.
 То із дошок приготуй домовину,
 І поховай, де звелися тополі.
 Хай Батьківщину мені нагадають,
 Шумом своїм звеселять сиротину.
 Вкриють могилу із нашого краю
 Зорі і стануть за втіху єдину.

1945

НА МОГИЛУ БЕЗІМЕННОГО ВОЇНА

Злетіла тиша із небес,
 Васильків кинувши на плити.
 Хрестів підводивсь свіжий тес,
 Один із них кільчивсь у житі.
 О, леле! В простір зацвіла
 Галузка, знак життя земного.
 Вохриста хмара від села
 Зронила смуток на дороги.
 І вічного вогню там блиск
 Освітлює земні долини,
 З свічок напівпрозорий віск
 Печать поклав на домовини.
 Знамена у жалоби час
 Не похилились після битви.
 Відчаю промінь в хвилях гас
 За вмерлими в палкій молитві.
 Лиш слави віддуналий звук
 На свіжих загубивсь могилах.
 Меч із безсилых випав рук,
 Знесила негода крила.
 Наш рід прокляли сили злі,
 І безпокарно насміялись,
 Героїв кості у землі
 Знайшли і геть повикидали.
 О, Краю! Невідомо, де
 Священне сонце пропадає.
 Ось буря в блискавках гряде,
 Де привид воїна щезає.

Мов глядіюлюс, зацвітуть
 Стяги, що край дніпровий вкриють.
 На праведних могилах люд
 Братерства викреше надії.

1949

ЖЕРТОВНИК

Нічого не лишилось від краси
 Душі, і заросли дороги слави.
 Ми створені із чистої роси
 Були, та насміявся з нас лукавий,
 Гадюк послав у помисли усі,
 Ми потоптали і любов і святість...
 Звелися проти Бога голоси,
 І брат з ножем схопився проти брата.
 Серед століть, немов прибуди ті,
 В чужій родившись непривітній хаті,
 Незрячими зростали у житті,
 Негоду завчасу ішли стрічати.
 Тасмні знаки вічності зігер
 Хирлявий час, усунувши підпори,
 І тих, що повела з собою смерть,
 Нічого з тогосвіття не говорять.
 Смирненням серце сповнене ушент,
 Коли у блискавиці лісогори.
 Хробак, ми бачим, випове з глибин,
 Людські лишивши в підземеллі кості,
 Щоб привітати рясноту долин,
 Цікавлячись, що є у високості,
 Свою чи темінь вкоротила тінь,
 Живі створіння кликнувши у гості.
 Так хай же правда зійде із висот,
 Людей розсудить з сферів невідомих,
 Щоб віра серед горя і незгод
 Скріпилася, мов тиша серед грому.
 Хай гнів втамується свавільних вод,
 І бусел хай летить над нашим домом.
 А може краще, щоби темнота
 Настала. Закричать дорослі й діти.
 І стануть отверезувать уста,
 Новий вогонь у обріях засвітить.

1949

МОЛИТВА

ти, о, Боже, єдиний могутній над нами,

Над усім, що Твій Дух сотворити устиг.
Нас женуть під суворим конвоем степами,
Утомившись, лягаєм на зоряний сніг.
Від одчаю нестерпного серце змарніло,
Узливання віддати не стало снаги.
Набридає страждати на світі цім білім,
Хуртовина лютує сліпа довкруги.

На безвинних недоля причинно шугає,
На війні вже загубилися кращі із нас.
На спочинок убитих земля не приймає,
І на Твій вони мусять чекати наказ.
В піднебессі воронячі зграї кружляють,
Сівши оддаль, козацьких очей не клюють.
Журні вісті приносять із рідного Краю,
Діти-сироти юність згубили свою.
З хат ще юними вдови виходять по воду,
Арештантів на каторгу шляхом женуть.
Кажуть, поле, що жертвами вгноєне, вродить
Більше хліба, укнувшись з засніжених пут.
Наші погляди звернені, Боже, до Тебе,
Стало в царстві Твоєму темніше від сліз.
Хоч знамено подай із байдужого неба,
І у праведнім гніві на землю з'явись.

1946

ПОЕЗІЇ, НАПИСАНІ НА РУЇНАХ ВІДНЯ

З дощами осінь надійшла,
Лунав її в кварталах свист,
От вересень зронив з чола
Розбитих статуй жовтий лист.
Це місто у віках гучне,
Мов цвинтар, збомблений, мовчить.
І крук у леті обмине
Кістяк, повішений на схід.
До нього я в журбі прийшов,
З румовищ виповзає дим.
На лицях у тиранів кров
Застигла у всесильний грім.
Підводився в страшній імлі
Там на руїнах гордих Дух.
Він на усохлому крилі
Дивився на пожар навкруг.
Жіноче тіло на шматки
Порізане лежало там,

І від Дунаю, від ріки
Спливала заграва на храм.
Той Дух пропав і вже не міг
Його серед людей знайти.
На лицях їхніх жах застиг,
Мовчать зруйновані мости.
І пуста у лахмітті йде,
Жбурляє листя у пільму,
Немов жебрак, що втіхи жде,
Кляне уразливу зиму.

1945

ДОСАДА

В серці хмелю відрадного досить
Поцілунки лишили дівочі.
Прислухаюсь, як буря голосить
По моїй голові парубочій.
А у мене вона, як ні в кого,
Золота і гаряча на вдачу.
Я із нею пустився в дорогу,
Ані трохи від цього не плачу.
Ще й думки від дівочого зору
Нарочито суцвіттям покрились,
І жалкую, що втратив не в пору
Ту, що голову геть закрутила.
Від просіки іду передмістям,
Рівчаків вже притрушує осінь,
Я ж подібний на зірване листя,
Що негода розгнівано носить.
Хай листочки вона не до ставу,
А несе на далеку Україну.
Я ж дівча те своє на чорняве
Проміняв в без'язикій країні.
Вже ж у снах увижаються й досі
Її схмелені, радісні очі,
Тож від того і буря голосить
По моїй голові парубочій.

1945

СОСНА

Снігири з Дніпров'я не прилинуть,
Під снігами рідна сторона.

А мені у пору негостинну
 Трапилась в Баварії сосна,
 Глицями обмерзлими шуміла,
 Зводила зелений мінарет.
 Нашо, сосно, ти думки мої смутила,
 Із своїх не хочеш випустити тенет.
 Боєм у душі твоє верхів'я
 Відгукнулось і спливає, як міраж.
 Не нагадуй краще те, чим жив я,
 На розпуку мого серця зваж.
 Зеленіли тих надій юнацьких віти,
 Що підносиш в голосисту височінь.
 Інша вміла, колисаючи, шуміти
 В нас мені серед пасльонових долин.
 Мов вона, так зашуми у небокраях,
 Хай забуду про свою мандрівну путь.
 Вже до мене снігурі не прилітають
 З Київщини, де удома рідні ждуть.
 Як пірнатим розшукати харч зимою?
 Вже снігами бур'яни переплелись.
 Так шуми, баварська сосно, наді мною,
 Хай зажура утече за чорний ліс.

1946

ДО СОЛОВЕЙКА

Соловейку, співом радість повідаєш,
 Мого серця серед тиші не вражай.
 Може долю ненароком ти спіткаєш,
 Що ходила по куніцю нишком в гай.
 Не знайшовши того зілля-привороту,
 Прислухаюсь, як пливе врочисто дзвін.
 Хай з людських думок розвіється скорбота,
 На болота йде, на пуші від хатин.
 Вже любистком по дворах зазеленіло,
 Навіть мертві воскресають із могил,
 І віночки із гілок рожевих хилить.
 Яблуна на невисокий частокіл.
 І скупались сині зорі у суцвітті,
 Їх таємно легіт спрагло цілував.
 Радість ходить у травневий вечір світом,
 Розпліта косу дівочу в лоні трав.
 Тіні довгі простяглися опівночі,
 І ніхто тобі в цю пору не чужий.
 І дівчата-чарівниці спать не хочуть,
 Сповнені у таємничості надій.

І коли одна, яку я так кохаю,
 Вийде з хати ворожити до зірниць,
 То тебе я, соловейку, попрохаю,
 Їй затьохкай про відряду вечорниць.
 Твої трелі стануть знаком від напасти,
 Щоби серце у суцвітті зацвіло,
 Пригадавши те коротке наше щастя,
 Що холодною росою узялось.

1945

ВЧИТЕЛЬ

Він стороною вбогий дім,
 Де я родився, не обходив.
 Було людського щось у нім,
 Що перейняв він від народу.
 Він грамоти учив малят,
 Ми всі за партами сиділи.
 А в мріях синь цвіла Карпат,
 І Черемоша грали хвили.
 Ми вірили: коли з вершин
 Пливе туман, немов примара,
 Що то ведмеді край долин
 Собі із медом кашу варять.
 І раз, як дзвоник продзвенів,
 І в коридорах все мовчало,
 У класі кожен посмутнів,
 Бо десь учителя забрали.
 Ми ще згадаємо не раз
 Його за правду огнелику,
 За слово сйане, як алмаз,
 Яке ми зберегли навіки.

1947

В ЦАРСТВІ ДУХА

Змовкли дороги
 В осяєну мить.
 В небо до Бога
 Душа полетить.
 Знас: існують
 Між пагорбних піль
 Плеса, й воркує
 Там птах-срібнокрил.

Він осипає
На землю ясну
Квіти, й лунають
Пісні про весну.
Будеш вслухатись
В мелодії ті,
Тихо шептати:
О, Боже, прости!.. —

1948

КОЧЕГАР

Над хвилями злітають альбатроси,
Серед негоди криків не почуви.
Валами море хмаровиці зносять,
Навально ударяє об каюти.
Спливають в димі цигарковім нари,
Баянові край щогли заридати,
Матроси пригадають кочегара,
Не в силі був на вахті залишатись.
Упав на трапі жаром ледь пригаслим,
Забув, що там на березі чекають.
А я такий, як він, в мазутнім маслі,
У кочегарці потом обливаюсь.
Прийшов із вахти, повалився на нари,
Мені лади про друга заридали.
Почулись в хвилях кроки кочегара,
Корма і кіль із твані підінімались.
А я стерно ще втримати у силі,
Знеслави уникаючи й огуди...
Знов непогода в небокраях розносила,
І припливати нам нема нікуди.

1946

ВТРАТА

В моїх очах любов світилась,
Горіла лагідним вогнем.
В барвистих обріях гриміло,
Настала тиша перед днем.
Ми недруга в місцях знайомих
Добили, змучені від ран.
І замість батьківського дому,
Зустрів мене пустий бур'ян.
Хтось явора на дрова зрізав,
Лататтям озеро взялось.
Завалене бадиллям, хмизом,
Мовчить, як вимерле, село.

А я хожу, людей питаю,
За втраченим, що загуло.
І відгуку мені немає,
Немов нічого не було.

1948

В КОСМІЧНОМУ РЕЙСІ

Із хлані шторм підноситься, гряде,
Летять в провалля кам'янисті брили.
Собі привида з тогосвіття жде,
І зносяться у скаженінні хвилі.
Ті привиди блукали у світах,
Відчуті згаслих душ палахкотіння.
Зібрались на загублених зірках,
Очікували рейсу з нетерпінням!
Ось шторм підсилюють і він гряде,
Ніхто його у всесвіті не спинить.
Обличчя місяця закрив бліде,
Голосячи невпинно в хуртовинах.

1946

ВИНОГРАДНИК

Озимина яскравим інеєм покрилась,
Дрохва шукала у степу відроди.
Висока тирса зорями рясніла,
Переливалася брунатним виноградом.
А з моря гнівна буря шаленіла,
З-над скель кресали дико блискавиці.
Над узбережжям кібці розносились,
Тужили чайки-сестри жалібниці.
В наметі умирав один з свавільних,
Лишаючи сім'ю напризволяще.
Йому народ ввижався в краї вільним,
І тіні предків бачив він найкращих.
З тропи Троянвої, з потойбіччя,
Прийшли, розказуючи про дороги.
Народу стерлося в віках обличчя,
Ніхто у небі не згадає вбогих.
Відійде він і буде у просторах
Плекати Роду виноградник сміло.
В молитві стерегти його від горя,
Щоби гілля цілюще не чорніло.
Куці він згодом зможе перенести

На землю, де лишилася пустиня.
 Зазеленіють нивоньки воскреслі,
 І морок у привільнім Краї згине!
 А поки чорним бростем попелище
 Хиталося на неспокійних водах,
 І линув виноградар між найвищих
 Зірок у горобину ніч на Сході.
 Примарився у стужу виноградник
 Чудесний, що батьки його плекали.
 Витало щастя понад райським садом,
 Де білі коні від суцвіття мчались.
 Там стиглі грона сяйним водоспадом
 Переливалися в барвистих далях.
 Йому на серце залягла відрода,
 Дівочим ніжним голосом співала.
 Листочками хиталися п'янкими
 Вогні з осель привітних, урочистих,
 Життя спливало пурпуровим димом,
 Осикою тремтіло променисто.
 А тут його гукає буря з моря,
 Піском завалює намет убогий
 І кличе в непричаєні простори,
 Про лихоліття розказати Богу.
 Щоб місце приділив він для народу
 У вільнім світі, на зеленім лоні...
 Кресала блискавка на сизих водах,
 За втраченим летіла у погоні.

1946

ЧАС

В лотоках ще припутень кричить,
 Червосвітів загубився світ.
 Там у верші у болоті лин
 'Невідому споглядає тінь.
 І вона невгурно прогуде,
 Що когось життя загробне жде.
 З співом третіх когутів лунких
 Пропаде з причаєних доріг.

1948

ДЕМОН

В годину лютої негоди,
 Коли думок гублю кінці,
 Відвідати мене приходить,

З застиглим сміхом на лиці.
 І на уста лягли страждання,
 Що у блуканнях переніс.
 Відкинуті давно вагання,
 Які віками скорбно ніс.
 Від цього змогутнішав голос,
 Ним землю струшує, як грім.
 Лякаються душевно-кволі,
 Коли він стукає у дім.
 В світлицю увіходить з шумом,
 В лице вдивляється мені.
 Питається: "Чого задумавсь,
 Які тобі ввижались сни?"
 Чи про загублене ти марив,
 З Карпат вертався до степів,
 Чи линув у осінні хмари,
 Як та забула, що любив?"
 Отак мене й не забуває,
 Коли душа від сліз німа,
 Той демон, вигнаний із раю,
 Мов я, покинутий всіма.

1948

НАД ДУНАЄМ

Примарний морок вплив із ярів,
 Вкриває береги багровим димом.
 Блищить на хвилях сяйво ліхтарів,
 Засвічених на скелях невидимих.
 Подаленіє порон у чорну ніч,
 Вдаряє непогода об причали,
 Спізніла мева вітрові устріч
 Летить, риданням наповняє далі.
 От вогники вечірні миготять,
 А я собі таких вогнів шукаю,
 Хай від дніпрових ударяють хат,
 Прорізуючи сутінки Дунаю.
 Хай ватрою у них жага горить
 І в мороці безвидному не тоне.
 Я бачу вогник: кидає привіт,
 До нього прагну я і не дістанусь.
 Він схожий до моєї самоти,
 Лишаючи край урвища надію.
 Куди ж в безвиддя непоказне йти,
 Реве чимдуж нескороена стихія.
 Шуми, Дунаю, хмари прожени,

Із тасмничого спливають схрону.
Ти стягом їх жалоби розверни,
Подай для мене з безвісти порона.
Хай поламається кермо і трісне дріт
Мембраною самотнього відчаю.
Я дожену на тім пороні в морі лід,
Про долю у негоді запитаю.
Присівши згодом в мріях на граніт,
Згадаю місяць в нас понад садами,
І погамаю серце, що кричить,
Мов кинутий його поцілив камінь.

1946

ЗАКУТОК

I.

Ви заклопотані були на подив,
Просили: "На прогулянку ходімо!"
Лататтям зажурилося на водах,
Вгорнулися лілеї жовтим димом.
В поснулих очеретах місяць бродить,
Водяником у хащах несходимих.

II.

Ручай мостом кленовим перетятий
Зникає в лознику за осокою.
Світанком качка водить каченята,
В сопілку дме зірниця під вербою,
Приходять хором хлопці і дівчата,
Коли заблисне присмерк над водою.

III.

Вже дикі гуси в плавнях прокричали,
За літом подалися навздогони.
Тим закутком мені ви нагадали
І кашку і чебрець на оболоні.
У лузі паслися у путах коні,
Човни, як тіні, біля круч стояли.

IV.

Моя ясна юність неспокоює,
Чудесна за вінки купальських квітів.
Розбила серце інша там надвоє,

Безслідно зникла в невідомім світі.
В забутім парку край води левкої
Про неї зашумлять в росі привітно.

У.

Знайти мені ваш закуток вдалося,
Вдаряє хвиля в берег бистриною.
Любов моя достигла в пізню осінь,
Поблискує агатною зорею.
І Вашим, в зіллі скупаним волоссям,
Запахло свіже сіно над сагою.

УІ.

За течією пропливає листя,
Пришерхло закуток покрився тьмою,
Вогні поблискують в далекому місті,
Вишневий місяць вплив за вербою,
Спросоння птахи ще розносять вісті,
Що Вас давно не стрінуть зі мною.

1947

БІЛЯ ПІВНІЧНОГО МОРЯ

І хвилі вище берега хребти
Звели, пустивши гнівні блискавиці.
В незнані буря рушила світи
На чуда тогосвіття подивиться.
Буваль наснитись звабних вечорів,
У храмі Герти свічі догоряли,
І схвальні вигуки на честь богів
Там серед оргій не стихали в далях.
Я довго крізь негоду прямував,
Знесилений в знедоленому світі,
І голос із небес мені вказав
Дорогу, повен сили і привіту.
Ти, море, серцю мужньому в одвіт
Вогнями сяєш, ревом бурю глушиш,
Справляєш поминки у темі століть,
Людські вітаєш в перелеті душі.
Вони, тіла лишивши на землі,
Від островів летіли й потомились;
Спинились, як у бухті кораблі,
Яким в негоду зламано вітрила.
А ти із прірви хвилі нанесеш
На скелю, де був храм, скеруєш сміло,

І у бездонний вир мене зметеш,
І об каміння ти моїм удариш тілом.
Його ти понесеш, як корабля,
Що з курсу збився в обрисах безсилах,
З грудей душа підніметься моя,
Над узбережжям жалібно заквилить.
І набереться в бурі мужности і сил,
Бентежжя вихрокрилого носитись,
І ти їй допоможеш серед хвиль,
Знайти мої останки в цьому світі.
Згадає серце хвиль твоїх ясу,
Святого Вілліброда тінь на скелях,
І ніби він, я в безвість понесу
Вогні твоїх непогамовних келій.

1947

** Ботиня Герта — ботиня плодів у
скандинавській мітології.
Св. Вілліброд у 7 столітті розпов-
сюджував віру Христову на пове-
режжі Північного моря та його ос-
тровах.*

ВЕСНА

Прошли граки по першій борозні,
Де співанки відлунюють допізна.
Гілля полоще іва в бистрині,
Немов на кладці дівчина білизну.
Із колодок сову дратує сміх,
Від клунь зіходить місяць, потемнілих.
Сховає зілля і любов, і гріх
Між яблунь, вдягнутих в сорочки білі.
З-над очерету босою бредє
Бентежна Ляля в помислах барвистих.
Присяде, стрічку в коси заплетє,
Розгляне вроду і разки намиста.
На греблю пустить озеро туман,
Що ляже біля клуні відпочити,
Калині обів'є парчею стан,
Розсипле перли на росисті віти.
І впливе зірниця між долин,
Провісниця погожого світання.
І на дзвіниці захитає дзвін
У благісних, добротних сподіваннях.

1948

Ляля — дочка богині Лади.

МІСЯЦЬ

Репаною плив місяченько в хвилях,
Прямуючи до моря навпрошки,
І споконвічна звада посмутніло
Чегравою кричала з-за ріки.
Рибалки невода в глибіню закинуть,
Луна гучна покотиться до нив.
Закохані стоятимуть край тину
Дорання, нашорошені без слів.
Полине радість на дрімотних хвилях,
Де край катарги матеоль цвіте
З серцями разом, і любов премила
Гаптує ніжно ложе золоте.

1946

РИСИ

Знаки скорпіона у зневіччі
Забувайте серед млосних днів.
Переходить вам відьомське віче,
Де чернець молитву жебонів.
У багаття кинуте ломаччя,
Тіні піднімаються чудні,
За рахманським празником заплачуть,
Що пропав на сірому коні.

1945

ІСХОД

Покрились мороком сади поснулі,
Зіб'є ще Влас із морозенька ріг.
З яруг пташині голоси почулись,
Лаштуються у плавнях на нічліг.
Відправили граки молебень в полі,
Впаде легкий у вирій переліт.
Пітьму ще блискавка мечем проколе,
Чи грозить то нам у пожежах Схід?
Не із добра свою лишили хату,
Побіля греблі явориний ряд.
Там співанки у духм'янинні м'яти
Лунатимуть щовечора за сад.
А місяць, завітавши на чужину,
Докине пражі срібної з імлі,

Щоб ми згадали матір — Україну,
Святі місця, де рідні полягли.

1946

ЛІХТАР

Я не забув з минулого нічого,
В дроздинім лементі прокинувся ліс,
Зіходились під соснами дороги,
Подібні до розпрямлених коліс.
За вітрями рута зеленіє,
Сичів від гаю чути перегук.
А в надвечір'ї вулиця темніє,
Почуєш саду найдрібніший звук.
А тут у місці дальньому, чужому,
Спізнале авто фарами блищить.
Кого везе прискорено додому,
Кому ж то шофер віддає привіт?
Мені немає з ким поговорити,
На карти честь поставив і програв.
Лишилися мрій моїх безвинні квіти,
Заслухані у шепіт сонних трав.
Та знаю: ви чекаєте з дороги,
Зберігши в серці ласку і тепло.
Ось пригадав вас — та нема нікого,
Те пережите в пуші уткло.
І хочеться до болю вас зустріти
На вулиці, де ми росли колись.
Ліхтар у безвість одиноко світить,
І дві дороги навхрест — від коліс.

1946

СТРАСТІ

Чорніє хрест на сволоку, що дідом
Був виведений. Рожевіли сливи.
Він за своїми прашурами слідом
Пішов, покинув всесвіт гамірливий.
За образами ще його лишилась
Громична свічка, із якою з храму
Вернувся, мов душа, вона теплілась
І сяйвом проганяла темін з брами!
Здається, що коли надходять Страсті,
Він свічку ту запалює у небі,
Щоби живих не обминало щастя,
І для зневіри не було потреби.

1947

НА СВЯТ-ВЕЧІР

Винний намет високости,
Душами зорі блищать,
І на трапезу у гості
Друзі приходять до хат.
Миска з кутею чекає,
Свічка дрімотно горить,
І урочисто черкає
Сяйвом причаєно звід.
Їх безневинно убили,
Хижі знущались кати.
Матір-Вітчизну любили,
І калинові мости.
Ось біля столу сідають,
Ніби з боїв надійшли.
Хуга застогне в розмаї,
Спалить стоги уві млі.
Гніватись друзі захочуть,
Чутка дісталась до них,
Ніби дивлюся ув очі
Вбивця з кривавих доріг.
Вийдуть в розпуці із дому,
Пара шугне від дверей.
Вихор закрутить солому
Біля могильних алей.

1947

НЕЗРИМІСТЬ

Приходь, як зорі ніч війне
На гай осипаний, похмурий.
Я став, як хмара, що жене
Її понад верхами буря.
Ніде не можу відпочити,
Мене куцань у мряці водить.
Вже серце, як гніздо між віт,
Розбите градом у негоду.
Поглянь — хмарина вдалині
Свої останні сили тратить.
Хоч на розірваній струні,
Пісень я хочу проспівати.
Поправлю лагідно струну,
Ударю пальцями щосили.

Нехай пригадає весну,
В душі розчуленій зродила
Овиті перлами пісні,
Сльозами покропила рясно...
Спинають звуки в вишині
Незримо, вимріяне щастя.
Найкраща з них — в мені живе,
Приходь, вдаряй в забуті брами.
Про біль забуду, що живе
Зі мною довгими роками.

1948

БДЖОЛИ

Хай сусіди дружно за ворота
На поля із оранкою йдуть.
Сонце висушить з очей скорботу,
Злих бабів забуде пересуд.
Бджоли, загубившись від дому,
Із доробком в кутик злинуть свій.
Шлях упав на пасіку знайомий,
Хором загуде веселий рій.
Там у дерев'яному кивоті
Зосим із Саватієм не раз
Стануть за бджолицею в турботі,
Віддих чи на лялечках погас?
Матці не бажаючи загину,
Бо без неї вूलик пропаде,
Так і рід людський наш по чужинах
Розповзеться, як біда прийде.
Подавилась мандриком зозуля,
Вже про щастя в лузі не кує.
Ми тепло її турбот відчули,
Що у серці безпечальним є.

1945

ВИР

В Карпатах Чорногора від землі
Здіймається, у небеса заходить,
І височіла на стрімкім шпилі
Каплиця, почорніла від негоди.
В руїни промінь від узгір'я ліг,
Нудьгу уранці сонце розсівало,
І ликом видавалося святих,
Черниця спрагло молитви шептала.

36

Співав чугайстер в бірюзі дібров,
Ягнятко в полонинку ніс незнану.
А до черниці із боїв прийшов
Гуцул-повстанець у кривавих ранах.
Йому вона жрекинею була
Із храму предків, зіллям лікувала,
І видужав, як в гаморі пливла
Весна і вилою гукала в далих.
Свою лишивши рятівницю, він
Пішов на поміч краю і загинув.
З каплиці не злітає ревно дзвін,
Ген мохом обросли її руїни.
Поглинув тіло монахині вир,
Над Черемошем хмар снували тіні,
І вівчаря упав скорботний зір
На тіло потопельниці безсиле.
Вже до каплиці загубився шлях,
Над урвищем чугайстер засумує
За храмом Велеса і на шпильях
Кладе багаття і кудись мандрує.

1947

БЕАТРІЧЕ

Перебирала вервиці від зла,
А сонце на вечірню з вогких келій
Ще кидало частиноньку тепла
У звуках неземних віолончелей.
І у агатових ти небесах
Свою любов нетлінну пригадала.
З кадил священних благовонний пах
Дурманив мрій засинені причали.
Вигнанець Данте місце залишив
Для святости в поривах полум'яних.
Ще наростає пристрасти мотив,
Підводячи міраж думок оманних.

Це ж ти у Богоматері йому
Прощення вимовила там, як ніччю
Лежав із жінкою і зорив тьму,
Твоє з уяви воскресав обличчя.
І марив, що з тобою ділить він
Те ліжко, де свята Луція спала,
Коли відгукувавсь луною дзвін,
Косу перезва в стрічках розпускала.

1945

НА ПРЕЧИСТУ

Осипалось, покрило землю листя,
З альтанки пустка заглядає в дім.
Завулками проходиш на Пречисту,
Дорогою не стрінувшись ні з ким.
Вдаряють з храму дзвони величаво,
Луною відгукнувшись в берегах.
Розлогий явір журиться над ставом,
Несе скорботу на своїх гіллях.
Примарно привижався коло хати,
Прогнилу стріху, впавши потрошив.
І кажуть: ти виходиш виглядати
Утрачене до мерклих берегів.
В криниці рясом затягнулись води,
Цебристий місяць прикрашає пліт.
Там журавель коромисло підводить,
Із ясенем замислено скрипить.

1948

З КОРАНУ

В житті молитва зберігає нас,
Мов джерело оазу між пісками.
В молитві тій від провидіння знак
Ліг на глаголи, як важучий камінь.
В ній розум світиться і дух творця,
У тогосвітті лиш непотріб тоне.
Впізнали наймудріші до кінця
Глибинність праведних її законів.
Відсвічує, як діаманту грань,
Правдиву суть людського існування.
Людську скерує душу від блукань,
Приводячи до холодин жаданих.
Її слова записано в віках
На дошці мідній, в тернах обважнілих.
Тримає дошку вічність на плечах,
Щоби останній люд не роздавила.
І правовірний знає про красу
Глаголів віщих, створених для нього.
Вони йому спочинок принесуть,
Охороняючи від Духа злого.

1948

ВІТРЯКИ

Хрест похилився край дороги,

Нею життя перейшли.
Місяця зводяться роги
На вітряки серед мли.
Біля могилки молилась,
Тиша спливала від стріх.
В полум'ї груша рясніла,
Чи заховалась від лих?
Ми у житті загубились,
Ще чи покличеш мене?
Мряка підводить вітрила,
Листям зів'ялим війне.
Селезень лине, як мрія,
В леті величній застиг.
Серце ще смуток покріє
Там употемку доріг.

1948

В АЛЬБОМ

Напис чужий на гробах
Серденько ваше стривожить,
Тож в сіруватих рядках
В мряці на мармур похоче.
Іній на врунах блищить
В усміхах сонця останніх.
Впала росина із віт
Біля тих горбиків ранніх.
Вам чи обітницю слід
В мерклу підводити славу?
Голуб з кущів прилетить,
Спить там їжак нелукавий.
Іволзі ще в небесах
Бути душею, що билась
В грудях таких, як сльоза,
Вас потаємно любила.
Вам чи знеславити глід,
Дивно зацвів на прощання.
Я так благав: полюбіть
Душу мою у вигнанні.

1949

В РОЗДУМІ

Мовчать повиті мороком ліси,
Безвинна ніч на верховини впала,

Мов крапля Божої із лип роси,
 Чиясь душа самотня заблищала.
 Вовки виходять здобичі шукать,
 Піднявши морди, в порожнечу вийуть.
 Шпурне в них каменюкою навгадь
 Якась з комет, що про блаженство мріє.
 Журбу проллють сузір'я на мости,
 Марище край каплиці заригає.
 Я в пору ту додому буду йти,
 І псалтиря негоді дочитаю.
 Мене мороз ударить по плечу:
 "Тобі гинятися, бурлако, досить".
 Я в сніг, як мерзла шишка, полечу,
 Що обірвалася з високих сосон.
 Все ж легко злине човен по воді,
 В рум'яний світ доріженьку відчує,
 І як боярин, стану я тоді,
 Що на весілля впевнено мандрує.

1947

БІЛЯ ЦЕРКВИ

Вернувсь калікою-солдатом
 Байстрик удовин із війни.
 Пришкандибав до храму в свято,
 В цвітінні яблунь на весні.
 І не тому, щоб за провини
 В думках молитися своїх,
 Це ж він замазував на стінах
 Убогі постаті святих.
 А тільки, щоб в ограді скинуть
 Будьонівку з воєнних днів,
 І руку простягнуть єдину
 По милостину до дядьків.
 Юрма проходила повз нього,
 І крипта у хустках цвіла.
 Старенька хрестика святого
 Йому, як прощення, дала.

1947

СВІТАНКОМ

Вишні зелистого ганку
 Квіттям рясніли лагідним.
 Я рожеперстим світанком

Був до Ярила подібний.
 Повінь сизіла від ставу,
 Води рясніли сузір'ям,
 Буслом здавався цікавим
 Легіт у нас над подвір'ям.
 Вірило серце у чудо,
 В Ладині трелі урочо:
 Череду вигнали люди,
 Хлопець примружував очі.
 Хмари насунули — думи,
 Радість журбою дурманять.
 Знову прокинувся від шуму,
 Глянув у далеч оманну.
 Там про весну ні спомину,
 Ніби заклечаним ранком.
 Німо кружляють сніжинки
 Край спорожнілого ганку.
 Що ж, нехай вихор закрутить
 В тоскнім заметанім світі.
 Був мій світанок у руті,
 Цвів у молочнім суцвітті.

1946

СУЗІР'Я

На Яриловім полі не стрінуть ні
 Чи пташиний навіки впокоївся рі
 Позакидано терном брунаті дорі
 Надвечір'я звисає, подібне на г
 Хто посмів про недолю мою наг
 Що виходжу печаль виливати до
 Від стогів миготять, мов прийи
 Розтікаються в звуках замисле
 Залишивши свій блиск на замис
 Ген розкочують в тернах розч
 В оболоти небес не вернутись :
 В бур'янах припадуть пилюгою
 За непослух того вороття їм не
 Так без дозволу в мандри пуст
 І сльозою сестер їх прикрасять
 Що сумують за ними в німій ви
 Тих покараних небом зустріну
 Чи вони розуміють про болі ус
 Що ж я буду далеко від дому р
 Як заб'є мої вікна сполоханий

Не вмовляв я нікого лишати подвір'я,
Ніби місяць зірок тих, що сяяли вгорі...
От на голову сніг упаде, наче пір'я
Тих гусей, що кричали мені на Дніпрі.
А сузір'я поглянуть в скорботній печалі,
І осипляться з дзвоном, заплачуть в мені.
Я ж тепер у житті, мов на шумнім вокзалі,
І не знаю, чи поїзд прибуде, чи ні.

1947
Баварія.

МАГНОЛІЇ

Їхній пучок на столі
Біля портрета звисає.
З нього на рунному тлі
Усмішку ти посилаєш.
Там у ямині цвіте
Наша акація мила.
Сонце з небес золоте
Землю усмішкою вкрило.
Поминки – свята були,
В крашанку гралися діти.
Дзвони над тими гули,
Що відійшли відпочити.
Ми безтурботно росли,
Чом розгубилися в леті?
Квіти, що дивно цвіли,
Хиляться тут край портрета.
Пада суцвіття на стіл,
Повно його на підлозі,
Ніби те пір'я від крил,
Птах що згубив у дорозі.

1948

ЛУНА

Прости, прости, коли ми із тобою
Довіку не зустрінемось в житті.
То долею приречено нам злою
Розлуку до могили донести.
А ми земної радості чекали,
В цвітінні рай побачивши земний.
Його із градом бурі обікрали,

Наповнили сльозам келих твій.
Від долі нам ласкавців не чекати,
Лежить зів'яла квітка у куті.
А ми, немов вершини у Карпатах,
Що хмарами поєднані в злитті.
А тучі, як розходяться, то знову
Між нами прірва падає страшна.
Так я тебе гукаю на розмову,

І лине мого голосу луна
Даремно крізь засніжені кордони,
Вертається без наслідків сюди,
І десь в пучині океану тоне,
Лякає в горах привиди бліді.

1948

В СТЕПУ

Заснулий степ грозою перейнявся,
Копиці блискавиця освітила.
Десь пугач із-за вибалку ридав,
Вдовиця за синами голосила.
Вмирати залишилася сама
На трутнями поточеним порозі.
Голосить хуртовиною зима,
Реве ведмедем, раненим в барлозі.
Їй удовиних сліз не заглушить,
Вдова з війни не дочекалась сина,
З порогу піднімається уміть,
Лише зачус спів про Марусину.
Так син співав, як рушив у похід,
Чи ж то кості забіліли в полі?
В бійця потьмарився рожевий світ,
Край яворів отих високочолых.
І блискавиця креше по ярах,
Громами побиває на дороги,
Де ніч голосить тужно у вітрах
Вдовицею на схиленим порозі.

1947

СТРАЖА

Нам дні здавалися за свято,
Плекали роду заповіт,
Схиляючись перед розп'яттям,
Коли йшли в широкий світ.

І юність розпачем не вкрилась,
Як ми нічого не знайшли.
Та вороги батьків убили,
А нас в неволю повели.
Своїм кричали: " Не шукайте
В злочинців правди, ні тепла,
Камінням гострим закидайте,
Щоб згадка добра їм була."
На площі старець мружив брови,
Порушив стражників наказ,
Піднявши палицю, промовив:
— Хай Бог не забуває вас.—

1948

В ТРАВНІ

Суцвіття сади покривали,
Із вітром на воду летіло,
Роси непідробні кристали
Весна піднімала на крилах.
По ряст йшли дівчата щасливі,
В очах їхніх ласка світилась.
Ріка, заливаючи ниви,
Збирала розгублені хвили.
І сад піднімався величний,
Шумів над долинами гордо,
Дорогу проводив у вічність,
Вдаряв у могутні акорди.

1947

РОМЕН

На мене згіродливо подивились,
Плив погляд у ненатлу далечинь.
Здавалося, ви серденьком летіли
За озеро, за постарілий тин.
Та ваша юність плакала самотна,
На березі стрімкому в осоці.
Були то ночі місячного квітня,
У вас обручик блиснув на руці.
Купаючись, його в Дніпрі втопили,
Його ніхто в корчах не розшукав.
Ось квітка в косах ваших зарясніла
Роменом, наче в полі серед трав.
Такого я колись зірвав для друга

Моїх юнацьких і наївних літ.
Вже переорано дитинство плугом,
І осінь із пустих алей страшить.
Перейдемося по стежині з вами,
Віщунно зорі блиснуть у траві.
І хланні хмари стихнуть над ярами,
Як знову тепло усміхнеться ви.

1945

ЗАБУТТЯ

Я загубив ще радість на Дніпрі,
В шуканні верховин, ніким не зримих.
А ти сховала матір. Чорним димом
Обійстя підпливло. На пустирі
Граки шугали у лихій судомі,
Мов нашвидку збиралися кудись.
Горіла хата, падала солома,
І застелився шлях тобі від сліз.
Забудемо про лихоліття дні,
Присядемо в руїнах відпочити,
З надією, мов ті сирітки-діти,
Що празник ще настане на весні.

1947

КАІН

В горах халупа кинута давно,
Каміння провалилося на стрісі.
Ще вибите негодою вікно
Тримається на зірванім завісі.
Лунає голос Каїна на шлях,
Що бідному робити із собою?
Йому набридло жити у віках,
Підноситься до неба із мольбою.
— Для мене, Боже, смерти не жалій,
Хай вовкулаки роздеруть злорадно.
Життя моє порожнє без надій,
Мов колос без зерна в пустині владні

Ось вішається, та гілля нагне
Під ним осика до самого краю,
І Каїн вже не Господа благає,
А сатану, що на прибуду жде.
Темніше серед мороку ставало,
Разуючий грім у горах заgrimів,

В обладу хмар сузір'я заховалось,
 Як сатана з п'їтми заговорив
 До Каїна. В піску клубились гади,
 Від їхніх тіл зловонний нісся чад...
 — Ти все згубив, о, Каїне безрадий,
 І без надій приречений блукать.
 Когорти тогосвіття є безсилі
 Допомогти щось у твоїй біді.
 У пеклі б ми тебе охоронили,
 Та порятунку ти від нас не жди.
 Бо ми, як ти, були закляті Богом,
 Нам з темряви виходити не час,
 Ти пам'ятаєш, як біля дороги
 Підняв ножа і кривця полилась.
 Ти Авеля убив й довіку мусиш
 Поневірятися на цій землі.
 Я кращої години не діждуся,
 Щоб вибратись з кромішньої імлі..."
 Промовив, зник у чорному проваллі,
 Гадюки-давуни пропали з ним.
 Лишивсь стояти Каїн у печалі,
 З провалів на плаї піднімався дим.
 Поплівсь опісля в ті місця, де брата
 З ягнятком стрівув на руках колись.
 Йому чи долі тайну розгадати,
 Що таємничо плинула за ліс.

1947

СОЛДАТКА

Хуртовина по Дніпров'ю голосила,
 Піднімала над степами владний стяг.
 Гонту з даху позривала, нею біла
 В завиванні по засніжених стовпах.
 Дика хвиля серед поля застогнала,
 Удовицю розбудила в хланну ніч.
 Тож опудалом похиленим здавалась, —
 Галасливе вороння летіло пріч.
 Не верталися її бійці з походу,
 Чи заснули сном камінним край села?
 Вже вода в кленовій діжці взялася льодом,
 Щоб стара її напитись не могла.
 Впало горе те невидане на світі,
 Як біду на схилах літ перенести?
 У сусідів залишилися рідні діти,
 І цвіркун заводить пісню у куті.

З ким же матері в роках поговорити?
 Хіба хуги наслухатись завіття?
 Хто на грядці посадив криваві квіти,
 І вкорочує в боях людське життя?
 Для вдови у сновидіннях дні минули,
 В передсінку снігу срібна каламуть,
 Їй здалося: звідтіля вона почула
 Кроки втішні тих гостей, що в хату йдуть.
 То ж сини її, прийшовши, привітають
 З Новим Роком, з новим щастям і добром,
 Знає мати, що для них то не згасас
 Свічка в небі, що палає над Дніпром.

1946

ЗАЖУРА

Осіннє сонце зажурило гори,
 Зникало в непоказнім тумані
 За сніжними хребтами, а мені
 Гуділи хмари у притихлу пору.
 Шпили рожеві в морок огортались,
 Під соснами я, втомлений, заснув,
 В полях порожніх гуси прокричали,
 Табун у вирій журно потягнув.
 Про край я мріяв, де колись я виріс,
 Щоб згодом у Баварії спочить,
 Летіти в свій далекосяжний вирій,
 Хоч мрією. Спинитися на мить
 Над хатою, де люля ще моя
 Скрипить, мов плаче в блискавку дитя.

1948

МАЙБУТТЯ

Ми поживемо з юністю своєю,
 Плекаючи безвинно первоцвіт,
 Сміливо глянем зором у блакить,
 Вдягнувши ранком соняшну кирею.
 Полинемо, шукаючи буття,
 Кохання зберігаючи і радість,
 Від їхнього зрадіємо злиття,
 Що стиглим перев'ється виноградом.
 І пострічавши журавлиний лет,
 Йому, як діти, пояса докинем,

Хай буде він, неначе амулет,
Що всіх рятєє при лихій годині.
1946

НАПИС НА ОБЕЛИСКУ

Твій час лежить в руці моїй,
О, бережись його згубити,
Йдучи без будь-яких надій
По знищеним лукавством світі.
І не врятуєшся ніде
В молитвах скорбних на колінах,
Бо Правосуддя в гніві жде
Тебе скарати за провини.
Ти грань-межу переступив
Дозволеного в рідній хаті.
Чужих благаючи богів,
На нарід недругів наслати.
І мов Політ, що у свиню
Цірця мстива обернула,
Ти будеш хрюкати й брехню
Глаголити, щоб всі почули.
Тебе уб'є в дорозі грім,
В земній розсиплешся утробі.
В розбитім черепі твоїм
Змія чигатиме на здобич.
Завиють сови між гробниць,
Пліснявина склепіння вкрис,
З твоїх провалених зіниць
Бездоня холодом повіє.

1948

ПРОМОВА Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ДО ВІЙСЬКА ПІД ЗБОРОВОМ
1649 р.

Чи з нашої лишивсь держави прах?—
Витай же ти над нею, о, Свободо?
Ми втрачених шукаємо звитяг
На полі розпачу свого народу.
Йшла доля з нами мужньою на шлях,
Всім ворогам на лютість і на подив.
Злітав наш гордо в піднебесся стяг,
У славі розвивавсь на Жовтих Водах!
Кричав про волю у блакиті птах,
Що рівними ми стали між народів.
Нам хто поверне право на землі,
Щоби сестрина не журилась врода
У лютім рабстві, у страшенній млі,

жінки дітей осліплими там родять,
З приречення печаттю на чолі,
Пожар спливає з Заходу і Сходу.
Ми пам'ятаємо ганьбу тих літ,
Коли знамена наші не шуміли,
Ворожий меч висів у нас і щит
На брамах міст і селищ посмутнілих.
Ніхто не усміхавсь нам на привіт,
І волі не здіймались мужні крила.
Від цього переповнилось у нас
Терпіння. Честь окрадена у хаті!
До зброї, люд! Настав розплати час,
Хай зброю праведну Господь освятить.
В скрижалях вічності дороговказ
Для нас записаний в найкраще свято.
В нас загостює радість без відраз,
Ми будем святкувати крилатий час,
І брат обійме у любові брата.

1948

ПОДВІР'Я

Прокидалося подвір'я у скорботі,
Пес у будці скавучанням дорікав,
Чом лишаю роду ковані ворота
Ті, які я в косовицю відчиняв.
У блуканні чи знайду ласкавці-квіти?
Пощануйте, люди, ластівку гуртом,
Не рубайте на подвір'ї з дуба віти,
Аж голосить верховіттям над Дніпром.
Батько рідний не допоможе у блуканні,
Ген убитий за дорогою лежить.
Чи наврочить нам загибель час оманний,
Дасть понюхать гавкунам бездольних слід?
І палає жальником похмуре місце,
Де косила смерть безвинних цілу ніч.
Дитинчатко заридіє у колиці,
У житті ще не зазнавши протиріч.
Чи на щастя я лишив своє подвір'я,
Шлях-дорога заростає в бур'янах.
Тужить серце за тим Краєм, де сузір'я
Світить саяно і ласкавців чути пах.

1946

СОБОР

Я був роками без думок і сліз,
Заслуханий в пташине шебетання,
Немов заодчий храму, що колись
Почув качине в Кельні гелготання.
Хто ж це канал поспішно збудував,
З дніпрові саги хлюпнули хвилі.
Чаклунно в лозах берег захитавсь,
В риданні мев у непогодь безсилах.
Устріч до мене вийшла із двора
Жалобою оздоблена сестра.
Сумуючи, за хвірткою пропала,
Туди, де ще хрестів сумує ряд
На цвинтарі, що простягнувся за сад.
Край огорожі — там вона ридала,
Шептала, щоб Господь у небесах
Для душ заблуканих накреслив шлях.

1948

Зодчий храму — архітект Кельнського собору, що програв парі з таємничим чортком. Приїдець виявився дияволом і архітект з розпачу кинувся з недо-будованого собору в канал, що його за-здалегідь провів з м. Тріру до Кельну цар тежляви (автор).

НАДІЯ

Наснилося, що з відрами по воду
Завулками до берега ішла.
І задивлялись парубки на вроду,
Шукаючи в твоїх очах тепла.
Але його з душі жажливі бурі
Геть рознесли, ридаючи, з ярів.
Ти станеш край розваленого муру,
Де шлях веде до кволых вітряків.
І виглядаєш милого з дороги,
Надієшся: в твій завітаю дім,
Мов у житті не трапилось нічого,
А тільки прогрімів землею грім.

1947

ІСТИНА

Не хочеться самотньому мені
Засвічувати лампу променисту,
Щоб лиха загубилися човни,
Мов зірване за течією листя.
От на заснулий я виходжу двір,
Від кадубу майнуло привидіння.
Прислухався, що каже: до сузір'
Земля своїм притишеним гудінням.
Хтось яшірку убив, і бачив я,
Як сонце широко плакало за нею,
Хвостом блищала мідним іздала,
І в знак скороботи затверділась глеєм.
Те тіло вбитої потяг хтось в ліс,
Коли померкло сонце за горами.
Там вовк козу під соснами загриз,
Із шерстю залишив криваві плями.
Долинув голос із поснулих нив,
Коли вслухався у притихлий простір:
— Я, чоловіче, в переляці жив,
І загубив свої тремтячі кості... —
Я геть пішов подалі від злорік
Шукати мужности в зрадливім світі,
Щоби прожити у звитязі вік,
З людьми невдачі й радості ділити.

1947

МИНАЮЧИ ЛЯ-МАНШ

Я такий, ніби плита ота одинока
На могилі у Шеллі під небом чужим.
Албїон залишивши, вітаючи спокій,
Був йому і за славу й за похорон Рим.
Загубилась дорога моєї Вітчизни,
Захитався апісвий шлях в тумані.
Вже погнулися шруби на щоглі залізні,
Тільки воля ще вірить в загублені сні.
Випадає дорога в безмежне блукання,
Той і буде Судда, хто вручив нам життя.
Я родився, мов хвиля, раптово на грані
Прірви й неба — ніколи не йти в небуття.

ТІНЬ

1949

Дрімас в сірому одінні ліс,

Човна у гирлі тиша прив'язала,
Ось тінь твоя прямує від беріз,
У білому, як марля, покривалі.
І навіть лихоліття розлучить
Нас не могло в причасну годину.
Блукатимеш ще безіменням літ,
Відвідуючи землю негостинну.
Ти доброю і чуйною зроста,
Прощала недругам в часи зневіччя...
Лоза на хвилі пруття простягла,
Твоє малює змучене обличчя.
Ми у затоці зустрічались тут,
Ніколи не оскаржували долю.
З опалим листям хвилі ще несуть
Частинку нашого гіркого болю.

1948

ФРАГМЕНТИ З ПОЕМИ
"ПЕРЕДМІСТЯ"

I.

Ніхто в чаклунну не виходив ніч,
Негода по Дніпров'ю лютувала.
Лунав голодних вовчулків клич,
І від виття діброва застогнала.
На ринь запінені бурани йшли,
Об гатку біла хвиля в непокорі.
Устріч злітали круки із імлі,
І крикали у припізнілу пору.
Пропало безліч друзів на війні,
Сосняк стояв над ямою німою.
До мене хлопці завітали в сні,
Тож, нехтували лихом і бідую.
На смерть стояли з недругом в боях,
З надією вернутися додому...
Кричить ген знахабніло чорний птах,
Кружляє, забуваючи про втому.
Зійшовши за кошарами з небес,
Стоїть в роздумі місяць біля броду...
Гей, одружились наші хлопці десь,
Тому й не повернулися з походу.
Чі ж тіла з колодами пливуть?
Розчавлюють їх льодоходу брили.
Куди ж матроси прокладають путь,
Як з мінометів кораблі спалили?

Пішли ті хлопці прикрашати дно,
Здригалися, обвалюючись, кручі.
На міліні останнє ще судно
Кресало іскри у набряклі тучі.
Тіла об дошки обгорілі б'ють,
Ніхто мерців не витягне, не спинить,
І на останній не покличе суд,
По них заголосила хуртовина.
Тим привидам лише у двір пройти,
В однім вікні світильник догоряє.
Там ще на древнім сволоці хрести
У сьайві ледь помітному спливають.
Питає донька в матері про те,
Чи пароплав давав гудок опівніч?
Чи яблуня за клунею цвіте, —
Її травневі привітали ливні.
Здалося: брат із чужини приплив,
Дає гудки — виходьте зустрічати
В небачений, негаданий розлив,
Коли дурманить на городі м'ята.
Благас мати: краще, доню, ти
Не думай, не питай мене нічого.
Хай легше буде синові в путі,
За брата палко помолися Богу.
Нехай не маряться тобі гудки,
Сильвети кораблів в промерзлих хвилях.
Крижини ударяють об піски,
На узбережжя виштовхнули тіло.
Підвісся мрець і по камінню йде
Додому, де його незнане жде.
Лягла сестра і мати спочиває,
Із шансів повертається солдат.
Там град біля двора ліhtar розбив,
Як вітер дув від збомблених човнів.

II.

"З своїм чоловіком я весен чимало
В добрі провела, промайнули вони
Невиданим досі, розбурханим шквалом,
Як повинь гукала за верби човни.
Росисто блищали із вишнями клени,
Звисали від плоду пружисті гілки.
І щедро лилося тепло в сутерени,
Сплітали закохані в лузі вінки.
На в'язі у нас клекотіли розлогім
Лелеки, турботи розвіювався дим.

Здавались бійцями, які із дороги
Вернулись у славі в покинутий дім.
Я жити в літах знудгувалась без мужа,
Немов за черемхою в дивнім цвіту.
І був чоловік мій, як велетень дужий,
Вантажником довго тримавсь у порту.
Приходив утомлений пізно до хати,
Копійку, зароблену тяжким трудом,
Сім'ї віддавав і, лягаючи спати,
Він міцно мене обіймав перед сном.
Дні щастя безмежного в безвість пропали,
Ударили стріли від мерклих дібров.
Мого Василя у піхоту забрали,
Із німцями він воювати пішов.
На лан не вернувся те житечко жати,
Могили його розшукать не змогли..."
А мій розгубив автостради й дістатись
Не може назад в Україну з імлі.
Ми змоги не мали по-людськи звінчатись,
Отак і на віру в любові жили.
Лишив він для мене найбільше багатство —
Дитину, що часто спросоння кричить.
Тож їй дорікають байстрята із сміхом,
Її мимоходом підкинув солдат... —
А в мене був брат, — третя мовила стиха, —
І він не вернувся з походу назад.
Цвіркун не зустрів його, як бувало,
І постать не кине під місяцем тень.
Учора, як буря пекельна стогнала,
Наснився у військовому одязі він.
Зайшов до світлиці, зняв шапку військову,
Рушницю поставив край печі в кутку.
Сказав, що зайшов на хвилину з діброви,
Частини його переходять ріку.
Ще з ним був Петро — те дитя удовине,
Звитяжних він месників кликав до лав.
Мов грому відлуння, з'явився в батьківщині
З полону німецького й ніччю пропав.
Від хасів підсилювся наступ на місто,
І ворог панічно втікає за ліс
У брата лишилося воїнів двісті,
А інші на села й міста розбрелись.
Ім люд піднімати за волю кохану, —
Вставайте до бою усі, як один!
Він поглядом теплим на мене поглянув,
Його повз подвір'я промчався загін,
Я братові й слова не встигла сказати,

Світлив з високости гучний молодик.
От пусткою знову запахло у хаті,
Сичів з-за могили доноситься крик.
Предивне світило встає понад краєм,
Від сну піднімає покривджених всіх.
Збентежена в мріях я зчаста блукаю
Думками, шукаючи петрів батіг.
Здається, що бачу на сизім світанні
Шпили, і туди навіть горді орли
Не можуть долинути в гордім дерзанні,
А ми, хоч у мріях, дістатись змогли!
Владаркою там залишилась Омана,
Відважних в хороми порожні не жде.
Мовчать, вкриті повстю вогкою лимани,
І більше нікого немає ніде.

III.

У Альпах, де сніги відвіку
Вкривають лису височінь,
Коло провалля чоловіка
Зустрів, похожего на тень.
Він був земляк мій. Аж з Дніпров'я
Дійшов до сніжносяйних гір.
Не мав на старості здоров'я,
Та розумом світився зір.
Сороки в гаї притихали,
Коли віщунно говорив,
І тиша наставала в далях,
Йдучи надвечір від борів.
Там ще отару гнав в долину
Чабан, була вівчарка з ним.
Той чоловік про Україну
Розказував, де рідний дім.
Сім'ю покинув у негоду,
Набрало серденько від сліз,
Надіявся: іще з походу
Потраплю в рідний край колись.
Засяє там над медобором
Зоря, пролле журбу із віт.
Я знаю: друзі в пізню пору
Туди зійшлись погомоніть.
Край дуба жваво посідають,
Пригадуючи ще живих,
Коли ж у плавнях розсвітає,
Зникають коло трьох доріг.

Шляхи в кінці ведуть у різні,
В Сибір, на Захід і у Крим.
Стихають друзів кроки грізні,
Спливає з урвищ мляво дим... —
Поропав той старець, як світання
Рум'янило оstriці лід.
При тім нежданому прощанні
Роса з соснових впала віт.
Шпилі замислено блищали,
Стихав у прірві бурі гнів,
Лиш зорі, сповнені печалі,
Мигтіли думно від борів.

ІУ.

Вгорнула в найчорніший креп
Нічна п'ятьма пустельний берег,
А там за передмістям степ
Крізь вибиті дивився двері
Сузір'ям пильно. Край доріг
Чиясь душа багриста билась
В обладі хмар, пливла на крилах,
Байдужий струшувала сніг.
Хто надіслав її, для чого?
Ту таїну не розгадять.
Вертались воїни безногі,
З могил ішли до отчих хат.
І на подвір'ї зупинялись,
Вслухаючись, як б'ють вітри.
Вдаряли хвилі гнівним шквалом,
Хтось плакав в нашому дворі.
— У мене жінка залишилась,
Вона в холодну ніч не спить,
Чавунну грубку запалила,
Не відавши, що я в цю мить
Прийшов навідатись додому,
Утішити її у снах.
Зашаруділа в темі солома,
І похоронно по стовпах
Б'є заметіль, в полях ридає,
Снігами покриває двір... —
А ти нічого не питаєш,
Забувши тундру і Сибір,
О, друже мій, що з-за Уралу
Прийшов, неначе я, сюди,

Де жалюгідно смерть сміялась,
Шукала для людей біди.
Із перекошеним обличчям
Заговорив про жінку він.
З дитиною їй страшно ніччю,
Коли на похорон б'є дзвін.
Не скажуть в листі пожовтілім
Могили, хто у них лежить.
Сновиддя тлінь людську покрили,
Майнуло безмір зим і літ.
Я золото шукав тайгою,
Під кедрами замертво впав.
Підносилося над головою
Гілля старезне. Випливав
Неначе лебідь величавий
З-за бору місяць, сяйво лив...

Отак без чести і без слави,
Я світ безрадінний лишив.
Мені хреста із осочини
Ніхто й на сміх не змайстрував.
Самотній вітер з України
До мене в гості прилітав..."
А ми всі троє моряками
Були, громили із гармат
Ворожі лави до нестями,
Йшли рідних в згарищах шукать.
Було для нас непевне літо,
Коли, спаливши кораблі,
Пішли з повстанцями громити
Німоту кляту і знайшли
Ми смерть, рятуючись від лиха,
Займався ранок на зорі.
Прийшли побачити: чи тихо
І мирно в нашому дворі?"

.....

В нас тут батьки були і рідні
Очікували на живих.
Мій брат прислав листа із Відня,
Писав, що з бойових доріг
Ми повернемося до хати,
Зустрінемося віч-на-віч.
Його шляхів не розшукати,
Сховала їх безвидна ніч.
Чи із поверненням вітали

Тих друзів, що прийшли в село?
 Ось ми назад примандрували,
 Немов нічого й не було.
 Приходять привиди до двору
 У свій дитячий рідний світ,
 Пригадують долини й гори,
 Де їм судилося ходити.
 Відгадують живим несміло,
 Хто у мовчазності бредє
 Крізь морок, де черешні в білім
 І телеграфний дріт гудє.
 І місяць в темносизих хмарах
 Полине до чужих світів,
 Заквітне небо дивним жаром,
 Мов папороть серед гаїв.
 У рівчаки спадає листя,
 Голосить на відлюдді ліс,
 Коли порожнім передмістям
 Мара в задумі йде кудись.
 В шибки померклі заглядає,
 Кажан ще злине-нетопир,
 Як здійме буря плач над краєм,
 В тужинні до байдужих зір.

1947

СКОМОРОХ

Заспів

Пора торкнутись перстами бандури,
 Бувальщину відважних воскресить,
 На Чигирин полинути й Суботів,
 Спинившись у Холодному Яру.
 Поглянути, як рожевіє усміх
 Зорі світанку і подолки ніч
 Над лісом підбирає, що на плесах
 Сікнеться рибою край комишів.
 І розшумиться ще ситняг, хитнувши
 Поблідлий місяць понад Ігульцем,
 Очеретяником заснув у багнах
 І спить забутим і прекрасним сном.
 Туман, піднявши пелену, відкриє
 Для зору ниви, води і гаї,
 Лесть чутний дзвін ген відгукнеться в даях,
 Щоб Мотрин розбудити монастир,
 А з ним Тясьмин і придніпрові села,
 Едгардівку і Чуту й Цибулів,
 Звідкіль народу слава уставала,
 Щоб невмирущою віки пройти,
 Вже вивітрилось пагорбів чимало
 Понад гаями і в самих лісах,

Барвінок синіми очима гляне,
 Коли його дівчата вийдуть рвать.
 Ніхто з Чигирина на гвалт не вдарить
 З тих пір, як революція пройшла,
 І у будинках для душевнохворих
 Ті вікна заграбовані мовчать.
 Лиш інколи ще зойк несамовитий
 Там тишу таємничу сколихне,
 Мов крик відчаю над садами злине
 І таємничо у кущах замре.
 Кричать то бувші душогуби кляті,
 Та не тому, що совість горла їм
 Здушила, як вони колись мотуззям
 На допитах своїх душили жертв.
 Вони кричать лише тому, що змоги
 Не мають люд безвинний убивать,
 Що увірвалось мучити їм жертви,
 Що над усе любили рідний край.
 Богиня Зла і Помсти йшла землею,
 Не думала, що прийдуть ще часи,
 Коли її за вчинені злочинства
 Судити буде скривджений народ.
 Надходив день розплати. В похід сурми
 Заграли в дев'ятнадцятім, лихим,
 Хто міг, сідлав коня, повз жито їхав,
 Що маками й волошками цвіло.
 Тож молодь у Холодний Яр збиралась,
 Трояню землю в битвах захистить,
 Свободу вибороти і знущанню,
 Нарешті, приурочити кінець.
 Щоб недруги у злобі не посміли
 Меча на люд козацький піднімать,
 Бо хто підняв меча — загинуть мусить
 Від нього ж — так приречено в віках.
 Перед жнивами в гайдамацькі пущі
 Скликала воля хлопців молодих,
 І не в одного на устах теплілось

Коханої матусі молоко.
 Отак лишали коси і худобу,
 І не підмовлені ніким ледь світ
 Збирались у непевну у дорогу,
 На Навський щоб великдень в храм прийти.
 І духом ту святу уздрить вечерю,
 В той час, коли лисицями вікно
 Мережиться і сяйво місяченька
 Тремтить на шибках придніпрових хат.
 Тим вбитим ще вогні рясні насняться,
 Яких вони у великодню ніч
 Колись у лузі темнім розкладали,

Живий вогонь їм веселив серця.
Очистившись тим полум'ям і взявши
У серце віру, що запалить ще
Ті іскри до геройства і до чину
Покривджених, принижених людей.
І ось чому вони двори лишили,
Своїх батьків, коханих і дівчат,
З собою взявши Батьківщини совість,
Яка вогнем очищена була.
І маковійську квітку їм первітки
На щастя дарували край воріт,
Коли на це лише була нагода
Загоном проїжджати повз село.
І заздросів в них не було до інших,
Хто вдома залишився і косив
Овес і сіно в час, як на Пречисту
Вже сонце починало засинать.
Клепання кіс не раз в поході чулось,
І юрока з них не один підняв,
Залишеного на стернистім полі,
Коли у копах зводились снопи.
Дівочий той віночок, що з любистку,
З кудрявців та ромену снівсь не раз
В криївках вогких, у яких ще пахло
Канупером і свіжим чебрецем.
І на Пречисту другу, як у вирій
Тягнулись шнуром в небі журавлі,
Їм на душі ставало раптом сумно,
Їм краю не було, куди летіть.
Справляли не вони весілля в селах,
Дівчата їхні марно старостів
Там у вікно і в двері виглядали
І заливались в розпачі слізьми.
Були немилі серцю вечериці
І вулиця не вабила, лише
Вночі вслухалися у кожний шерех,
Чи милий з лісу не заїде в двір?
Але здебільше то була омана,
Замість коханого, – святий Зінько
На білому коні повз двір промчався,
Серденько льодом, мов ріку, скував.
Лісовики у Бога лиш благали,
Щоб їхня смерть не марною була,
І не будяк з останків їхніх виріс
На тому місці, де в бою впадуть.
А щоб зросли жита й волошки сині
Із маками між ними зацвіли,
Росою їх зірниця хай покропить,

Мов слізьми Богородиця з небес.
Тож в неї, як і в матері, серденько
Зажурене над деревцем в саду,
Бо як воно усохне, то благає
Дошу, щоб знову воскресив його.
І от зібралися у Яр Холодний
В гарячу пору старші й молоді,
Топтати ряст і сон-траву на взліссі,
Собі насаги вдвоїти і сил.
Земля улле в серця цілющих соків,
Тясьмин переїжджати, Ігулець,
Не раз їм линуть по своїх домівках
У думках, де поїджено паски.
Ті жовті мати сонцю дарувала,
А білі тим, що у могилах сплять.
Шумів своїм тривожним верховіттям
Над ними древній і дрімучий ліс.
І те презирство й гордий виклик смерті
Вони в тамтешній захопили світ.
Злорадість величчю думок збороли
Діянням славним, подвигом палким.
І так, як хмару блискавиця часто
Розколе, ті погрози несучи
На землю, то ще відгомоном грому
Герої ті дають про себе знать.
А ще, коли в лісах були живими,
То бачили, як поночі зірки
Згасали, мов свічки, що їх до хати
Із храму рідні ввечері несли.
Тоді вже відчували, що додому
Їм не вертатись, хоч ніхто з бійців
Подзвіння вітру в затишку не слухав,
Замислений у мрії вогняні.
Вітав прибулих в лісі Чучупака,
Що був убитий зрадником одним.
Там руку тис їм Хмара і Горбенко,
І Кібець, у якого зір шугав.
Всім хтілося ту честь свого народу
Оборонити й зраду покарати,
Щоб братовбивства руку зупинити,
Криваву шаблю в підлості забрати.
І села скрізь нагадували берег,
Запінений бурунами украй,
Коли побіля яток на базарі
Четвертий не стихав Універсал.

І слухали його спокійно люди,
 І думали про те, що море сліз
 Ще розліється по Дніпровім краї,
 І в них потонуть села й хутори.
 Не всі там мали голови гарячі,
 Щоби на варті в лісі спострігати,
 Як в дуплах вогники мишачі тліють,
 На блиски схожі свічок і лампад.
 Герої ті в боях нерівних впали,
 Створивши міт безсмертя на віки,
 І ось чому зоря над ними вранці
 Справляє гризну в галасі птахів.
 Ту згубу їхні діти навертали,
 Що народилися у час лихий,
 В труді не мали часу вгору глянуть
 Їм тяжко хліб судилось зароблять.
 Пізніше Гітлер розпанахав небо
 Стовпами полум'я, на Схід послав
 Ті полчища модерних дугогубів,
 Шукаючи собі земель нових.
 Їх карта була бита, і втікали
 Ген до Берліну повз Холодний Яр,
 В яким чекісти-партизани грілись
 Край потайки розкладених багать.
 І вже ніхто із поліцаїв гнівних,
 Ані з місцевих бувших куркулів,
 Навчені лихом в Яр не поспішали
 Свою покласти голову у нім.
 А сівши на підводи, вирушали
 З родинами вцілілими у світ,
 Щоб виконавців влади проклинати,
 Що стільки лиха селам принесли.
 Лише частина з них, лишившись в Рівнім,
 Пішла в УПА, а решта через Сян
 До Альп баварських з німцями котилась,
 На долю нарікаючи свою.
 Про деяких із них, о, Музо рідна,
 На повний голос пісню зачинай,
 Про Мусія співай ти Скомороха,
 Що дівчину Орісю покохав.
 Про тих, що не мирилися з насильством,
 На прю уставши за свої права,
 Про діда Турбина і про Коцуру,
 І про Халявки Василя сестру,
 Яка була у чигиринськім скиті
 Черницею із молодих років.
 Та не вціліла з іншими, що чудом

В Австралію добралися гуртом,
 З отцем Захарієм у Іннамінці
 Тим обснувалися новим кошом.
 І так живуть, гірке своє минуле
 Пригадують і Чуту й Цибулів,
 І океан в думках перелітають
 До рідних городищ своїх і сіл.
 Про славного Михайла Дорошенка,
 О, Музо, ти перстами ударяй,
 Який із пам'яті оті події
 Зумів холодноярські воскресить.
 Їм'я і вчинки пригадав героїв,
 І їхню славу свято зберігав,
 Щоб їхніми ділами запалити
 Мене на цей людський невдячний труд.
 Мов з того вавилонського полону
 Жиди, так само українці в світ
 Широкий розповзлися і не знати,
 Чи над Дніпром зберуться ще колись.
 Та все ж у снах не раз отак витати
 Понад Тясьмином, рідним Інгульцем,
 Де із Холодного ще линуть Яру
 Примарні і розгукані вітри.

ПІСНЯ ПЕРША

ПОВЕРНЕННЯ МУСІЯ СКОМОРОХА

*Біля австралійських пралісіів ріки Дже-
 орджіні видніється тростинова тижка.
 З тушавини доноситься верещання мавп,
 крики папуг. В намулі сіруватого річко-
 вого піску дрімають крокодили, освітле-
 ні променем ранку. Коло татини на кіл-
 ках сушаться розвішані крокодиллячі шкі-
 ри. На подвір'я, розсовуючи тростинову
 матицю, виходить високий чолов'яга, із
 ясним чубом та зеленкуватими очима, ро-
 ків тридцяти п'яти. Це й є господар ти-
 жі, на ймення Мусій Скоморох, новий емі-
 грант. Він одлігнута у білі парусинові шта-
 ни та смугасту майку. Підходячи ближче
 до берега, Мусій починає пригадувати свій
 безмежний шлях, що йому судилося пройти
 з Дніпров'я.*

Мусій:

Коли подивишся на мапу світу,
То на самісінькім його кінці,
Буковим, свіжо зірваним листком
Лежиш, Австраліє, химерний Краю.
Я був в гарячих преріях твоїх,
Там кенгуру дитя у торбі носить,
Так само, ніби жінка молода
У нас свою народжену дитину.

Я какаду у пралісах ловив,
Уполював чимало крокодилів,
За зняті шкірки непоганих гріш
Дають мисливцям лихварі приїжджі.
Повір'я каже, що тварюки ці
В зачатті дух руїни зберігають,
Від первовіку мешканцям річок
І білим людям не приносять щастя.

Оце писала у листі сестра
З Черкащини далекої, що заміж
Рішила донечку свою віддати,
І брата просить неодмінно в гості.
Весілля буде, бо дочка її,
Виходить, писанку в клінцях віддала
У день Великий з серденьком своїм
Тому, якого широко полюбила.

А от мені в житті не повезло,
Тож може випадком я народився,
Неначе легендарний наш Палій,
Що попелом упав в дівоче око.
У Вернавулі фермерська донька,
Що звать Альмидою, — мене кохала.
Але я дурнем був, бо згодом втік,
Людей шукати наших в Іннамінці.
В Австралії я дикунів стрічав,
Що в воскресіння вірили померлих,
Що духом входять у тіла жінок
І немовлятками кричать спросоння.
Рапатою прозвали чудо те,
Ходу тих мертвих можна відчувати
У шарудінні листя в час, коли
Йде лісом гук від тріскоту страшного.
Я бумеранга лет спостерігав,
Що саксаган комуся в кружінні креслив,
Безсилим збитим птахом падав в круг
Де не змовкали вигуки тотемів.

50

Я пам'ятаю горицвітну ніч,
Медузами блискучими сузір'я
Зіходило, коли у рідний край
Я линув ген за хвилі бірюзові.
Пекельна спрага мучила ество,
Прямуючи до моря у знемозі,
Я падав на пісок і вухом чув
Джерел підземних бурноплинний клекіт.
І снилися колодязі мені
Там в Україні, та такі глибокі,
Що й зорі й місяць можна упізнати,
Коли на небі ясне сонце світить.
Цеберко хтілось на блискучий гак
Повісити і журавля нагнути,
Щоб заскрипів й від скрипу аж луна
В криничному бездонні відгукнулась.
Води тієї хтілося черпнуть,
І пити, як напій, за всі накращій,
І вдовольнивши спрагу, довго ще
В те ластів'яче щастя прислухатись.
Ішов до океану, марив ним,
Немов колодязем у ріднім краю,
Вже реготання чулося акул,
Що підпливали зграями до суші.
Мабуть вони цікавились життям
На синьому, як хвиля, суходолі,
Де вечір чорним лебедем пливе,
Клює розкидані з небес алмази.
Спаляхують зірки серед пільми,
Подібні на агавине суцвіття,
Що за цілісінке життя разок
Цвіте, в красі невиданій пов'януть.
Ії цвітіння — клина над життям,
Глумливий дар безжалісної смерті,
Мов над тією дівчиною, що
І першої сорочки не зносила.
Ведмедик той козаль з верховіть
Старого бука на долівку злавив,
Коли кресала блискавка страшна,
У розголосах безнастанних грому.
Він схожий в безпорадді на дитя,
Що мати іще досвітком купас
Перед посвяченням гілок лози
У нашім краю у неділю вербну.
Я в день воскреслий серцем покахав
Орисю там — моїх надій первітку.
Гарнішої спокуси не було

На цілий Чигирин, в століттях славний,
А може й на Черкашину усю,
Де Шум красується в зелених шатах
Понад Тясьмином, в люстро те води
З скелястих берегів не раз погляне.
Із Гітлером на смерть була війна,
Весільну мрію танки розчавили,
І я не зчувсь, як недруг до корів
І до телят погнав мене у Альпі.
На Чигиринщині сніги розтали,
Холодний Яр клечанням нарядивсь,
Дівчата Ладу вийшли заклинати,
Хміль щастя не тамуючи в очах.
Радіють старші, діти й молодіці,
Зимі зухвалій наступив кінець,
В емблемі сонця воскресає благо,
Із квіткою похресною в руці.
Ми б обмінялись крашанками широко
З тобою, о, Орисю, наче ті
Достойні предки, що в світі безликі
Відлинули і світлий образ їх
Ми зберігаєм в пам'яті, мов звичай
Той Великодній у воскресну мить.
Чи ще, Орисю, йдеш на побережжя,
Заслухана у шум гінких вітрів?
Дуби на крутології стали кручі,
Щоб краще роздивитися довкруг.
Ми там під ними часто пустували,
У ясношатах днях тоді були
Закохані в свої безтямні мрії,
Розсудливості чи була межа?
От снилися луки понад Тясьмином,
І очерет, в яким Морень заснув,
Тож з вечериць вертався опівночі,
І у болоті жаб перелякав.
Дем'ян іще наснився Завертайло,
Що перемети й шполика тримав,
Там серед бадь човна лежала риба,
Яку він на світанку наловив.
Хоробрі ще чутівці привиджались
І чорнолісці, що в останній бій
Рушали, давши огирям спочити
В затінні кленів біля джерела.
І бачив я, мов на яву, черницю,
Яка молилась в церкві мовчазній,
За Бондаренчиху, яку убили
З маленьким хлопчиком ліхі часи.

І я прокинувся, зловісну долю
Став проклинати і нещастя ті,
Які на голову мого народу
Упали, ніби влітку з неба град.
Бог зна, чи ще з Орисею зустрінусь,
В той перший вигін на луки корів,
Святий Юрась чопів із бочки вийняв,
Росою ниви й гори покропив.
І не стихає кумкання в болоті,
Вже сохне жабурина на стежках.
Я б, наламав, Орисю, очерету,
Щоб ти через грязюку перейшла.
В нас над Тясьмином веселіші зорі,
Вдягає ніч коневі хомута,
Хай воза котить неозорим світом
В алмазній кичці, що зашив лимар.

(Скомороз на мить, обмірковуючи щось, перериває свої думки, а потім йде до сплячих крокодилів. Націляється в одного й стріляє. Звір падає мертвий. Інші тварини-хижаки, сполохані пострілом, сповзають у воду й зникають. Мусій виймає колодача й розпорожує крокодилів животою, з метою знати з мертвого звіра шкуру. На превелике його здивування, з розпороженого живота випадають сапфіри та діаманти. Скомороз підіймає знайдені коштовності й захоплено каже:)

Мусій:

Це ж колиївський скарб. Його утратив
Хтось з Верещак або з Лебедина!
Вже крокодил перетравив у шлунку
Бесаги шкіряні, де він лежав.
За ці коштовності дістану ледосталь
Грошви і неодмінно одружусь,
Хороми підведу я на осонні,
Собі млина я вішняка поставлю, щоб вода
З його коліс легким спадала шумом,
Нагадуючи рідний Чигирин.
Куплю собі отару темнорунну,
Личман з підпасичами прижене
Гі аж до причілку, де майструю,
Узявши в руки долото і струг.
Заб'ю високі я у землю палі,

Кошару живоплотом обведу,
Тоді замекають у сні овечки,
Господаря довіку їм хвалить.
Добро лише я зичитиму людям,
Зазнавши і прокляття, і ганьби,
І Пріся та із заздрости Дейнека
Мабуть в Макумі втопиться – ріці.
Пригадую, як я у Вернавулі
Надвечір на цапів отих кричав,
Хутчіш, гей, цю, хутчіше, балабію,
За ними хай отара швидко йде.
Гнав до обори вівиці, як смеркало,
Втопали в мороці узгір шпилі,
Короткоплинним шастям миготіла
Зоря, яка світила ліхтарі.
Замріявся про хату край Тясьмину,
Де крадуться сутінки до воріт,
До гайдамаків привиди подібні,
Що хвіртку дівчині якісь замкнуть.
Про край батьків пригадував у Альпах,
Згубилися Суботів і Чута.
Полови лантух німці розв'язали,
Людей звеліли нею годувать.
В Баварії я корчував дуби,
Каблучку до ярма кріпив привієм,
Боксистими волами виїжджав
У поле, розчиняючи ворота.
Пучок залишать колосків жєнці
Для духа доброго в паслінну осінь,
Собі там сховок знайде польовик,
Коли дощі поллються беззастанні.
Я бороною груддя розбивав
На зяблю, сіяв і косив отаву,
Над головою круками пїтьми,
Бомбовики бавінно пролітали.
Побіла шляху збитий був літак,
Ті в білих зорях запалали крила.
Пілот устиг розкрити парашут,
Там, де доходили баварці гоньки.
І бавери, розлючені украй,
Серпами й косами його убили.
Упавши, кров'ю власною облив
Ту витесану з мармуру Мадонну.
Все ж до Тясьмину я не повернувся,
Бо долі батька не хотів зазнати,
Тих Богунів чимало вийшло з нас,

На макове зерня діставши долі.
Петро Глаголь, що з Буряківки є,
Не міг собі простити, бо проходив
Із сотнею повз селище своє,
Не мавши часу в рідний двір заскочить.
Він страшно мучивсь, випадок отой
Пригадуючи, де у нього гору
Обов'язки до рідної землі
Взяли над власним почуттям родинним.
За кіш новий насадки козаків
Тих, що в борні не зрадили Богдана,
Ті прерії Австралії взяли,
Де з дітьми і жінками оселились.
Землі подарували добрий шмат
Їм австралійці у місцях родючих,
В околицях привільних, мов степи,
Що Іннамінкою на мапі зветься.
І кожний собі пляни будував,
Збираючись лишати хмурі Альпи.
Я також їхать з усіма хотів
Подалі від голодної Європи.
Здебільша то родини тих були,
Що після розкуркулення вицілили,
А також поліцаїв, що вже більш
З радвладою не хтіли зустрічатись.
Там з Цибулева пів села було,
З Едгардівки ще недобиті жертви
Тієї проклятушої війни,
Яка страшне спустошення лишила.
Пригадую, як уцілілих нас
До консула-британця викликали,
Де присягались, що в нових краях
Льояльними до уряду ми будем.
Озон морський я жадібно ловив,
Намистом аметистовим здавались
Розкидані атоли-острови,
Що з лона океану виростали.
І вже в Австралії з вербиці втяв
Собі тєденку, граючи уміло.
Овечки й кози слухали мене,
Жували зело, ставши непоручно.
Альмиду звуки чарували ті,
Чужинцем – хлопцем, видно, захопилась.
Своїм я обов'язаний життям
Тій кралі із околиць Вернавулу.
І еваліпти порухом гілок

Ретельно вторили сопілки звукам
І розшумлялись, ніби буруни,
Які свій гнів на березі лишали.
До порту в передліття раз прибув
Есмінець із далекої Одеси.
Я з людністю місцевою пішов
На корабля залогу подивитися.
На поміст нерішуче ізійшов,
З краями хотілось говорити,
І у моряцькій гущі я знайшов
З Черкаської округи односельця.
Він чемно запросив на фестиваль,
Там "яблучко" з команди танцювали,
І на вот-деці не стихав баян,
Стрічки розвіювались безкозирок.
Дививсь, як лопотіли прапорці,
Гітару слухаючи там на баці,
Наспівувала про дівчат-подруг,
Що вірними лишилися удома.
Не шелестіла й гілка довкруги,
Із шогол з криком меві не злітали,
Мовчали жерла бойових гармат,
Лиш мідь оркестри соняшно блищала.
Радисти танцювали й кухарі,
І уявляв я, мріючи самотнім,
Скелястих берегів барнаву ринь,
А там Одесу і черкаські села.
І вражений побаченням, згадав
Город свій і стару дідівську хату,
Де бусол мостить з прутиків гніздо,
І стереже її з кубла від лиха.
Багаття пригадалося гучне,
Дівчат закоханих грайливі тіні,
І шум садів, коли посріблить їх,
Зронивши мичку, повновидий місяць.
Отак на палубі в гурті людей
Стояв і мріями у далеч нісся,
І чув, як об обшивку корабля
Зчорніла хвиля безпорадно билась.
Матросом тим додому передав
Листа із вірою – хтось прочитає
Із рідних, як зостався у живих,
І дасть про себе неодмінно знати.
На оксамитовість лягали хвиль
Вогні з ілюмінаторів пригаслих,
Звисали, мов бесаги із вином,
Ті пояси із корку рятівничі.

Уранці кітвицю піднявши, зник
В безмежній синій корабель величний,
Чекав, що хтось відпише на листа
З надією жеврюшою у серці.
Аж на Покрову відповідь прийшла,
З Черкас сестра писала, щоб додому
Із краю лестригонів, хоч на день,
Приїхав серденько розвеселити.
Що ж, можна буде рушити в свій край
Хутчіш від звука над морським безмежжям
Тим джетом, що етерову бистринь
Прорізує моторами безгучно...

(З цієї думкою про відвідини своєї сестри, з жменю дорожочинних камінців, а також тримаючи рушницю, Мусій їде в середину джунглі. В цей час із пралісу джунглі виходять з гострими списами аборигени з племені Варрамунґи, розмалювані вохрою. Тубільці починають біля забитої крокодила свій ритуальний танець жаб – "Ерупчигу".

Аборигени:

Нас кігтистий не злякає каузар
Ні коалья, ані чорний лебідь,
Качконоса смажим на вогні,
Дінґо проганяємо в савану.
Хоч якого звіра бумеранг
Наш здожене і в голову поціліть...–
Варрамунґа – плем'я із племен,
Танець жаб уміємо водити
(Танцюють танець жаб).
І від нас вже кращих не знайти
В цілм світі хлопців войовничих.
Геть тікають в страсі вовчури,
Як мисливців-воїнів помітять.
Звіра спис у леті дожене,
Ерупчиха – це емблема роду,
Чорна барва на чолі у нас
Зла прикмету споконвіку має.
Варрамунґа – плем'я бойове,
З ліро-птиці пір'я за прикрасу
Служить нам в розпечених краях,
Де тотемам творим узливання..."
(Аборигени, танцюючи, поволі зникають у тропічних пралісах).

ПІСНЯ ДРУГА

ЧЕРКАСИ

(Черкаси в Україні. Зала місцевого клубу прибрана селянською. Столи накриті білими скатерттинами, де наставлено різних страв, пляшок з вином, шампанським та горілкою. На посаді сидить молода в білосніжному весільному вбранні. Зветься вона Галиною і доводиться донькою Мусієвої сестри Уляни. Наречена сидить із своїм судженим, пілотно Тимомем Волохом. Поруч за столом дядько Гнат, прибраний батько нареченої, разом з Уляною. Дружки, друзи, рідні та гості. Столи потопані у свіжих квітах. Також серед квітів перед молодими на широкому блюді підноситься пишний коровай. Дружки починають)

Дружки:

А в нашу світлицю навезено зілля
І барвінку, рути й васильків.
Ой, там походить дівчинонька-пава,
На весільний схожа коровай.
Не цурайтесь, люди, рубленої хати,
Покошуйте хліба й пирогів,
Дужі молодиці тісто замісили,
Хай з діжею затанцює піч.
У просторій хаті, вимивши долівку,
Розпивали свашки могорич.
Вже пора нам бгати, вже пора, сестриці,
Той пухкий, весільний коровай.
Пахне сволок зіллям, пахне васильками,
Тож, почати в добрий час пора,
Галочки-лебідки косу розплітати,
Хай не знає каверз молода.
Хай її розбудить соловейко вранці,
Розів'є діброви і сади,
А ми добре знаєм — рід не осоромить
Ні за яку ціну наша молода.
От погляньте, дружки, сонечко з-за гаю
Котиться діжею радо до вікна.
Тож у діжці красній коровай місили
І його понесли дружно на руках.

Хай замають всюди маківки червоні,
Уквітчають дівчини Галочки вінок,
Ой, нехай прикрасять у світлиці наші,
Той весільний і пахучий меч.
Піднімайте вище ви, бояри, чари,
Вип'ємо за юність жваву й пломінку,
Що розквітла щасно, мов калина в лузі,
І дівочу зберегла цноту...

(Дружки перестають співати. Молода п'є до молодого і вони цілуються. За ними, піднявшись із-за багатих столів п'ють гості. Тоді починають співати свашки).

СВАШКИ:

Золотим ножем коровай розкравте,
На тарелі срібні розкладіть.
Ой, в нашої печі та гарячі плечі,
Бож рум'яний коровай спекла...—
Отак понад Славуютою весілля
Гуляли у Черкасах в гожий час,
Коли щедротне літо достигало,
Купальська квітка в гаї зацвіла.
Ту квітоньку шукав пілот місцевий,
Немов гайдар на дівчину набрів.
Вона ж, як папороті жар, розквітла,
Рішила з ним пуститись у життя.
Хвалу підносять ластівки від саду,
Крізь вікна радість летиться на столи,
І келихи дзвенять на "многоліття",
Хай нині й "прісно" щастя молодим.
І хвилювалась за столом Галина,
Густий рум'янець щоки покривав,
Шарілась, видно, від думок тасмних,
Блискітки пломеніли ув очах.
Здавалося: красу розквітлі вишні,
Як дар весільний у суцвіття час,
Піднесли їй усміхнено на щастя,
Розсипавши перлини голубі.
Галина в мріях линула у далеч,
На матір споглядала, що давно
Чекає в гості брата із-за моря,
З Австралії далекої летить.
Закралася у серденько тривога,
Чи встигне на весілля це прибути?

Крізь мряку хвиля лине океаном,
Збентежена від власної снаги.
З околиць гості, сівши за столами,
Какали, що у цілій стороні
Такого віна жодна наречена
Не удостоїлась в блаженну мить.
Отож не диво, що шумлять сади,
В березнику вже стельмах оболенця
Зрубав, що стане ободом коліс
В його руках, що аж горять від праці.
Коня у нову бричку запряже,
І молодих ще ліпше, ніж у авті,
Між яворів шляхами повезе,
Де перелесник розгубив зірниці.
А на веранді в тумані світань
Підніме сонце золоту корогву, —
Чеснот дівочих то найвищий знак,
Щоб знали, що достойна наречена
Завзятих добродішних трударів,
Тих вихідців уславленого роду.
Дівчата в плахтах, вишитих сорочках
Котили сміх, стрічки із вінків
На груди і на плечі поспали,
Як в танець йшли в червоних чобітках.
Про те весілля цокотів лелека
На дубі, що Хмельницький посадив.
Він повернувся з подругою своєю
Від озера, що зіллям заросло.
І прохолодою війнуло з моря,
З Кременчука буринна хвиля йшла,
Каратиці і скряжки викидала
Укупі із корою на пісок.
Хотіла, мабуть, людям нагадати,
Що море у Дніпровий край прийшло
Маховики крутити і турбіни,
Що струм в найдалі села подають.
Галина в радості була багатій,
Конвалією квітла за столом,
Із матір'ю очікувала гостя
З Австралії — далекої землі.
Весільна зала потопала в рясті,
У вигуках веселих і в піснях,
За нею вулиця в хустках рясніла,
Жінки з чоловіками йшли вітати
Новоодружених із хлібом-сіллю,
Як звичай добродішних наш велить,
Хай рушниками стелеться дорога

Для молодих у неозорий світ.
А пору цю з небес щедротне сонце
Пашіло майораново за сад,
Щоб добродішність не згубила сліду
І у достатку на подвір'я йшла.
І молодятм зичили сусіди,
Щоби багаті у роках були
І на дітей, і на добро, й на працю,
А головніше — на хмільну любов.
Хай віку лебединого їм стане
І крику журавлиного в житті,
Щоби народ в труді свій поважали,
Немов гостей на цьому прийнятті.
Були ще гості на тому весіллі
Із Будди, з Кам'янки й Чигирини,
Родини деякі свій строк відбули
І в рідні знов вернулися місця.
Один з них був племінником Чупчаки,
Що сиротою у бабусі ріс,
І в рік голодний в Казахстан поїхав,
На батьківщину повернувся тепер.
Він звався також Василь, а з ним сиділа
Костенкова племінниця, яку
У честь бабусі Мотрею назвали, —
Корнієві дружиною була.
Тож братові його, Артемові тому
На хуторі алмазів шукачі
В дні революції зняли у гніві
Ту голову розумну із плечей.
І прилітали до вікна синиці,
Щоб краще роздивитись молоду,
Те щебетання сволюка сягало,
Губилось за дрімливим вишником.
Здіймали високо сусіди тости,
П'ючи за щастя й радість молодих,
З любистку і ласкавців у Галини
Віночок красувався на чолі.
Він був подібний на таємне щастя,
Що на Трояновій лежить тропі,
І в слушний час приходили бояри
Уляні шану за дочку віддати.
Вона, зніяковівши, усміхалась,
За ту високу дякувала честь,
А молодятм гості побажали,
Щоби топтали рясť аж сотню літ!

Уляна у думках перебирала
Свої в недосвіт кинуті роки,
Зберігши в пам'яті, коли матуся,
Благословляла донечку на шлюб.
І те благання небо уволіло,
Хай долі кращої її дитя
В житті спіткає, обминувши лихо,
І злидні, що сиділи по кутках.
Донька у неї від того подружжя
Родилася, немов рожина та,
Галина їй серденько звеселяла,
Коли помер неждано чоловік.
Отак без батька виросло дитятко,
Наругу переживши і печаль,
Із матір'ю до батька й до бабусі
На проводи з молитвою ішла.
Насипано рідні землі на груди,
Із гробу не підніметься ніхто,
Навідатися на весільну учту,
Галинине блаженство розділить.
В Уляни сльози блискотіли ширі,
І за орішник в мріях попливла,
Заморського ж то гостя виглядає,
Що телеграму з Києва прислав.
Він на "Ракеті" рушив у Черкаси,
І прив'язавши ливнами судно,
Із пристані матроси для приїжджих
На рольках довгу сходню подадуть.
Оркестра в залі кликала до танцю,
Кружляли пари, ніби мотилі,
І звуки танго линули за вікна,
Де тишу положили кажани.
А гості в залі і заснулім саді
Співали з-за весільних тих столів,
Про Дорошенка, славного гетьмана,
Про люльку Сагайдачного також.
Ніхто з присутніх, мабуть, не помітив,
Як в залю незнайомий гість зайшов.
Уляна в ньому впізнала брата,
І стримати ридання не могла.
— Уляно! О, сестрице незамінна,
Чи я тебе це бачу? — говорив.
Згизницею літала надо мною
І стишувала біль гіркий крилом.
"Ракетою" ми їхали повз Канів
Де наш кобзар у думах спочива.
З чернечого узгір'я на ту пору
Запалювали свічі явори.

І дивовижна тиша над лугами
Стояла, і здавалося, що тінь
Тарасова пройшла повз яворину,
Де сивий сокіл Господа хвалив.
І пригадав я Стрітіння рум'яне,
І теплого Олексу в час, коли
Господарю весна дарує плуга,
Щоб в землю вгрузли гострі лемеші.
А сам я пастушком був і телята
З хлоп'ятами за цариною пас.
Як швидко оті роки промайнули,
Неначе все учора то було.
"Ракета" наша проминула гори
Ті київські, що славні у віках.
В парчі між лип стояло надвечір'я,
Здавалось, Володимир з вишини
Своїм хрестом взолочені діброви
І місто те стократ благословляв.
Блискітки сонце розгубило в хвилях,
З корчаги на луги і береги
Розсиплювало ласку і зненацька
Розбило плесо нею мовчазне.
Тепла і ласки — це ж воно вливало
Матусі нашій в мандрах над Дніпром,
Шуміли таємничо верболози,
І невимовна радість напливла
З добром цілющим із душі мосі,
На узбережжя кликала мерщій.
Я знаю — найп'янішими медами
Пропахли луки, розцвіта терлич
Чаклунним зіллям, з плакуном-травою,
На світ з'явилась з найсвятіших сліз.
В сокирках, чебреці, ромені-зіллі
Лягли обачно ниви і поля,
Пливе над ними хмаронька розсудно,
Мережить з сонця лиштву золоту.
Шугає із бадилля й сону легіт,
Ланами аж до Умані летить,
Таким неначе я, тривожний серцем,
В якому полихається любов.
Я не розкаяним лишивсь ні трохи
До тебе, мій народе, що в біді
Відчайним лихом не вдаряв об землю,
Бо вірив, що зневага пропаде.
За те, що Яр Холодний пам'ятаєш,
З якого волі загорівсь вогонь,

Так зацвіти барвінком синьотеплим,
Що покрива прилуки мовчазні.
Там у красі своїй пащить калина,
У Інгuleць задивлена, в якім
Блакитне небо й очерет відбився,
Де ліс з бескеди на пісок зійшов.
Шампану, друзі, в склянки наливайте,
Щоб щастя не цуралося людей,
Нехай весілля рутою запахне,
І маковійським зіллям чарівним.
От меч весільний в кетягах калини
Дружки веселі на руках несуть,
Ідуть із ним, усміхнені, по залі,
Мов з медоносним зіллям трударі.

*(Дівчата з тим весільним мечем на
виступному рушнику підходять до мо-
лодця, ставлять його на стіл, а по-
тім підходять і вітають Мусія Ско-
мороха, віддаючи йому низький пок-
лін).*

Зворушливе таке промовив слово,
Коли мовчання наступило скрізь:
"О, друзі, в непричасну годину
Я бачу, в гості до сестри прибув.
Я землю нашу приязну, гостинну,
Зійшовши з літака, поцілував,
Ось почуваяся ченцем смиренним,
Що до Афону долбував – гори.
Радіє в грудях серце ненастанно,
Почувши мову рідну з ваших уст,
То ж наша добрість спонукала серце
Заговорити, і ячить воно.
Нехай вільце Галинине не в'яне
З калини і з барвінку й васильків,
Тож піднесімо келихи до стелі,
І вип'ємо за щастя молодих.
Тож вип'ємо за землю українську,
За матір рідну, що синів своїх
Ніколи не цуралась в лихоліття
І, як зіницю ока, берегла.
О, друзі, будьмо гідними її
І приготуймо гідну відсіч тим,
Хто хоче брата нацькувать на брата
І ячичарами вчинити нас.
Нехай на лоні ручаїв струмливих

Кудрявцем щедра радість зацвіте,
Хай дідько чистий брід не каламутить,
І з водопою не жене крука.
Хай наші мрії будуть, наче квіття,
Які дівочі вкрасили вінки,
І божниками в півниках і в ружах
Хай у майбутнє пролягає путь.
Нехай сусідам і гостям присутнім
Не буде злої вади ні журби,
Щоб місця не знайшлося для роздору
В серцях, що зашкарубли від біди.
Гордуйте підлістю і лицемір'ям,
І стругом їх, як дерево, тешіть,
Наруга мусить відійти навіки,
Лишивши наші вогнища й двори..."
З кмітливости його втішались гості
І повну тайстру зичили добра,
Щоб Скомороха доля не цуралась,
І він людей своїх не забував.

*(Напомість піднімається дядько Гнат,
звертаючись до Мусія, каже:)*

Дядько Гнат:

Слухайте, товариші, воєнну
Я пройшов дорогу нелегку.
Перевісило черезпліч лихо
Скоростріла вірного в бою.
З односельцями аж до Берліну
Я якраз на Юрія прийшов,
Знявши стяг у лиховісне небо,
Над райстагом, так закінчив бій.
Там стрічавсь з Одарченком Іваном,
То ж в Трептові – парку він стоїть
Грізним воїном на п'єдесталі,
У руці тримаючи меча.
На Зєєлєвські ішли висоти,
За якими розгорявся Берлін,
Танки смерть несли тевтоном клятим,
Що спалили придніпровий край.
Ще стрічав я Лїду Співаківну,
Господинею була воріт
Бранденбурзьких, що мене сварила,
Бо звернув машину не туди.
За війну я виніс пребагато,

І не раз горіла на мені
Блюза вояка і я у воду
Поринав, рятуючи життя.
Думалось, що з асфодельних луків
Я вже тінню в хату повернусь,
Кістяка не випрошу у тліні,
У людському образі пройтись
Над Тясьмином, над Дніпром бурунним,
Прислухаючись в бекасів крик.
Знав: мої благання не уволить
Небо, бо хотілося хоч раз
Грецькієм ще іти по ниві,
Що в зелених хвилях хлопотить.
Квітень впав з великою водою,
А на Одері усі мости
Ворог висадив, і довелося
На понтонах шир перепливать.
Скрізь копри залізні, мов бадилля,
Скошені вогнем гармат були,
І розірвана дротів мережа
З вбитими в ровах переплелась.
Бачив я не раз, як з нір зимових
Переселявались на очах
Фронту цілого у нори нові
Зграї переляканих лисиць.
Вірили ми, як і предки наші,
Що в ці дні загиблі вояки
Тужать у могилах, тільки змоги
Ми не мали тризну відслужить.
Все ж знаходили у маршах часу
Сиротам із пайки і старцям
Уділити дещо без презирства
В тій чужій німецькій стороні.
Травень йшов, і мріями у далеч
Не один полинув фронтовик,
Аж додому, де самі каліки
Залишилися і старі жінки.
Дякуючи Богові, я смерті
З себе наглумитися не дав,
І діставши відкоша, деінде
Виливала свій несений гнів.
Пам'ятаю, як ворожі шанці
Ми займали, і в однім із них
На пораненого я наткнувся,
Звався Коцуорою Степаном він.
З німцями тож відступав з Дніпров'я,
Україну мріяв збудувать,

Батько був розстріляний у нього,
Мати десь померла в засланні.
Він же з транспорту утікши, в тітки
В Харкові край Лисої гори
Жив і бачив, на етап як в'язнів
Там вишукували на зорі.
Ось чому й пішов служить до німців,
За батьків багрянний меч підняв,
Там, стікаючи у шанці кров'ю,
На моїх очах він умирав.
До брустверу я тоді пригнувшись,
Дав йому напитися води
І пішов собі, щоби закінчить
Прокляту, безжалісну війну.
Мусія дитиною ще знаю,
У колісці луб'яній кричав,
А пізніше на покіс пахучий
Я на воза із собою брав.
Ще і нині зграї метушаться
Комарині і собі гуртом
Тризну по убитому справляють
Комареві у вечірній час.
З Мусієм я також в поле їздив,
Там в коноплях горобців сім'я
В бій стає з синицями, що хочуть
Іх прогнати до сухих стеблин.
Ще кричать над полем сірі гуси,
Іх Микитка прутиком жене
Десь до вирію в осінню пору,
Як дівчата плоскінь в нас беруть.
Брав на рибу хлопчика з собою,
В ситнягах ми ставили жаки,
Радий був, коли притьма у верші
Затріпоче золотистий лин.
Сиротою виріс хлопець змалку,
Лихоліття вкратко батька те,
Що пустило не одну родину
Попідтинню міряти шляхи.
Заминив йому я втрату в днинах —
Став за батька рідного тоді,
Старостою думав до Орісі
Рушити у вересневі дні.
Та війна ті пляни помішала,
А тепер не знаю, що й казать,
Бачу, що Мусій, як дуб той, виріс,
Що на всю Гетьманщину шумить.
Пам'ятаю, як тропою діда

Хлопцем йшов на пасіку до бджіл,
Літики до вуликів підводив,
Тим бджолу від вужа рятував.
Щільники засотували дружно
Бджоли, прилетівши від гречок.
У роботі до людей подібні,
Що доробок ділять між всіма.
Ще і нині добре пам'ятаю,
Як Мусія німці-вовчури
Оточили, босим в райх погнали,
Мов татари зловлений ясир.
Шовкопляса хлопець, що Данилом
Звався, — у війну також пропав.
Кажуть, що волам у хмурих Альпах
Роги все налигачем крутив.
Всіх сусідських хлопців так відразу
Що пропали, важко пригадать.
Попадаюху ще Івана знаю,
Що із Шиловим колись дружив.
А крім них, — ще молоді багато
Вивіз недруг вглиб своїх земель,
Не вернулось пів села додому,
Та й Мусій згубивсь після війни.
Чи було куди вертатись людям?
Залишилось попелище з хат,
Мзда водала у байдуже небо,
Мов Батурин, спалений був край.
Ти, Мусію, чисто в батька вдався
Будь щасливим у своїм краю,
Не абияк випало нам свято,
З мертвих на яву собі воскрес!
Будь же ти і скромним і завзятим,
Із людьми води і хліб і сіль,
Тож бо випиймо собі за завтра,
Світлодайне, мирне, чарівне.
Піднімаймо, друзі, повні чари,
Гостя поздоровимо гуртом,
Хай безчестя обминає й лихо
В рідній тут Мусія стороні.
А друзки, ви пісню заспівайте,
Слави незгасимої в віках,
Хай земля, неначе наречена,
Голубим барвінком зацвіте.
Хай радіє за багатство духа,
Твердість в серці маючи своїм,
Днини мусять випасти зичливі,
В поті потрудилися чола,

І Мусій до нас у квітну пору
З чудернацької прибув землі.
Хай же буде Галя, ніби Лада,
Що перснями з милим-дорогим
Обмінялася в годину щасну,
Із Ярилом розпивала шлюб.

*(В цей час друзки виходять на сцену
зали і співають):*

Друзки:

Чом ви, запорожці, зажурились,
Похилили голови свої?
Нас тяжкі походи не зломили,
Не злякали із ворогом бої.
Піднімайте кетяги калини,
Хай розквітне голубливий край,
Порадіє мати — Україна,
Глянувши на княжий коровай.
Ой, зрадіє в чистоті щоденний,
Ми своєю волею міцні,
Радість серця у світі блаженні
Сплине на козацькому човні.
Не журіться, хлопці, коло тину,
Піднімайте голови свої.
Врівень з небом стала Україна,
І шумлять у славлени гаї..."
Друзки надхненню пісню проспівали,
Оплески цілу залю залили,
Оркестри звуки попливли по саду,
І закружляли пари молоді.
От за столом собі Мусій усівся
Біля сестри і слухати почав
Оту скорботну розповідь про матір,
Що спочиває непробудним сном.
— Матуся наша перед смертю слізною
Мене благала: ти благослови
Мусія-брата, як живий прибуде,
Бо я до зустрічі не доживу.
Хай простеляється йому дорога
Без колючок тих, що її роки
Вщент покололи, знівечили чисто,
Із серця вицідивши хижо кров.
Нехай Мусієві іконка буде,
Що в роді зберігається віки,
Десь, бідний, у чужій ночує хаті,
Немає й з ким поговорить йому, —
Так і померла. Поза Чигирином

Ії сховали в затінку берез,
І банувала я на самотині,
Бо мужа теж лиха забрала смерть.
Жила в думках на краше і Галину
Виховувала в честі, як могла,
Не мала часу і угору глянуть,
Як дівчина у мене піросла.
Ти може пам'ятаєш ще Орісю,
Яку горливо в юності любив,
Сморжів, опеньків в лісі не збирає,
Тягар родини власної несе.
Поїдь, Мусію, в Чигирин у гості,
Твое дитинство впливе звідтіль,
Гребне веслом і вилле чисті краплі
На лоно хвиль, мов серденько сльозу.
— Я неодмінно в Чигирин поїду,
Місяцями слави рідної пройдуся.
Це ж місто гордості мого народу,
Столиця гетьманів, в якій Богдан
Сміливі пляни креслив на майбутнє,
Вслухаючись, як бевкав в тиші дзвін
Із храму, що в Суботові воздвигнув,
Де сховався молитись широко люд.
Пригадую я камінь, що прийшов
На поміч люду в час, як Мохаммедом
Наказ був даний Чигирин узяти
Лихим наскоком чи навальним штурмом.
Повір'я каже: в оборонців тих
Палали горла, висохлі від спраги,
Ходили, ніби привиди страшні,
Бо й чорта спішки в ринці, разом з'їли!
Чим дужче налягали бусурмени
Узяти нарід мором і тоді
Біль-камінь тріснув і струмок полився
Ущент розбитий клятий ворог був.
Богданову ще пам'ятаю гору,
Там гетьман з думою ачеї стояв,
Як з-під кормиги лядської на волю
Звільнитися з народом із своїм.
Віддавши їм сторицю, за Вислу
Загнав і, заспокоївшись, сидять,
Затямлять хай, що нас не залякають
Ті грамоти Баторія нові.
Ото колись у Великодню ніч
Богдан молився у своєму храмі,
Він знав, що в ніч оту не може зла
Йому нечиста сила заподіять.

Горіли у Суботові вогні,
І цілий край Дніпровий освітили,
І розсівали по хатах свічки
На покуті з лямпадами темноту.
Він знав, що в ніч таку витають там
Ті духи-душі прадідів козацьких,
Цікавлячись, чи волю, мужність, честь
Нашадки їхні красві вернули.
А в церкву йшли дорослі і малі,
Порушуючи тишу величаву,
І чути було, як тріщав вогонь
Той очисний, розкладений вчистю.
Він пригасав, то знову іскор сніп
Метав по синьо-чорних сіножатах.
В цю ніч ніхто з людей собі не спав,
Ішли до храму пасочки святити.
Діяння слухав гетьман з усіма,
Із церкви вийшов, де були навколо
Уставлені з свяченим дарники,
Освічені у темені свічками.
А біля них в запасах і хустках,
І в різнобарвних плахах молодичі
Стояли і дівчата коло них
З віночками розквітлого барвінку.
Були в картастих плахах і стрічках,
Позліткою віночки блискотіли,
Керсетки оксамитові оті
Приваблювали погляди хлоп'ячі.
Вєрвечкою стояли у ряду,
Не сміли навіть погляд уловити
Хлоп'ячий і тримала у руці
Із крашанками хусточку шовкову.
Вливала нічка чародійних сил
Побожним людям й гетьману Богдану,
Стояв щасливий і спокійний він,
Вслухаючись в спів янголів небесних.
Поїдем, сестро в Чигирин славетний,
Нам не відмовить в повороті люд,
Хай абомовня йде по цілім краї,
Що в серці заповіти зберегли
І славу й честь великого народу,
Шануючи мерців на Проводи.
В роках пережили наругу люту,
Ні лихо не скрушило, ні біда,
Було так мало часу для кохання
В ті полиневі і страшні літа,
Хай хоч малеча, виріши, долюбить,

В довіллі проведе щасливий вік.
По-людськи хай народ у рідній хаті
Вільготно заживе й забуде час,
Коли безправ'я голодом морили
По Україні села і міста,
Нехай краян ніхто не спонукає,
Зле умишляючи на жертви ті,
Іх поскладали цілі гекатомби,
Баймудам зась ще докоряти нам!
Нехай не згадують про совість чисту,
Бо найчистішу має наш народ!
Хай пісня вільною злетить над Краєм,
Луною відіб'ється від Карпат.

(В цей час друзки починають співати):

Друзки:

Золотим ножем коровай покрайте,
На тарелі срібні розкладіть.
Ой, в нашій печі багатирські плечі,
То ж вона нам коровай спекла.
За усі посаги найбагатший,
Ніби те здоров'я і краса,
Того короваю вистачить надовго,
Ніби в серці ласки і тепла..."

(Дівчата продовжують співати):

Так прощайся з матір'ю, Галино,
Вже бояри скринєю трясуть,
Що ж ти, дівко, в скриню ту придбала,
З чим до молодого в хату йдеш?
А придбала я мережки красні
На сорочки і на подушки,
З півниками квіття вишивала,
Заполоччю шила рушники.
Є у мене вишиті сорочки,
Полики, погрудники оті,
І керсетки маю з оксамиту,
І тернові куплені хустки.
Хлібом-сіллям старостів вітала
І в'язала шарфами гостей
Щоби щасна доля не цуралась
І була подібна до гільця.
Найбагатша посагом від інших,
Це моє здоров'я і краса;

Вистачить його на многі літа,
Ніби серцю ласки і тепла..."

(В залі збуджений рух. Гості п'ють, співають пісень і, здається, що танцює не тільки весільна зала, а й ціла українська земля разом із Дніпром і з сіножатями в літню зоряну ніч).

ПІСНЯ ТРЕТЯ

ЧИГИРИН

Сходився у Чигирин, з'їжджався
Не на ярмарок з околиць люд,
А почути гостя, що в блуканні
Злигодні зумів перемогти.
В днях йому стрічалася кохана,
Воду на коромислі несла,
Колихались кружечки в відерцях,
Наче перса соняшні її.
І кріпив Мусій вітрилу снасті,
Гавчиком за гатку впливав,
Срібною блешнею тріпотіла
В комишах, рум'янчись, зоря.
На різьблені лави посідавши
У затінні яблунь молодих,
Скомороха земляки питали
Про незнані і чужі краї.
Про тайфун хотілося дізнатись,
Гребні чи вгамовує бурун?
В час, коли дрімота огортає
Пеленою гнівний океан.
Дядько Гнат викочував барильце
Із холодним квасом й лаганці
З соком із пригребника виносив,
Що у нас березовим зовуть.
Від гостей ураз не стало місця
Навіть впасти яблуку в траву,
Наче гість, що з Запоріжжя, всівся
Там Мусій у колі земляків.
І сусіди слухали уважно
Не про Бусів легендарний час,
А про диво найсвіжіших років,
Що Мусій у пам'яті зберіг.
Кухлище пригубивши із квасом,
Пальцями торкнувши обручів,

Він Нечаєм — козаком здавався,
Що з кумою Хмеля пив меди.
І дівчата, і жінки цікаві
Насторожились, коли почав
Про буваль розказувати щиро
Із далеких мандрів свіжий гість.
... — Індрик — звір живе за океаном,
Любить потрудитись, як бобер,
Рифи нагромаджує у морі,
З них атоли пальмами шумлять.
У каратицю Борею затрубить,
Перлами, немов піском, сипне,
Прислухаючись, як б'ють у бубон
Канібали коло казанів.
В Гамбурзі, де Войнаровський ласки
Від Петра пригнічено чекав,
Ми гуртом на корабля чекали,
Запаливши вогники надій.
Ціла назбиралася кравчина
В славнім місті Ганзі і куди
Із чужин купецтво приїжджало
На своїх галерах і суднах.
І зійшовши з корабля, матроси
З гульденами до корчми йшли,
І коханки з китицями квітів
Дарували вишні згагних уст.
Ми також з берковими дівчатами
Ярий віск топили насолод:
Повногруда Шилові дісталась,
Звалася Амалія вона.
Попадюха був на жарти ласий,
Кпинив, чи від бабки не її
Гейньові гарбуз один залишився,
Коли в лавці він збанкрутував.
Завдяки красуням нам дісталось,
Бо Ізольт, що зі мною йшла,
Раз знайомих стрінула матросів,
Що з країв південних припливли.
В хахольку тому середньовічним
Ми були потрапили в капкан,
Бійку нав'язали нам матроси,
Тих масних дівчаток відібрать.
Гільда, що устигла закохатись
В Шовкопляса, зойкнула, коли
Кортік заблищав в руці моряцькій,
Був німак той схожий на моржа.
Шовкоплас устиг ножа ногою

Вибить у напасника й поклав
Жевжика на хіднику край ринви,
Де стікала дощова вода.
Роз Марі, з якою Попадюха
В насолоді розділяв постіль,
Закаблуком свого черевика
Іншого ударила в чоло.
Доброго дали їм прочухана,
Шовкоплас навідліг двох поклав,
Попадюха трьох з них покалічив,
Ми прозвали велетом його.
От уже справляли перемогу,
Як з'явилися щучмани із тьми,
Я один утік, щоби по хвилях
Ударяти в споминах веслом.
Друзі, ніби лотосу поївши,
Може передумали у світ
Без дівчаток любих вирушати,
З тугою в залюблених серцях.
Я на той "Міраж" — бокастий транспорт
З іншими краями ступив, —
Відчувалася утрата дому
В поглядах приречених людських.
Іхали, крім нас, і ще мазури,
З мрією, щоб Польську збудувати
Від Балтійських хвиль по Чорне море,
Єзуїтам край святий віддати.
Та безумна мрія панування
В них жила, хоча баймунду з пліч
Голову давно їм зняв Хмельницький
Шаблею кривою у боях.
На помості я плота помітив,
Ще перед війною переплив
Океан на нім один з маляйців,
Лиш тепер додому повертався.
І той пліт до облямівки міцно
Був прив'язаний, — і напивав
Там пасат брезента, дув невпинно,
Прапорами з щогли лопотів.
Нас ностальгія за краєм гризла,
Залишили в Альпах табір свій,
Церкву в нім чутівці збудували
З стаєнь і молилися у ній.
Гамбург зник із овиду і в море
Впливли. Повз цвинтар кораблів
Пропливали, Кілем скорбно щогла
Височіла з чорної води.

І привиддя суден виригала
Прірва гнівна, і були вони
На мілинах мертвими китами,
Що перевернулися набік.
І здавалось, що від Форісленду,
Де стада корів і Герти храм,
Бог Фозеті, безпорадно руки
Звівши, в сіру скелюзанімів.
Неба круг щодалі розширявся,
Шезли меві і терпкий пасат.
Від тих фйордів скандінавських зводивсь,
Наростаючи дев'ятий вал.
І скитальцеві-баніті острів
Пригадавсь, що в морі заховавсь
За Сардинією і на мапі
Зветься Азікарою собі.
Табором він був для українців
У ту першу світову війну,
Що в солодких сподіваннях вмерли,
Не уздрівши рідної землі.
Чи така недоля й нас чекає? —
І ставало гірко від думок
На "Міражі", що залізним носом
Хвилі негамовні розрізав.
Сон склепляв натомлені повіки,
Зарясніла Квочка в небесах,
Зерно порозсипане клювала,
На Чумацький перебравшись Шлях.
Нас з когорти мужньої чимало
Іхало на тому кораблі:
Бринь Тарас і Щebetун Марина,
У якій згинув чоловік.
Із Дейнекою Петром, що родом
Був з Поділля, двох красунь-дочок
Поруч усміхалися. Матусю
Танки розчавили на Дністрі.
Видко, що Дейнека з'їхав з глузду,
І не маючи із ким грішити,
Ніби Лот із старшою дочкою,
Він з дитям своїм на нарах спав.
Ій тоді було років з п'ятнадцять,
Звали її Прісею, й сама
Парубків із трьох могла покласти,
Якби хто боротися посмів.
Щось бридке знайомі говорили,
Відвертали погляди убік,
Як Дейнека з дітьми на вот-деку

У задумі стомлений стояв.
І одного разу, щоб ту пляму
Змити з дочок, він перехилився
Через борт, і бачили матроси,
Як його у пекло агел ніс.
А за ним ридала його Пріся,
Бо для батька тіло те її
Стало згубою, коли красою
Матір так нагадувала всім.
Та й молодша, що Маруся звалась,
Розпустивши коси, в молитвах
Провела в каюті на колінцях
Не одну ту океанську ніч.
З тих місцевостей холоднорських,
З сел близьких і дальших хуторів
Іхало чимало з нами люду
На тому славетнім кораблі.
Трохманенкових синів аж двоє
Там було з Цибулева — села,
Видко, долю батька пам'ятали,
Ось чому і подалися в світ.
Наводничого там син Данило
Іхав до Австралії також,
Був капралом в армії німецькій,
І Москві вже більш не довіряв.
Ще Чуленка їхала вдовиця,
Радував дитиною їх Бог,
Хтось дитину крізь вікно підстрелив,
В матері померла на руках.
І священник їхав там Захарій,
Вкупі з цибулівськими людьми,
Паніматку Хіврею прозвали,—
Молодою й грайною була.
Панотець, як повернувся з Сибіру,
Стрів її при німцях, як прийшла
На святу ту сповідь в храм Миколи,
Поглядом сягла його душі.
Перед Марксом знаючи провини,
Панотець на віз надіб'я склав,
Посадивши паніматку, з Богом
У обозі в німців почвалав.
З ним частина виїхала хору,
Титар Бринь з родиною і дяк,
Що своїм міцним на службі басом
Зачаровував всіх молодичь.
Всеволод ще Міх своїх синів
Встиг забрати, залишивши в хаті

Донечку із жінкою, коли
Наступали армії з-під Курську.
Віком старшим Щebetун була,
Ніби бавка, склалась доля в неї,
Бо її загинув чоловік
Безневинно на донос фальшивий.
Добровільно залишила край,
Виїхала на тяжкі роботи,
Стрілась у Баварії вона
Із Митусею – таким поетом.
З Буряківки десь походив він,
Марші і пісні складав про славу,
Лиш йому в коханні не щастило,
Віршами дівчат не нагодуеш.
І вони цуралися його,
Хлопців поглядом цупких шукали,
Що могли ту підпалити хіть,
І дукати й гарний пляч придбати.
Ми носились бурноплинним морем,
Аргонавти українських піль,
За тим руном золотим в шуканні,
Іхали на тому кораблі.
І Святе Письмо тут пригадалось,
В нім з Магогом величався Гог,
Сатана, який на волю вийде,
На криваву їх зведе війну.
Буде війська, як піску морського,
І обступлять табором вони
Київ любий, і вогненну кару
Чи пошле із вищих сфер Господь?
Чи не ці часи переживає
Цілий нарід український наш?
Думали скитальці, і ворота
Мідні привиджалися з п'тьми.
Це був знак: від їхнього народу
Відвернулось небо, і стовпи
Ті поставлено, щоби опівніч
В соняшний не вирвалася світ.
Мрякою затягувався простір,
І нездолених затихли голоси,
Не одного втікача хвороба
Збила з ніг безжалісна морська.
Снітій – гриб закоренився у серці,
Соки з нього п'явкою смоктав.
Ми були колгоспниками наче,
У яких забрато папшорти.
Запастися прісною водою

На Суезі транспорт зупинивсь.
Мусульманів бачили, що в чалмах
Серед пальм біля каналу йшли.
Козенята мекали й верблюди,
Піднімали морди з-за чинар,
І віслук, як Іксіон у пеклі,
Колесо край арика крутив.
Оглядали жовте узбережжя,
І міражем з далини спливав
Сфінкс пустелі, де самум підводивсь
Від мовчанням вкритих пірамід.
Стримані, здається, й нині очі
Бачу, що на мене з-під чадри
Подивились. Дівчина арабка
З глеком розмальованим пройшла.
Етіопський континент минали,
Рев почувсь з пустелища левів,
Десь від Нілу з Африки летіли
У краї Дніпрові журавлі.
Грифи в чорнім пір'ї піднімались,
Видко, з рук катівських утекли,
Бо були оголені в них шиї,
Кров'яніли від глибоких ран.
Сціллою й Харібдою гойдались
Перед нами гори і спливав
На Летючого Голляндця схожий,
Плутаючись у вітрах, туман.
Острах нас охоплював від згадки,
Що той бриг приречено в віках
Із потрошеним стерном блукати
Остеронь від лунких берегів.
Кажуть, що у шторм залогу цілу
Видко на помості корабля,
Поламався киль шаленим вихром,
Із помосту дошки з'їла міль,
І стерно поламане чорніє,
Вцілене, як видно, перуном.
Морякам тим спрага роздирає
Пересохлі горла, і нема
Краплі жодної води в бесагах,
І до берега заклято шлях.
І прокляття чути з пересохлих
Тих горлянок, що кричать води!
За страшне насильство і жадобу
Тож вони спокутують гріхи.
Тільки за який на світі злочин
Був я скараний царем небес?

Вигадав чом найстрашнішу кару
Проклятим Марком мені блукать?
Чим же завинили перед Богом
У вигнанні вічному страждать?
За який же злочин ту покуту
Несемо з прокляттям у душі?
В машинівім відділі турбіни
У напрузі дикій аж ревли.
Ми серця наситивши доволі
Мріями про волю, на кермі
Знак зловіщий неба розглядали,
Як бджолиний рій на поміст впав.
Від недуг тижнів лічбу згубили,
І сиренами ще в снах до нар
Щебетали збуджені дівчата
Ті, яких кохали потайки.
Про Орісу не забув помріять,
Найдостойніша з усіх чеснот,
Вповні перейшла мою дорогу
І зневіру мрій перемогла.
Парубоче вболівало серце,
Не мілішав скорби повний дзбан,
Деся за Ахероном сонце шезло,
У пучину бевкнувши з небес.
Сад насинивсь мені в сучвітті білім,
Де куці порічок я колись
На весні обкопував, сапою
Груддя зашкарубле розбівав.
Сходила Селена з хмар рожевих,
Розпускала бинди і, шовки
Знявши, в хвилі тіло зануряла,
На дельфінах морем попливла.
І на неї задивившись, в мушлю
Посейдон в захопленні сурмив,
Про людей забув, що у скорботі
В хвилі опускали земляків.
Бриня ми ховали Опанаса,
І отець Захарій прочитав
Із "Об'явлення" від Іоана,
Де здолала гідність хижу смерть.
Слухала його гурма народу,
На вот-деку вітер притихав,
Щоб гомілію ту зрозуміти,
Як і безталанні втікачі.
За своїх покійників молились,
Що на вутлім вмерли кораблі
З вірою, що ще колись із неба

Янгола за ними Бог пошле
З животів акул забрати кості,
В Україну їх перенести.
І в Індійським морі-океані
В лютий шторм потрапило судно,
Ми якраз Тасманію минали,
Мов молюска серед хвиль була.
Ляду вже закрили і в каюту
Я спускався, коли нараз почув
З палуби дитячий крик і миттю
Ту дитину вибіг рятувать.
То лише розпачливе ридання
Хвиль було, одна із них крилом
Перегнулась на поміст і миттю
Кинувшись, змела мене за борт.
Сторчака летів в безодні прірву
Я, мов той, що в потойбічний світ
Вже відправився й веслом у шию
Із човна його Харон жене.
Почував себе, як ті матроси
З "Мобі Діка" і яких вел-бот
Розглетівсь, коли хвостом ударив
Іх розлючений докраю кит.
Велетень якийсь, здавалось, в щокі
Набирав захоплено води
І випльовував її у хмари,
Щоб дощем буруни затопить.
І "Міража" більше з втікачами
Не судилось бачити. — Пропав
В пелені наплилого туману,
Граган якого гнівно гнав.
Я ще борсався безсило в хвилях,
І зрадів, коли моя рука
Ухопилась з усієї сили
За колоду, що зринала з вод.
Я збагнув, що то була частина
Плота, що його із корабля
Нашого зірвала непогода,
Тим мені даруючи життя.
За гужву тримаючись, на нього
Вилізши, схопився за кряча,
Що цвяхами міцно був прибитий
До слизьких округлених колод.
Диво трапилось, бо знову тиша
Чарувала гнівний океан.
З хмар, розірваних тайфуном в клоччя,
Сонце виглянуло чарівне.

Із небес привіт бездольним слао,
Промінь в зморшках коливався хвиль,
Тож зібралось розливати ситу
З келиха узорного на діл.
Між колодами відро з брезенту
Я знайшов, прив'язане було
Дротом до довжезної жердини,
Що була прибита впоперек.
І синіли хвилі і, здавалось,
Що втомившись, піну прядучи,
Там серед пучини засинали,
Ласкою зігрівши із небес.
Я радів, що сонечко, хоч трохи,
Просушило одяг на мені,
Сутеніло, я в недолі думав
Про людей, які на "Міражі"
Залишилися. Чи живі доїдуть,
Обминувши лиховісну смерть,
Щоб на дні морському не лежати,
На піску розкидавши кістки.
Мряка десь сповзла із бережини,
І, здавалось, я удари чув
Моря, що об скелі хлопотіло,
Хвилі забираючи назад.
Я зіп'явся на лікті, зорив далеч,
Ніч блищала чорним кришталем,
Снітень наближався і батогами
Хтось періщив хвилі без жалю.
І тоді здавалося, що сонце
Зілля вирвало з морського дна,
Бо в зелених барвах розпливлося
В обрії, що з океаном зливсь.
Між баддями я лишив відерце,
Щоби небо прісної води
В нього налило і вгамувало
Ту нестерпну спрагу на душі.
Прив'язавшись лівою рукою
Поясом ремінним до дощок,
Горілиць я ліг і пив досхочу
Краплі, що струминили з небес.
Всесвіту мелодії носились
І до вуха долітали з хвилі,
Відбивались від колод і в морі
Аляр їх у безвісті зникав.
І в брезентове відро бальзаму
Досить налилося із небес.
Хтілось їсти, та в своїх кишенях

Лиш знайшов чепелика-ножа.
Малював уявою картину,
Десь в припаї відпочив пасат,
І прибій хустки дарує білі
Берегам, як милосердя знак.
Ще, крім них, перливиці найкращі,
Прикрашати днюи золоті,
Камку розкидає побережжям,
Що стіною зелене пальм.
Пліт мені єдиним порятунком
Був. Із нього всесвіт розкривавсь
В дивовижних і яскравих фарбах,
Маяли веселкою чудес.
Хтілось їсти, голод страшно мучив,
І стискав чимдужче живота,
Розчаровано у сні я марив
Тим багатством кулінарних страв.
Згадував притупленим тим боєм,
Як по морю з втікачами плив,
Оріона спострігав сузір'я,
Пояса рятунку чи жбурне?
Згушувалась темінь, і здавалась
Тим потоком, що із гір біжить
Недалеко цвинтаря, що кадить
Мохом від розколин сірих плит.
І здавалось, чую я скигління
Сов і пугачів тих перегук,
Велетенським кажаном повз мене
Пролітала океанська ніч.
Щоб не збожеволіти, я свічку
Сподівань у серці засвітив,
В заріканні щоби не згасилась,
Блиском розганяючи пільму.
Милосердний до всього живого
Хтів, щоби високі небеса
Доброзичливу краплину мали
І до суші скерували пліт.
Ще з дитячих літ я знав напевно,
Вдовольнити можуть небеса
Щире те благання і людини
Порятунком із біди послать.
Згадував, як вдома на тій рахті,
Люд збирався допивать меди,
Я ж рогулю брав собі на плечі,
Раків йшов за насипом ловить.
Режі-пілки провіряв у ситці,

Розв'язую одну чомусь зовуть,
Покриває їх усохлий жабур,
Вітру заважає вільний лет.
З авою із сіткою я їздив,
В казанок з собою ми пшона
Набирали з бульбою, щоб згодом
На покосі з рибою зварить.
Зникла та ідилія. Скажено
Шторм ридає в хвилях й до кісток
Тіло обезсилене проймає,
Щоб я дуба до світанку дав.
Впливла зненацька з океану
Риба дивна і собі пливла
Кораблем тим марсіянським й сяиво
Розсипала фосфорне довкруг.
Мов смарагди із корони шахів
Перських, серед лона хвиль луска
В неї блискотіла і вогнями
Дивними горіли поплавці.
Згодом в гушці тім океанським
Зникла, хмари сунули шумкі,
І здавалися чомусь жінками,
Що упали у молінні ниць.
Хтілось пересилить шум прибою,
Крикнути, що я їще живий
Із своєю псотою на плоті,
Голодом замучений украй,
Місяченько, ставши напідповні,
Здався крисами того бриля,
Що його косар на сіно свіже
З кушкою біля коси кладе.
Я думками навмання полинув
Деся до пальм, де вогники горять
Й на видному чорношкірі в танок
В пір'ї розмальовані ідуть.
Диви привиджались невисипуші,
Звабних стегон наготу своєю,
Прикривали барвною травою,
З бавниці пошивши спідниці.
Груди їхні чорні колихались,
Схожі на ті кулі, що з орбіт
Відірвавшись з космосу і гуком
Досягаючи земних країв.
Вождь магічне і всевладне слово
Вигукнув, зіпершись на спис,
І котрим химерне слово креслив,

Вибір оголошуючи свій.
Дав кунію, двох бобрів забитих
За тремтливу дівчину, яка
Відрізнялась вродою і в колі
Тім накресленім упала ниць.
В знак пошани до її особи
Жертвену корчагу в руки взяв,
І її пригубив, потім рвучко
Той напій коханій передав.
Списа гордо застромив у землю,
Знявши ланву золоту з грудей,
Що йому служила талісманом,
Наречений він її підніс.
І вона, гарніючи душею,
Повна щастя, рядом стала з ним,
Так вони й згубилися у хижі
Під мигтіння смолоскипів з тьми.
Те видіння зникло. Об колоди
Хвиля ударяла і рядом
Крижаним у леті покривала
З головою цілого мене.
З мрій моїх знесилених тривожно
Впливла Оріся в тумані,
Та первітка днів моїх найкращих,
Нецвічена володарка мрій.
Із грибами кошика тримала,
З лісу поверталась через брід,
Із притуги вийшовши, піднявши
До колін оте своє вбрання.
Бачив, як ступнула на дорогу,
Де з'явивсь юнак із-за горбка,
Він щита тримав – знак скорпіона –
Перстом їй дорогу показав.
Я не зчувся, як покрили хмари
Небо й гуркіт прокотивсь, немов
Ланва воза тріснула й штильвага
На дорогу випала з осі.
Павуком, що в клуні обснувати
Встиг своєю слиною кутки,
Поповзла потвора від сузір'я,
Клешні піднімаючи свої.
Каменюку я схопив і кинув
В неї, і лише порожній звук
З космосу відлинув і уйнявся,

За заснулим лісом даленів.
За Орісю я боявсь найбільше,
Бо облудні клешні вже грудей
Дотикались. Та юнак зненацька
Тим щитом первітку захистив.
І не знаю, хто кому содуху
Там послав в двобої і куди
Та потвора неприємна зникла,
Залишаючи облудний слиз.
І Оріся теж моя пропала,
Де ще воду коні з риштака
П'ють коло криниці і проходить
Шкірою у них приємний дриж.
Там на плоті лежма я дивився,
Як в красі своїй над гладдю вод
Сходила богиня ранку. Нею
Місяць потускнілий любувався.
На дельфінах мчалася по хвилях,
З свіжою галузкою в руці,
Віточку калинову зламала,
Нею зарум'янить небосхил.
Дивлячись на неї, гірко плавав,
Об колоди пальцями вдаряв,
Щоб вони, бува, не задубіли,
Не звисали мертвим кажаном.
Над судьбою я замисливсь гірко,
Холод, голод докучав мені,
І зрадів, коли з крилом підбитим
Із пучини звився альбатрос,
Вже снаги не мав увись летіти
І на плоті коло мене сів.
Я прикинувся мертвим у чеканні,
Трохи ближче щоби підійшов, —
Руки відв'язавши я від жердки,
Пильнував, як наближався птах.
Я на нього навалився тілом,
Під живіт ті крила підобгав,
Спротивом дивуючись шаленим,
Дзьобом він, як лезом, ударяв,
Кігтами мій одяг рвав обмоклий,
Відчував приречення своє.
Я, у риндя застромивши пальці,
Щоб зігрітись, кров його смоктав,
Скуб те пір'я, під яким рятунок
Думав, що лежить невтішний мій.

М'ясом поживившись тим пташиним,
Спрагу я водою вгамував.
Полоскав подряпані я руки
У воді, змиваючи ту кров
З птаха безталанного, що сили
Для життя мені в двобої дав.
Згодом піднімались з океану
В леті риби. Деякі об пліт
Ударялись зябрами й лишались
В'ялитись у пору шквар'яну.
Раз маслинову розвилку свіжу
Я помітив і її в сльозах
Виловив і про рятунок мріяв,
Що в освінутий наснився час.
І дельфіна я невдовзі вгледів,
Що ляца мені із бриж морських
Викинув на пліт і зник у хвилях,
На останку покивав хвостом.
Став безсилим я в блуканні зовсім,
Страх напав, що із колод мій пліт
На частини може ще розпастись,
Мов утори всохлі в лаганці.
Хоч на сміх тоді і не задзвонить
По душі ніхто з моїх сторін,
Лиш пільма дорадницею стане,
Та супутниця в тамтешній світ.
Ніби рихва, охопив руками
Між колод жердину я й ридав,
З вод гусьми дельфіни загрявчали,
Мій штовхали до атолів пліт.
Ще кружало жовтим піднімалось
Сонце обезсилене в очах,
Захлинувшись хвилею, пропало,
Сніт ведмедем котячи важким.
Я прокинувся від гуку моря,
Не збагнувши, чи іще живий,
Голосне до мене шебетання
Долітало з берега колібр.
Раптом я узорчасту заполу
На колінах вгледів зграбних ніг,
З подивом дививсь на досвітчанку, —
Станом нахилилася своїм.
Ще не знав, яка вона істота,
Чи земна, а може німфа є,

Що заблуду з мертвих воскресила
І вдихнула кров в його життя.
І помітивши, що я прокинувся,
З радости не тямля себе,
Із чола мого пісок зітерла,
З хохлі руку вийнявши мою.
Розмовляла мовою чужою,
Зрозумів: Альмида на ім'я,
Варнавулом ці місця прозвали,
В преріях Австралії лежать.
Вдруге я прокинувся в світлиці,
Далеч із віконця оглядав,
Оборогу бляха червоніла,
Височіли вкопані стовпи.
Ринда коло жолоба лежала,
Відганяла, рохкаючи, мух,
Із десяток діток сокотіли,
Ссали дружно пуп'янки вони.
У оборі пасся віл на регу
Схожий. На торчині чорний грак
Прислухавсь, як на дулеях ближніх
На бабану забрехали пси.
Вечоріло. Я тоді побачив,
Як в річковні з кухлем у руці
Вийшла дівчина, яка з пучини
Виловила мій важучий пліт.
Подоївши тих корів, у сінні
Увійшла і руки об фартух
Витерши, мені влила в горнятко
Молока й до ліжка підійшла.
І зраділа, як мене узділа,
І рука спотужилась підняти
Те горнятко, що вона принесла
З свіжим і цілющим молоком.
Випив майже я його до краплі,
Усміхнувся привітно, І з тих пір
Вгору те пішло моє здоров'я,
І Альмиді дякував за це.
Джаном прозивали її батька,
Прізвище Паґарро. Він мені
Одяг вніс, що синові належав,
Він в бою з японцями пропав.
Я найнявсь отару доглядати,
Та для мене розв'язався світ,
І Альмида бути до любови
Всім могла, як краща із дівчат.

Все ж Орися з думки не зникала,
Не терпілося ніяк мені
Про ту долю земляків дізнатись,
Що були на вутлім кораблі.
Почуття те пристрасне до мене
Мала рятівниця, тільки я
Знав — не стрінуть в преріях нікого
Із краян сороку поскакать.
Вже пізніш, коли я вивчив мову,
Розповідь почала, як з двора
Вийшла в синій купелі скупатись,—
Море плота показало з хвиль.
Слухав її розповідь цютливу
Про кістяк у риззях між колод,
Дякуючи їй, живим zostався,
Дім гостинний Бог мені послав.
Я зарікся в них чотири роки
Працювати. До розмови став
Я пізніш з Альмидою, що треба
Рушити на розшуки краян.
Снозика у плетеній кошулі
Рахувала пальцями, коли
Про свою оповідав їй тугу,
До своїх збираючись людей.
Перед мандрами із нею сполом
За сайгак в комору увійшли,
Грою на китарі розігнати
Хтіла невеселість гречних дум.
Регу до кохання нам не в силі
Зупинить було, і ув очач
Зазір я помітивши, й до рання
З нею у половнику проспав.
Нам ніщо бар'єром не стояло,
І вона, немов бузок, була
Що пахуче розгорта суцвіття
В синьотеплу і жагучу ніч.
З нею спочиваючи, Індійський
Океан пригадував, що був
Неба неозорого синіший,
Що на лоно хвиль туман стряхав.
Пам'ятаю млин, який поблизу
Вежі з силосом в яру стояв,
В лотоках водиця вирувала,
Ткала пряжу срібно-золоту.
А хатина на грибок у лісі

Схожою була; — білявість стін
Кликала своєю чистотою
Відпочити у вечірній час.
Обіцяв Альмиді повернутись
З мандрів, як зустріну земляків,
В ключ вона кипіла на прощання
І сльозину витерла із щік.
Ще не раз мені піски припаю

Тим здались волоссям золотим,
Що вона над мною розсипала
Там край плоту, як мене знайшла.
Де би я не був, мені здається,
Бачу я намисто, що зоря
Загубила, вийшовши купатись,
У шуканні незбагнених втіх.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА

ОКОЛИЦІ ІННАМІНКИ

Околиці тоді я Вернавулу
Лишивши, шлях на Іннамінку взяв,
Людей хотілось швидше розшукати,
Яких колись "Міраж" з Європи віз.
Минув і Андросан й Адеяїду,
Зрадів, коли Стрілецьке джерело
Передо мною в сонці заблищало,
Щоб з Мідним славу гостю протрубить.
За Іннамінкою зелені луки
Простягувались з турмами овець,
Всміхнувся, коли з гирилігою помітив
Я пастуха, що на горбку куняв.
То старший син був Всеволода Міха,
Немов рарога, оглядав мене,
Бо чув від батька: хвиля повинувши
В глибінь мене забрала з корабля.
Він, простеливши тулун на землю,
На хвилюк сісти дядька запросив,
І вовчури незичливі спинились
Зв'ягали, оклик вчувши чабана.
Ми закурили рудняку й дивились,
Як пригра бджіл від вулика знялась
І зникла, де медвяна гречка пахла,
Прилуками летіла від озер.
Я оціпка із сиром з торби вийняв,
Почастувавши пастуха, поволі їв,

Розпитував про тих, що залишились
З ісходу вавилонського в живих.
І квартою води з струмка, що мрійно
В долині весело собі джюрчав,
Запив свою трапезу і поволі
Знов вийшов з добрим наміром на шлях.
Виходило, що за двома горбами
Поселення вкраїнців розрослося,
Пастух казав, що як зійду на гору,
То обітований побачу край.
І справді, зачарована картина
Перед очима зграйно пропливла,
Село розкинулося у долині,
Немов коло бескеди над Дніпром.
Вже вечоріло, і драчі вертались
З синети, на свої обійстя йшли,
З чекешею і вудкою рибалка
За огорожею безслідно зник.
Черідка хрюкала перед ворітьми,
Завору в них господар піднімав,
Його обличчя видалось знайомим,
Здається, в Альпах я його стрічав.

Свята якраз тоді була неділя,
І до вечірні дзвін людей скликав,
Я коло храму цілувався з жінками,
Мене впізнавши, всі вони вітали.

І Щebetун взяла мене Марина,
Що самарянкою в житті була,
Щоб я для неї і орав, і сіяв,
Подвір'я цілим лісом загорнув.
Лише я довго не ужився з нею,
Збагнув, в чім діло, й швидко перебравсь
Я до Миколи Чвири, що собою
Був чоловіком добрим, не лихим.
Там в селищі переважали хлопці,
Очима часто стригли на бабинець,
Стояли там з своїми матерями
Дівчата, що були на відданні.
Батькам хотілось чимскоріш єднати
Своїх дочок за того, хто б хотів
На рушничок у час погожий стати,
Щоби козачий розростався рід.
Сокирою, уміло й гемблем
Орудувати ще і дома міг,
То теслею з довади у пригоді
Я став своїм країнам в чужині.
І дошку я ложив на двоє козел,
Пригвинчував у банкасі її,
Стругав, спадали на долівку стружки,
Були, немов з ботвицями ковтки.
Отак життя своїм снувало трибом,
Крім риштування, ще я бовдури
На дах виводив, хоч в моїй кишені,
Як в димарі, холодний вітер гув.
Ішов я за село, про Тясьмин мріяв,
Якого, думав, не побачу більш,
Мов з повними дівча, отак бернава
Куріпка мій перелетіла шлях.
Я не звернув на те тоді уваги,
Йшов клуні ставить, к строці помагать.
В присішок я цвяшки гатив уміло
І щільно припасовував дошки.
Отак і до Покрови дочекався,
Гуртом рішили в гості запросить
На свято храмове тубільців дивних
Із їхнім розмальованим вождем.
Він називався дуже просто – Зус,
І беззвідно всі жінки лякались,
Щоб не зурочив: він і бусол не приніс
Ім в березолі чорного дитяти.
Рішили старші мир отой скріпить

Між нами й автохтонами навіки,
Бо часто так бувало, що вівця
Чи порося із виду пропадало.
І дяк з Цибулева Деркач Сергій
Усім доносив ряду. Чорні досить
Хильнувши, понеслися у танець,
Тотемів на лице нап'явши маски.
І до Покрови – Матері в думках
Жінки молилися, щоби подерла
Вона свій омофор, прикривши ним
Тубільців сороміцькі часті тіла.
А ті дівчата, що на відданні
Були, патронку ту свою благали,
Щоб заміж їм за козаків піти,
Зв'язків любовних з чмарою не мати.
Застелені обрусами столи
Були попід кедриною старою,
Вгинались під макітрами дошки
І самогонкою несло в повітрі.
Я на присішок став, що край колод
Лежав. – Дивився, як свинячі туші,
На веретелах смажились й під них
Вугілля колоністи підгортали.
Шляхи кидали деякі з хлоп'ят,
А інші цурку гилкою гатили,
Лише щоб надвечір'я надійшло,
На досвітках гудзи дівчатам рвати.
Ганялись футболісти за м'ячем,
Його скажено буцами вдаряли,
З одного поля в друге залітав
Або у небі зависав свічею.
І в харлая там грали молоді,
У випередки та в лозу у довгу,
В коромисла і в журавлиний ключ,
І в гилки на розлогім оболонні.
Тим підліткам промови ватажків
В роках на еміграції набридли,
Вони з розмов лише своїх батьків
Туманно Україну пам'ятали.
Було із них чимало дівчурів,
Не маючи ніякої дідизни,
Сукупно із батьками працюють
В Австралії їм тяжко довелося.
І сталкою наміста не одна
Хвалилась дівчина, яку на гулі

В день янгола їй хлопець дарував,
Підлещувався на сіно заманити.
На тій землі вкраїнці, що була
Їм урядом наділена навіки,
В добробут вбилися За короткий час
Вже мали що і випити і з'їсти.
Тому й не дивно, що обіди ті
Справляли часто з співами, що лунко
Розкочувались за рукав ріки,
Що в срібних шатах нетрів жебоніла.
Усівшись за столами там гуртом,
І чарку випивши, буваль юнацьку
Тих бунтівливих згадували літ,
Перекази своїх давнешніх предків.
Далебі, там послухати було
Багато що цікавого про війни,
Про те, як Україну збудувать
Хотілось їм та їхнім побратимам.
За неї уціліли всі пішли
На вічне те чужинами скитання,
Пригадуючи друзів, що лягли
З метою, щоб із стопленого воску
Своєї долі свічку хтось зсукав,
Хай авреолею засяє волі.
Їм ями ще ввижались, у яких
Обротями садисти подушили
Людей у камерах лише за те,
Що мовою своєю розмовляли.
Про "тройку" згадували й Бухенвальд,
Де українців бузувір понишив,
В сліпій злобі, лякаючись думок,
Що й мертвими вони повстати можуть.
Отак з жінками вкупі і з дітьми
Господарі сиділи за столами
В Австралії далекій, що були
З широкої всієї України.
Їм пошастило смерть перемогти,
Лишилось тільки ще аборигенів
До себе прихилити і тому
Вони вождя на учту запросили.
Він там біля Захарія-попа
Сидів, і їм з макітри пані-матка
Вареників все підкладала двом

В полив'яні миски і поливала
Сметаною, що тут у макітерці
Стояла рядом, і з вождем на мигах
Щось говорила, чи вірніші йому
Пояснювала, як ту страву їсти.
Ще Хівря всім принадою була
І виглядала молодо собою,
Парахвіяни, випивши не раз
Впадали з нею широко цілуватись.
Здебільше то сивушники були,
Зуриwochники, що укоротили
Дружинам віку, а тепер в город
Чужий ласючим оком зазирали.
Отець Захарій, що в літах вже був,
Парахвіян любив й громада вдячна
Була йому за те, що Божий храм
Зумів в своїх молитвах досклепити.
Тому то він на жінчині гріхи
Ані на мальки не звертав уваги,
На сповіді святій вона йому
Сердечно все розкаже до словечка.
Він голову їй ризою вкривав
І промовляв: "Господь всьому єсть правд
Неправду сокрушивши, сумирить
Гордию, щоб прославити святиню..."
І на трапезах з хлібом мед і сир
Кропив з кондійки і радів, що в церкву
Несуть йому на аналой святить
Паски, вино, пшеницю й паляниці,
І миром навіть автохтонів тих
Мастив, що рот страшенно роззівляля,
Показуючи пальцями йому
Покласти проскурки смачну м'якушку.
Всім молодицям відпускав гріхи,
Бо хата то ж тримається на жінці,
І молитовно всі вони на той киворій,
Де був престол, побожно задивлялись.
Лише чомусь з Митусею – співцем
У доброті не міг спокійно жити,
За хабаля чомусь його вважав
Своєї вірної до смерти жінки.
В Митусі плян тож визрів в голові
Про те, що Гнидь Данило занедужав

І хоче, щоб отець прийшов мерщій,
І хворому сказав утішне слово.
Той Гнидь Данило справді цілий день
Відсутнім був, бо вчора перепився,
Гуляючи з Маланею, яка
Була дочкою титаря-невдахи.
А щоб напоумити, що просив
Данило Гнидь його мерщій провідать,
То десять фунтів, яко дар на храм,
Отцеві в руку ткнув один із хлопців.
І рясу підобгавши, піп піднявсь,
Лишивши пані-матку на одинці,
Він уповання маючи цілком
На Бога, до садиб пішов знайомих.
Малашка, що сиділа рядом тут,
Почувши це, на личку запалала, —
Нагода їй була із іншим десь
Чкурнути на прогулянку надвечір.
Як тільки зникла в рясі скорбна тінь
За греблею, то скочила на ноги
З-за столу наша Хівря молода,
Щоби опісля ще канун доісти.
Вона хотіла крижмо передать
Дочці хрищеній і шукала жінку
Пилипа Мигаля і тут чомусь
Живіт у неї заболів щосили.
Идучи до вітру, їй на півпуті,
Мов виріс з-під землі поет Митуся,
Що втяв таке з священником й послав
Його подалі від красуні жінки.
Вона його минувши, поза тин
Пішла в джемери, де гушак доходив
До лотоків притихлого млина,
Якому в зяйво поспадало лнстя.
Її на камені він зачекав,
Панчохи знявши, Хівря полоскала
Свої цибаті ноги, сміючись,
Що хтось з отцем пожартував уміло.
І титаря покійного дочка,
Яку скаплунив Гнидь на сусічниці,
Ще довго до заручення знайшла
Собі, з ким свято храмове провести.
То Федьо Чалий був, що авто мав,
Її чекатиме коло рапт'янки,
Де дикий качур в рогозі рапчить,

І в застумі магнолія розквітла.
А що вже сонце на спочинок йшло,
З-за столу Зус підвівся і поплівсь
У шпари поміж дощок заглядаць,
Чи хто на сіні в клуні не жирує?
У нього загніздилося в голові
Собі мідунку пані-матку вкрати,
То з племені Арунта він підбив
На діло це тих дикунів з списками.
Крамола їх жорстокою була,
Дівчат й жінок вкраїнських захопити,
Із ними у пустелицю піти,
Де й дідько їх не зможе розшукати.
Надходив час облягів і пішов
Шукати Хіврю автохтон, щоб вчасно
Звалить на плечі, ніби сарну ту,
І в пралісі із нею почвалати.
А що як п'яний він у пеньку був,
То край кабиці, де вугілля гасло,
Упав і протверезивсь аж тоді,
Коли померки на траву сповзали.
І хнуро глянувши, на ноги звівсь,
Навздогад до млина пішов тропом,
Де пані-матка, слухаючи шум
Води, з поетом жваво розмовляла.
В цей час вертався Макогін Іван
Із запусту з рушницею, нічого
У засідах уполовувать не міг,
На скотища хоч рано натикався.
Зручніш було для нього перейти
В свою господу повз млинову студу,
То наврогостець через кущі пішов,
В лотоків шум вслухаючись у тиші.
Йому почувся недалеко крик, —
То Хівря від тубільця відбивалась,
Той Зус, Митусю легко збивши з ніг,
Тягнув її у пралісі дрімучі.
Мов за сигналом, п'яні дикуни
Ганялись за вкраїнками й, схопивши
За коси їх, поклавши на баран,
Втікали геть із-за столів гостинних.
Було видовище, як в ті часи,
Коли ясир татари набирали,
Отак напившись, автохтони ті
Споганили те українське свято.

Спочатку не второпали були
І хлопці й чоловіки, в чому справа?
А потім хміль їм вийшов з голови,
За честь жінок до бою піднімались.
Тоді вождя той Макогін Іван
З рушниці шмагонув у чільне місце.
Йому з Матусем руки зав'язав
Лозиною й повів до опасані.
Коли ж той намагався утекти,
Навкідьки кольбою ще стусанів додав
І так впіймавши, в сайгаки його,
Вівцю мов нерозумну, підв'язали.
Тоді було у нас чимало жертв,
Все ж Катамай узяв з Івашком хлопців
Й машинами ограду обвели,
І залягли з рушницями довкола.
Украли чорні двох із тих дівчат:
Дейнеку Прісю, і яка в неславі
Ходила, і Маланю, що пішла
До джерела на зустріч з Федьом Чалим.

Пізніш казали: Прісенька у них
За королеву стала й верховодить,
Мов чародія Палія жона
Колись по всій гетьманщині славетній.
Маланя, кажуть, від чортів втекла,
Та з сорому в село не поверталась,
Знайшла собі в Мельборні козака,
Живе на віру, лихо позабувши.
Людей побитих коло церкви там
Ми цілою громадою ховали,
В бою подібними усі були
До тих лапифів, у яких кентаври
Збезчестили жінок, коли вони
Іх запросили вина розплескати.
Втікаючи, там Одуда донька,
Яка в тяжі була від вітру, влізла
До сажу й спантелеченим батькам
Дитину розіпалу породила.
За всіх священик наш переживав,
Зрадів, коли живу зустрів дружину,
І не питав, в яких вона кушах
Джерегу у сутінках загубила.
Дівча її в заплітках, що ішло
До школи, підняло й отцю віддало,
Такої ще опаски у селі

Нікому не судилося носити.
Тубільці в ноги кинулись, коли
Побачили, що карта їхня бита,
І впавши навколіня, так вони
Благали у громади милосердя.
Ми Зуса відв'язали і усіх
Пустили з Богом й наказали вбитих
Забрати також, а тоді своїх
На цвинтарі в жалобі хоронили.
До гробу припадала не одна
Там наречена чи старенька мати,
Пройшли ті хлопці крізь вогонь війни,
Від дикунів судилося загинути.
На костур опирався не один
Там батько, в землю поховавши сина,
Чернети дід сулою чорних бив,
Йдучи дочці й невістці на підмогу.
Над ямами, що гострим рискалем
Були накреслені, з яких погребник
Петрило землю викинув, стояв
Смирено люд і проповідь ту слухав.
— Господня десниця не мине
Ні птиці, що своє гніздо паскудить,
Ані крамольників, які в гріхи
Хотіли б всесвіт запросто облутать.
Немов без риток не зіткати нам
На сорочки тканини й на убрання,
Так і без ласки Божої у світ
До ключника Петра нам не з'являться.
Не тільки битись, а й ціпи в'язати
Не хтілося з тубільцями ніяк,
Надіялись, що їхнє дике плем'я
Увійде в хрест і буде в згоді жить.
Було би нерозумно на трипіллі
Іх перевішати, як тих овець,
Жінок хотіли українок вкрасти
І цим збезчестити козацький рід.
Але ці довгомудри милосердя
Знайшли в нас православних і судить
Самі, що злодіяння вчинити
Найшло на дикунів під п'яну руч.
На заводи усі — від болю треба
Кричати — мертвим цим не допомогти,
Тож краще ми помолилось, щоб легко
Лежалося їм під деревом густим...—

Опісля промовляв іще Митуся:
— Вже мертвим оборогом не ходить
У день великий у огряді храму,
Ачей, не задивляйтесь на дівчат.
Линовища свого змія-гадюка
Не вдягне вдруге, так і тубільці нас
Не займуть, і хотілось, щоб розточно
Літа намарне наші не пішли.
Хай сонце, мов бабінку, витче рясно
У дар забитим білі рушники,
Мерці піднімуться і бруд з обличчя
Лянным полотинцем собі зітруть.
Над прахом впалих обеліск потрібно
Громадою величний збудувать,
Хай у прийдешніх роках пам'ятають
Нашадки імена героїв тих..."
І люди кидали у яму гроші,
Бо в тогосвітті знадобляться тим
За перевіз подушне заплатити,
Громаду добрим словом спом'януть.
Пішли справляти поминки до залі,
Усілися сумними за столи,
На трьох хлібинах коливо поклали,
І в миску полив'яну карасів.
А з калачів жовтавий віск топили
Свічки яскраві, що, мов душі ті,
Були, які у полум'я втілились,
І розсівали морок для живих.
А згодом українцям, наче хтось
Наврочив, поспішали роз'їжджатись
Із Іннамінки, мов з тих таборів,
Що їх вони під Альпами лишили.
Це почалося завдяки жінкам,
Бо малолітня дівчина Місюри,
Худібку коло яру пасучи,
На світ дитину чорну народила.
Майно своє Данило Гридь продав,
Уверою був для людей розважних,
Малану він розшукувать подавсь,
В якої видунив колись калину.
Я перед тим мостив собі тропу
До Вернавулу, де жила Альмида,
Летунським джетом надіслав листа,
Що в дім її я хочу повернутись.

Колеса ті цвонясті мрій моїх
Злетіли в прірву, як листа від батька
Її дістав. Мою Альмиду вир
Із моря глитонув з вінком дівочим.
Було ще досить цвіту в мене
Із шкотами поїхати в пустелю,
Вішун Арунти зіллячко збирав,
Що проростало з черепа людського.
Обчухрував гілля він і лишав
Лиш цівку і ножем отим священним
Її загострював й суху траву
То ж нею тер, щоб полум'я знялося.
Там Дядюренка Гната я зустрів,
Аж з-під Москви ішов на Україну
Під час тієї дикої війни,
Коли повішені у нас хитались.
Він був в храпацькім одязі і ребра
Його світилися у тім дранті,
І висохлими мощами здавалось
Те тіло і нужденне і худе.
Шпилі він бачив гостроверхих гір,
Туманом білим з вишини спливали
В долину, де ялиці освіжав
Із джерела засиненого вітер.
І там між мохом килимом сузір
Стелилася катарга синім цвітом,
Волосся нерозчісане хвощів
Притулком для гнізда чижів ставало.
Мережею лянною хтось заткав
Тропу джерельну, що зникала в нетрях,
Мов люди ті, в канавки муравлі
Несли, вовтузячись, собі поживу.
Гнат був подібний до свого предка,
Що звався Савуром, землю пильнував,
На белебень виходив, звідки видко
Йому було дороги верстові.
Квача тримав край діжки із смолою,
Дивився пильно на Озівський шлях,
Звідкіль легенька курява вставала,
То татарва йшла землю плюндрувать.
Квачем запалював смолу відразу,
Фігурам-вежам вістку подавав.
Лише одного разу і не зчувся,

Як недруг стріли випустив на оті,
І впав Савур, не встигши запалити
В барилах заготовлену смолу.
Отрухнувши на пагорбі кривавім,
До Господа полинув в молитвах,
Щоб змилосердився, подавши вістку
Народу православному в степах.
І чудо сталося — під мертвим пагорб
Почав нестримно в небеса рости.
Пролитої оту пасмугу крови
Помітили із вежі козаки.
Несамовито вдарили на сполох
Й розбили бусурменів у бою,
А над Савуром шапками своїми
Звели могилу аж до сизих хмар.
Отак і Гнат хотів, щоб наостанку
На тій Савур-могілі вічним сном
Заснути й рідний край охоронити
Від зайд, наїзників і хижаків.
Та не судилось і тепер в пустині
Тій австралійській на горбі лежав,
Не маючи на ноги звестись сили,
Неначе предок той Савур колись.
І от розказував про ту дорогу,
Що з підмосков'я до Десни ішла,
У справжній салаган він був потрапив,
На Божій був дорозі у житті.
Він під селом; що зветься Чорні Грязі,
До німців в пастку з іншими попав,
Тропи не міг схопить тієї швидко,
Яка до берегів Дніпра вела.
Жолуддя, зілля й ягоди збирав,
Щоб у лісах із голоду не вмерти,
Йому в болотах пахнув і рогіз
Борщем, що мати в горщику зварила.
І люди добрі ще в путі знайшлись,
Що, ризикуючи життям, пускали
Його, біду, на сіні переспати.
Та глечик молока пахучий випить.
І снилось бокаїсте дно Десни,
Де совгає спокійно на поверхні
Жучок, що відірвався від гілля
Березового, пропливає вдалеч.
Співала туркавка у троці десь,
І змисли в співанку свою вклала,

І Гнат не рахався, у ній впізнав
Красу життя, презирилу до смерти.
Хотілося у резі чимскоріш
Йому туди дістатись, де калина
Цвіте, й глибокі зморшки на чолі
Своїї матері від сліз утерти.
Об землю лихом хльоснути мершій,
Мов смовдь, таким ствердитися здоров'ям,
Щоб до роботи хіть в його руках
Так поверталась, як в плузі байлова!
Прогнилий треба полатати сляж
На клуні і сокирою уміло
Для огорожі кілля натесать,
Яку звалила очманіла буря.
А потім, як казав він, — зникло вмить
Те сновидіння. Від безсилля плакав,
Вслухався в жовни серед лісу стук,
Личинок дзьобом в стовбурі шукала.
Своє військове скинувши вбрання,
Рам'я вдягнувши й обминувши пастку
Тевтонів, що упевнено на Дін
Котились, як юга та серед степу.
І люди доброзичливі були
Для нього, бо ніхто з жінок у хаті
Тієї мички мовчечки не пряв,
Щоб не запрясти воїну дороги.
Так, дякуючи Богу, він Десну
Побачив на Різдво й зорі вечірній
Він помоливсь, що з-над його двора
Зійшла й світила десь над Віфлесмом.
Там на столі у хаті, де родивсь,
Кутя стояла в горщику і миска
Була з узваром, а в кутку дідух
У присмерку лампадному світився.
Наготувала матінка для всіх
Святу вечерю й дерев'яну ложку
Поклала зайву, може хтось із душ
Кутю опівніч прийде споживати.
Бо чула, як на вілію в хліві
Авряк з теличкою ще розмовляли,
Що радість в ясла ще злетить до них,
Худібці буде затишно і тепло.
Ударить кінь в ворота копитом,
Щоб розчинила удова нарозтіж,
Бо рідний син додому повернувся

З боїв тяжких у повному здоров'ї.
І перед тим, як в хату увійти,
Він дозволу попросить звеселити
Обійстя колядою і стару
Матусю голосом врочистим втішить.
А незабаром довелось йому,
Коли була стодола повна хліба,
А погріб від картоплі аж валився,
На захід шлях у осінь торувати.
Неначе квіття, серце те його
Поволі в'яло, завмирало в грудях,
І меду не хотілося душі,
Що видушив із бджіл велику діжку.
Вже Маковій минув і в клуні сніп
В його душі відгукувавсь луною,
Здавалося, по грудях скорбно бив
І вибивав із них відчаю зерна.
І гірко стало на душі й була,
Як вереснева ягода у лузі,
Коли ще літо бабине пливло
І павутиння за хрести чіпляло.
І не на ярмарок збирався люд
На Здвиження, а також ні до храму,
А у дорогу дальню, бо усіх,
Як фронт надходив, німці виганяли.
Вслухавсь в пташиний гамір із людьми,
Коли ватаги галасливі в вирій
Збиралися летіти. Ватажок
Щось промовляв на тім пташинім вічі.
Обмокнув Гнат в дорозі, ніби вовк,
Обкис, мов лис, замерз, немов собака,
Який від воза рідного відбіг,
І в пошуках не може дати ради.
Подібний до зозулі, що гаї
Остання покидає, — попрощався
Із матір'ю й пішов собі у світ,
Намуляв камінь у дорозі душу.
Отак і до Австралії добравсь
І не одну ту чашу випив горя,
Як кожний з нас, і ранника ніхто
Не покладе на страдника могилу.
Я поховав його і валуна
Скотив на пагорб у велику спеку,
Хай виросте той горбик у віках,
Немов Савура козака могила!

Мов черепаха, що осліпла, повз
Так я до моря. Сонце піднімалося
Із океану, намірялось все
Спекти мене в пустелі цій безводній.
Та все ж я до води таки доповз,
Ту спрагу вдовольнивши досхочу,
Павич дививсь із співчуттям від трав,
Своє одіння пишне розпустивши.
І дика сарна, ставши оддалік,
Свій погляд на прибуді зупинила,
І навіть з пралісу страшна змія
Чигати з віт ліяни не посміла.
Лиш верещав мавпячий з джунглів рід,
Остерігаючи пташине царство,
Щоб стереглося птаство давуна
І крокодилів береглося лукавих.
Отак я там, немов в Едемі тім,
Лишився. З очерету я чималу
Хатину змайстрував, добра нажив,
Діставав для себе пороку й рушницю.
І попри те, що стукала не раз
До мене смерть у двері з дикунами,
Я все ж в душі навіки схоронив
Дорогу, що у пралісах пропала.

Замок Мусій буваль оповідати,
І в односельців той примарний шлях
Спливав в думках, клубочивсь у туманах
І паморокою терни вкривав.
Находив вечір у рум'яних фарбах,
Котився сміх із піснею дівчат,
Радів Мусій з бадьористого співу,
То юність розспівалася його.
І ластівки невпинно метушились,
Зраділу вість розносили з-під клунь:
З-за моря-океану гість прихав,
Вклонитися дніпровій стороні.
Мусій подібний був до того дядька,
Що, йшовши в поле крізь зелений гай,
В барліг ведмежий раптом провалився,
Заснув і спав у нім аж двадцять літ!
І от, коли вступив в село те рідне,
На вулицях нікого не впізнав,

Бо мешканці й околиці змінилися,
Немов ріки стодзвінної русло.
Йому здавались в небесах хмарини,
Немов ватага односельців тих,
Що ген у сферах вищих мандрували,
Оце побувши у своїх краях.
Спускались до садів, ішли юрмою,
Мов з чапаком із лугу косарі,
Що перед Спасом весело співають.
Що аж за поле котиться луна.

(Від криниці чути дівочу пісню):

"Ой, у наших Чигирині вулиці широкі,
І покриті шифером хати.
Люди добрі, приїжджайте в гості,
Ми, як рідних, привітаєм вас.
Наша гордість — це дівчата милі,
І такі, як в лузі край води
Кетяги достиглої калини,
Що намистом звисли із грудей.
Хай проймає серденько усмішка,
І зоря хитнеться поміж верб,
Загоряються від щастя очі
І п'янять захмелені уста.
Ой, у славнім Чигирині наших
Не злічити ласки ні добра,
Відчиняйте ковані ворота
Золотим, дівчатов'яким ключем.
Так з'їжджайтесь, козаченьки, в гості,
З русих кіс віночки чарівні
Подаруєм вам в годину славу
І в коханні серце розів'єм..."
Луна затихла від бадьорих співів,
За верби десь дівчатов'яка пішла,

Чи до Тясьмину, де цвіте барвінок,
Що від галявин до води забрів.
На стежку рясно курява сідала,
І віз ще серед тиші торохтів,
В полудрабку шабель зломився у нього,
І впавши, зливком золота блищав.
От світляки у млі почнуть кружляти,
Омелюх змовкне серед конопель,
І час, як іскра в чепурній господі,
На покуті біля ікон спане.

І крийма хмара дергою укрив
Зі сторони ріки заснулий гай,
Де ватру парубки до хмар розклали
І трухля креше мишачі вогні.
Ген пісня линула про Марусину,
Що виряжала милого в похід,
Яка Мусія вразила у серце
Тим змістом, що в століттях не вмира.
Із лави на увесь піднявшись зріст,
Подякував присутнім і у темін
Пішов, лишаючись на самоті
Ту молодість утрачену згадати,
Що жевріла на дні його душі.
Так будь же, Краю, — думав він, — як юність,
Яка уміє і в біді любить,
В пошані намагався бути першим,
А також у багатстві нив своїх.
Так будь таким, як те хмільне сузір'я,
Що, не згасаючи, в пітьмі горить,
Мов валаамова ослиця, мудрість
Неси свою в століттях племінних.
Блищи, як спіж на сонці, і над лугом
Дібровою щедротно зашуми
У час, коли в дозріній Спас проходить,
Медами наділяючи серця.

ПІСНЯ П'ЯТА

НА БОГДАНОВІЙ ГОРІ

З гори найкраще видно Чигирин,
Тясьмин і ясноокі сіножаті,
Від гаю шилохвістка до садів
Летить, минає пам'ятник Богдана.
Підводить гордо булаву свою,
Народу честь у битвах захищала,
Там постать гетьмана з усіх кінців
Видніється, пройшовши крізь століття.
Попід горою двір його стояв,
Наочним свідком рішень вікомонних,
Почет послів у ньому розмішавсь,
Володарів земель отих могутніх.
Летіла слава швидше румака
У Чигирин – жеретії огидній
Під Зборовом Зіновій відрубав
Мечем двосічним голову отруйну.
Казали – курява сягла небес
На сході сонця, де вороже військо
Бряжчало зброєю на видноті
Перед полками воїнів козацьких.
Якраз перед Купайлом то було,
Коли дівчата в придніпрових селах
Оздоблюють у пишноті гильце
І у віночках водять хороводи.
Ратища висунувши наперед,
В запілля ворога кіннота мчалась,
Став згубою той мужности розгін
Для польського наляканого війська.
Набрався сорому чванливий лях,
Лишивши табір, почвалав на захід,
В якому, крім обозу, ще були
Пожинуті прапори і гармати.
І наутечки Казімір пустивсь,
Капшук із золотом гігнув нетязі
І раку чудодійну, у якій
Ті моці пресвяті були Ядвіги.
Тялягу не одну козак пробив
Завзято списом чи мушкетним стрілом
Ясновельможним, їх, немов трави
Тієї скошеної, скрізь лежало.
Звелів Богдан понищених панів

Під криптою каплиці закопати,
Дозволив єзуїтам і ксьондзам
Відправити над ними службу Божу.
Лиш непороки степом поповзли,
Бо, як панів ховали, хмара вкрила
Всю широчінь небесну і стрілу
З найглибших надр в каплицю ту пустила.
І спалахнула, ніби в полі сніп,
Дошенту з монсеньйорами згоріла,
Сморідний попіль із руїн розніс
Перед сітнілою порою вітер.
Зіновій милосердя мав не раз
До недруга. Не хтів йому піддатись
Князь Вишневецький, що у Збаражі
Був, наче лис, зацькований у скоті.
І випустив його війська Богдан,
Ціком від голоду поїли падло,
Харчів дав на дорогу, щоб лише
На Україну не знайшли дороги.
Так утвердився мир. З чужин посла
З багатими дарами прибували,
У дзвони били в храмах у святих,
Що спокій перемогою купили.
В палатах у Богданових, як дар
Той ханський, сонцем булава блищала,
В алмазах вся і висів дулейман,
Оздоблений дорогоцінним хутром.
Посли московські хутра піднесли
Ті соболіні і парчу з габою.
Від Речі Посполитої ралець
Складався з сукон, килимів препишних.
За подарунки дякував Богдан,
"Я в ширій дружбі з усіма довіку
Хотів би бути, хай наступить мир,
Як запорука приязної волі..."
Послів заморських гречно наділив,
Вручаючи їм грамоти великі,
Щоби своїм монархам віддали
І без розгуду в гості приїжджали.
О, славо, барвінкової землі,
Ти у віках, мов гетьмана клейноди,
І розгоряється тобою зір,
Бо ти частинка і живих і мертвих!
Тож в розрахунках ворог помиливсь,
Коли під Берестечком був убитий

Митрополит з Корінту. Королеві
Меча освяченого уручили,
З ним віра не загинула свята,
Як фенікс з попелу, ізнову встали;
Погносьм нам у недругів не быть,
І митру з рук чужинців не вдягати!
О, цвіте української землі,
Ти ворога у трепетання кидав,
Тебе недосвіт у віках не вбив,
Не звівши загибелі в знеслав'ї.
Ось Хорець шле усмішку із небес,
В клепало б'є, немов колись на віче
В монастирях вдарили, щоб ішли
Відрадну вість громадою послухать.
Злетіла воля з-під копит коня,
Її у землю важко затоптати,
Богун і Кривоніс полки вели,
Щоб васильками уквітчать подвір'я...
З тієї із Хмельницького гори
Мусій на Чигирин нетлінний зорив.
Ошатні простягалися поля,
У виярку берези зашуміли.
Його співало серце про любов,
З човна він плазом на кермі весельце
У стріть води поставив, щоб воно
Йому у бистрині не гардувало.
Отак до узбережжя приставав,
Проходився козацькою землею,
Стихав зелений легіт у кушах,
З Суботова, з руїн козацьких линув.
Отут на цій Богдановій горі
Мусій зустрівсь з Дем'яном Завертайлом.
Були ще друзями з дитячих літ
І по озерах з волоком ходили.
— Я радий, що живий лишився ти,—
Сказав Дем'ян. — А скільки не вернулось
Знайомих наших з клятої війни
Та з каторги, де жаба не одному
Дала тієї цицьки. Я лишивсь,
Як бачиш, без руки. Пеню судилось
Отак в роках з собою волокти
Та у минуле відійшла притуга.
Невпізнаним вирує наш Дніпро,
І жодної проточини у шлюзах
Не знайдеш, а вони, як лотоки

Щільніші від колісних днищ млинових.
І от скиглиця лине, мов колись
Над стругами сірковими, що з Січі
Рушав татар лукавих потрощить,
Їх заганяючи у кафські гори.
Ти знаєш, що я шал вихрів люблю,
Що з Яру із Холодного злітають,
Над рівчакками гуком пролетять,
Мов жень, яку в снопи не пов'язали.
Звідтілі із Яру привиди встають,
Вечірнім часом селами мандрують,
Сліпий кобзар на кобзі пригравав
Про славні дні несхибного народу.
Про час, як Байда турків переміг,
Із гаку сам у Царгороді звиснув.
Ще й нині на Богдановій горі
Сплять під хрестом герої безіменні.
Ще в інших гнів по вінця наливався,
За зброю праведну оту хапались,
Лишали свої селища й двори,
Ішли вітчизні вибороти волю.
Там у Яру Холодному не раз
Спинав свій лет Микола Бондаренко,
Що був з Богданівки, якого рід
За гайдамаччини тут оселився.
Кінноту у лихих боях водив
Прозвали його кібцем за відвагу,
Що степовим шулікою спадав
На ті намічені в двобої жертви.
І кажуть, в птаха втілювався, він
Так до Суботова крилом махає,
Вертаючись, летить до Інгульця
Повз чорний ліс, якого добре знає.
Йому відомі схови і стежки,
Ту мову гущиків з дитинства вивчив,
З низького росту ганчував би хтось,
Тернисті очі верх над кпином брали.
Тож ними села обшугав усі,
І Мотрин монастир, і Яр Мамаїв,
Де ще туман, що із боліт встає,
Світанком тризну по убитих править.
Літаючи, когось гукає птах,
Чутянці чи на раду вирушають? —
Але усе мовчить, і він летить
Туди, де Ворон склав хоробрі кісті.

Під Сентовим лягли степовики
Побіля гаю на спочинок вічний,
Коли гарматні стрільна рознесли
Дуби, немов тичину, поламали.
Вінок із квітів польових чоло
Тим мертвим на могилах безіменних
Прикрасив і барвінок, що зацвів,
Уранці на траву він сльози ронить.
У смутку і в жалобі люди з сел
Синів своїх убитих закопали,
Стояла чорна хмара, що крилом,
Мов пеленою, мертвих покривала.
І облетівши ті місця, ізнов
Керус кібець лет свій до Цвітного
І до Веселего. У селах тих
Він яничара Щербака шукає.
Чом друзів блудна зрадила вівця,
І до кривки лісу, де ховались
Поранені, сторожу привела,
Що наказала всім нагору вийти.
А в тих, що залишилися, були
Гранати кинуті, і вибух дерен,
Потряс, засипавши землянку ту
З живими, що пощади не чекали.
Ті, що на ласку й прощення здались,
Були постріляні, щоби ніколи
По рідній не проходили землі,
Яку з народом за життя любили.
І Кібець прислухається у дзвін,
Що гетьман Дорошенко ще повісив
На вітях дуба у далекі дні,
Скликаючи козацтво на нараду.
І лине птах над самим Інгульцем
До ставу, що синіє в Чорноліссі,
У шибку із розгону б'є крилом,
Трохименка Олексу ніби кличе.
Це ж Бондаренко ще, як хлопцем був,
З його дочкою одруживсь і сина
З дружиною придбав, — обох в розхід
Гейрей Галемба наказав пустити.
Ще люди згадують, як відкопав
Микола вбитих і уніс до хати,
Нагрів води і на столі обмив
У ночвах хлопчика й дружини тіло.
Стругали мовчки козаки в сльозах

Їм домовину із шалівок хвойних,
Востаннє жінку цідував в чоло,
Піднявши руку матері й до серця
Синочка їй схололого поклав,
Щоб вкупі перед Господом предстали.
Над чимсь роздумуючись, ще свою
Китайку вийняв, і страждальця очі
Накрив і слізно відійшов убік,
Над мертвими спустивши чорне віко.
Перед світанням з друзями труну
Із хати виніс. У садку притихлім
Між яблунь молодих і квітних груш
Труну в могилу скорбну опустили.
І ось Микола кібчиком летить,
Крилом у шибку стукає й благає
У теста прощення, бо погубив
Доньку його із немовлятком сином.
Але не озивається ніхто
З тієї хати, зяє мертва пустка
Із вікон вибитих, така страшна,
Немов у грудях душогуба рана!
Тоді з обуренням собі летить,
Гукає Хмару, Чорного й Дядюру,
Щоби зловити спромоглись йому
Того, що так з родини поглумився.
Хай українських не займа людей
І не плюндрєс придніпрових селищ,
Щоб в нас Кумейок більше не було,
Де Гуня бій програв із поляками.
І Бондаренкові вдалось тоді
Галембу взяти хитрощами й вивів
Його до лісу і за вбитих тих
З ним повністю зрівняв свій порахунок.
І вже пізніш його, коли пройшли
В боях повстанці крізь найгірше пекло,
Коли алюром мчався три хрести,
Миколу в леті куля не минула.
Злітає кібцем і отак летить
Від цвинтарю наддільського, де церква
Стоїть в огряді, пригадавши час,
Коли людиною блукав по світі...
Багато утекло з річок води
З тієї давнини. Лише повір'я
Лишилося й могили, що по них

Топтати рясť ідуть байдужі люди.
Ніхто не вклониться отим, що сплять
Під лепехою й бур'яном високим,
Бо знаку жодного на них нема,
Ридає самотини скорбно вітер.
Опісля недалеко тут, як дров,
Було накладено тевтонів клятих,
Що в край святий похались і знайшли
Для себе домовину незavidну.
Тоді на лінію страшну вогню
Набої й стрільна на руках малеча
Носила із жінками похапцем,
Коли дороги у багні розкисли.
Лихого витяг ворог жеребка,
Розплачуватись мусив за безчинства,
За тих знедолених, що в концентраках
Були безглуздим пострілом убиті.
В собі занадто Гітлер певний був,
Надіявся – його й трьома не візьмеш
Атаками побіля круч Дніпра,
Востаннє шкірячи ті вовчі зуби.
Мов при Хмельницькому, отам на смерть
В бою стояли воїни завзяті,
Щоб ворог заплатив належний борг
За всіх повішених знедолених людей.
Я міни розмінював в боях
І різав дріт з саперами колючий,
На Будапешт із армією йшов,
Поза Дунаєм плесна я позбувся.
Отак живу, пригадую той час,
Як до Суботова не раз ходили
І ті руїни гетьманських будов,
Що бур'яном зарослі, оглядали.
Сумна історія околиць тих,
І кажуть, привид Меншикова часто
Блукає там, де монастир стояв
З біл-каменем, яким трошили ляхи
Богдана кості, що в гробу знайшли,
В млині їх на муку перемололи,
Бо, видно, й мертвий спати не давав
Тій шляхті, що колись загнав за Вислу.
Я вчитися після війни пішов,
І дрижаки у наагрітій класі
Терпіли ми й стискався чимдуж живіт,
Бо вдома не було чого поїсти.

На агронома вивчивсь. Що ж, ходім,
Перейдемо по медоплиннім полі,
Коротковічне наше те життя,
Хай більше неприємностей не знає... –
Лишивши ту Богданову гору,
Пішли дитинства друзі поза місто,
Де в облямівці золотих гаїв
Жита стояли рівною стіною.
Ховався в зелені розлогий шлях,
Яким колись вертався у Батурин
Мазепа з учти, де його Петро
Навідліг вдарив по щоці рукою.
Шуміли непричасно гаї,
Лишаючи на хмарах віщі знаки,
Здавалось, тіні зводились з могил,
Хмаринками легкими мандрували.
Там серед поля, де байрак стоїть,
Дорогою промчалися танкісти,
На транспортерах їхали бійці,
І вертолетів пролітала сила.
І скреготали танки і повзли
Тудю, де із Криму йшли татари,
І у танкістів красувались тих
На баштах подаровані кимсь квіти.
Над військом темносозію лягла
Цікава до подій важуча хмара,
Друзьки вийшли в поле, де борті
Виднілися в розгіллях лип медових.
– Це ми в район потрапили боїв, –
Сказав Дем'ян, і еньської частини
Зайняття йдуть. Поглянь – сюди летить
Машина полкова із командиром.
Шофер спинив те авто коло них,
Полковник запитав: "Ви що за люди?"
Довідавшись, що здалека гість,
Він на обід їх запросив вояцький.
– Сідайте в джип! – він чемно запросив, –
Поїдемо відвідать кашовара... –
Отак поїхали під сивий гай,
Де кухня на галявині стояла.
З бійцями пообідали, а ті
Наказ дістали взяти переправу,
Танкісти зникли і за ними йшла
Піхота, мов насправді в злючу битву.
Перепочинок по обіді був,

Чи перекурка на поляні квітній,
І баяніст настроював лади,
І звуки полились крізь пальці.
І на галявині гуртом бійці
Об землю твердо ударили лихом,
І жарти й співи дружно полились,
У лісі відбивалися луною.
І майораново у небесах
Цвіла веселка, що не раз в пригоді
Ставала для дівчат, бо кольорів
Найкращих хтіли серцю підібрати.
Про "комаря", що в лузі оженився,
І про "криницю" пісню заспівали,
Про честь людську і про дороги три,
Де розрізнилися брати з собою.
О, рідна земле! Слався і цвіти,
Розсиплеться хай зірка, впавши з неба,
Світанок довгожданий зацвіте,
Купаючись в простеленім барвінку.
Сини в бабгар кувальню покладуть,
Скосити зілля помантачать косу
Край вуликів, щоб жаба чи змія
Тих бджіл край литиків не глигонула.
О, рідна земле, рясно зацвіти,
Душею й тілом вознесись над світом,
Тобі в неславі, в наклепах не бути,
Бо в правоті своїй еси святою!
Ти рушниками прикрашай кутки
У хаті новій, бляхою накритій,
І у майбутнє по дорогах мчись,
Щоб ми були січовиків достойні.
Наш нарід може чудеса творить,
Не тільки сад садити, щоби злотом
Рясить його, а домни будувать
І кораблями над землею править.
Отак колись на салях козаки
Перекидались з берега на інший,
В заставі надокучило сидіть
І глуздом ворога перемагали.

Із серцем власним говорив Мусій,
Воно, як мак у полі, усміхалось,
Немов ранкова з верболіз зоря,
Купаючись в молочному світанні.
Мусій, здавалось бачив, як Богдан
З Суботова ішов, немов отрути
Хильнув, яку йому один шляхтич
У келих із вином тямно всипав.
Мусій задумавсь, мо' Богдан шукає
Костей, що лютий ворог потрошив,
Чи ту плиту, що в крипті красувалась,
Де зрівнювали з Цезарем його.
Скарбниця гетьмана стоїть порожня,
Ніхто тієї свекти не несе,
І за свої чи ремствував останки,
Яких на полі ратнім не знайти.
От в досвітчаній млі Богдан зникає,
Коли журавки іспросоння крик
З дороги злине, де шляхтич Матковський
Собі на згубу огиря шукав.
Мусій прокинувся, від мрій неначе,
Дививсь з Дем'яном за Тясьмин-ріку,
Мов слава предків, сонце уставало
Він Сяну до Кавказьких дальніх гір.
І друзі були горді – Божу чашу
Перешилили у свої серця,
Наповнивши їх щирою любов'ю
Для люду, скривдженого на землі.
І бачили вони, як по дорогах
Проходили нащадки козаків,
Що знали: стріха держиться на кроквах,
Що бантинами зв'язані внизу.
Так само в цілості земля вкраїнська
На тих синах, що вірні їй, гуртом
Її плічми своїми підпирають,
Щоби будинок рідний не упав.
Подякувавши старшині, від яру
Везло їх авто в самий Чигирин,
Де на горі ще хрест святий підводивсь,
Овіяний повір'ям, як Богдан.

ПІСНЯ ШОСТА

ЗУСТРІЧ НА ВУЛИЦІ

Нахлинуло минуле й виграє
У жоломійки коло перелазу,
Звідкіль дітей до непочатих вод
Удосвіток купатись ворон носить.
Вже, мов рожина пелюстки, зоря
Розмаяла, де освічати зійде
Сади, діброви, гори і поля
Новонароджене малятко - сонце.
Сторожу свою здіймуть журавлі,
Як жовта барва простягнеться лугом,
Найбільший принесе на землю дар,
Що ми життя початком називаєм.
Ось дрозд у шибку стукає й кричить,
Банітувати Мусія зібрався,
Чом не спішить в околиці святі,
Де, мов бажанту, на горбку урочо
Печуть собі картоплю пастушки
І на бокшисту череду гукають.
Бажало серце повз криницю йти,
В яку ті срібні ключики зронило,
Коли вмивавсь з Орисею з цебра,
Вслухаючись, чи у душі не дзвонять?
Там кетяги на цямрини свої
Кладе, досягнувши в застумі, калина,
Разками загорілися коралі,
Що їх вдягає дівчина у свято.
Мусія кличе вулиця. По ній
Ішов в святу неділю до божниці,
І розвивали солов'ї сади
Своїм відрадним і блаженним співом.
Здається, за воротами йому
Дарує знову крашанку Орися,
І підставляє щоку цілувати,
Всміхаючись у рутянім віночку.
І краялося серце, як згадав,
Коли до храму у вбранні святковім
Ішов. В навкотки мірявся не раз
В огряді церкви на Великдень красний.
І сакалаш освітлював пільму,
Про Воскресіння дзвони сповіщали,

Побіля брами німечинних, калік
Обділювали правовірні люди.
Мусій спостерігав побіля лип,
Як крук таємний линув до дзвіниці.
Шептались: знає він заклятий льох,
Де закопав Богун свої клейноди.
І прийде час, як багатир новий,
Шукаючи за правдою, ту зброю
Здобуде з-під земелля і мечем
З народом рідним нелюдів скарас.
І в дзвонах соняшних гула блакить,
Немов тоді, коли Мусій виходив
З подвір'я і Орису зустрічав,
Що очі соромливо опускала.
Увечорі укупі з нею йшов
Під верби, що на березі шуміли,
Від ватри дим відгонив комарів,
На хвилі іскри падали й згасали.
У опанаса бавились не раз,
І кпинні жарти линули за гатку,
Щезав недобір-місяць загадково,
На кроснах ночі залишивши нитку.
Була та нитка срібною, її
Ще Лада заплете у свій віночок,
Задивиться, як там коло води,
Ті релі хлопці пуком розгойдали.
На них злітали пари вище верб,
Зірок чубами парубки сягали,
Де на одній з Орисею удвох
Мусій захоплено у небо линув,
І шавлією й рутою були
Напоєні дівочі спрагли очі.
Здавалося, ще трохи і торкнуться
Закохані галузку, де сузір'я
Тремтіло, розсипаючись доквіл
На вруна сонні, інеем покриті.
Ті розкотились берегом зірки,
І заніміли в крем'янці схолоді,
Мов мрії ті Мусієві, які
В глибіню грузилом бевкнули бездонну.
То ж їхня радість втоплена була
У баговинні, і страшенний вибух
Стряснув дуби й найдальші хутори,
Піднявши воду із пучин глибоких.
Їх роз'єднала у собачу ристь

Страшна потвора, кігтями уп'явшись
У шию, вгору хлопця підняла,
Безжалісно на чужину жбурнула.
Пройшло чверть віку, та ніяк Мусій
Не може ще у днях опам'ятатись,
Немов на Здвиження охиза та,
Його в лице вдаряє невідомість.
І ось з розстоку вулиці іде
Дівча рум'яне з русою косою,
Усмішка грала на її щоках,
Мов щойно із криниці умивалось.
— Чия ти будеш, дівчино, скажи,
Чому мое минуле нагадала?
Воно воскресло в серденьку моїм,
Що калатає в неспокійних грудях.
Я наче б то вернув свої роки,
Що вирували юністю п'янкою,
Ген розшумілись верби на піску,
Що насадив я за свого дитинства.
Примарилося, дівчино, мені,
Що ти відбиток мрій душі моєї
І тих юнацьких відшумілих літ,
Коли жагнуло серденько кохання.
Я на Орісю ждав, що не прийшла
Під верби. Замість ватри, запалала
Війною придніпрова сторона,
І вибух наші душі покалічив.
— Я звусь Надійкою й дочка я є
Орісі, що по-вуличному Пряха,
Крім мене, мати четверо дітей
З татусем у родині штивій мають.
Ми під горою на старім кутку
Нову будуєм хату і на крокви
Майстрі стягають лати і кладуть,
Їх в гари припасовуючи щільно.
Я помагала матері садить
Півонії й гвоздики на городі,
Ті квіти схожі на дітей, що йдуть
З своїми рідними до нас на свято.
Я перестала бавитись давно
Ляльками, і дошка моя у Бога
Наснилась з реченнями мудрих слів,
Що їх була безсила прочитати.
Моя матуся на трухлявім пні
Не сивіла, тому і діток має,

В труді умкнула цвіт найкращих днів,
І я піду у світ її тропою... —
Пішла Надійка, зникла в далині,
Я клопітно стояв оторопілий.
В ту сторону дивився, де пройшла
І зникла мрія серця непомітно.
Все ж в ньому неспокою не було,
Зрадів, що стрінувся з дівчам найкращим,
І в парк побрів, де клени і дуби
Канву вплітали пурпурову в листя.
На лаві всівшись, гордий з того був,
Що серце в клітці рівномірно б'ється,
Неначе в терпеливих тих роках,
Коли, залюблений, чекав Орісю.
Отак несміло й пісню заспівав,
Шляхетних почувань по вінця повний,
Мотив її понесла течія,
Що гранатову розгортала хвилю.
І за зозулю тріщук гонивсь,
Яка покарана була, що Бога
Не слухала, звиваючи гніздо
Собі у заборонену годину.
Так за птахами стежачи, піднявсь
Із лави і пішов по стежці парком
Туди, де зводивсь слави обеліск,
Оточений тополями стрункими.
До плит шліфованих я підійшов,
І на одну з них китицю вогненних
Мачків хтось кинув. Золотом були
Ім'я героїв на надгробку літі.
Їх всіх мобілізовано було,
Розділено на сотні і частини,
Ім показали, як багнет тримать,
Гранатами німоту вимітати.
В колгоспі працювала більшість з них
З родинами, які вціліли чудом
У той голодний тридцять третій рік,
Коли у ступі потовкли і луб'я.
Сергія Голуба на фронті в штаб
Там викликали, чи не пам'ятає
Імен тих хлопців, із якими брат
Його молодший у війні здружився?
З них деяких половлено в лісах
Волинських, і казали, що від стрілу
То ж їхнього поранено було

На смерть Ватутіна в морозний вечір.
 І вийшов Голуб з штабу і пішов
 В свій бій останній, бо як збір заграли,
 То там серед убитих ворогів
 Сергій хороброю загинув смертю.
 І ось ім'я його серед імен
 Красується на мармуровій плитці,
 Під ним Петренкове собі стоїть,
 Що правнуком був діда Шкарадина.
 Із цілого району прізвищ тих
 Вкарбовано отам на віки вічні
 Солдатів вітчизняної війни,
 Яка мільйони на той світ забрала.
 А оддалік одягнені в граніт
 Єдвобом чорним брили відбивались,
 І вищі рангою фронтовики
 Під ними вічним сном відпочивали.
 А серед них й чекістів імена
 Й міліції, що віддали життя
 У революції, йдучи у бій
 З Чупчаком в Холодноярських зворах.
 Заремби — комісара край куців
 Плита сіріла, і ліхтарне сійво
 Освітлювало квіти, що цвіли
 І пахощі довкола розстеляли.
 Ще далі — партизанські імена
 Там красувались, що в Яру пропали
 Останньої війни, коли ішов
 На Україну Гітлер ненависний.
 І деякі з чекістів-партизан
 Загинули, прочишуючи терен
 Він бандерівців у густих лісах
 Полісся чи розкішної Волині.
 Мусій міг також серед вбитих бути,
 Лиш хтось рішив незримий, що зарано
 Йому у інший вирушати світ,
 Де всі однакову наругу зносять.
 Ніколи він не бармувався, а був
 Самим собою у розповні весен,
 І може завдяки цьому Господь
 Його в живих ще на землі тримає.
 Постоявши так трохи, геть пішов
 Туди, де миготіло сійво тьмяне,
 Під днищами човнів про щось вода,
 Здалось йому, край кручі белькотіла.

Затріпотіла в небесах зоря,
 Жагою його юности здавалась,
 На в'язі буслом клеткотіла ще
 Де матеолою старий завулок пах.

ПІСНЯ СЬОМА

НА ЦВИНТАРІ

Неглядно пару тижнів, як пройшло
 В перезві, що з Черкас до Чигирину
 Світилі нав'язала васильків
 І свічку з воску ярого топила.
 І світова підводилась зоря,
 Не чув зозулі люд, яка ранкус
 У сизім гаї і не в'є гнізда,
 Вдовицею лишаючись на світі.
 За качуром води услід сплигло
 Чимало, він тій вутінці тендітній,
 Йдучи, ступив на стежці на крило,
 Любов хотів їй щирю доказати.
 Нічого з ока не згубив Мусій,
 Коли вернувся в Чигиринські доли,
 Ходив на цвинтар, де поміж берез
 Розкинулись могилки із хрестами.
 Стояла в небі тиша й на землі,
 Дерев переплітались зграбні віти.
 Мов руки тих закоханих, яких
 Лиш може смерть навіки розлучити.
 І прислухавсь Мусій коло хреста
 До листя осоки, що шелестіло:
 — О, рідна мамо, з домовини встань,
 Промов до сина, хоч єдине, слово.
 Чому покара Господа тяжить,
 Коли провини за душею крапля?
 Устань, на сина, мамо, подивись,
 Я ж у блуканні не забув про тебе.
 Хоч не добутною у хаті ріс
 Дитиною, все ж відлучивсь від роду,
 Повір, що цим провинною була
 Незичлива і безпардонна доля.
 І от, хоч пізно, все ж я повернувся,

Дурман сльозою з дерену скропити,
З берези у рівчак упав листок
І нагадав про царство, у якому
Перебувасш, звідки не прийшов
Ніхто з живих про дива розповісти.
Я з чужини, куди не занесе
Костей зловіщий крук, прибув у гості,
Зловити вітер в полі легше є,
Ніж шлях той до Сіднею розпитати.
Устань, несхибне слово прокажи,
Удосталь поговоримо на лаві,
Колись в дитинстві задуми мої
Угадувала, я по дрова їздив,
Жаки нехитрі ставив на лини
І вилами снопи в стоги вкладав.
А ти раділа серцем, що росте
Синок народу рідному на поміч,
Я ж батька в лихоліття замінив,
Розболою душі його арешт був.
У возовицю кіньми керував,
Навчився ті снопи на воза класти,
Поверх я клав рубля і за кінці
Тягнув віршовку з усієї сили,
Щоб з воза не розсипались вони,
Й рівчак не загатили при дорозі.
От я вернувся. Смуток у душі
Зростає від напливої скорботи,
Та все ж я весь покривджений не був,
Федоном доля нарекла в блуканні.
Жоржинне небо урочисто лле
Проміння на могильний скорбний дерен,
Мов хоче у могилі тій зігріть
Твої натружені старечі кості.
Від тебе, мамо, й слова не почуть,
І мовчазне склепіння тогосвіття
Не розступається земля, щоб я
У царство Ния завітав в гостину.
Я б і ріку підземну переплив,
Де грек Харон ті православні душі,
Сповняючи обов'язок, як слід,
Човном на берег тіней перевозить.
Хай вдарив би мене своїм веслом,
Спустивши з ланцюга собаку злого,
Я б не злякався, мужньо уперед
Пішов би в те похмуро підземелля.

І там тебе б я, мамо, розшукав
На асфодельних луках, де блукають
Ті постаті померлих. На землі
Їм мало сонця й ласки перепало.
Ти б пригадала, як з книжками я
Додому прибігав хлоп'ям із школи,
Тебе, як пташенятко, звеселяв,
Щоб від роботи спину розігнула.
Ти є Пречистою, бо довелось
Тобі пекельні переходить муки,
Ти злидні й жах в літах пережила,
Скажи, в якій землі знайдеться жінка,
Щоби галузку зламану плекать,
З надією, що зацвіте у славу.
Ти від в'язниці кованих воріт
Ні кроку не відходила і мури
Мовчанкою підводились. На них
Чимсь прокляттям умирало сонце.
Надіялась: залізні брами стін
Розкриються і випустять на волю
Для діток батька. Без нього в дворі
Було, неначе в склепі у могильнім.
Отак й не дочекалася і там
Заснула сном камінним в ніч холодну,
Мов тисячі тих бідних матерів,
Що з цілого зіходились району.
Якою ти молитвою, скажи,
Вмолила Господа, земні ті муки,
Щоби закінчив, кличучи туди,
Де не згасає в оболоках сонце?
Бо на землі не мала щастя ти
В гонитві за шматком черствого хліба,
Ти з іншими жінками край тюрми
Стояла, може візьмуть передачу
Для мужа безталанного й сама,
Не з'ївши і одержину останню
Продавши, того хліба шмат несла
За ґрати мученикові подати.
А потім з дива доброго, його
Забрала на етап, сама вже хвора
В зневірі до воріт страшних пішла,
Де в'язнів чорним вороном возили.
Нехай тобі пером свята земля
І милосердя сниться із розп'яттям,
А я за тебе Богу помолюсь,

Щоби марюка страху не верталась.
Так спочивай спокійно, бо за труд
Земний свій ти в реєстр святих попала,
Хай свічку хоч засвітають небеса
Над прахом мужа, що й хреста не має,
Ані могили в мерзлій стороні,
Де хуга зводить божевільний танок,
В столітніх соснах плаче заметіль,
Пурга лютує, хвилювиці козить
Ті хуртовинні поза Єнісей,
Де лісоруби гріються край ватри,
Чекають, щоб затихла заметіль
І соболь з дерева в гушак ускочив.
В тужінні хуги чути голоси,
Тайга людей чимало доконала,
Обмерзлі пальці не одного з них
До пилки з м'ясом свіжим прикипали.
О, люба мамо, синові прости,
Що я на батьківщину припізнався
Прибути, скільки з воску засвітити,
Для тебе животворним чистим світлом.
І помолившись, відійшов собі Мусій,
Повз горбики проходив німо,
Там пам'ятники і хрести вросли
У землю тим відвічним людським болям.
Пах чебрик і шумів могильний сад,
Мов в пору, як цвіте зелене жито,
Тоді мерці опівніч устають,
Бур'ян і зілля тамечки поллють,
Ще епітафії спинявся Мусій читати
На тих хрестах, що викувані з криці,
Бо тим залізом із живих ніхто
Не зможе хати потайки зігріти.
І загорожі коло тих могил
Були також залізні і дбайливо
Ріднею пофарбовані у час,
Коли із неба дощ густий не піжив.
На пам'ятниках тих Мусій читав
Знайомі прізвища односельчанів.
В його уяві ніби той степір,
Вони крізь чвирю часу виростили.
Там край надгробка одного умить
Спинився – ймення трапилось знайоме,
Під ним сусід Ничипір Гнида спав,
Що двір стовпами й дошками обставив.

Він був партійним, і з кубла гарчав
Коло воріт на ретязі собака,
На всіх калік, які, бувало, йшли,
Із торбою підтинню старцювати.
Не вибився він на доносах в світ,
Хоч не одного із своїх сусідів
До кузькиної матері – в тайгу
Безкарно в лихоліття запровадив.
Таке то і було його нутро,
Пізніш із перших, як прийшли нацисти,
До райху на роботу вирушав,
Рятуючи свою продажну шкіру.
З Німеччини вернувся після війни,
Привізши списки хлопців ненадійних,
За це на хату лісу заробив,
Призначення діставши бригадира.
Із прапором червоним першим йшов
У дні жовтневі чи на перше травня,
Щосили бив з трибуни кулаком,
Стаханівські ті запровадив норми.
В начальства забажалося запобігти
За вірну службу гідної хвали,
Надіявся вчеплять ордена йому
І до корита більшого підпустять.
Так з мріями оманими помер,
І видно, що здружитися устигла
Його родина вся із баглаями,
Бо кропивою поросла могила.
І відійшовши, інший прочитав
Там напис Скоморох. Під свіжим дерном
Лежала Марта Вирвихвіст – хірург,
Дівчам колись із ним ішла до школи.
З чолом високим фото в рамено
Граніту було вправлене дбайливо,
Хустина прикривала пасмо кіс,
Ляною смугою на діл звисало.
І перса прикрашав її ромен,
Якого вирвала колись в походах,
Як з армією на Берлін ішла,
В лігві кривавім ворога добити.
Була в найнебезпечніших боях
І часом, будучи в операційній,
Здіймала маску й гуму жовту з рук
І ворога стрічала скорострілом.
Отак на лікарському тім посту

Урятувала тисячі від смерти,
На виклик раз тим автом спішачи,
На друзки об столітній пенъ розбилась.
Над нею спів сполоханих синиць,
Береза у журбі дукати ронить,
Троянди, мов на диво зацвіли,
Що посадили вдячні пацієнти...
Мусій ще далі по жорстві ішов,
Враз пам'ятник один звернув увагу,
Суддя під ним Хамлєсєв Ніколай
Лежав, до зморщок старости доживши.
Він починав, як більшість із вельмож,
Був дерєм страшним. Любив гордитись,
Що неможливими в барвний світ
Його діди і прадіди рушали.
І совістю гордивсь своєю він,
Вона не сприскалась у нього кров'ю,
І Сталіна він до небес хвалив
За всі ті чистки ворогів народу.
Спочатку слідчим по війні служив,
Суглоби вивертав упертим в'язням
Ім пальці в двері з лайкою встромляв,
Коли підсудний довго упирався.
Йому за це підвищення дали,
Він хабарі, що їх йому носили,
Підсудних рідні,— зверхникам своїм
З усмішкою улєсливо підносив.
Вступивши в партію, той апарат
Складний державний вивчив до основи,
Йому новий побудували дім,
Ще й дачею за містом наділили.
І "Волгу" міста голова нову
Йому купив за гроші тих трудящих,
Яких він так безжалісно судив,
І диким вироком знедолених душив.
В нього була служниця, а шофер
Возив його, як графа, по нарадах,
Кого хотів, то милував в суді,
Прикрившися гуманністю закону.
А потім спився, став собі нудитись,
Ще перед тим у божевільно часто
Людей цілком нормальних посилав
За їх думки, невідгідні державі.
О, як зрадів, як Вертихвіст була
У катастрофі автовій убита!

Із нею клопіт мав, — вона ніяк
В ділах йому не йшла на спільну руку.
Недугою смертельною ураз,
Аж гульк, захворів і у різні боки
До лікарів носився похапцем,
Його не мали змоги лікувати.
Шоночі жертви снилися йому,
Яких покривдив на суді народнім,
Трудящими в'язниці загатив,
І безіменні цвинтарі Сибіру.
Найбільше привид дівчини йому
Ввижався, що Ларисою прозвали,
Її батьків у той кошмарний світ
Загнав за ту з нацистами співпрацю.
Тоді він молодим ще був і їй
Пообіцяв, як слідчий все зробити,
Ту справу переглянути й батьків
Убитій горем дівчині вернути.
Вона на стан ставала в пору ту,
Домаювались під косою груди,
Які жагою вабили його,
Щоб він розплів у тиші ночі косу.
Він доконав свого, хоч слово те —
Звільнить батьків — не виконав. В розпуці
Вона повісилась на ремінці,
Звисала з сволюка в його кімнаті.
Ларисин привид не давав йому
Спокою, і тому він рано спився,
І проклинаючи її ім'я,
Цей світ у славі й доблєстях покинув...
Ще голова райкому там лежав,
Гаврилов Федір. Він у партизанах
За владу непомилну воював,
Із лісу з орденами повернувся.
Крім Ковпака і комісара, він
Самого чорта не боявся й часто
Тих дугогубів слухав, що втекли
В загін, лякаючись людської помсти.
Хвалились, як стріляли ворогів,
І контрою ті ями набивали,
Хоч сами страхопудами були,
Голівки макові в полях шукали,
Ховали їх за пазуху, мов скарб,
Із нього зерна-андріяк їм часто
Нагадував, і марили вони

Тим шприцом, що вживають морфіністи.
Тож трупами усяли шляхи
Фіктивних недругів свого народу.
З кривавих чванилися тих заслуг,
Що на своїм вони сумлінні мали.
Спочатку острах на Федька напав,
Та все ж від тих байталів навчився,
Як бути нагорі. Опісля теж
Грозив наганом тим своїм підлеглим.
Вернувшись з лісу, цілий свій район
Почистив від всіляких підозрілих,
За бандерівцями шукав щодня,
Бур'ян виполював той буржуазний.
І пустою світила сторона
Після такої чистки і затихли
По селах співи хлопців і дівчат,
Боялась молодь тих крамольних списків.
А інші, щоб позбутись ярлика
Нацистського, лебедячи, почали
Співать частушки в кожному дворі
І до батьків по-руськи говорити.
Зідхнули всі з полегшенням, коли
Його на мари положили в квітах,
Машиною із ним труну везли
На цвинтар із вінками в чорних стрічках.
І похоронний марш ридав ридьма
З родиною небіжчика, що слідом
Ступала. Про його земні діла
Пригадувала і для них він добрим
Лишився на незнане небуття,
І про яке ніхто не встиг подумать,
Спинаючись край ями, де труна
В гірляндах квітів пишно потопала...
Могилку іншу зором огорнув.
Там брила мarmуру між віт звелася,
Різцем умілим скульптора на ній
Із скрипкою дівчина красувалась.
Її як Саню Чебрик знали всі,
З рожин злітали безтурботні бджоли,
Снували розедарієм й в поля
На соняшники і гречки летіли.
Життя трагічно кінчилось її,
Хотіли скласти іспити до виш'у,
На скрипаля учитись, щоб серця
Перед її умінням відчинились.

В консерваторію отак ішла
На іспит, серденько забилося в грудях,
Не витримавши тиску, на шматки,
Мов скрипка Страдіварія, розбилося.
Вона ж була справжніським янголом,
Бо навіть хлопцеві, якого тайно
Любила, часу не могла знайти,
Гарячим персом в жартах доторкнутись.
Солодкість уст її іще ніхто
Не смакував, лише одній канарці
Крізь те сплетіння дротяне – уста
Вона поцілувати дозволяла.
Удар страшений був її батькам,
Продавши статки, слізно попросили,
Щоб скульптор долотом і молотком
В те личко з мarmуру вдихнув безсмертя.
Той скульптор був ще хлопцем молодим,
На фото її дивлячись щоразу,
Забувши, що вона насправді тінь,
У образ нереальний закохався.
Живою усміхалась перед ним,
Горіли пристрасстю воскреслі очі,
А з уст таких гарячих і блідих
Зірвавсь для нього ширий поцілунок.
І крізь куші спостерігав там сторож,
Як скульптор зупинявся край могили,
Своє кохання тіні виливав,
Що з скрипкою в руках стояла німо...
Лишивши місце те, я далі йшов
В безвидній гущі, в застумі помітив
Могилу, що занедбана була,
Пліснявина зміст напису покрила.
Лиш прочитав, що той небіжчик був
Гелот ретельний і слуга народу,
І курсів беріївських випускник,
Що переймався роботою своєю.
І я замисливсь: може тут лежить
Сексот, що чоботом бив батька в груди,
Тих жертв безвинних непоправний кат,
Він знав, жінкам як груди вирізати.
І моторошно стало на душі
Мені відразу, і не мав спомоги
Стояти там, бо вітер звідтіля
Страшений сморід падала переносив.

А також хтось з живих, в кого з рідні
Додому після строку не вернувся
Хтось з близьких потайки наклав вночі
Гузиці купу на його могилі!
І затуливши носа, наш Мусій
На іншу перейшов собі алею
І там за огорожею під склом
Іконки дві побачив біля склепу.
Лямпадки миготіли, мов живі
Ті душі праведних у чистім небі,
І аромат розносився з квіток
Укупі з ладаном кадил незримих.
Кругом був лад, азалії кущі
Цвіли і хор співав зусюд пташиний,
Здавалось, на молитву дерева
Те місце у смиренні обступили.
Якраз туди черниця підійшла,
З кондійкою, щоб квіти покропити,
Які надиво край ікон цвіли,
Що рушниками також красувались.
Я поцікавився: хто вічним сном
В базальтовім тім спочиває склепі,
Що ласки у народі заслужив,
І взяв з собою ті серця чернечі?
Зідхнувши, дивний літопис вона
Мені про ігумену розказала,
Якої образ полонив черниць
Своєю чистотою і терпінням.
— Тут ігуменя — страдниця лежить,
Що породила виродка — не сина,
За ті його молилася гріхи,
І нам молитись вічно наказала.
Вона страшний на серці мала гріх,
Бо байстрюком його на світ родила,
Від того може й виродком він ріс,
Стріляв свої ті жертви власноручно.
І дякуючи їй, угору йшов
Він на посадах, а наркомом ставши,
Був певний, що і дідько не спихне
Його з почесного й тривогого місця.
І підлістю й неправдою снував
Підозру, мов павук, невинні жертви
Заманював у сіті ті свої,
З яких вони живими не вертались.
А потім і йому прийшла черга,

Носив же вовк, то понесли і вовка,
Заздалегідь же мати все душою
Передчувала, чим скінчиться з сином,
Тому вона і в монастир пішла,
Спродавши все майно, і свічку з воску
Там ставила у келії й палкі
Молитви в його захист промовляла.
До Бога на вернулася вона,
Ми добре її горе відчували,
За ігумену стала серед нас, —
Її як матір рідну поховали.
Лямпади засвітили і свічки
Перед іконами двома святими,
Ми ходимо по черзі доглядать
Її ніким не зганьблену могилу..."
Черниця вмовкла і собі пішла,
Мене лишила між хрестів самотнім,
Я помолився Богу і пішов
Туди, де не було ніде могилок.
То місце безіменних жертв було,
Їх у війні жорстокій постріляли,
Перед світанням вивезли й в рову
Прикидали із поспіхом землею.
Над тими, що постріляні були,
Трава росла і ніжна материнка,
Сама природа то сплела вінки
Над рідними убитими синами.
Утомлений видінням тим земним,
Край тернику, за всіх переболівши
Думками, лігши на траву густу,
Я там у сон занурився блаженний.
І снилося: та цвинтарна земля
Запала і в страшне, що зяло тьмою,
Провалля я шодуху полетів,
Ваги не відчував свого тіла.
І дивні звуки линули довкіл,
Мій зір угледів полум'яне світло,
Лилося воно струменем живим
Із пащечки якогось диво-звіра.
І блиском втаємничили мене
Ті промені незриме помічати,
До кролика цілком подібний був,
Що утекти від кобри неспроможний.
Іще я мав глибове відчуття,

Те світло, пробиваючись з-провалля,
Змертвілий мозок відродило знов
Для другого життя, з'єднавши владно
Думки з речами, що лежали десь
Далеко поза розумом пізнання.
Свою візію бачив круг,
Який мені накреслило видіння,
Ступнувши в нього, миттю закрутивсь
У кольорах, очищення пройшовши.
Думок відчув полегшення й збагнув,
Що розум і душа його єдино
Дістали задоволення, коли
Пізнання радість вкупі розділили.
Розшифрувавши символи думок,
Торкнувши джерела свого мозку
Й не поспішаючи в печеру світла,
Я прозелітом увійшов надхненним.
А там, здавалось, Чигирин пройшов
І в Цибулів зайшов у першу хату,
Не стрінув по дорозі ні душі,
Натиснув клямку у сусідній хвіртці.
Здавалося, що досить зголоднів,
А також спрага мучила несита,
Та все ж людського голосу не чув,
Хоча чимало обійшов в шуканні.
І догадався, що в селі отім
Останні люди з голоду померли,
Ще на городах досить різних тіл
Лежали незакопані на грядках.
Тих трупів не було кому ховать,
І серце банність стиснула шосили,
Бо смерть забрала не лише батьків,
Але й в нічому неповинних діток.
Ще гірше, ніж ота чума пройшла
Європою в страшне середньовіччя,
Я хату там Тимоша Гонтаря
Пізнав, що на краю села стояла.
Сад, що розвивалися, були
Без співу солов'їного і птаха
Там не судилось бачити мені.
Що з страхом із країни повтікали.
Із кагел тих розвалених горищ
Осолов'їлі сови виглядали,
За мишами полюючи вночі,
Що їхні нори люди розкопали.

І жаб'ячий концерт не віддавав
Луну з боліт до лісової пущі,
Воронячі лиш зграї верболіз
Обсівши, дзьобом копирсали в пір'ї.
І страшно стало на душі ураз,
На весь той крикнув голос, мо' почує
Хоча одна живісінька душа,
До страдника словечком обізветься.
І так з одного ідучи кутка
До іншого, кричав на повний голос,
Немов в пустелі линула луна,
Із безгоміння глухо відбивалась.
Повз хату ще Нечуйка я пройшов,
Що хліба "викачку" провадив вперто,
Нікого ані в клуні, ні в дворі,
Немов чума людей позабирала.
Отак минав задвірки і тини,
Лежали скрізь померлі, наче листя
Було їх, і якого восени
З дерев струснув сіверко у канаву.
Мусій в колгоспний двір отак забрів,
Де сіялки і трактори іржею
Покрилися. Вітер безупинно гув
З комор порожніх, носячи полову.
Івана Кучеренка край дверей
Розчинених побачив. Він широко
Розставив ноги і немов дрімав,
Ніхто тих мух від нього не відгонив.
Він, пострілявши, видко, горобців,
Що на добро колгоспне налітали
Зажерливою сараною, сам
Заснув камінним сном на віки вічні.
За пазухою я в мерця знайшов
Чималий кусень очерствілий хліба,
В китайку був обгорнутий, і з ним
Хотів іти до виходу у поле.
В повітрі дивовижний знявся шум
І сотні мертвецьких простяглося,
Щоб хліб знедоленим той розділив,
А сам щодуху утікав із двору.
І кинувши той хліб, я утікав
Геть за село, де поясом зеленим
Простягувалась прірва вздовж доріг
І будяки там тирса колихала.
Втомившись бігти, так спустився в яр,

Ще оддалік побачивши ставище
І ряскою й лататтям заросло,
Прикривши багва ситнягом високим,
І там вцілілих мешканців села
Уздрів, що жаб і черепах шукали,
Їх для поживи кинути у борщ,
Що із шавлю у казанках варили.
Із уцілілих мешканців пізнав
Луку Білоголового, що п'явки
Зраділо в черепку з болота ніс
Підсмажити їх думав на сніданок.
І Куряченко ще за ним Павло,
Снував, як тінь. Ці люди мали владу
Колись любого на Сибір зігнать,
Чи розкуркулити майно останнє.
За ними мешканці вцілілі ті
Світили ребрами крізь скорбні лахи,
Я плакав, дивлячись на вигляд їх,
Лякаючись тих поглядів голодних.
Та все ж осмілюся і запитав
Про шлях, щоб в Чигирин хутчіш потрапить,
Рукою кволою Дибенко ще
Повз Чуту указав мені дорогу.
І рушив я тоді до Інгульця,
Надходив смерк, і ніч крилом чорнявим
Покрила швидко кручі і гаї,
Загрузи, ніби хура десь в бакаї.
І тут, як порятунок, вогник в млі
Світивсь. Мусій без жодної надуми
Поплівсь за ним, з надією втекти
Скоріше від примар страшної ночі.
І вогник блудний вів за Інгулець,
Впізнав ріку, бо там самі сновиди
Снували й перевізник щось кричав,
І дуба керував на інший берег.
І грубі кітвиці на боці цім
Зоставлені були навмисно з возом,
Що на причілку у багні застряв,
Де кінь в голоблях неслухняно бився.
Там він і здох. Не знявши хомути,
Господар на пороні сам відчалив
З приреченням у тогосвітню даль,
З собою встигши захопити пугу.
І обминувши довжелезний крач,
Я берегом пішов собі, щоб броду

В зустрічних попитати, бо довкіл
Зібралася тьмянуша тьма народу.
Наводив оком на примарний рій,
Йшов по піску, мов заволока в далях,
Зеленою сягою пролягла
Дорога, що губилася на луках.
Піднявши каменя, так навмання
Жбурнув у хвилі, страх напав на мене.
Бо сплеску на поверхні не почув,
Як то буває на земних широтах.
На очі навернулися мені,
Мов на навій квітчастого узору
Дівчаток гурт, Марія Шовкопляс
До мене несподівано підбігла.
— Я чула, що ви щойно прибули,
А ми вже кілька років, як чекаєм
На перевіз, де паспорт дадуть
На тому боці нам усім на руки.
Я цілоденно накидаю круг
Навколо берега з товаришками,
Поставивши намети край води,
Щоби черги на дуба не прогавить.
Дівчата є тут із Веселих Кут,
З Чутівки, то ж відбилися від дому
До Києва добралися і там
На будівництвах різних працювали.
Ми корпуси підводили цехів
І риштування ставили у небо,
І панорама зводилась будов
Там, де учора ще стирчали шпунти.
З шкільної лави довелося мені
На будівництво рушити. І ретязь
У крана обірвався, в час, як ніс
Ті необтесані бетонні плити.
Під ними нас розплюснуто було,
На пропасть піжив дощ у ту хвилину,
І зводовий, здається, п'яний був,
Аварії тієї не побачив.
Пробачте, що турбую, і до вас
У мене не абстрактне запитання:
Чи ви б після повернення свого
Не завітали б до батьків нужденних?
Вони живуть в Суботові... і тут,
Свою лишаючи земну адресу,
Дівча з сльозами й смутком на очах

До гурту химородного побігло.
Блукаючи над берегом, ще й
Зустрівся з своїм вчителем, що страшно
Собою виглядав, немов чогось
Невпинно оглядаючись, боявся.
Пилипом він Антоновичем звався,
Серед колег у тій середній школі
На голову різнився від усіх,
Був радий послужити при нагоді.
Любив свою дружину і дітей,
Можливо, перейшли б усі напасті
Хмариною, якби під час війни
У місті рідному не залишився.
Із німцями співпраця довела
Його до згуби, бо коли вернулись
Товариші, то хтось донос подав,
Що вчитель елементом є niepewним,
І око йому вибив морфініст,
Ім'я підшивши зрадника й шпіона,
Дарма, що в наросвіті працював,
Не маючи бідаха, що поїсти.
Ризикував не раз своїм життям,
Ховав гебреїв і останню пайку
Ім видавав. Цей вчинок не поміг
Йому, коли узятий був він на тортури.
Отак страшною смертю і помер
У таборі, який охороняли
Колишні вихованці, що він їм
"Погано" колись ставив у журналі.
І око те, примруживши одне,
Дививсь на мене поглядом привітним,
Зрадив, що зросту я уже дійшов,
І спонукав відверто до розмови.
Збентежено спитав, які чутки
Там в світі у шарлатному кружляють,
Він очура тримав в своїй руці,
Штани свої в нагоді підв'язати.
І скаржився, що в камері його
Роззули урки і украли шапку,
А ремінь, щоб не взяв до голови
Повіситись, заздалегідь забрали.
Без шапки мусив у лихий мороз
Йти на працю, обернувши ноги
Онучами, в хуртечу дуба дав,
Замерзлий, падаючи в теплу гавру.

Зіскупивсь він за учнями всіма,
Просив мене привіт там передати,
Коли кого зустріну на землі,
Хай добрим словом вчителя згадають...
Коли він відійшов; то підступив
Солдат, що звався Микола Гончаренко,
Оповідав свою халепу він,
Як на Волині чатував на варті.
Упівців швидко проскакав загін
Ледь на світанку, як зоря за лісом
Не розгорялась, і, забувши дати
Тривогу, занімів собі на місці.
За це його військовий трибунал
Судив, і крук розкидав в полі кості,
Що їх так довго довелося збирати,
Щоби сюди дійти до переправи.
З досадою одне назвав ім'я,
Сильвесторів то був, усе доноси
Робив, ретельно у полку служив,
Требіжем рахувався серед друзів.
Мусій із Гончаренком попрощавсь,
Пішов собі на долю нарікати,
Замріла інша постать, і впізнав
Свого сусіда Лимаря Івана.
Він куркулем вважався і його
Майно забрали, а притулу й хату
Сільрада продала за "продналог"
І Вустю з дітьми вигнали з подвір'я.
Він на Донбасі віку доживав,
Курликання на тирлах журавлине
Йому про рідний нагадало луг,
Про золотисті кетяги пшениці.
У Бога вже не вірив, бо колись
Громичну свічку ізсукав для нього,
Молитв палких Господь не зрозумів,
Дозволивши його прогнати з хати.
Так одцуравшись Вусті і дітей,
Він коногоном працював у шахті,
Обвалом був придушений й наверх
Його вже винесли із шахти мертвим.
Опісля ніби з голубих висот
З'явилась дівчина перед очима,
То ж стюардесою вона була
В своїм житті химерному земному.
На фюзеляжі сонця саяв знак,

Коли літак над хмарами підводив
Крило й мотори весело гули
У тому неосяжному просторі.
А там внизу під хмарами земля,
Мов той макет казковий, пропливала,
Посудини засинених озер,
Дуга хребтів засніжених Кавказу.
З Батуму до Сухуму джет летів,
Пілот маршрут свій вивчив досконало,
І стюардеса знала частувати
Туристів на повітрянім баркасі.
... " А звуть мене Надія Кулішенко,
Оце двадцять зустрічаю весну,
Я думала діток прижити,
В родині хлопчиків, дівчаток мати.
Дружину підшукала, що мені
Врівень був, до весілля готувались,
Ото в останній вилетіла рейс,
Відпустку беручи з Аерофльоти.
Але мої ті мрії не збулись,
Бо в леті, як розносила я їжу
Між пасажирями, страшна біда
Там скоїлась на висоті жохливій.
З своїх крісел зірвався батько й син
І до кабіни літака дорогу
Прочищували з лайкою в руках,
Тримаючи дебели автомати.
Я, видно, навіженою була,
Бо тілом ім своїм загородила
Дорогу до пілотської кабіни,
За це в чоло дістала влучну кулю.
Смертельно раненою впала я
Там в літаку, і в черепі виднілась
Тим чорним отвором сліпа злоба,
Безсилу лютю на дівчині зігнала.
І через труп лиш мій вони пройшли
В кабіну до пілота й наказали
Змінити курс негайно корабля
До берегів Туреччини летіти.
Пілот був тяжко ранений тоді,
І я довідалась лиш в іншій світі,
Що в Требізонді з штурманом він був
Покладений в палату білосніжну.
Отак мос у цвіті літ життя
Було знівечене, і жаль, що кров'ю

Моєю, що струмочками текла,
Блакить була просякнута небесна.
Шукаю я того, який би міг
Моему нареченому два слова
Там передати в рідній стороні,
Щоб дав мені обітницю злочинців
Тих розшукати, що життя моє,
Мов ту розквітлу квітку, розтоптали..."
Я стюардесу заспокоїв й десь
Вона пішла, здавалося, що очі
Її блищали, наче бірюза
Небесна, де гостило вічне сонце.
Коли вона пропала, — гурт людей
Мене надивав, що різнився собою,
Там чоловіки і жінки були,
А також діти і діди столітні.
Я запитав, ізвідкіля вони...
Один із хлопчиків, що звався Андрійком,
Несміло виступив з притихлих лав,
Сказав, що всі вони з Пісків поліських.
Було дітей і старших, і жінок
До церкви загнано гестапом диким,
В той самий храм, перед яким колись
Здіймала революцію правиця.
Із гасом бочку викотили й ту
Божницю серед ночі запалили,
І крик страшний до неба уставав
З прокляттям вкупі із тієї церкви.
А інших на майдані там було
Постріляно тевтоном кровожерним,
Так смерть піщан згубила до ноги,
Вони ж, як та трава, зросли ізнову.
На помсту люту ворога навів, —
Сказав Андрійко, — старший брат Олекса,
Це через нього цвинтарем село
Там на Чернігівщині славній стало.
Не тільки власний рід він погубив,
А також безневинних односельців.
І от вони його гуртом клануть,
Діставшись сюди у тогосвіття.
Мій брат Сашко, на прізвище Кривець,
Був штурманом, і літака німота
Його в одному збила із боїв,
Коли шугав над рідною землею.
Він вбитого пілота схоронив,

Додому крізь застави добирався,
І раз у темну горобину ніч
Він у вікно завішене постукав.
Я пам'ятаю, як навшпиньки встав
З постелі батько і у сніні вийшов,
Щоби гостинно двері відчинить
Для сина, що вернувся із походу.
Татусь мій лямпу потай засвітив,
А мати горщик із боршем із печі
Виймала та з картоплею на стіл
Злиденні страви ставила в мовчанні.
На брата хтось пізніше зробив донос,
Прийшли з поліції його забрати,
Але із-під конвою він утік,
Коли з-за скирти друзі застрочили.
Отак удома він і воював,
Карателів минав смертельні пастки,
За це наголо спалене було
Село Піски, що із людьми згоріло.
Мене і батька й матір німаки
Із кулеметної черги на площі
Добили, і Сашка ми всі кляли,
Що Каїном став для своїх найближчих.
І те прокляття безневинних душ
Його на Україні розшукає,
Де він героєм ходить по землі,
Коли ж ми вічним сном у ній заснули.
Нема тієї церкви, де колись
Майдан був переповнений народом,
І революція по нім гула,
І чабана отаманом признала.
І мов трави тієї, так людей
Там народилось, що вінки у свято
Кладуть коло могили, де усі
Ми лежимо, поховані без чести.
Нужденна мати голову свою
Схиляє в тузі з братської могили,
Безсило зависнув з рук її пучок
Тих незів'ялих і безсмертних квітів...
Идучи отак над берегом собі,
Скорботну постать жінки я зустрів,
Що образ тітки прийняла його,
Яка Марійкою на людях звалась.
Була худа, у чорному вбранні,
На лій розтоплених свічок похожа,

Мене за те сварила, що забув
Вклонитися її земним останкам.
Вона сказала: "Рідних ти своїх
Тут не зустрінеш, мусиш завернутись
Від берега і увійти у ліс,
Що ген шпилями гострими чорніє.
Там логусів найстарших запитай,
Чи уласкавлять ще живе створіння,
Минаючи провалля на полях,
У зону заборонену дістатись.
А покищо прощай", — і зникла вмить,
Лишивши коло запусу самого
Щоб я повз сиглу боязко пройшов,
Між кедрами узявши шлях належний.
Назустріч гурт ще діток підійшов,
Були худючі і страшні на вигляд,
Сказали: "Із Теремців ми села,
З Кошиці також, що спалили німці.
На Спаса слізко просимо гуртом,
Щоб Богородиця нас обділила
І яблуками й грушками, яких
Ми за життя не встигли скоштувати.
Та нам було відмовлено у цьому,
І Діва Пресвята сказала слово,
Що у голодний тридцять третій рік
Іх ще зеленими батьки поїли.
Але чому спокутувати гріх
Батьків ми мусимо в тамтому світі?
Іх голод наштотхнув вчинити гріх,
Зеленими ті овочі зривати.
І от на Спаса ми здійсмаєм плач,
Бо хочемо ще бджілками літати
Між яблунь й слив у рідній стороні,
Щоби ніхто нас з рідними не кривдив..."
Таке сказавши, у сльозах пішли
Ту скаргу виливши живій людині,
А я собі дорогою пішов,
Що тітка мені радила узяти.
І пашекою чорною чорнів
Тунель, де вартових лунали кроки.
Пароль вони спитали й повели
До Наводничого, як звався старший.
На кріслі він базальтовім сидів,
Одягнений у мантию багрянчу,
Уважно слухав докази мої,

Свою пізніше обіцяв підмогу.
Тепер не може, бо усі знесло
Мости водою й залило рівнину,
Якою мушу пекло перейти,
На світі тім із рідними зустрітись.
І чемно я подякував йому,
Пішов шукати виходу із луків
Тих асфодельових, які від душ
Світилися на росянистім спаші.
Ватагу там чималу я зустрів,
Ішли, мов косарі, бувало, з лугу.
Із співами, й котилася луна,
Де ніч спустила до ріки подолки.
Я поцікавився: що за одні
Тривожать спокій душ потусторонніх,
Чекав на їх наближення й спитав,
Чи не з Дніпров'я їх сюди недоля
Закинула, веселих, молодих,
Але не підупалих духом чести?
Вони спинились, як буває то
Спинаються бійці, наказ почувши.
Виходить, що з черкаської землі
Були вони, хоробро воювали
В Яру Холодному багато літ,
Аж поки дали берега у січі.
З піхотою своєю Соловей
Стояв там, ніби вдома на поляні,
З кіннотою був Хмара й Залізник,
Що прадіда достойний був Максима.
Іх всіх потроху викосила мзда,
Поклала у сирій землиці спати,
А разом й безіменних тих бійців,
Що в грізний час схопилися до зброї.
Там я помітив в лавах бойових
З Чутівки й Чорнолісся славних хлопців,
З Богданівки й Цибулева були,
А також з усієї України.
Чорнота там щось козакам казав,
На Горлицю, на джуру у чеканні
З Мироновим, що за Горбенком йшов,
Який полковником повстанців звався.
Пригадували літо і жнива,
Укіс останній сіна на покосі,
Тож возовицю скінчивши, пішли
В ліси, щоб вибороти кращу долю.

До Мотриного лісу й до Чути
Були протоптані стежки таємні,
І в самий Яр з Ведмедівки й Павлиш
За честь народу села піднімались.
З лугів Тясьмину стрілянина йшла,
І Мотрин монастир ховав відважних
У потаємних сходах, мов колись
За гайдамаччини оту Оксану.
І бевкав із дзвіниці сумно дзвін,
Скликаючи нащадків тих козачих
До Чучупаки, щоб ішли в загін
Козацьку землю мужньо боронити.
І на Петра та Павла вість таку
Почули села і до зброї брались,
Ішли народу вибороть права,
А Україні довгождану волю.
Хоч не було патронів, щоб стрілять,
Та згодом з ешелонів тих розбитих
Іх здобули й пішли в ліси
За кривди віковічні відплатити.
Нерівні зав'язалися бої,
Ще Сидір Назаренко пам'ятає,
За Егградівку той завзятий змаг,
Коли їм довелося відступати.
І напливали хмари вогняні
Із Кучеренком — яничаром лютим;
Він малолітніх хлопчиків стріляв,
У груди бив жінок важким прикладом.
А потім підпалити дав наказ
Село, кривава заграва знялася,
Пів неба, почорнівши, зайняла
І досягала Мотриного лісу.
І сум і плач кругом тоді стояв,
З токів ціпів було не чути гуку,
На сполох в Цибулеві бевкав дзвін,
Тривожно нісся по дворах притихлих.
Дядьки всі знали: лютий буде бій
За кожний двір, за вулицю й завулок.
Тоді при наступі живцем згорів
Дід Турбин, що століття переселив.
І Миколаївський увесь собор
Був зрешетований з лихих тачанок,
Що увірвалися гнівно до села,
Стріляючи по вікнах хат притихлих.
Пошади не було нікому там,

Мов у Батурині, як з москалями
Ввірвався Меншіков, навіки вбить
Ще в зародку оту відвічну зраду.
Було роботи шаблям і ножем,
Стрілять з гвинтівок руки утомились,
А особливо в Княжнім, де було
Населення покаране на горло.
Таке у Верешанці і в Цвітній
Робилося, а також в Буряківці,
Коли до лісу Хмара відступив,
За долю села zostавлених журился.
Ось він з своїми хлопцями стоїть,
Мов у двадцятому кривавім році,
Щось обмірковує, плянує щось,
Свої всі битви згадає й походи.
В промові говорив, що ось зима
Покрие снігом всі стежини в лісі,
І буде тяжко витримати в нім
Численному й завязтому козацтву.
Тому й рішив він сотні розпустить,
Щоби весною під знамена рідні
Збиралися, мов батьківщина вся,
Що просить в них для себе порятунку.
Там із Пилипом Хмарою стояв
Мочар Михайло, що один лишився
В живих, коли Заремба дав наказ
Пораних повстанців постріляти.
А з тих розстріляних присутнім був
Там в лавах Колісник, що з Чорнобаєм
На Чухряя чекали, що якраз
Чачковському Дмитру євшан підносив.
Оповідали, як Архип співав,
Брат Кібця, зловлений, у допрі тужно,
До нього на побачення прийшла
Сестриця, яку Веклю прозвали.
Любив складати він пісні й вона
Йому паперу й олівця принесла,
Слова вогненні радо записав,
Щоби завчили люди їх на волі.
Всіх комісар наказ дав пострілять,
І козаки лопатами копали
Для себе яму й чули лісу шум,
Який вселяв жевріючу надію.
Тож звідти, з Чути мусила прийти
Для них підмога й цівку хижу смерти

У протилежний скерувати бік,
Життя їм і свободу дарувати.
Пов'язаних їх із возів стягли,
Поспішно повбивали, бо почули
Від лісника, що Хмара повернувся
З походу і спішить їх врятувати.
І Хмара на собі волосся рвав,
Шукаючи за зрадником, що видав
Шпиталь у лісі з тими, що були
Постріляні із поспіхом край яру.
Я запитає, чи Кібець серед них
Тут є? Й один з повстанців усміхнувся.
Ще, видно, смерть свою переживав,
Сліпа його суди послала куля.
Оповідав — Пархоменка то він
Там в наступі шаленому підстрелив,
І не помітив серед тих возів,
Як ще комдив пустив у нього кулю.
Всі нарікали, що нема вісток
Від їхніх рідних, від жінок і діток,
Вже довший час вони отак снують,
Не можуть переправитись крізь воду.
З Холодноярцями я попрощавсь,
Пішов шукати виходу під лісом,
Утомлений я чув ще ракші крик
Крізь сон, який зморив мене докраю.
Я там звалився мертвим на траву
І спав, під голову поклавши камінь,
Прокинувся, дивуючись собі, —
На вітах птаство жваво шебетало.
На відпочинок сонечко ішло,
Лишало відблиск на хрестах залізних,
І пряла пряжу цвинтарем імла,
Веселка в тикву воду набирала,
Роса ще скроплювала нагідки,
Щоб на могилах зілля не пов'яло.
За браму вийшов цвинтарню Мусій,
Згадав химерний сон і був непевний,
Чи справді він у тогосвітті був,
А чи йому усе те лиш наснилось.
Так вийшов на дорогу і пішов
Попід хлібами, де житяну пугу
Носив Ілля і закрутки крутив
В дозрінні час, вмиваючись промінням.
Отак дійшов до берега. Пісок

Рипів під дужою його ходою,
І верби виростили з далини
Де срібногрий місяць ледь заміряв.
І він Баварські Альпи пригадав,
Були, як ті надгробки старовинні
Із мармуру у храмі мовчазнім,
Що залишки померлих зберігають.
Тож пережив під Альпами війну,
Проходив вулицями з знаком "Оста",
І свіркою прив'язував батіг
До пуги, нею поганяв рогатих.
І як серен — у бавера було
Те серце в грудях, і здавалось, камінь
Туди хтось із альпійських гір поклав,
Щоби над совістю не розмішляти.

Пригадає Мусій дорогу сліз,
Столітню кірку, до якої в свято
З ріднею бавера з розболом йшов,
За вбитих до Ісуса помолитись.
І більше до амвону наближавсь,
Смирено проповідь у храмі слухав,
Про прощення баверам говорив
Доречно пастор, про любов всесильну.
Господар про ті речі забував,

Коли погані вісті йшли із фронту,
Він, будши гилуном, не міг на віз
Пшениці лантуха ніяк підняти,
Також з картоплею усі мішки
Вантажив кнехт, а то скидав додолу.

Із дива доброго господар раз
Розсік йому губу із пересердя.
А у неділю знов добрішав він,
Тих іберменшських витівок позбувшись.
А вчинками свинкою справді був,
Яку Цірцея в саж колись загнала,
Дикунський норов присмирнішав в нім,
Коли знамена вивісила білі
Німота, бо з-за моря військо йшло,
Що волю всім пригнобленим давало.
Все ж у дорогу дальню не збиравсь

Мусій, хоча й шукав у небі зірку,
Що сходила у нас над Інгільцем,
І над Тясьмином, що тече у скелях.
Ось берегом Тясьмину ідучи,
Уздрів рибалок, що зважнілу кригу
Витягували, підійшов до них,
Взявсь за тягло, допомогти охочий.
Розмовились, а серед них там був
Панько Демидів, і який з дитинства
Мусієвого батька добре знав,
Безвинно з ним на каторгу потрапив.
— Вже за тобою й чутка загула,
Ти зник, мов камінь, кинутий у воду,
Радіємо, що знову повернувся,
Й комар під тебе носа не підточить.

Із татусем твоїм ми чашу вдвох
Розпили горя, все навпіл ділили
Над рипою Оки у казані
Окріп, ще з нашою кипів сльозою.
Там Верещака Гриць дав сторчака,
Втікав із-під конвою у дорозі,
Надіявся плеса досягнуть ріки,
В тайзі в сувоях вечора схватись.
Лише обчислився й не досягнув
Тих хвиль, а тіло об уламки гострі
Розбив своє і сходив кров'ю там,
Коли вмирало сонце за Окою.

Колись він осначем на річці був
Й стерничим ще до того. Увостанне
Поглянув, як те сонце від узлісь
Спихало в безвість золотого плота.

Твій батько ноги нікудишні мав,
Бо обморожені були. Уранці
Заледви на роботу почвалав
З бараку у бригаді лісорубів.
Серед соснин засніжених й кедрин
Кріпився безутішно на морозі,
Крізь рукавиці холод дошкуляв
І сльози на морозі замерзали.
Йому догану виніс виконроб,
Що він нероба, я не завагавсь,

Узяв його під захист і за це
До карцеру на три доби потрапив.
Так само, як і батько твій, в тайзі
Провів роки у гурті безталанних,
В яких тієї клятої вини
Ні крихти не знайшлося за душею.
Ми хресною дорогою ішли,
Нам хуртовина утямки вдалася,
І мерчиком ще місяць в заметіль
Спливав, де олень привидом з'являвся.
Зустріли декого з повстанців ми,
Що у Яру Холодному святити
Ножі, неначе гайдамаки ті,
Заслухані у кобзареві співи.
І про Довженка дівчину вони
Оповідали, що її садисти
Збезчестили в матусі на очах,
Якої рота пострілом закрили.
Оповідали, як ішли в боях,
Пархоменкове золото ділили,
Яке він на підводах з штабом віз,
Наткнувшись на повсталих у дорозі.
І бачили, як Турбин – дід горів
В своїй козацькій і просторій хаті,
Солому з даху видерши, стояв,
Охоплений вогнями, наче Бульба.
Як станцію Знам'янку захопив
Горбенко Яків з друзими своїми,
Загинувши хоробро у бою,
Лице своє до Чути повернувши.
В бараках тиша панувала скрізь,
Коли про продналоги неписальні
Оповідали в'язні і яких
Несила було селам заплатити.
Повіривши в амністію оту
Із лісу безліч хлопців повернулось,
Лиш тінями судилося прийти
Ім до зруйнованих дворич, додому.
Я пам'ятаю, як німим стояв
Побіля нар, де батько занедужав,
До себе пальцем кволим поманив,
Я підійшов, щоби його утішити.
Казав: " Мій друже, я вже не вернусь
Додому, спрагу в Тясьмінін угамувати,
А ти переживеш мізерність днів,

Поріг моєї переступиш хати.
Повз Мотрин будеш переходить скит,
Чи в Миколаївськiм мо' заночуєш,
Ти Василя Халявки розшукай
Сестру, яка здружилася з образами.
Із нею разом Богу помолись
За мене і за всіх, які не зможуть
Прийти до церкви й свічку засвітити,
Людей знедолених сердечно пом'янути.
Уклін моїм ти друзям передай,
Я знаю, що Мусій великий виріс,
Мандрує із козою на Різдво
І коляду несе маленьким діткам,
Без страху хай ті підлітки ростуть,
Уваги на безчинства не звертають,
Від зарубки не всохне деревце,
Із ґрунту беручи для росту соки.
Ми рівні перед Богом й не дамо
Нікому нашого народу кривдити,
Повір, що хоч марою, а прийду
Провідати околиці родимі.

Зашарудить солома у пiтьмі
Чи гілка на Різдво обмерзла трісне,
Перехристившись, з хати ти виходь,
І на подвір'ї тiнь мою побачиш.
Сновидою лише єдиний раз
Я примандрую і ніколи більше
Не турбуватиму. Ну, що ж, прощай
І добрим словом згадуй побратима... –
Помер Лука, і тесля обтесав
Ялицю, мірку знявши з неживого,
Сосновим лісом пахло від дощок,
Як фарбував у чорне домовину.
Ми віко над покійником гуртом
Закривши, понесли скорботно на плечах,
За браму мовчки рушили з-за мурів,
Що нажилися колючим дротом.
І в соснику спинився хресний хід,
Глибока яма зяяла з пів кроку.
Туди гужовою схоплену труну
Тремтячими руками опустили.
І розлягалася страшна луна,
Як мерзлий ґрунт ми кайлами довбали,
Здавалось, від ударів тих спадуть
Із нас кайдани вічної неволі.

І зашуміла буряно тайга,
Мов стогін передати нам хотіла
Тієї наболілої душі,
Що з виснаженим тілом попросалась.
Тайга ще може тріскотом гілляк
Мерцєві нагадає серед ночі
Про чигиринський край, де у блакить
Дуби корони в піднебєсся зводять.
Обітницю твій батько сповнив ту,
Пізніше, коли здох тиран кривавий,
І я вернувся додому, то вночі
Соломою щось в стрісі шаруділо.
Хтось гілкою постукав у вікно,
Я з хати вийшов в темряву кромішню,
Край ґанку відбитки помітив ніг,
Що сяйні іскри по собі лишали.
Твого татуса упізнав ходу,
З'явивсь босоніж, проказав: "В сусідів
Я загулявся і додому йду,
На сон мої сплющуються повіки".
З'явившись, раптом загадково сєз,
Забігали під шкірою мурашки,
На себе тричі я поклав хреста,
Засунувши колодку щільно в дверях.
Отак я вдруге з батьком із твоїм
Зустрівсь, який, немов Христос той, муку
За народ прийняв, а потім і воскрес
У нашій пам'яті навіки-вічні.
Хай батькові твоєму аж до днів
Тих судних легко буде в домовині
Лежати так далеко від країв,
Що їх любив понад життя злиденне..."
Панько закінчив розповідь своєю,
Мусій, подякувавши, попрощався
З артільниками і побрів в п'їтьму,
Де нів народженим спливав дитятком.
Мовчали на розпутті явори,
Хтось машкару із іклами насунув
Кабанячими і дівчат лякав
В завулку, що повився під горою.
Об кручі сонні хлюпала вода,
Багаття на покосі догоряло,
Із баксном хиталось в долині,
Коли туман діброва розстелила.

І ПІСНЯ ВОСЬМА

ЗУСТРІЧ З ОРИСЕЮ

За гаткою, де залишки містка,
З-під каменю навал струмить холодний,
Стояла молодиця і в думках
Нєслася геть кудись за течією,
То ж і була Орися, про яку
Роками мріяв Скоморох у мандрах,
Її ім'я як прощення шептав,
Хоч не для нього косу ту покрила.
Вже керувало сонце паруси
Поза ситняг, коли з латаття шука
Одним ударом дужого хвоста
Облук у саківниці перебила.
Спідницю підібгавши до колін,
І розстебнувши комірець у блюзці,
Орися зґрабно нахиливши стан,
Те білля коло смуди полоскала.
Вона немов покращала в літах,
Дарма, що рано захотіла заміж,
Та й для майбутньої родини цвіт
Не був у неї в зародку прибитий.
І викрутивши воду з сорочок,
Вона, мов зачарована, дивилась
На вроду личка, що з тієї води
Принадливою казкою спливало.
І соковитим забоцєнем бджіл,
Що дєсь рояться у раю земному,
Була вона для ока парубків,
Яким пора минула одружитись.
Ті перса хвилювалися її,
З-під блюзки хтіли вирватися в простір,
На релях сонця щоби серед хвиль
На плєсах неозорих погойдатись.
І мріями в юнацьку давнину
Орися линула і пригадала,
Коли на луках сіно румове
Із парубками в спеку скиртувала.
Її за литку гєдзь тоді вкусив,
Вона ж, той дзбанок осушивши квасу,
Під стогом всілася у холодку,
Вслухаючись у токування готки.

Там тирво в дубняку густім було,
Заросле поруділою травою,
Що в ріст була людини і куди
Ніхто не мав охоти зазирати,
Бажання її думи обняло,
Дівочу честь комусь подарувати,
Неначе птиця, токувати вкрай,
Чекаючи обіймів молодечих.
Тож з серцем розмовляючи своїм,
Вона відчула, що лише Мусію
Могла б в насназі вірити цілком,
Людського не злякавшись поговору.
В затінні стогу скоро ті думки
Забула. Витрусив з підсаки жартом
До ніг її один із косарів
Наловлених барких зелених раків.
Він ту підсаку й досі не забрав
У неї в клуні, і павук розвісив
Там павутиння у безтмяних днях,
Коли вона не мала досить глузду
Пускаючи ті бісики не раз,
Вогонь підпалювала душ хлоп'ячих
І грілася на нім, щоб жар піском
Безжалісно засипати на світанку.
От пригадала Мусія, кому
Тепло свого серця дарувала,
Переказали їй – із чужини вернувсь,
Самотнім понад берегом блукає.
Колись думок їй крин подарував,
На сіні з ним Оріся пустувала
І лати рахувала, де в кутках
Зліпили ластівки безжурні гнізда.
В сопілці ясеневеє денце
Було, і звуками вона своїми
Серденько її краяла чимдуж,
Дурманячи, мов на покосі сіно.
І слухали у тиші чарівній,
Як на току ходили коні колом,
Лящав погонич пугою, і ціп
З сусіднього подвір'я важко гунав.
Лелека із вершечка приязнь ту,
Здається, схвалював, надогад знавши,
Що соромота утікає геть,

Коли кохання квіткою розквітне.
Лелека їй у сні дитя приніс
Таке забавне, що, розкривши очі,
Дивилося і рученятка ті
Із ніжками в пелющі ворушило.
Було чимало втіхи, як човном
Пливли в широку повідь серед вулиць
І любувалися красою верб,
Що в колір сонця коси фарбували.
Їх кажанів лякав нечутний лет,
Були, неначе вихідці з могили,
Чекали втаємничено сади,
Між тернику на цвинтарі зникали.
Знеможена вона з Мусієм так
Йшла на всенічну. Із людьми чекали
На виніс плащаниці. Чулось з уст
"Христос воскрес" священика старого.
І збавивши аж на дзвіниці дух,
Вони світання проблизки вітали,
Цвірінкання неслоя горобців,
Співали: Жив народжений Месія!
Із дзвонарем в найбільший били дзвін,
Спливав понад послулими садами,
І села мвість розносив з небуття,
Що з гробу воскресає Україна!
От памолодь розквітла і шумить,
Соколом зводить зеленаві віти,
Сагмал – отарою овечок став
І молодник густим простягся лісом.
Покрились паддю жовтою роки,
З яких тепло у серці залишилось,
І все у грудях ние і болить,
Не знає, з ким знайти забуту мову.
Сережку раз у подарунок їй
Підніс Мусій, в дуплі знайшовши клена,
Вона її вдягнути не могла,
Не підшукавши іншої до пари.
Отак замисленою в сад ішла,
Зриваючи з райдерева пелюстки,
Замріявшись про квітку чарівну,
З якої соловей росу смакує.
І був Мусій, як згадає, смішним,
Маля одного разу коло шляху
Знайшли, що плакало і кулачок

Замурзаний все до очей тулило.
Його на руки, приласкавши, взяв,
І усміхнувся, знаючи, що діти
Дорослими, як виростуть, стають,
Щоб зрозуміти життєві дороги.
Дарма, що ті згубилися літа,
Зарившись в мул, обрісши баговинням,
Чимало їй судилося попраць
Того на білому пісочку білля.
Років вже тих з безодні не вернуть,
Вік споминами житиме дитинства,
Вони такі, як в леті мотилі,
Що, пурхаючи, спомини бентежать.
Це ж щастя, що вона собі знайшла
Дружину вірного і діток має,
Не повною б у споминах була
Душі її щедротної скарбниці.
От скоро дітки, вирісши, собі
Одружаться, родину нову створять,
Хоча її роки й минули сном,
Здається, все було лише учора.
Сідає спека за рахманний ліс,
Вдоволена, як видко, узливанням,
Що люди в честь кохання розлили
Вином і медом на столах весільних.
І бриз, здається, легко оповив
Орисин стан, їй помагав допрати.
Те білля і стривожено летів
За верболози, що край хвиль дримали.
Куліш готовий в молодиці й борщ,
Макітра з вареними карасями,
За ложки візьметься родина вся,
Під грушею присівши у садочку.
Ще у промінні листя стиглих верб
Ряхтіло й каченята випливали
Від куширів на плесо з-за саги,
Де палі сизі сонце забивало.
З цікавістю вутята підпливали
До місця, де Оріся, розігнувши
Свій стан, викручувала рушники,
Й до кошика із верболозу клала.
Вутят тих кряка кликнула й вони
Сторчма іше за ряскою пірнули
І ген подалися на знайомий клич
І зникли з матір'ю за куширами.

І пригадавши про свою сім'ю,
З тим біллям випраним Оріся швидко
Коробку ту на плечі підняла,
Від берега потроху віддалялась.
І там в розтоці, де колодязь звів
Журалика, вона, немов з літавцем,
Що зіркою у хату заліта,
Зустрілась несподівано з Мусієм.
Він смакував з кленового відра
Криничну воду і, її впізнавши,
Розхвилювався, "здрастуй" проказав,
Тамуючи розгубленість хлоп'ячу.
Поставивши тут кошика свого,
Снагою сповнена, в літах незламна,
Стирала щастя сльози із очей,
На дно душі алмазами скотились.
— Що ж, не змінилась ані трохі ти, —
Сказав Мусій, з пліч допомігши зняти
Коша й, цілючи її в уста,
Тримав ті смаглі, роботящі руки.
Пішли за вітром юности літа,
З косинки загубилися твоєї,
На діл упавши, квіти, що вінок
У часний день весілля прикрашали.
І лиштва від спекоти поруділа,
Що вишивала ти у днях забутих,
Коли в Петрівку ніч була мала,
Її своїми зорили серцями.
Я знаю: серце може тільки раз
До берега несхибного пристати,
Вогні йому із придніпрових хат
Крізь тисячі портів світити будуть.
Я бачив, як з рибиною летів
Скопа над скелями, щоб ніби баби
Ті кам'яні, застигли у степу,
Зникаючи за прибережним молом.
Я скойки в барі пивом запивав
В порту далеkim, де в рибальських сітях
Заплутавсь місяць з клешнями, немов
Той краб, що зловлений в морській пучині.
Скитальцем я широкий світ пройшов,
Можливо, що уверою з пелюшок
Я був призначений і вже колись
Той бій з Редедею, відважно виграв.
Я чистотою дорожив душі

І честю нашої святої дружби,
І відвертався, як ставили тамгу
Розпаленим залізом на телятах.
Не міг ніхто у лико душу взяти,
На жодний суд їти б не побоялась,
Коли б зловісний смерти випав знак,
Тому та смерть, неначе мед, солодка!
Вдаряла плова з громом нависним,
Та серця вірності не захитала,
Все ж душу, як равера, смокче щось,
Вкриваючи її байдуже слизом.
Я доскочисто на сопілку грав,
Дотепа загубилася й не можу
В своїй уяві за оці роки
Барвистий міст кохання досклепити.
Але я знаю, що весінніх днів,
Що в океанській утонули пущі,
Вернуть не можна ні за який гріш,
Мов те, що понеслось скаженим вихром.
Я вже твою Надійку зустрічав,
Мені про тебе друзі розказали,
Нам, видно, змоги не було втекти
Від згубної недоли лихоліття.
З надібочки тієї, що колись
Мені подарувала ти на Паску,
Лебідка чорна вивелась і в світ
В негожий час зі мною мандрувала.
І в небезпеку жалібним крилом
Мене від лиха хтіла захищати,
Щоб згодом жалібно в душі ячать,
Не розлучатись у роках зі мною.
Ти чистою лишилася в думках
Моїх і в серці житимеш до скону,
Сумління мусить зняти з ремінця
Вагання, що повісилось на ньому..."

Орися:

Тобі, о, вірю, страднику ти мій!
Я стільки перемучилась й ночами

Виходила з безсоння в темний сад,
Чи ти, буває, в двір не завертаєш.
Еріда, видно, розлучила нас,
Із чужини у двір наш завітавши,
І посварила, ніби трьох богинь,
Запросини на учту нагадала.
З тобою більш, як жінка й чоловік,
Життя первинню з'єднані навіки,
Що колосочків в полі два пучки
Взяло, зв'язавши їх отим вузлом магічним.
А покищо прощай і поможи
Мені коша завдасть на плечі,
Додому мушу хутко поспішати,
На мотузці розвішати білизну.
Пора вже дітям повечерять дати,
А також чоловік з роботи прийде,
Він славний в мене, я його люблю,
До гомону його і жартів звикла..."
Подав коша їй з біллям тим Мусій,
Всміхаючись, тим подихом гарячим,
Мов опекла його і знадний стан
Її згубивсь в зеленім надвечір'ї.
Вставала курява, і сонце в ній
Піщинки золота свої топило,
За перелазом, де шумить верба,
Орися в соняшнім промінні зникла.

І сизий вечір стадом гелготав
Гусиним, їх від хвиль додому
Лозиною малий хлопчина гнав,
Що нехотя по вулиці ступали.
Тягнули воза у ярмі барни,
Немов розвора, коло тину явір
Стояв безлистий, квакали з боліт
Аж до колодязя чванливі жаби.
Напившись ще джерельної води,
Вздовж вулиці пішов Мусій поволі,
Тож нею вирушав в широкий світ,
З своєї хати відчинивши двері.

ПІСНЯ ДЕВ'ЯТА

ПРОВОДИ

От на подвір'я Гнатове прийшли
Мусія приятелі проводжати
В дорогу до Черкас, а звідтіля,
Бутніючись, до Києва поїде.
Був працьовитий й дядькові поміг
Дошки в бургіть закласти свіжий,
Бо в частоколі ті стовпці згнили,
І треба було свіжі закопати.
Ласкавим словом обділяв людей,
Посиднував відвагу з добротою,
Щасливий був безмежністю думок,
Що вгледів ті околиці священні.
Сестрину хустку від наплих сліз
Вітри південні встигли просушити.
О, скільки вилилося почуттів
Невимушених з братом у розмові.
Тепліну серце напоїв її,
Копа прибавилась у ньому моці,
В Мусієве волосся сивина
Ледь зримі колоски дозріння вклала.
Із погляду його ані ночви,
Ні жлукто, ані граблі не згубились,
Ані хомут, що висів на гвіздку
Отам у стайні край широких ясел.
І ясен за повіткою скрипів,
Ті радощі розділював з Мусієм,
З горища дикий голуб вуркотів,
Коли у надвечір'ї обрїй в'янув.
І для Мусія пахло, як колись,
Дурманно сіно на високих вишках,
Світло сонце з ваблячих доріг,
Коли дівчата плоскінь вибирали.
І за ціпило брався й ціпом тим
Розмахував, як у своїм дитинстві,
В корито свиням грису підсипав,
Як шарварок зчиняли з саду птахи.
Із дядьковою жінкою бур'ян
Виполював сапою на городі,
І тежики на вікнах поливав
Цілющою криничною водою.

Йому мов промінь душу осявав,
Як пригадав ту провесінь блакитну,
І океану хтивого прибій
Йому у вухах не стихав ночами.
Він чорно-синю смугу пригадав
Тих водяних просторів, де на плоті
Він смажився, як риба, що з води
Дев'ятим була викинута валом.
Рваницю в день на Спаса смакував
Ті яблука, сливки і бергамоти,
І кожна гілочка була йому
Снозою стільників отих бджолиних.
І луб'я з в'язу, кленів і берез
Було, як ті шматки хмарин у небі,
І гамував безсумно почуття,
Зуровочним лишаючись в бажаннях.
І не бажав нікому йти під плав,
Не маючи прокляття на помислі,
Його поживою була любов
Для люду доброго на цій планеті.
І бризкав дощ на ниви і гаї,
І обважнілі від плодів хилили
Сади гілля на трав'янистий діл,
Радіючи багатим урожаєм.
І неповторними були ці дні,
І у очах те світло не погасло,
Що з берега йому давним-давно
Було засвічене у вечір гожий.
Він своєчасно повернувся до Краю,
Не роблячи нічого самочинно,
Не вразити учинками людей,
Які його оточували щільно.
Блажен в думках і почуваннях був,
І славен мандрами в краях далеких,
Де на пурпурних хвилях ще летять
Його думки за паперовим змієм.
Ще биркав на ягнят і край ріки
Тим стадником він коням путав ноги,
Коли вони лишалися на ніч
Пастися на притихлій сіножаті.
І бачив, як курів туманом мох,
Пізнав любов і кропиву лукавства,
Все в щепи доброти в думках садив,
Щоби препишним забували садом.
Пропади ті биркасті вівиць десь,

Яких, працюючи в батьків Альмиди,
 На пашу гнав, і бирса розмела
 Із Іннамінки непокірних друзів.
 Він кринку меду випив за життя,
 Щоб гіркоту своїх років згадати,
 А разом з тим і тих, що віддали
 Своїй Вітчизні і любов і силу.
 Він також роки ті не здармував,
 Хоч безліч попелелося kwasолини
 По тичці на городі у дядьків
 З тих пір, як залишив ворота дому.
 Сварні було, погроз і метушні
 Серед лукавих, у підлоті нищих,
 І вболівачи за скромний люд,
 Жбурляв тяжку їм рукавицю правди.
 Вдоволений з дорібку залишивсь,
 В терпінні час розсипав сяйні іскри,
 Із вишнику зозуленька кує,
 Рахує йому вулиці й завулки.
 Отак незламним у житті лишивсь,
 Міцний козацьким духом до загину,
 І непохитним піде в майбуття,
 Щоб людям чашу доброти підносить.
 У нього совість чиста і плямин
 Не знайде підлість, і від цього легше
 Іти йому, своїх людей вітати,
 З небесною всміхатись голубінню.
 Він знав, що світ барвистий для отих,
 Що хочуть бачити його стодзвінним,
 Прекрасний, як перлиavnиця морська,
 В собі прибою бризку зберігає.
 Ще не порожньою у нього висить
 Бесага, тим людським узятком повна,
 Років минулих не згубився зміст,
 Весіннім бризом радо відгукнулись.
 От від'їжджать зібравсь з Чигирина,
 І під орішником столи широкі
 Поставили і килимами їх
 Квітчастими накрили молодиці.
 На милість добру ставили на стіл
 Жаданим гостям і меду і страви,
 Для вин, горілки келихи й ковші
 Серед начиння метко розставляли.
 З тарелі споглядало порося
 Там смажене, що в яблуках пеклося,

Лини й лящі і шуки й карасі
 Виднілися з полив'яних мисок.
 Бажання володіло за столом,
 Щоб на Мусієву дорогу випити,
 Чарчини повні гості підняли,
 Щоб доля їх ніколи не цуралась.
 Коли ж заблиснув ночі пасаман,
 Оздоблений перлинами й сріблом,
 То заспівали дружно голоси
 Про Сагайдачного славетну люльку.
 Десь вітер шелестів у осоці,
 І дикий селезень кричав з купини,
 Хотів, здавалось, пересилить спів,
 Що муравою над садами линув.
 В Шпака сяйнула думка, щоби тост
 Підняти за Мусієве здоров'я,
 Щоб у житті голубку підшукав,
 Як то у гаю споглядають квітку.
 Вже сутеніло сповна й легіт ніс
 Від брижів прохолоду, і шуміли
 Береза й дуб, вітаючи зорю,
 Що величаво сходилa над краєм.
 Чарчину гості випили до дна
 Із побажанням на своє весілля
 Мусій їх не забувся б попросить,
 Бо й зимозелень утішає око.

(В цей час, коли підносяться різні тости і лунають щирі побажання, із-за стемнілих кущів саду вилітає не зграя лебідок, а в барвистих віночках струмки, налиті сонцем рум'яні дітчата, що, танцюючи, співають).

Дівчата:

Хай барвінком засиненим стелеться
 Шлях-дорога товаришу-братові,
 Що лишився був вірний традиціям
 І не зрадив народу шляхетного.
 Рушниками дорога хай випаде
 Скрізь йому, а для цього з відерцями,
 Із яких та водиця аж хлюпає,
 Ми перейдем дорогу Мусієві.

Хай щастить козакові в доріженьці,
 Щастя-доля його не цурається,
 І цвіте отим льоном засиненим,
 Що до зору подібний дівочого.
 Хай досвітні вогні його радують,
 Радість серця його не залишила,
 І була іще вище за бескида,
 Що ховається в хмарах загострених.
 Хай всміхається Хорс нам із космосу,
 Колоски наливає зернинами,
 Урожаї хай будуть, як золото,
 Роздзвеняючись соняшним променем...—

*(Одна група дівчат перестав співати,
 а тим часом починає співати, танцю -
 ючи, друга група).*

Другі дівчата:

Хай тобі безхмарною доріжка
 Випадає в рідному краю,
 Ніби море, що за ніч ушухло,
 Заспокояться нехай вітри.
 Хміль на тичці зелено пов'ється,
 Нагадає нам священний двір,
 Козаченька славного чекають,
 Чом в дорозі забарився він?
 Щоб не зволикав із поворотом,
 Смуток не однеє огорнув
 Те дівоче неспокійне серце,
 Що до лиха звикло на віку.
 Уквітчаються дороги рясом,
 Розів'ється солов'їний сад,
 Так виходь пасати зустрічати,
 Що до моря зелено шумлять.
 Вони пахнуть зіллям маковійським,
 Потом, мозолями трударів,
 Знай, в роках ми тяжко працювали
 Для своєї рідної землі.
 Випливе димок на синім пружі,
 Помережить луки і поля,
 Знай, що ватру до небес розклали
 На Купайла в тасмичу ніч.
 Ген лебідка лине понад лугом,
 Хочє радість в хвилях обмочить,

Що ж вона несе на білих крилах,
 З ким розділить тасмичу стріч?...—

.....

Отак дівчата у віночках милих
 Піснями простір звеселяли весь,
 Мов мавки хороводи на поляні,
 Отак вони в таночок повели,
 І вогоньки у темені світились,
 Немов бабусина край образів
 На покутті жевріюча лампадка,
 Що, як смарагд, замислено горить.
 І світло те неонове в п'їтмю
 Геть розігнало комарині зграї,
 Що обліпили лампи, мов рої
 Бджолині у рїйбу рахманий вулик.

Із лавок підіймались трударі,
 Вставали з-за столів, щоб попрощатись
 Із Мусієм, бажаючи йому
 Ще раз удачі на його дорогу.

Мусій до люду слово проказав:
 — О, браття рідні, тямовиті друзі,
 Я малолітнім вирушив у світ,
 На чужині шукаючи притулку.
 Знайшов його, та щастя загубив,
 І не було мені ясного літа,
 Мої хлягиною промокли дні,
 З якої дощ безперестанно піжив.
 І мачухою чужина була,
 Тією плюгою, хоча ніколи
 За тих ворон жінок я не вважав,
 Бо молодість у світі скрізь граційна.
 Оце повітря свіжого ізнов
 Набривсь удосталь в солов'їнім краї,
 Ніколи цим околицям святим
 В моїх думках не заростати хмелем.
 У невмирущих мріях ще не раз
 Блукатиму над берегом Тясмину,
 Пекучий племін викрешу з думок,
 І ваші лиця воскресу в уяві.
 Із вами розмовлятиму і в снах,

І розділю і радості і горе,
І пригадає серце пору ту,
Коли на вороття моє чекали.
Ми не зневірилися в пекельні дні,
Без трун ховаючи батьків і рідних,
Топтали злочинів фальшиву мсту,
Коли у батька відібрали сина.
І колодач нагострений ховав
Брат за халяву погубити брата,
Хоч сам дививсь у яму, у якій
Лежали трупи безневинно вбитих.
Чоловіки ридали і жінки,
Як рідних серед трупів пізнавали,
Так знівечений був народу цвіт,
Злоба їх кулеметом била в спину!
Коли ж в неділю воскресіння знов
Правдиве сонце усміх неться тепло,
То помисли не забувайте зла,
Себе не дозволяйте лиху скривдить.
Не дайтеся, щоб двосічний меч
Стинав вам голови, як тій отарі,
Рішучість запанує хай в серцях
І твердість духа вас не залишає.
Ще може стане чудо на землі,
У великодню ніч з могил воскреснуть
Оті, що жертвами доби були,
Оскаржуючи шаманів брехливих.
Воскреснуть ті, що з бою не прийшли,
І край Холодного заснули яру,
Там на руїнах рідних впавши хат,
На віки вічні заслуживши славу.
Іх подвигів народу не забудь,
Тож вічність записані в скрижалях,
До лісових горбів не заросте
Людей звичайних віковічна проща.
В місцях тих рідних кожної доби
Я птицею все буду пролітати,
Коли у лузі стрінете її,
Мої слова нехитрі пригадайте...—

.....

Сусіди й друзі попрощались з ним,
У серці буту й легкість відчували.
Одна сестра Мусієва була

В сльозах, що капали з повіків шедро.
Дівчата йому квіти піднесли —
Від зел, усмішок зап'янів щасливий,
Вслухався, як шумів з п'їтьми Тясьмин,
Губився в сіножатах поза лугом.
Дивились німо на подію ту
З небес зірниці в золотім серпанку,
Мигтіли, наче душі ті людські,
Що в стороні черкаській народились.
Одна із них подібною була,
На лик тієї скорбної черниці,
Яка у келії молилася, коли
Вели її розстрілювати брата.
Тож душі тих повстанців, що зійшли
У небі і так дивляться, мов докір,
На нашу землю з голубих небес,
Сумління блиском нашого сягають.

Щоби роздори зникли поміж нас,
Над злом взяли довіря й дружба гору,
І страх пропав, а разом з ним оті
Тортури, на які узято серце.

Росу ронили клени і дуби,
На непочату коло гатки воду.
Так понад берегом пройшовсь Мусій
І на бруківку за хатами вийшов.

Хвалу йому ще проспівася гай,
Там на просіці гамаки розвісить
Ще сонце, як в Мусієвій душі,
Щоб ніч з негодою безслідно зникла.
Зоря свої скупає торочки
На плесах хвиль, замріяних в тумані,

І українським краєм попливе,
Вливаючи в людські серця надії.
А покищо мовчать у сні гаї,
Замріяні про радість на хвилину,
Лиш очеретом вітер шелестить
І стелеться Мусієві під ноги.

26 січня 1969 р. — 26 вересня 1970 р.

ПРИМІТКИ до "СКОМОРОХА"

- Плесно – частина руки між ліктем і долонею.
Плетінь – тин з переплечених гілляк.
Стерник – той, що керує плотом.
Мара – богиня смерті.
Оснач – сплавлювач плотів.
Азікара – острів біля Сардинії, де був табір військово-полонених українців за першої світової війни.
Агава – рослина, покрита колючками, з твердими листками.
Агил – злий дух безодні.
У хрест увійти – бути охрищеним.
На цвіту прибитий – безплідний.
Ціпи в'язати – заводити сварку.
Равер – велика жаба, що постійно мешкає в криниці.
Взяти в лико – захопити в полон.
Тамга – випечений залізом знак на тварині.
Мерчик – дитина-мерлець.
Кіркея (Цірцея) – німфа, що мала від Одиссея Сина Телегона (народжений далеко).
Узливання – приношення безкровної жертви у вигляді вина або овочів.
Ратище – держак списа.
Рухатися – рушати з місця.
Рахманний – тихий.
Рахта – другий день храмового свята.
Свірка – ремінець, яким батіг прикріплений до пужална.
Світова зоря – вутреня.
Сворінь – чіп, на якому обертається кермове весло на платформах.
Серен – замерзлий твердий лід.
Рам'я – зношена дірява одежа.
Добутна дитина – незаконнонароджена дитина.
Довада – туга.
Довгомуд – казкове створіння.
Індрик-звір – казковий звір.
Йона – пророк, що його проковтнув кит.
Валамова ослиця – за переказом з біблії, ясновидець, замість кинути прокляття на євреїв, поблагословив їх.
Псота – бідність.
Ратапа – в австралійських аборигенів еманация душ померлих прашурів, які, входячи в лоно жінки, народжуються на світ знову.

Скота — нора

Засідки— засідка

Зів — прогін між двома човнами у водяному млині.

Дошка незаписана — чиста дитяча, нічим не заплямована душа.

Редедя — князь касозький, що його зарізав у двобої український князь Мстислав.

Сусічниця — місце в хліві для складання сіна.

ув'язь — кусок сириці, що нею зв'язують бич із ціпилном.

Увера — уперта людина.

Рипа — берегова круча.

Риндя — шунок, нутро.

Ритки — деталь у ткацькому варстаті, на який накладають основу для намотування на навій.

Скойка — молюск.

Скопа — морський птах.

Лиштва — вишиванка білими нитками.

Лотоки — при водянім млині канал, що ним тече вода.

Луб'я — здерта з дерева кора великими кусками.

Кітвиці — дошки, по яких скочують віз, щоб поставити його на дуб.

і перевезти на другий бік річки.

Кушка — дерев'яне горня в косарів, що його вони засувають за пояс разом з брусом.

Наволок — нива, на якій посіяний хліб під борону.

Надсада — хвороба від тяжкої праці.

Місяць-недобір — неповний місяць.

Перезва — весільний обряд.

Посивіти на пні — лишитися в старих дівках.

Присішок — жердина, що підпирає щось (стовп), що на його кінці вставляють колоди в поземому напрямі при будівлі хліва абощо.

Притуга — тяжке безвихідне становище.

Притула — хлів під одним накриттям з хатою.

Гарольд — звияжець норвезький.

Косінка — плетениця з прядива, подібна до коси.

Ланва — залізо чи ливна, що нею стельвагу чіпляють на вісь.

Зефір і Евр — назва вітрів.

Дниця — поперечна дошка в колесі водяного млина.

Сайгак — один із кілків, що ним прив'язують овець, щоб стригти.

Дивитися як на рарога — дивитись, як на якесь диво.

Снозики — в каркасі плетеного кошика з лози поперечно прокладене пруття.

Содухи — смерть (содухи спустити — вмерти, здохнути).

Розтік току – місце розходження вулиці на два чи три рукави.
Рихва – залізний обруч або кільце.
Риштак – жолоб біля криниці, канава для стоку води.
Річківня – приміщення для дійної худоби.
Рубель – довга жердина, що нею з допомогою вірьовок притягають на возі сіно або снопи, щоб у до-
розі не розлізлися.
Забоцень – стільник, шматок стільникового меду.
Арунта – одно з племен австралійських аборигенів.
Розвора – дерев'яний дрюк, що з його допомогою видов-
жують воза, розводячи далі передню вісь з коле-
сами від задньої.
Трипіль – палиця, на яку вішають зарізану вівцю, щоб здер-
ти з неї шкіру.
Хабаль – любовник.
Тирво – місце токування птиць.
Сіно румове – трава, що росте на сухому місці.
Сноза – тоненька паличка для підтримування стільників.
Сак – рибальське знаряддя.
Райдерево – бузок.
Ракша-сиворакша – ключниця від раю.
Підпасич – помічник пастуха.
Підтока – дерев'яний брус, що його щільно прикріплюють
до задньої осі та з'єднують з передньою з допо-
могою швореня.
Бинда – символ дівоцтва.
Борть – штучне дупло для збирання меду.
Кабиця – пічка в формі ями надворі, щоб варити страви.
Заполя – подолок жіночої сорочки.
Било, або клепало – переважно мідна дошка, що служила в
колишніх монастирях замість дзвона.
Бовдур – димар, проведений з сіней.
Бурдюг – козацька землянка в степу.
Канун – мед, що його варили на храмове свято.
Готка – самиця-тетеря.
Напоумити – переконати.
Евекта – мито для скарбниці гетьмана.
Смуда – ряс.
Тиляги – лати з нашитими на них залізними або срібними
платівками.
Тирч – жовтий дрізд.
Рега – бугай.
Сита – розчин меду.
Сітніти (про дощ) – накрапати.

Спаш — попсута тваринами трава
 Спіж — всілякий метал, як мідь, брондза.
 Хата у строці стоїть (у ряду).
 Хохля — жердина, прив'язана ремінцем.
 Вівці йшли на даванку (до годівлі).
 Сула — держак дерев'яних вил.
 Стягель — частина полудрабка, поперечка, що вкріплена в довгих жердках.
 Риндя — назва свині.
 Скаплунити — лишити дівочої невинности.
 Салган — різниці для худоби.
 Сала — пліт із снопів, що його вживали запорожці для переправи.
 Плеяди — Квочки — сім зірок (сім дочок Атланта й Плеяди).
 Припай — смуга піщаного побережжя під скелями.
 Привій — мотуз або ремінь, яким прив'язують до верхньої частини ярма каблучка, що в'яже ярмо з дишлем.
 Кряч — жердина, якою перевертають колоди.
 Джерега — запаска з натурального кольору вовни.
 Джемори — густий чагарник.
 Дівка в заплітках — доросла дівчина, що може вийти заміж
 Ходити оборога — на Великдень коло храму збиралися хлопці: чотири внизу піднімали двох на свої плечі і так ходили.
 Обора — загін на худобу.
 Сляж — поперечка в комишевій чистелі або в тій, що змайстрована з бадилля.
 Скочка — лісова миша.
 Кадуцей — лаврова або маслинова паличка, оздоблена згорі двома крилами, обвита двома переплетеними між собою вунами.
 Колодку віддавати — великодній звичай, коли дівчина христосалася з хлопцем, даючи йому писанку. За це хлопець мусив на вечерницях запросити її до танцю.
 Бабінка — вузька кольорова лиштвa на теплих хустках.
 Дівка-мідунка — гарна дівчина.
 Лотофаги — люди країни, де забуваються печалі.
 Язон — герой, що очолив похід аргонавтів до Колхіди і загинув під уламками спорожнілого корабля.
 Барбуля — неохайна жінка.
 Лестригони — людожери (мітичні люди-велетні).
 Лимар — ремісник, що виробляє кінську збрую, шори.
 Накіт — дорога, вистелена брусами та вкрита грубими дошками.

Кравчина — військо, яке зібрав Наливайко в павстанні проти Польщі.
Крижмо — кусок полотна, що його хрищена мати дарує новонародженій дитині в день її христин.
Бабинець — перший при вході відділок у церкві.
Сороку скакати — звичай танцювати на лавах після весільної ночі молодих, коли вносили нічну сорочку молодої.
Мирування — церковний обряд, що виконує священник після служби Божої.
Митуся — поет-співець, що його заарештував був князь галицький Данило.
Дулеї — місце перебування овець.
Авряк — залишений на розплід баран.
Аляр — крик, шум.
Вхопити тропи — натрапити на потрібну дорогу.
Харпак — жебрак.
Комедь — грубий кінець зрубаного дерева.
Киворій — надпрестольний дашок у вівтарі храму.
Сніт — колода, відрубок.
Амалі — коханка поета Гайне, що зрадила його, одружившись з іншим.
Рогуля — палиця з розколеним кінцем ловити раки.
Рійба — час роїння бджіл.
Гара — паз у колоді для щільного припасовання дошки.
Сніз — кожна з двох поперечок у полідрабку, що з'єднує верхню частину з нижньою.
Ава — рід рибальської сітки.
Бавниця — червоний гарус.
Байтала — незграбний чоловік.
Баймуд — дурень.
Байлова — виносний дишель у плужанім запряжі.
Трояню землю... — тобто землю трьох братів: Кия, Хорива та Шека, основників київської держави, тобто народу й землі української.
Мих айло Іванович Дорошенко — один із нащадків славного гетьмана Петра Дорошенка, перебуває нині в Америці.

ВЕСНЯНА КАЗКА

(Драматична поема)
на 4 дії

Лада – богиня весни,
Ярило – її чоловік,
Цар Мороз – чоловік богині Зими,
Хуртовина – дочка богині Зими,
Валерія – молода лікарка,
Сидір Овечко – сліпий скрипаль,
Лісові й водяні русалки.

Дія перша

*Галлявина в лісі. Береза у зелених
шатах в морі квітчастого зілля і
врунцятих шовкових трав. Видніе-
ться в латах заросле очеретом о-
зеро. На березі міні дівчат водять
свої весняні хороводи. Ті русалки
в довгих українських нічних ме-
режаних сорочках. Їхнє волосся о-
здоблене віночками озерного та лі-
сового квіття. Серед синього неба,
усіяного зорями, врочисто блиско-
чить місяць. Напливають з-над озе-
ра хвилі туману, і легім ледь вис-
вістуге на очеретині про недалекий
час світання. На травах і поспулих
квітах блискотить, мов перлини, ро-
са.*

Перша русалка:

О, дівоньки! Радію я з утечі
Своєї із хоромів льодяних,
Де верховодить цар Мороз відвіку,
Снігами трусить, заметілі шле.
Під подихом хуртелиці нестерпним
Життя замре у горах і лісах,
Закуті будуть в крижану обладу
Поля і води, ниви і гаї.

А нам, щоб не пропасти в хуртовину
І врятуватись від тортур Зими,
Доводиться із долею миритись,
До Морозенка на поклін іти.
І хіть його невгавну безнастанно
Граційним хороводом звеселить.
Хто ж скине з нас обітницю закляту,
Магічний ночі перекреслить знак?
Щоб в гроту, почорнілу у холодну осінь,
Спускатись перестали, і пропав
Навіки страх, як заметіль надлине,
Привидним саваном огорне нас.
Мороз-чаклун знедолених оберне
У верби струхлявілі та сухі,
Тоді в маю безжурних хороводів
Нам не водити в рідному гаю,
І крадькома з кушів не любитись
Закоханими, не вслухатись в спів, –
Закляті ми в круговороті часу,
Хтось з нашої краси поглузував.
Та все ж старих вербиць повір'я дивне
Надією кружляє серед нас,
Нам із закляття вирватись страшного,
Щоб стати знову вільними людьми,
Бо непорочними були на світі
Дівчатами у давнину колись,
Для нашої мети лиш пошукати
Потрібно хлопця, що в бою осліп.
Коли ж удасться зір йому вернути,
Знайти його зіниці, що в полях
Все вогниками блудними блукають,
То чари, мов тенета, з нас спадуть.
Ще кажуть масти білої два пудлі,
Що їх тримає лікарка одна,
Якимсь то дивом – мають ключ від щастя,
З нас допоможуть те закляття знять.

Друга русалка:

Це може правда, бо мені наснились
Два песики, що у танок ішли
Там у хоромях гнівного Мороза,
І очі в лапах ті людські несли.
Здавалося, що вибиті зіниці

Шукали за господарем своїм..
І я прокинулась, коли в туманах
Торішнім листом вітер шарудів.
Гуртом найкраще рушити до Лади,
Хай допоможе в безвідрадді нам
Оті чаклунські сіті розірвати,
В закляте підземелля більш не йти.
Нам назбирати їй у подарунок
Лілей розквітлих, чарівних квіток,
Нехай богиня сумніви розвіє,
До нас палким промовивши слівцем.
Чи може квітів краще не чіпати,
Щоб не розгнівалась, бува, вона,
Лілеї ті для неї — це створіння
Такі тендітні, юні та живі.
У дар їй, думаю, захопим перлів,
Із таємничого морського дна.
Морень їх понад гаткою розсипав,
Бо в залицянні успіху не мав.

(Одна з русалок зникає, пірнувши в озеро. Згодом з'являється з перлиницею, що повна перлин і блискучих самоцвітів).

Так підемо до Лади. Любо нам,
Як ті дівчата, без печалі бути,
Що на Купала кидали вінки
І любувалися, коли у хвилях,
Мов їхня врода, сонечко цвіло,
З багряних схилив кидало усмішки.

(Беруться за руки, ставши в коло, і знову ведуть, співаючи, хором).

"Дівки-чарівниці терем будували,
Терем прикрашали, вікон не виймали.
Ой, ти красню гожий, любий соколоньку,
Не лети самотній у свою сторонку,
Не лишай в печалі ти красу дівочу
В час, коли росою пломеніють ночі.

(На мить перестають кружляти і одна з них промовляє):

Сестриці, час полинути гуртом
З доречним словом до богині в гості.
Я чую, як під білим румакон
Ярила стугонить земля розквітла.

(Танцюючи, русалки зникають в маю-вім серпанку наплилого туману, що ко-питься від озера).

ЗАВІСА

Дія друга

(Лікарський кабінет. Біла столика з хі-рургічним приладдям, в білосніжному халаті, стоїть молода лікарка 24-х ро-ків, Валерія Зозуля. Вона має золоте волосся і блакитні очі. Сама — колиш-ня балерина. На робітному столі біля телефону у мальовничому куці — роз-квітлий пучок пазучого бузку).

Валерія:

От знов весна така, неначе мрія,
Що в серці загніздилася моїм.
Хоч не одній людині врятувала
Життя, — ключів від щастя не знайшла.
Серденько спокою моє не має
З пори, коли коханий у бою
Загинув в ту прокляту хуртовину,
Що шаленіла з неживих світів.
Двобій був лютий. Так мені сказали,
І, замість марлі, сніг забинтував
На грудях розтин в любого глибокий,
Стрільна уламок шкоду спричинив.
До медсанбату не було надії
Живим його донести. Кров'ю сплив,
Що обладунок сніжний фарбувала,
Якого змайстрував йому мороз.
Жінки солдата слізно поховали,
Над ним схилялась в горі не одна.
Могилку запечалену я згодом
Знайшла й троянди посадила там.
І рішення я прийняла незмінне —

Вже більше балериною не будь.
Обітницю дала, що вже ніколи
Моя нога не ступить у танок.
Із травмою незгоєного серця
Лишившись, от рішила рятувати

Тим іншим неподільне, спільне щастя,
Нехай на радість тішаться життям.
Було мені в медичній школі важко
Учитися, все ж вивчитись вдалось,
Хірургом я на поміч людям стала,
Знайшовши в цім вдоволення своє.
Можливо, це лиш почуттів омана,
Єство щоб заспокоїти. Тож геть
З думками неспокійними. Я хочу
Забуті у роботі самоту.

Але ж весна так непокоїть мрії,
Вирує молодости джерело,
Знедоленою, мабуть, народилась,
Не можна хіттю вдовольнити душу,
Коханий мій — війни безвинна жертва,
І завдяки йому — хірургом я.
Рятуючи нещасних при нагоді,
Лише безсила врятувати себе...

(Перериває думки. До кабінету входить медсестра).

Медсестра:

Оце сліпого скрипала привезли,
Три чисниці до смерті — кажуть всі.
Колись на фронті у страшний атаці
Для нього потемнів багрянний світ.

Лікарка:

Що ж, привезіть. Я мушу встановити
Хворобу особисто. Може ще
Мені удасться зір йому вернути,
Хай насолоджується знов життям.

(Хвилини мовчання. Медсестра зникає і за хвилину на металевім візку санітари привозять пацієнта).

Валерія:

О, леле! Це обличчя чимсь знайоме,
І рисами нагадує мені
Мойого друга, що в бою загинув,
Вернуть чи вдасться скрипалеві зір?
Здається в серці мужнім оживають
Забуті звуки, повні чистоти.
О, доле, я в великім замішанні,
Хай розум стане серцю вартовим.

(Скрипаль Овечко, ніби бачачи її, просягає до Валерії руки).

Сидір:

О, лікарко, погасли краєвиди
І розпливлись обличчя дорогі
В якусь неясну масу й затягнулись
Серпанком ночі, пеленою тьми.
От пригадав я контури акацій,
Що край ліхтарного стоять стовпа
На розі вулиці, де я родився
І соняшні ті зайчики ловив.
Схотілось неземну відчутти радість,
Сітківка зору зерна хай збере,
Щоб любувався я суцвіттям саду,
Усмішкою закоханих вітав.
Схотілося блукати над сагою,
Коли від лугу на спочинок йде
По хвилях сизих невгамовне сонце,
Клепало залишивши косарям.
Хотілося б за летом слідкувати
Буслів, коли у надвечір'я те
Вони поважно по стерні ступають,
Мов до вечірні сиві матері.
О, хочу я свій повернути зір,
Пройтись межею, де волошки сині
Видніються із маком у житах,
За вітряками проростають в небо.
Злились докупи фарби, як осліп
На фронті під Проскуровом, де ворог
Навальною атакою ішов
І непомилно готував загибель.
Там фосфор опалив мої зіниці,

Я біль різкий в зіницях пам'ятаю,
Коли без пам'яті мене знайшла
В ліску ліщиннім санітарка юна..
Вже довгі роки, як покрила ніч
Мене своїми крилами страшними,
Не знаю, чи зласкавиться вона —
Із пригорщі ясні зірки розсипле.
Ворожка раз наснилась, що в саду
Була небеснім у сутані чорній,
Із дерева могутнього життя
Вона галузку золоту зломил.
Звисало з листям гроно стиглих зір,
Вона ту гілку разом із сузір'ям
Мені піднесла, за терпіння те,
Що я зазнав, осліплений роками.
Я в темряві прокинувся і сліз
Пролив чимало на своє безраддя,
Сльозами свічку не одну стопив,
Засвічену в душі ясним сумлінням.
На скрипці грав про сонце і любов,
Ті солов'їні трелі серцем вивчив,
Що в присмерк зачаровують живе
І даленіють на поснулі луки.

Валерія:

Я все зроблю із вірою, що знов
Ти барви у веселці розгадаєш,
Йдучи видючим по святих місцях,
Де у дитинстві так любив блукати.
Тобі верну я зір, хоча мені
Це найскладніше завдання на світі,
Невдача може бути. Все ж берусь
Тебе для щастя і життя вернути.
Чого ж те серденько моє болить,
Так неспокійно тьохкає у грудях,
Схотіло вирватись із клітки геть,
Немов синиця у гаї розквітлі.
Так віру у життя, в палку любов,
Хай знов кохання у обійми ніжні
Бере мене. Я все пережила,
І самота давно мені обридла.
Так, стане нареченим цей сліпий,
Йому цноту я піднесу в знеможі,
Галузку він зламає золоту,

З небес мені приносячи в дарунок.
Тривожуся, немов за юних літ,
Жаги вся повна, пристрасти палкої.
Це може цвіт мене згубив бузку,
В якого я закохана безтямно.

ЗАВІСА

Дія III.

*(Хороми в теремі богині весни Лади. На
лужках розчинених високих вікон щебече
розмаїте птаство. По колонадах в'ється
виноградна лоза. Над заглибинами ніш
звисає рум'яне суцвіття аبلунь та груш.
Витнувшись склепінням небо розсипало мірі-
ади зелених сузір'їв, що миготять заблу-
каними людськими душами. Туди, до того
терему й приходять дівчата-русалки)*

Перша русалка:

Богине Ладо! Ми гуртом прийшли
За широю порадою і просим —
Допоможи нам із тенет Зими
На довгождану вирватися волю.
Нам молодість Мороз занапастив,
Завіщо те безчестя спонукати,
Наругу зносити у царстві Тьми.
Коли ж закляття зникне лиховісне?
Хай сіті непристойні упадуть,
Зумій же, Ладо, хуртовину люту
Від нас, твоїх поклонниць, відвести,
Хай знову ми в людській подобі станем.
Тоді б на білки сонце гомінке
Розсипалось і кригу розтопило
У підземеллі і у тих місцях
Тендітні вруна трав зазеленіли б.
А що закляття мусить згинуть те,
Ми знаємо з повір'я. У екстазі
Його оповідав нам лісу Дух,
Ділами добрий він, дівчаток любить.
Нам балерину треба розшукать,
Обітницю дала — священну клятьбу,
Не приневолювать свою ходу.

Ніколи на осяєних паркетах.
Тож поклялась тому, що був убитий
Її коханий у восні дні.
Та примха молодости в серці згасла,
Надій зів'яв безвинний первоцвіт.
Коли ж про це ти щось, богине, знаєш,
Нам розкажи, знедоленим, як слід.
Підтримай в нас жеврюшу ту надію,
Дорогу до визволення вкажи.
О, як не хочеться вертатись знову
У володіння мерзлі та німі,
Де під склепінням мовчазним і хмурым
Не видно ані неба, ні зірок.
Замети снігові лягли нетлінно,
Звисають сталагмітами зі скель,
Немов вода замерзлих водоспадів,
Що на землі так весело дзюрчить.
Синіє сніг байдужо докола,
Дерева заворожені мовчать,
Покриті білим пухом, що злітає
На діл, коли в таночок ідемо.
Царя-Мороза мусим звеселяти,
У ритмах танку вдовольнить його,
І зчаста ми, танцюючи, ридаєм,
Як холод дошкуляє нам чимдуж.
Коли ж якійсь з сестриць кружлять несила,
То миттю знепритомнює вона,
На килим падаючи сніжнобілий,
Втілившись у брилу крижану.
Одна надія залишилась нам,
Знайти, богине любя, танцівницю,
Яка б магичні чари рухом ніг
Навіки б розірвала у кружлянні.
Тоді Зима утратить свою міць,
Промерзлі надра сонечко розтопить
І подарує нам свободу дій,
Нас воскресить для справжньої любови.
Тоді водитимемо цілий рік
Ми на землі квітчастій хороводи.
Дівчатам допоможемо вінки
Пускати за водою на Купайла.

Богиня Лада:

Ту балерину знаю, хоч вона

Працює лікаркою. Я зумію
Любовного дурману намішати
Із трунку, що в моїм буяє саді.
Вона сердечно скрипала, що зір
В бою утратив, широко привітає,
Він знову, мов народиться на світ,
І дякуючи їй, нараз прозріє.
Лише спішіть. Там край дороги дуб,
А біля нього у розбитім авті
У стані непритомному лежить
Із черепом розколеним людина.
Я бачу, як везуть його мерщій
Вже мертвого в шпиталь, хірург виймає
Зіниці, у яких іще життя
Якимсь то чудом зовсім не погасло.
І вправно скальпелем її рука
Орудує і пересадку робить
Вона зіниць тих, щоб її скрипаль
Міг бачити і сонцеві радіти.
Я знаю: операція складна
Удасться, і під марлею зіниці
Чужі зростуться на очах отих,
Які веселки барви пам'ятають.
І оживе скрипаль і буде знов
Зідхати у коханні непогаснім,
І виглядатиме, мов гілка та,
Що на весні поволи оживає.
І покохає лікарка його,
Забуде песиків своїх білявих.
Іх потайки у царство відведіть
Те підземельне — хай Морозу служать.
Вона ж за ними вирушить шукать,
На всіх стовпах ту вивісить утрату
І обіцятиме чималий гріш,
Аби вернули пудлів їй кудлатих.
До неї у покої подзвонить
І чемно скажете, що ту пропажу
Вам довелося у циган купити,
Коли в ридванах мимо проїжджали.
Вона за пудлями майне: у гай,
Упоїться хмільним, дурманним зіллям.
І в тогосвітніх теремах тоді
Прокинеться в світлицях кришталевих.
Від неї слово ви мерщій візьміть,
Що пудлів ви повернете їй білих

З умовою, що жваво у танок
Вона в палаці з кришталю полине.
І станете ви вільними і більш
Вам не вертатися у царство хмуρε,
Цим також допоможете й мені,
Бо цілий рік я буду в ріднім краї.

Перша русалка:

О, за пораду щедрю й дорогу
Нам бути, Ладю, у боргу довіку.
Хай вічно квітнуть мальви у саду,
Сніги зникають під промінням сонця.
Хай сіножаті і сади шумлять,
І солов'їним співом по долині
Розкотиться дібров гучна луна,
І у серцях людських не погасає.

Хор мавок:

Мерщій, сестрички, до шпиталю йдем,
Ключі дістали від дверей таємних,
Туманом вгорнем хлопця жартома,
Що іде на новісіньким комбайні.
І пожартуєм з дядька, що забув
Удома жінку й нишком задивився
Із-за куців на соковитих краль,
Що до одежі з купелі вилазять.

ZABICA

ДІЯ ІУ

(Терем Зимового царя. Посередині палацу висає кришталева жирандоля, що переливається безуважно барвистими вогнями. Зимовий цар сидить на сльняному престолі, з сріблястою бородою, в повстляниках і в червоному жупані. На ньому сорочка синього кольору, оздоблена алмазами. Біля трону прив'язано двох білих пудлів. Танок тендітних русалок біля казкового трону. Деякі з русалок

знесилюються в танці й падають на пуховий сніговий килим. Відразу на очах перетворюються в кришталеві тонкі фігури. В даліні, де видніється засипаний сріблястою порошею сосновий бір, з'являється турт дівчат-мавок. На своїх руках вони несуть Валерію. Лікарку кладуть на діл, посередині палацу, недалеко від трону. З неба крізь незримі отвори падають, кружляючи, сніжинки. Валерія прокидається, оглядає палац і присутніх зачарованими очима.).

Валерія:

Де я? Це сон чи дійсність? Хто мені
Дасть відповідь на це страшне питання?
Одне пригадую: людині я
Вернула зір під дозою наркози.
Розплющив очі незнайомець мій,
На мене глянув, ширість і подяка
Світилася з його отих очей,
Весна в них відбивалася бузкова.
Його той погляд у душі бринить,
Де ж ти, коханий? Чом твоє обличчя
До мене не всміхнеться? Я ж в роках
Чекаю на любови поцілунок.
Так, я закохана, як притаманно всім,
В летаргію упала таємничу,
Сон легковіїний вкрив моє ество,
Спустилось ночі покривало темне.
Все ж пам'ятаю: жінкою на світ
Я народилась, лікаркою стала.
Оперувала милого, йому
Вернула зір, ту радість невимовну.
Від того успіху сп'яніла я,
Хтось хмелю живодайного у жили
Мої улив. Від цього на душі
Приємно, м'ясно, як ніколи, стало.

(Зводиться на ноги і від хмільної радості, що охопила її кілковито, починає танцювати. Її обступяють колом русал-

ки та маски, що, взявшись за руки,
починають злегка кружляти навко -
ло лікарки, співаючи:)

Зажурилась перепілонька,
Що так рано вирій кинула
І у леті тільки й бачила,
Що морози з хуртовинами.
Тільки чула, тільки бачила,
Як лютують бурі з Півночі,
Як у кризі сплять дібровоньки
І озера з очеретами.
Бідна, бідна перепілонька,
Ій немає місця гогого
Те гнізденько звити в зелені,
Про дітей своїх подумати...

*(Одна група русалок перестає співа-
ти, коли інша, дивлячись на лікарку,
що стоїть посередині кола, продовжує:*

Ой, лікарко, наша душко,
Вставай раненько ледь світ до сонця,
Вдягнись у шати свої найкращі,
З умитим личком виходь в світлицю,
Тебе засватати приїхав красень,
Найкращий хлопець з усіх околиць,
Тебе він буде вік шанувати,
Вік шанувати і розважати...

*(Почувши таку щедру пісню на честь
своєї дівочої цноти, Валерія починає
від зворушення й натялого шаста тан-
цювати. Зимовий цар споглядає швид-
кі рухи її справних ніг. Зненацька від-
кидає набік скипетр з дивних само -
цвітів і знявши свою золоту корону,
зіходить з престолу).*

Зимовий цар:

Так, я програв, програв свої парі
Із Ладом. Прийдеться відпустити
Усіх дівчат і жінку цю земну,
Здається, чую скрипки дивні згуки.

*(Спів скрипки стає щораз голоснішим.
Вже цілі могутні й бататоплинні акор -
ди весняного світання линуць. Люди
поступово, зачаровані тими звуками ,
починають танувати, звільняючи з довго -
го сну русалок. Починають дзюркотіти
струмки. Поступово стає соняшно у
підземеллі. Починає зеленіти ґрунста
трава і на зчорнілому килимі викида -
ють свої тендітні тони перші проліски -
квіти. Терем поступово наповнюється
туманом, і Зимовий цар поступово роз -
пливається в ньому. З сірої поволоки
вирисовується зелень розкішних дерев.
Чути шум вітру й щебетання пташок. Дів -
чата-русалки знову стають в хоровод ,
починаючи підносити хвалу воскреслій
природі):*

Хор мавок:

Пропала, загубилася зима,
Що нас неволила. Ми стали вільні
І невгамовні, ніби ті вітри,
Що обціловують стрункі берези.
Полинемо в туманах по воді,
Із очерету втнем собі сопілку,
Заграсмо на ній, щоб звуки ті
Закоханих безтямно хвилювали.
Погляньте, ген на хвилях промінь свій
Купає урочисто раннє сонце,
Ті води пропливають в далечинь,
Засинених небес несуть неспокій.
О, радість невимовна і хвала
Богині, що створила в світі диво,
Бо спромоглася нам допомогти
З облади хуртовинної звільнитись.
Полинемо, сестриці, попливем,
Нарвем лілей і рясту на віночки,
Бо радість наша глибша від озер
І тих річок, що губляться у морі.

*(Танцюючи, поступово щезають у засине -
ній повені серед розквітлих надійно зеле -*

покоших верб. Чути спів скрипалів, що лунає щораз ближче й голосніше. На галлею виходить Сидір Овечко).

Сидір:

О, радість незглибинна. Бачу я
Стобарвні знову кольори веселки,
Врунистість нив, де жайворон свою
Підносить у блакить священну пісню.
Привидилися гнізда журавлів,
І серденько вітає сходи сонця,
Я змогу маю бачити пісок,
Його лише я уявляв роками.
От до життя воскрес і моєму
Немає щастя меж. Душа заплаче
В грудині у моїй, бо я згубив
Свою ту незамінну рятівницю.
О, як мені кохану розшукать,
Чом не зникає чмари поволока,
Відряди слюзи бризкають з очей
Такі, немов роса серед барвінку.
Хай радість не цурається мене,
Бо довго у житті був безталанним,
Тобі, світанку, шану віддаю,
Ти дивоцвітом в далях розцвітаєш,
Так будь мені за світич у житті,
Хай смерк ніколи серця не печалить,
Звитягою пільму перемогли,
І світло з нами міцно подружилось.
Бо серед мли коханої ніяк
Знайти не можна, темрява рівняє
Всі речі, як шаблону сірий знак,
Що перекреслює усяку думку.
Де ж, о, Валеріє, згубилась ти,
Без тебе жити я на цьому світі
Не можу, і для мене світ пільма,
Бездоння, що жхитить своїм проваллям.
(Овечко виходить з сопілкою в руках на галлею, де бачить авто своєї коханої і біля нього сонну лікарку. Підходить їй, взявши її за зап'ясток руки, натискає на жилку пульсу. Потім радісно скрикує:)

Жива вона! Жива любов моя,

Утомлена на моріжку заснула.
О, незамінна радосте моя,
Ти, видно, у шпиталі натомилась,
Верталася додому в пізній час
І заблудилась у густих туманах,
На килимі квітчастому лягла,
Щоб трохи на природі відпочити.

(З відчинених дверей авто вискакують два білих пудлі. Вони стають на задні лапи біля сонної лікарки, хочуть звернути своєю присутністю її увагу. Нарешті, лікарка розплющає очі. Зідає і озирається довкола).

Валерія:

Де я? Чи це сновиддя? А мені
Насправді сон приснився прехороший.
Здавалось: в неземних була краях,
У теремі розкішнім танцювала.
О, рада я, що то насправді сон
Лиш був. Я втомленою почувалась,
Тут зупинила авто я на мить,
Щоби забути про шприци і ліки.
Вже сонце сипле промені свої,
І ніжно розшумілися берези.
Я сон-траву зірвала і мені
Відкрилися незнані таємниці.

(У руці в неї насправді весняна квітка).

Звертаючись до скрипалів:

Поїдемо. Ти чуєш, вже пастух
Теленку втяв і грає тих мелодій,
Що нашептала лагідна весна,
Світлюю ввижаючись з туману.
Ми Ладу розшукаєм і складемо
Свої дари їй: чистоти й любови,
Хай молодість закличе до життя,
Розбудить приспані вогні у серці.

ЗАВІСА

(14 березня – 26 червня 1969 р.).

Ще може й нині жде з отих доріг
Свого намученого горем сина.
Я за собою попалив мости,
Важку блукання ківтицю за морем
Настале скинув з серденька свого,
Що у пісках Бразилії угузла.
А перед тим в Баварії я був,
Де із Оленою і одружився,
Калиною пишалася вона,
Що в лісі виросла коло дебриці.
У таворі діпівському жили,
На дошках у страшній тісноті спали,

За юшкою на кухні з баняком
Ми у черзі розсвареній стояли.
Пригадую я провесінь свою,
Коли бджола пила нектар суцвіття,
На струнах випромінених вона
У леті зачарованім бриніла.
І цокотів на яворі старім
Серед ломаччя на гнізді своєму
Дівчачий бог, що потайки дітей
Закоханим підносив, замість квітів.
Я з одєжини в торбу дещо клав,
Міняти йшов до баверів по селах,
Щоби харчів у табір принести,
Бо видавали обмалъ нам кальорій.
А згодом нахилив літак крило
Над Альпами, де пастухи надвечір
Із люльок дмухали живим вогнем,
З якого дим стелився по долинах.
І я роздумував на літаку,
В Бразілію мандруючи далеку,
Що, видко, гори Бог чортам віддав,
Бо там на камені ніщо не родить.
В ту пору знали ми — удома хліб
З стебла щедротний колос викидає,
І півні, що із сідала летять,
Оповістять зазораний світанок.
Спливала за бортом у літака
У жмурах сонця синя плахта моря,
І золотим грузилом в океан
Воно в шарлатних шатах опускалось.
В Бразілії донькою вкрасивсь світ,
І Марусиною її назвали,
Поїхали в Сан Павльо охристить
До храму з трираменними хрестами.
Я плішку в деревину забивав
Ударами всесильними обуха,
Корит і жолобів намайстрував
Для птиці, для свиней і для худоби.
Млина я згодом водяного звів,
Край нього аж ряхтять багрянні квіти,
Подібні на ті жмури на воді,
Коли гребу я каюком у тиші.
Вітрило неспокійне напинав
Коло стежин виткого узбережжя
Делеки щось у ситягу кричать.

І зорі невода у ніч вкрашають.
В піску прасличку я згубив, коли
Спішив, латаючи дірки у сітці,
Тепер мені без неї, як без рук,
Бо риба крізь дірки з матні втікає.
У куми ми покликали людей,
Народжених у придніпровім краї,
От піросла Марія і від нас
Поїхала учитися до Ріо.
Дитячим лікарем схотіла бутъ,
Хай сповняться її думки високі,
А це багатозначного листа
Прислала — з другом в гості приїжджає.
Потішить хоче струджені серця,
Знайшла, як видко, фетиша на гулях,
І час покаже, чи йому вона
Молитися ще звечора покине.
Розкаже про дівчат, які в нічних
Танцюють барах на столах блискучих,
Про чорну магію людських заклять,
Коли у дикості душі наснага.
Про вир людських нам розповідь облич
В несамовитих рухах, що доводять
До стану непритомности, й про тих
Муринів, що носталгією повні.
В них невичерпні спомини живуть
Про берег Африки — колиску їхню,
Де таємничий бубон в тиші б'є,
Макумби чорний дух з'являється кличе.
Лунають ритми самби уві млі,
Підпалюючи кров, що ніби світич
Горить, як по Замбезі в чорну ніч,
Зоря пливе безсилою жагою.
Бере цікавість: з ким рішила в дім,
Не осоромившись, Марія завітати?
Писала: бразілієць справжній він
Із кров'ю конкістадорів далеких.
Дочка вже в цім родилася краю,
Для неї осоружного нічого
Немає серед виструнчених пальм,
Що простяглися вздовж алей у далеч.
А поки сонце із туманів тче
Свій килим пишнobarвний і на хвилі

Нам ронить китиці жагучих мальв,
Які горять непогасним промінням.
Спочатку не знаходив в цих місцях
Від спліну я ніде собі гніздечка,
Із часом звик, хатину збудував
І корчака поставив, що у шумах
Покуту ту нагадає мою —
Над Ворсклом греблю і дідівську стріху.
Тож спокій серця в праці я знайшов,
Сад насадив і праліси край дому
Розчистив, перелоги поорав
І житом цілину оту засіяв.
Чи у достатку свій закінчу вік?
А от в Марусі у життя дорога
Ледь сонцем опромінена. Ніяк
Химерности тії не розгадати.
Цвітуть цитрини й помаранчі знов,
В знемозі хилять на кульбабу квіття,
Розмають вісон морель вітри,
В багрянім пурпурі з-над хвиль спливають.
Я огорожею обгородив
Подвір'я й пасіку в саду поставив,
Та все ж зуривочно я тут живу
Тим сарнюком, сполоханим у горах.
І часом ізі мною ті воли
Собі у ярмах шляхом ремигають,
Побіля орчика з обох кінців
Подзвонює їм верлик мелодійно.
Убивсь в колодочки і так живу
З Оленою. Тож батька поховали,
Іі матуся на святую ніч
Той попіл з печі вигрібши, ховала.
Благала, щоби в стелі я діру
Пробив, і може шляхом тим хутчіше
Іі душа у небо полетить,
Коли ж порогу перейти не хоче.
Вже на могилах їхніх прапорець,
У головах устромлений, вкрашає
Те місце, де вони спокійно сплять,
Пришестя там Ісусового ждуть.
І хмарами обтяжений ридьма
Ридає в стиглій кукурудзі вітер,
Поманою нависне від ріки
Ще місяць, привидам дорогу стеле.

Це добре, що товариш мій — земляк
Тут оселився з Ріо. Спромоглися
Своїми мозолями збудувати
Й горбом собі і для дітей добробут.
І бажано, щоби його Данько
Мойй припав до серденька Марії,
Бо що на схилі виснажених літ
Я стану з португальцем говорити?
А от і гавчик по воді пливе,
Габук минає і за течією
Несеться. І Данько в своїй руці
Тримає габла і сюди керує
Вітрило, мабуть серденьком відчув,
Що донечку чекаємо у гості.

*(Данько причаює своїм човном до по-
хилого берега, опускає вітрило і визо-
дить на пісок).*

Данько:

Добридень вам! Сусіде добрий наш!
Жаки оце я іздив розставляти,
Вельон здіймало сонце із-за пальм,
Ронило в хвилі перла золотисті.
На річці тиша і краса німа,
Я любувався плесами, що небо
В них розтопилося, ніби масло те
На сонці в спеку у великій рафці.
Із пралісу лунає крик папуг,
Малунгове гілля пашисть суцвіттям,
Рожеві китиці його на діл
З гірляндами бегонії звисають.

Ілько:

Приїзд твій вчасний, хлопче дорогий,
Донька Маруся скоро мусить в гості
Прибути. Думка пройняла мене,
Що з вас би вийшла непогана пара.
Бо знаєш, окрім батька і тебе,
Не маю я ріднішого нікого
Сусідів в бразилійському краю,
Що став мені за другу батьківщину.
Марія — скромне й гарнє дівча,
Тобі я вірю, серцем не відмовить.

На гордість батькові, на втіху всім,
Весілля гідне ми б тоді згуляли.
І рід би мій козачий не пропав,
Що став кошем у турка за Дунаєм,
Як знавісніла Катерина Січ
Ту Запорозьку підло зруйнувала.
Та з козаків не вийшло кріпаків,
Даремно згубою на них дихнула,
Ті предки врозтіч подались мої,
Щоб волі дух нащадкам передати.
А потім предок мій до яворів,
Що ронять листя у спокійне Ворскло,
Вернувся й згадував свою буваль,
Про час, коли поневірявся під турком.
Тож роду славного нащадок я,
Що спадкоємцем скарбу залишився, —
Вороння розтягло його лихе,
З осокорів із галасом злітало.
Тож хочеться, нащадки щоб мої
Та мали гідність на чужині діда.
Не збочуй же дороги молодій,
Зумій косу Марії розкрутити.

Данько:

Я все, що зможу, батьку, те й зроблю,
Вже довгими роками каверзою
Безсилим стало серденько моє,
Шукаючи кохання обопільне.
Гордус мною дівчина чомусь,
До заливань тих пристрасних байдужа.
Я духом занепав в зневірі тій,
Що серденьком пригорнеться до мене.

(Данько прощається і відпливає своїм гавчиком).

Ілько:

Оце насправді добрий був би зять,
І не знайшов би в цілім придніпров'ї
Я крашого для рідної дочки,
Своїм сумлінням він безхмарно-чистий.
Але хай буде, як дочка захоче,
То ж їй з дружиною життя пройти

І лямпу у спізнільний час гасити,
Поправивши на ліжку подушки.

*(В цей час на дорозі, що в'ється
здоверху річки і йде до ранча, вири-
нає голубого кольору "Мерсердес".
Автомобіль їжджає крізь відчинені во-
рота на подвір'я і зупиняється бі-
ля причілку. З авта виходить Марія
— дочка, з своїм нареченим Дон
Педром).*

Дон Педро:

Неперевершена яка краса!
Куточок це Едему й марно
Ви поселились забагливо тут,
Стояти ближче до престолу Бога.
Мій дядько є єпископом і був
На авдієнції в Отця святого,
І від намісника Христа привіз
Люції-мучениці в ракові моші,
І відтоді в маєтку я батьків
Не можу спати, бо мені здається,
Свята Люція серед ночі йде
До ліжка і мене цілує в губи.
Чи над лицем нахилилась моїм,
Палають пристрастю у діви очі,
А раз мені примірялось у сні,
Що низу я торкнувся її сорочки.
Вона мою ту руку відняла,
Пішла собі з усмішкою з кімнати.
З тих пір я страшно самоти боюсь,
Тому й бажаю швидше одружитись.

Ілько:

А ти там капуцина погукай,
З кондійки хай водицею святою
Покропить в спальні подушки усі,
Де дух тебе всесечної турбує.

Дон Педро:

Я за пораду дякую. Лише

Не раз кропили те пухове ліжко
І закутки і стіни, де висить
Із чистого срібла важке розп'яття.
Ті заходи нічого не дали,
Химерний сон я бачив: у катедрі
Прелата голос віщо говорив,
Що з схизматичкою я мушу одружитись.
Іі до храму світла навернуть,
Кінець тоді моїм примарним мукам,
Люції-Діви те видіння більш
Вже непокоїть парубків не буде.

Ілько:

Ти знаєш, що в моєї доньки рід
Був споконвіку до людини чесний,
Таким і народилося дитя,
Такими хочу бачити і внуків.
Ти хтивість призабудь своїх ксьондзів,
Лише тоді засватаєш Марію,
Коли в козацькій церкві з нею шлюб
Без примусу і забобонів візьмеш.

Дон Педро:

Вона обітницю свою дала
В костьолі старовиннім і величнім
Звінчатися у стороні моїй,
У Сальвадорі, у родиннім місті.
Не можу я перечити батькам,
Зурочливе хай обминає око,
Ізгоям ставши, загублю ураз
Мандата на копальні і маєтки.

Ілько:

Мені це недошмиги й не бувають
Вам вкупі, бо мої козацькі предки
З очей китаюку у гробах здеруть,
Кістями об віко стануть тарабанить.
На безголів'я виховав дитя,
Що обдуром перейнялось і віри
Своєї відцуралось, хоч один
Є в небі Бог, один Христос Спаситель.

(Марія, що мовчки слухала їхню розмову, втручається в неї).

Марія:

Розмовою такою ви лише
Із лісу викличете сіроманця,
До згоди моє серце не дійшло,
Ще повну тикву спраги не набрало.
Тож мушу добре зважити умом,
Щоб безрозсудність по законнім шлюбі
З моєї не лукавило цноти,
Що поцілунками жених розмає.
Часи вже інквізиції пройшли,
Церковні догми серця не цікавлять,
У білих льолях споглядали світ,
А в Бога і жебрак є вірним сином.
О, батьку, ти ні трохи не журиш,
Я також у сорочці народилась,
Гулевичівною ще мрію вік
В добрі і честі на землі прожити.

Ілько:

Не дайся, доню, на підмову ту,
Не поспішай з заміжжям із сумнівним,
Опам'ятавшись, буде не пора
Тобі ті щепи у саду щепити.

Марія:

Я народилася в оцих краях,
Між християн не бачачи різниці,
Сумлінням нас єднає віра всіх,
Дотримуватись заповідей Божих.
А діти, як народяться мої,
Хай бразілійцями ростуть до скону,
Христос теж мусив бразілійцем бути,
Бо України я не пам'ятаю.
Із Педром розмовляю я лише
По-португальськи. Він сеньйор тямущий,
І перешити легко на копил
Мій власний, думаю, сповна удасться.
(Звертається до Дона Педро):
Ходімо до господи, друже мій,

Розмову батькову відкинь від серця,
Що знає він, трудящий чоловік
На старості своїх нужденних років.

*(З хати виходить Ількова дружина
Олена).*

Олена:

Тож бачу, чоловіче, із розмов,
Що до весілля треба готуватись,
Збагнула міркування молодих,
Вони батьків ні трохи не шанують.
Виходить, не Данькова доля це
З Марією у церкві обвінчатись,
Бо, видко, глузд за розум завернув,
Сеньйора бразилійського не лишить.
Це нарobili злидні і борги,
Йй надокучило жебрацтво з люді,
Примріявся медовий місяць йй
Із доном у розкішному палаці.

Читати йй оту людську мораль
Це те, що в ступі, замість маку, воду
Товкти. Шкода, лелека кинув в двір,
Замість хлоп'яти, отаку мороку.

*(Йде до хати, де зникла Марія із сво-
їм женихом. Ілько відв'язує свого о-
вця і йде до сусіда в гості)*

ЗАВІСА

Дія друга

*(Хата з причілком в сусіда Івана Захо-
дила. Високий частокіл, обсаджений
верболозом. Коло хати на подвір'ї ко-
лодязь з журавлем та цимрянами. На
цимрянах стоїть чебер, прив'язаний до
спинкових ретязків. Сходить на землю
вечір. Ілько згазить з коня й прив'я-
зує поводи до кілка довгастого жолоба).*

Ілько:

Добридень вам у хату, чи скоріш

Із вечором вітаю вас жаданим,
Такого хутора колись мій дід
Поставити спромігся в осокорах.
Злітало галасливе вороння,
Крилом чорнявим ниви покривало,
І яблука достиглі у сапет
Вогненне сонце струшувало літом.
І пам'ятаю, як на возі я
Сидів. Ми першу борозну справляли,
Обідали, усівшись на межі,
І добрих духів-прадідів просили
— Хай Бога вмилосердять, і жита
Ті заколосяться зерном добримим,
Щоб урожаю повнилась снага
Засіками по вінця й того хліба
Нам вистачало, що узятком був
Аж цілий рік для нашої родини.

Іван:

Свою розповіддю ти збудив
У мене лантух споминів нетлінний.
Я пастушком, пригадую, не раз
Картоплю пік з хлоп'ятами у полі,
З піщаних круч дрімотної ріки,
Аж до покосів шурики злітали.
Свиріпи жовтої цвілі вінки
Поза облогом зорями дрібними.
Здавалось, в одного із Гончих Псів,
Що з'яснили у зеленім небі,
Хвоста по ріпицю хтось відкусив
І на рижій його жбурнув з темряви.
Села стемніла стьошка в долині,
Сіверко невблаганно нісся з луку,
Мов звуглена солома пожарищ,
З могил із шведських вороння злітало.
Мій дід в своїй столітній голові
Тримав буваль, яку передавали
Із роду в рід нащадкам прашури,
Що не одну ще битву пам'ятали.
Село те наше димом і вогнем
Із хатами, із клунами й садами
Пішло за вітром, як зі Сходу йшли
Тією сараною знову німці.
Ревла худоба, плач людський стояв,

З-під стріх палаючих ще ластів'ята
Тікали, ніби з погребів і ям,
Покинуті напризволяще діти.

*(З хати виходить Іванова жінка
Мотря)*

Іван:

Оце я, Мотре, із Ільком згадав
Про край, де поклонявсь могилам рідним,
Там шум столітніх не затих дубів,
Що пам'ятають Шила і Павлюгу.
Лишили козаки у спадок нам
Ті безіменні пагорби зелені,
Щоби до слави не забули шлях,
І бур'яном не заростав в століттях.

Здається, їхні привиди й сюди
Летять крізь море на чужину в гості,
Мов дорікають: чом лишив свою
Я землю, що стражданням терпелива.

Мотря:

Тобі насниться завжди щось таке,
То спалене село, а то померлі,
Заглиблюючись думами в життя,
Ти непотрібних духів викликаєш.
Захмарними садами не блукай,
Наділок твій угноє хтось інший,
І тут такий самісінький гуне,

Зірвавшись із припону, буйний вітер.
Забутливости те єство моє
Не знає, злочину того не вчинить,
Я маю чистий спокій на душі,
Коли про край утрачений помрію.

І вірю: він воскресне у красі
Нечуваній і буде, наче сонце,
Свободою світити людям всім,
Як благовісник миру на планеті.
О, Україно, може лиш тому
Мене тримає Бог на цьому світі,
Що я твоїми болями живу,
Теплінь твого серця відчуваю.

Лихих ударів долі не страшусь,
Подібний до моїх далеких предків,
Що у морських походах до зорі
Молилися, що сходила в Дніпров'ї.
Нехай вона заблискотить мені,
Промовити молитву я відважусь,
Щоб край мій осокорами шумів,
І слави покоління не цуралось.

Ілько:

Я теж таких думок, о, друже мій,
З тобою тінями колись прилинем
До благодійних, отчих берегів,
Наситимось спомином досхочу.
Я там зрадію, ніби те хлоп'я,
Що з лутки із віконної пускає
Люстерком зайчики, коли іде
Понад рікою величаве сонце.
Так велемудра ще моя душа
До хутора, де обросли руїни
Високим бур'яном, прилине в ніч,
Від суєти земної відпочине.
То ти їй, Краю, хоч не дорікай,
Що довго так поневірялась світом,
Вона народу спадок берегла
На чужині у власному сумлінні.
Їй не просити прощення у тих,
Що вічним сном заснули край рокити,
Вона з своєї власної душі
Засвітить свічку, щоб пропала кривда.

Мотря:

Мені здається: з'їла я сморжа,
Його знайшовши у стемнілім лісі,
Води ти краще допоможи набрать,
І косаком ти нашаткуй капусти.

*(Іван бере відро, йде до колодязя і
набирає з нього води й несе в сіни)*

Данько:

(Звертаючись до Ілька):

Чи вже утішилась душа у вас,
Коли Марія з Ріо повернулась?
Які ж дочка новини привезла,
З гостини повернувшись додому?

Ілько:

В роках Марія ще, немов теля,
Що скаче безрозсудно на упоні,
Вернулася з студентом із одним,
На неї хоч надивимось досхочу.
Щодо батьків його, то мають гріш
Із промислу тих кавових плянтацій,
Того багатства не злічити в них,
Немов піску на побережжі моря.
А щодо нас, — мастків тих його,
Мов рийок з кучі гною, нам не треба,
Конкістадорів невгамовна кров
Не мусить із козацькою мішатись.
З Кортесом предки прибули його,
Мечем й вогнем ту віру християнську
Скріпляли коло Андів снігових,
Винищуючи індіан тубільних.
Мою ти можеш врятувати честь,
Здійми закляття чари із Марії,
Бо підозріння слухне маю я,
Чаклунського піднесено їй зілля.
Із Педром, як хвалилася вона,
Була на тій процесії Макумба,
Із смолоскипами до моря йшли
Тубільці під удари жваві бубна.
І узливання на піску вони
Приносили своїй богині моря,
На березі лишали коло скель
Ненатлі серцем, китиці півоній.
І ниткою охристою пучок
Був перев'язаний суцвіття. Свічка
Те сяйво колихала в темноті,
З квітчастим зіллям на прибій чекала.
І я боюся, що комусь вручив
Чимало грошей Педро, щоб закляття
Приспало у Марії почуття,
І розум й глузд у неї відібрало.
Ти б міг, йдучи у полі край межі,
Нагнути і пучки зелені жита

Зв'язать докупі і колосся з них
Уткнути в землю, магію створивши.
Мо' допомогла б Марію повернуть
До тебе серцем, бо таку прикмету
Мені дідусь оповідав колись,
З коханої своєї знявши чари.

Данько:

Дратлива вістка ця й не знахар я
Чаклунства чари ворожбитством зняти,
Любов є ліки від усіх отрут,
Міцніш за смовдь чагарників тасмних.
Коли ж вона закохана украй,
То дати духопелу не pomoже
Тому шасливцеві, бо все одно
Погрози розлучити їх не зможуть.
Той португалець дума, що нема
Нікого кращого йому в завзятті,
І за оту годовану свиню,
Якою чваниться прелат погідно.
Та все ж приїду в гості і зроблю
Усе, що буде у моїй спроможі,
Зеленим маком, думаю, в цей час
Негода хвиль для мене не затрусить.

Ілько:

Тож не барись, вже зіронька зійшла,
Пора мені вертатися додому,
Ліхтар я на гичині засвічу,
А покищо усім вам ... надобраніч...

*(відв'язує свого коня і зникає у вечірніх
сумінках).*

ЗАВІСА

Дія третя

(Маєток батьків дона Педро біля міста Сальвадору. Возгрісті одвірки високіх дверей, над якими звисає видоужений з черепиці дах. Відразу за балюстрадами маєтку відкритий з усіх частин простір, вимощений чорними та білими кахлями. Ще далі причілок даху з білими стінами будинку, що має важке чавунне плетиво штаб на видоужених вікнах. В нішах стін красуються декоративні квіти, прикрашаючи розкішні візерунки порцелянових та тиньаних ваз. Там же трохи оддалік видніються плетні з високими спинками та ручками крісла. Такого ж самого жовтого кольору, як і крісла, канапа. Над нею звисає з стіни чудернацької форми ліхтар. Коло східних дверей, з правого боку вмурована мозаїчна ікона Христа-Спасителя. Мозаїка складається з жовтого, червоного та синього кольорів. Над позиленим дахом зводиться невеликий мур білого кольору, де височить трохи більший дах червоного кольору. З балюстрад звисають білі та рожеві квіти. В дальні йде алея крізь навислу арку плющу та орхідей у тиньистий мальовничий сад. Рівні доріжки посилено жорстою, де крізь тиньисті вітні відкривається велична панорама на мармуровий басейн з темнозеленою водою. Карликові куці та трава біля маєтку обайливо підстрижені. На терасі видніється лазуревого кольору мармуровий стіл. За столом сидить донья Емілія і дон Мартин — батьки дона Педро.

Донь Емілія:

Вже тиждень, як химерним знаком долі
З вкраїнкою приїхав в гості син,
Звело його на манівці кохання,
Блаженства чи уздріне береги?
Велінням неба мусило це статись,
Бо скільки тут цікавих сеньйорин,
З них жодна не пручалася би серце
Вогнем на честь любови запалить.
Але сторопився синок наш спрагу
З красунями місцевими розпить,
Здається, що лукавий напоумив
Чужинки збавити дівочий вік.

Дон Мартин:

Було би бажано нам приласкати
Собі невістку з крашої сім'ї,
Багатство роду нашого помножить,
І не приймати зайд за свояків.
Але в синочка примху не спинити,
Все ж доля краша випала йому,
Ніж тому Телегонові, що батька,
Прибувши до Ітаки, в січі вбив.
Я натякав, що спадщини позбавлю,
Усі маєтки папі відпишу,
Таку, як видно, виправ йому долю
Спаситель наш Христос на цій землі.
Він рішенням своїм твердіш за камінь.
Я, стримуючи гнів, його не раз
Тримав руки гарячої зап'ясток,
Доказуючи правоту свою.
Тож треба було згубливим йти шляхом,
Спочить у полі, де у коноплях
Медунка, усміхаючись, сиділа,
Перелетівши горлицею путь...
Вже молодятм час з гульні вертатись,
Пристала вона серцем і мені,
Я не стоятиму на перешкоді,
Бо ганчування не нахожду в ній.
Не раз влаштовували учту в залах,
І на балі в маєток звідусюд
З'їжджалися красуні все вельможні,
І зустрічі у radoшах пливли.

Блиск ліхтарів у темносинім саді
Ліловий смерк освітлював кущів,
І бризки з водограю освіжали
Закохану красуню не одну.
Напевно донью Ізабелю ти
Пригадуєш. Широсердечним гостем
Була в господі. Що за ніжний стан,
Усмішка янголина! Пам'ятаю,
Прогулювалась павою в дворі,
У шовковій ясnoneбесній сукні,
Торочками оздоблена була
Зеленими спідниця, і гойдалось
На ній яскраве квіття й голуби.
Із Ізабелених рамен звисав там
У смугах шаль такий, як моря синь,
І доньця загадково усміхалась.
Відлунювала панні у одвіт
Емаль небес, високих і жоржинних.
Сережки аж дзвеніли золоті
В її ушах, і перл разки блискучі
Їй шию обвивали і злегка
Торкалися грудей – троянд розквітлих.
Ті перса ледь здіймались і були
Хохтинкою в мереживі прикриті...

Донна Емілія:

Про донью Ізабелю, бачу я,
Подобиці найменші пам'ятаєш,
Пригадую, коли горів твій зір,
Там, на краєчку пелени спинившись.

Дон Мартин:

Хіба ж ти чару втратила дурман,
Щоб мріяв про нічну сорочку донь?
Хотів собі наздогад знати я,
В кого би міг дон Педро закохатись?
Оце зустрілась доленька йому
Коло води, що зіллям-купиною
Втиралась після купелі, а це
Для неї у вікні вербена квітне.
Нехай у злагоді живуть удвох,
Бо кепсько то на людях виглядало б,

Коли б узяв із доньєю він шлюб,
Яка б під серцем гадину приспала.
Іще б у зарідку його дітей
Струїла б, гадрою на світі бувши,
Замріяна про того, що колись
На ліжку переміг її дівочим.
Тривкого треба синові подружжя,
Щоб без покути спочивав у сні,
Бо як злобою рідна жінка диха,
Там золото не може допомогти.

Донна Емілія:

Це правда. Не одне подружжя глека
Розбило між собою і живуть,
Як кіт з собакою в кублі одному,
Для ока, для призору цілий вік.
Оте лукавство й кривдження душею
Родить жадова до життєвих вітх,
О, як вони клянуть свій день весілля,
Ту клітку ошуканства золоту.
Ти знаєш, що із сходів підземелля
Твій батько кості викинув тихцем
Дружини вірної, в молитвах першої
Труна її спечалена стоїть.
Бо прикrostи знайшов у скрині доказ
Її погрішности – той жмут листів,
Які, мов шкіра на обличчі в старця,
Зжовтіли на горищі серед крокв.
З листів дізнався, що богосвітла дама
Кохалася із мурчаком одним.
Він, бувши лікарем, їй від мігрені
Приписував мікстуру й порошок.
Католичкою ревною до храму
Пускалася вона, коли свічки
В честь Богоматері світилися в небі,
Наповнюючи дзвоном благодать.
Молитись мусила вона, де в храмі
Самопокірний блиск тремтить лямпад,
Що лик святий Марії освящують,
Яка дитя тримає на руках.
Наївно вірив у жіночу вірність,
Аж поки не натрапив на листи.

Дон Мартин:

Дон Мартин:

Злих язиків базікання брехливе
Мені не до вподоби. Ти облиш
Покійниці оті гріховні вчинки,
Те плетиво давно сточила міль.
Небіжчиця не може заперечить
Злосливим цюрам. Мертві не встають
Із гробу, щоби кинуть рукавицю,
За вражену ту постояти честь.

Донна Емілія:

Облишмо балачки. Снується вечір,
А ось "Мерсердес" від затоки мчить
Асфальтною дорогою і мріє
Вервечка пальм ледь в сизій далині.
Я вже шофера і Марію бачу,
Мадонну, видко, з неї малював
Той Рафаель, а це ізнов на землю
Вернулася із Педром мати стрігь.

(Аето, минаючи алею струнких пальм, заїжджає в розчинені ворота. Дон Педро зупиняє машину, вилазить з неї і відчиняє дверцятка для своєї нареченої. Узляхся за руки, вони підходять до батьків).

Дон Педро:

Добридень вам, батьки. От ми вже дома,
Це іздили знайомих запросить,
На наше прибувають хай весілля,
Ми чимскоріше справимо його.
У храмі у святому Каталіні
Єпископ згодився нас обвінчать,
Вже уявляю дзвони мелодійні,
Людей про нашу радість сповістять.
Ми лан заквітчаний кохання стопчем
І патолоч розвієм золоту,
Вже жодна донья поглядом пекучим
Мене не буде пасти крадькома.

Дон Мартин:

132

Як хочеш, так чини. А ми подбаєм,
Щоб після вінчання усе гаразд
Було, і син скараскався поговору,
Що без посагу наречену взяв.

Донна Емілія (до Марії):

Тебе, Маріє, дочко, ми вітаєм,
Нема чого заволікати час,
Тобі господар ключики дарує,
Серденька наші ними відчини.

(Простягнув їй на ретязьку ключі. Марія, зніяковівши, бере ключі і дякує господарям у відповідь. Педрові батьки підводяться і йдуть у покої. Марія ще раз дивиться дивним поглядом на ключі й, усміхаючись до Педро, злегка визволяє свій стан від його руки і йде сама до мармурового басейну в саду).

Марія:

Велінням ночі засвітились зорі,
І десь одна в розпадині глухій
Яскраво світить, дивлячись скорботно,
Немов чиясь зажурена душа.
Чомусь Данько із лаганком наснився,
Його порожнім з пасіки котив,
Усмішку шири і слова до речі
Ніяк не викину із голови.
Чи може серце водночас любити
Поважно двох і зраджувати їх?
Данько був при прощанні невеселий,
Стояв, як в камені, коло воріт.
Чом потайки не вирвав драголюбу,
Коли в дитинстві бавились удвох?
Ми б, випивши заварене те зілля,
Були би нерозлучними повік.
Коли б із Педром в Ріо не зустрілась,
Напевно заміж вийшла б за нього,
Від долі дриза дати неспромога,
Тому й тремтить на гілці золотій
Сльоза дівочого палкого серця,

Освітлюючи закутки у нім.
Данько не має за душою й ринки,
Він бідним народився і помре,
Жадання в нього до багатства згасли,
Яке ж те має родиво нужда?
А Педро от — у нього тих мастків
Перелічить не сила з кондачка,
Тож спадкоємцем стане після батька,
В достатках буду молодіти я.
Ніхто не умикнув нагоди бути
Заможним, коли щастя в руки йде,
Неначе спрагла хвиля куширами,
Що соняшною лускою блищить.
А може я ілюзіями марю,

Навіщо бути в клітці золотій,
Де, мов канарка, зчухну у неволі
І передчасну сподобаю смерть?
Тож може я собі накличу горя,
І совість без зубів ще загризе.

Вже шавлію, що сіяла в неділю,
Сіверко-вітер снігом притрусив.
Мене у тім склепінні поховують,
Де всохлі моці у гробах лежать,
Знайдуть моїм останкам скромне місце
У найглух ішім вогкому кутку.
Туди не долетять із саду звуки
Пташини й сонця промінь не впаде
На цинкову труну, її зігріти
І про стомовен нагадати світ...

Дон Педро:

Маріє, нас очікують у залі,
Леліють абажури у вогнях,
Макають родинний стіл накрито,
Тендітне те мереживо на ній.
Як посаг щедрий ще моя бабуся
І з країни басків привезла,
Цю скатертину у найбільше свято
Виймаємо прикрасити стола.

Свічки запалюємо урочисто
У ставниках із чистого срібла,
І в люстрах видно, як палахкотіють
Тим полум'ям наснажним і живим.

Ходімо ж бо. Фіранки бриз розгорне,
Вриваючись з алей у залю ту,
Мов зрушилась земля в ударах грому,
Коли зачаттям сповнена вона.
Нехай про щастя мирти зашепочуть,
Що зацвіли яскраво у саду,
Тобі намисто виберу найкраще,
Хай в діамантах вабить і горить.
Ходімо, радосте, нам на заваді
Не стане вовкулака-полісун,
Що у людській подобі світом нудить,
І на дівчаток збавлює ціну...

ЗАВІСА

*(Хата Данькових батьків на березі
Амазонки. Данько коло повітки ру-
бає дрова).*

Данько:

Нестримно осінь у дошах спливе,
Хоч цілий рік озима зеленіє,
Одна рослинність в джунглях зацвіте,
Поникне інша в позолоті ранній.
І небо сірим вкриється рядном,
Дошу холодний струмінь дощульного
Замісить глину в спалахах грози,
Що тістом кисне у високій діжці.
І розлетяться білки блискавиць,
Неначе тріски від полін вільхових,
То ж їх в завзятті на подвір'ї цім
Розколюю сокирою щоденно.
Образа загніздилася і біль,
Що, замість тих марієних цілунків,
Мені судилося у цвіті літ
Неждано макогона облизати.

Здається, що прийшов до трьох доріг,
Де з придорожного стовпа той напис
Квачем замазали, щоб заблудивсь,
Не знаючи, яку з них вибирати.
Тепер ту українку хоч бери
Вилуплюй із коліна для подружжя,
Отак мої спотворені літа
Екраном миготять одноманітним.

Мов характернику хитнувся край,
Де батько мій в дніпров 'ї народився,
Затока очеретом зашумить,
Пов'ється хміль по тичці на городі.
Моржами баржі в сутінках пливуть,
І теплоплати хвилі розсікають,
Туди у снах летить моя душа,
Я б в край святий з охотою поїхав.
Там про Марію може б позабув,
Пізнавши дівчину, що розуміє
Вогні купальські і пісні гучні,
Що в згустку вечора навчила мати.
Вони зі мною у літах зрослись,
Сопілкою бреньять у серці юнім,
Мажинь моїх шукають стиглих днів,
Що в пралісах з Марією пропали.
Тож в Українській рідній стороні
Спокусницю я б іншу в стрічах вибрав,
І люди б не сміялись, що ходжу,
Мов журавель самотній по болоті.

*(з-за дороги появляється на коні
Маріїн батько Ілько з індіанцем
Хозе).*

Ілько:

Здоров був, хлопче, маю справу я,
За риштак дозволю прив'язати
Уздечку огиря мого ремінну,
Об поперечку щоб, бува, не вдаривсь.
Учора від доньки листа мені
Хозе привіз — цей індіанець добрий,
Крізь плач Марія всіх благає нас
Приїхати із лиха рятувати.
Я знав, що передумає вона
З тим бразилійцем пов'язати долю,
Упавши в пасію, трима її
Він у похмурім склепі підземелля.
Я чув папу, що, як зозуль той,
Гував з гушавин вереском подругу,
І це для серця був зловісний знак
В шуканні трав в'язницю відімкнути.
Все зопалу пошкодив єзуїт
Із догмами, прокислими в століттях,

Ніколи їй не стати на рушник,
Закіль обітницю не дасть урочо.
Замірення були, щоби вона
Там присягнула, діток незачитих
Всечесному Отцеві відписати,
Віддати на поталу єзуїтам.
Наругу цю стерпіти не могла,
Подерла непідписані папери,
За збите те бурло, тож силоміць
Її замкнули у могильнім склепі.
За непокору мусить там сидіть,
Аж поки папську булю не підпише,
Хвалю її той запал і відвагу,
Марію треба визволити з наруги.

Данько:

Не знаю в замороці, що робить,
Підкладено під меч відважне серце,
Гукну я батька, хай з стіни здійма
Ту куту з сталі шаблю запорізьку.

*(Гукає на батька, що виходить з тави
і, ставши на подвір'ї, прислухається
до розмови).*

Данько:

Ось бачте, тату, справи в нас гіркі,
Зурочену потрібно виручати,
В Марії, видко, норов предків тих,
Які в житті від помилок сивіли.
Квапливість жадібна бува — людське
Те серце з манівців на шлях виводить,
Бо вдруге великими руками жар
Ніхто хапати з печі вже не буде.
Ми ряндою насильнику заткнем
Пашеку і коли нема гедзунку,
Ми пустимось на хитрощі із тим,
Щоби Марії волю повернути.
Рушаємо в дорогу, як один,
Хай індіанець склепу схов покаже,
Де інквізитори модерні ті
Запричашати дівчину готові.

Хозе:

Я під горою, де родинний склеп
Де Верів, із дитинства проживаю,
Непотурбовані лежать собі в могилах
Останки конкістадорів відважних.
Я втомлений раз вечером сидів
Біля своєї вбогої халупи,
Примерлий зойк почувся з-за кущів,
Що душу холодом пройняв смертельним,
Округлий місяць виглянув з-за хмар,
Коли я, хакаючи, повз травною,
На мить отрухнув в підземеллі плач,
Що на дівочий був надиво схожий.
Отам знітившись, в тіняві хрестів,
Рішив я в склепі вибити віконце,
І нарікання ще почути раз
Того живого й милого створіння.
Був перстень кинутий мені до ніг
З цидулею, або листом. Адресу
Я прочитав і вирушив у путь,
Батькам дочки благання передати.
Зовусь Хозе і жінку залишив
Удома з віслюками. Хай спочинуть
Вони без праці в яслах запашних,
Скучаючи за хурою моєю.
Ми дружною родиною живем,
Коли віслюк застогне, я хворію,
Болих душа моя, відчує він,
Дарма, що товстелезну має шкіру.
Тож поспішаймо, друзі, врятувати
З неслави гойну дівчину Марію,
Любов є вільною, як в небі птах,
Ій не до пари страху заботони.
Потрібна добра воля на землі,
І зрозуміння без насильств зачохлих,
Інакше буде ненависть і мста
Сміятися з весілля недаремно.
Сідайте коней! Час людей не жде,
Припливом він здається океану,
Коли по хвилях стеле рушники
У квітах срібних білоокий місяць.
І сяйвом кропить плити і хрести
Благослов'яючи живих і мертвих,
Поклавши смуток, ніби квіти ті,
На щойно викопані вдень могили.

Дія Четверта

*(В даліні, край вимощеної брукняком
площі підносяться з двома золотими ко-
пулами катедр селянкої Каталіни. На-
вершечку купул видніються почорнілі
від вітру й дощів хрести. З подовгас-
того й широкого віконного склепіння,
бовеаніють зеленкуватою міддю при-
кріплені до товстих поперечних бан-
тин дзвони. Відбиваючи соняшну бла-
кить, стіни храму здаються ще біліши-
ми, а бланмане накриття похилої части-
ни даху перетворюється з брунатно-
рожевого на шоколадний колір. Осінь
на своїй палітрі розмазала всі фарби в
довколишній природі. З усіх сторін, крім
фасадної, катедрю обступають високі
пальми та карликові розкішні садові
деревця. На залитій осіннім сонцем пло-
щі, споросненій дрібними зернинками
золотого піску, заваля людських пос-
тапей увесь час побільшується.*

Перший чоловік (з намову, видно,
історик):

До вінчання покликав мелодійно
Старий із храму Каталіни дзвін.
Кружляє чутка, що чужинку-панну
Бере собі за жінку Верів син.
У доблестях, як видно, не згубився
Цей рід, покритку взявши у сім'ю,
Іще Немвродом другим Педро стане,
Почне до неба вежу будувати.
А з тих дітей, яких вони по шлюбі
Зачнуть, народяться й зростуть сини,
До тих подібні, що у темнім храмі
Сенахорета знищили царя.

Другий чоловік:

(Видко, історик також)

Любов взаємністю розвіє чари,

За жерливости погамує хіть,
Неси́ла тва́ні благородність серця
Обплутати, в багнюці утопить.
А те, що ассірійського царя убили
Сини його, не значить, що ізнов
Повториться трагедія в подружжі,
Яке прибите може на цвіту.
Знаменне, що ім'я у молодії
Не схоже на царицине ім'я,
Яка ту голову мечем двосічним
Володареві всесвіту зняла!

Перший історик:

Це про Таміру ти почав розмову,
Що Кірові прискори́ла кінець,
Не думаю, щоб гречна українка
Могла по шлюбі щось такого втять.

Другий:

Українка ця ім'я пресвітле носить
Тієї, що за грішний бідний люд
У небесах заступиться й сльозою
Те милосердя випросить для всіх.
Здається, молоде подружжя їде,
Бо задзвонили дзвони на горбі,
Капшук чернечий, що обвис порожній,
Прибавиться чимало на вазі.

(Звертається до товариша)

Так, гави не ловім. Пропхатись треба
Вперед, поглянути на молоду.
Вже підкотила лімузина... В авті
Шляхтич сидить, немов на скелі барс.
Минула ніч взнаки йому далася,
Ще сон йому не склеплював повік.
Це може через те людське сумління
А чи вагання на нерівний шлюб.

Перший:

Я чув, що наречена неохоче
За нього заміж йде, і я боюсь,

Що берега пустилось їхнє щастя,
І невідомо, чи прибі'ється знов.

Другий:

Я зауважив, нагою чомусь
Тут пахне. Чутка серед люду ходить,
Що в неї інший наречений є,
І за облесника йде примусово.
Навіщо нам зогиджені думки,
Чатуючи відрання на весілля.
В зневірі може віра ще прийти,
Гурманку цілу, зголоднівши, з'їсти.

Перший:

Засадою блюзнірства є у нас
Упевненість осяча, що підводить
Уверу до давно замкнених брам,
Карнавку в руку подає харпацьку.
І по дорозі хибний як ідеш,
Збагнути важко правоту до скону,
І невідомо, чи в маєтку тім
Подружжя їхнє келих вип'є щастя?

(В цей час наближається авто з молодою. Молода виходить з нього, в біло-сніжній фаті, що спадає на її гарне, вродливе обличчя, але бліде від безсоння. В руці вона тримає пучок квітів. Оглядаючись, шукає когось серед натовпу. Зненацька впізнає свого батька, Данька, в кирзових чобіт - каз та його батька. Кидається до них і падає батькові на груди).

Марія:

О, батьку любий, я така щаслива,
Що поспішив з Даньком у добрий час,
Я з дива доброго змінила думку,
Не хочу з Педром на рушник іти.
Рішила я за нього не виходить,
Однаково схизмачку ксьондз до вітвара
За звичаєм римлянів не допустить,

Тому й глумитися не хочу я.
Тих індульгенцій для душі не треба,
Бо в ній немає ані краплі зла.
Приниження я б натерпілась досі,
Занапастивши свій дівочий вік.
І прирекла б себе на вічну згубу,
Козацьке те знеславивши ім'я,
І горда тим, що те сновиддя ночі
Своєю мужністю перемогла.
Погрози й стусани я вже забула,
І вирішила із Даньком лише
Родинне щастя порівну ділити,
Калиною коло дебриці бут'...

(Підходить і цілує Данька. В цей час чути томін і шум від кафедри св. Каталіни. Напоєн розступається і пропускає дона Педро з цілим весільним почтом. Дон Педро наближається до того місця, де стоїть Марія, обнявшись з Даньком. Дон Педро дивиться на неї довго).

Дон Педро:

Що бачу я? Це ж зрада очевидна,
Як смієш гнівне полум'я вергати?
О, як цим вчинком серденько шмагнула!
Воно, від болю, зранене ячить.
Де ж та студінь кринична, щоб у неї
Його занурити. Нехай умить
Схолоне і кричати перестане,
Немов дитина, що вкусив пацюк.
Ти ж присягалася у підземеллі
Для церкви всі папери підписати.
В самоочищенні хотіла виграти
Лише для зради і лукавства час.
Якби знаття, то до самого скону
Пишалася б серед густих гробів
Цнотюю ти своєю, і благання
Були б порожнім голосом пустель.
Чому я гнів на милість замінив,
І не лишив тебе у склепі тліннім,
Тоді б неслави не зазнав мій рід,
Ніхто б слова не карбував погані.

Так пропади у забаванках хтивих,
Токма, що я ні з ким тебе одну
Ділити не хочу, хоч і сам загину,
Але у пеклі будемо удвох.

(Висоплює з кишені револьвера й стріляє в Марію. Вона, поцілена кулею, падає на брук. Данько підбігає до Педро й вириває з його рук зброю.)

Данько:

Що наробив ти? В янгола поцілив!
О, льотре! Як звестись могла рука
На це блаженне й безневинне серце,
Тобі довіку прощення нема.

Дон Педро:

Я вбив її, любов свою й надію,
І бачу, що життя моє лягло
Доріжкою у ту бездонну прірву,
З якої вже немає вороття.

(До нього наближаються поліцаї, накладають йому на руки сталеві наручники й забирають з собою.)

Хозе:

(Схиливши голову):

Не знав, що сумно так скінчиться повість
Гірка, мов чорна кава і як ніч,
Страшна у спалахах. За нас у небі
Марія ще помолиться — дитя.

Хор янголів:

Марії слава і хвала незлічна,
Що чашу долі випила до дна.
В гіркім напої вирок свій відчула.
Отруту їй ту помста піднесла.
Троянду хто, що зірвана зарано,

Оплаче і зволожить пелюстки
 Слізьми в роздумі, перед тим, як тління
 Покриє порохом її кістки.
 Вона ж утілилась в земну троянду,
 Для щастя й правди вчасно зацвіла,
 Посмів хто присуд винести злощасний,
 Нестерпним градом посікти її?
 Хвала життю і сонцю, що ласкає
 І самозелень, і в полях жита,
 В знемозі трави і поля пригорне,
 Щоб обігріти не одну з могил.
 Його радієм світлу ми із людом,
 Чеснота їхніх душ близька для нас,
 Хвалу співаєм у світах Марії,
 Яка у серці ніч перемогла.

ЗАВІСА

10 березня – 2 серпня 1969 р.

1. *Гуґлевичівна Галішка (Елісавета)*
 – дружина багатого урядовця Степана
 Лозки, що був польським маршалком

на Поліссі в Мозирі. Одна з найбіль-
 ших жінок – героїнь українського ро-
 ду, що вславила себе на віки вічні
 своєю щедрою жертовністю на благо
 українського люду. На її щедрі гро-
 шеві пожертви було в 1615 році засно-
 вано в Києві православне Братство,
 до якого входили всі прошарки укра-
 їнського народу. За її підтримкою
 був збудований Боголюбенський скит
 та заснована Братська школа.

2. *Немерод* – вождь мешканців Вави-
 лону. Керував у місті Сенаарі будів-
 ництвом вавилонської вежі.

3. *Сенназорет* – цар Ассирії, що
 його вбив його син.

4. *Тамрірі* – скитська цариця, що
 власноручно відрубала голову пер-
 ському цареві.

ВІНІТАРОВА ПОМСТА

(Драматична поема на
три дії)

Бож — провідник антів,
Любомир — його старший син,
Ірина — його наречена,
Славусь — другий син Божа,
Радомисль — третій син Божа,
Дуліба — дружина Божа,
Лебіда — головна жрекиня храму Тригли,
Барвіна — дівчина-жрекиня,
Припеня — воєвода антів,
Вінітар — остготський король,
Ельгрід — його дочка,
Ватара — головний жрець бога війни Тора,
Катулада — готський воєвода.
Пішаник — перекинчик з табору Божа,
відкинутий вахналь Ірини,
Народ русичів-антів, волинняни, кривичі,
старшини, воїни тощо,
Дударик — співець антів.

(Дія відбувається в 4-му столітті на українських придніпрових землях).

Дія перша

Ява I.

(Площа коло храму божині Тригли. Рожевіє світанок. Крізь розчинену головну браму святині видно палазкопіння воїню на жертівнику. Близько непотасні лампади, освітлюючи сірувату сутінь колонад. Весняна пора Купайла. Ворота, а також одвірки дубових дверей, з цілим храмом, оздобленні клечанням. Доріжка до вістару також посипана запашним зелом. З храму виходить Лебіда).

Лебіда:

Вже паморока зникла й ожили

В дроздинім щебетанні мерклі пущі,
Приємно слухати діброви шум,
Коли Господнім зазоріє світом.
Утрєня перстом злotosяйних рук
Вквітчає яснозеленню святину,
Проміння кине і росу з дубів
Священних струсить на шовковій вруна.
Сновійністю повіє від борів,
Що в моховитих багвах турівських угрузли,
І звідтіля снується дим багать,
І перелесник розсипає іскри.
Чи не пора погаснути вогням?
Купайло полиском добра утішивсь,
Зелистим хмелем юнь обдарував,
Залюбленим стелив із квіття ложе.
Вже час іти підкласти ялівцю
У животворне вогнище незгасле,
І серце помолитися велить
До Тригли — доброзичної матусі.

(З храму в цей час виходить жрекиня Барвіна в білій туніці, золотокоса, в жовтих сап'яницях. Рукава її льняної туніки широкі, стляті навскоси. З них спадають змійкою овальної форми рукава тієї ж самої ясної барви, але вузкі, обшиті позументом і галуном. Її тонкий стан оздоблений смарагдовим поясом).

Барвіна:

Сестрице любя! Маю розповісти
Новину найшасливішу. Ту вість
Принесла наречена сина князя,
Яриною серед народу звуть.
Перед жертівником собі снаги
Просила в Тригли ще до розсвітання,
Щоб шастям аж хмелів по вінця шлюб,
Вино люючи на вогнище офірне.
Хвалилася: наказ володар дав,
Щоб гідно готуватись до весілля,
В куржлянні участь кращі із родів
Антіських візьмуть на вселюдній учті.
А сам володар щойно повернувся

Із січі, згубної для Вінитара,
Вже свахи в співах кичку у косу
Позаплітали молодій в хоромах .
Із січі також мій братунь прийшов,
Оповідав про втечу остоготів,
Гієна глтонула їх ураз,
Широкий тал зробивши під ногами.
Ті антські коло берега вогні
Для тризн священних в присмерк запалили,
Так Бож останню честь свою віддав,
Дружинникам, що у бою упали.
І ладаном тих вояків тіла
Обкурювали в голосінні жриці,
І барвінковий розсипали цвіт
З канупером і рутою над ними.
З походу за Сулою ратних ждуть,
Також за Ужем, Убортю, Десною
Жінкам волосся у жалобі рвать,
Пересипати попелом скорботу.
Бо кожен вдома матір залишив,
Чи дівчину або сестрицю тужну,
На захист рідної Вітчизни став,
Щоб ворог із родини не глумився.
Наказ дав Бож ще звичай чужі
Забути і ніколи не вживати,
В яких із смертю близького свого
Його кохана мусила загинуть.

Лебіда:

Це добре, що негідне скасував,
Лиш готи на таку офіру здатні —
Із тіл живих топити в зойках лій,
Із нього свічі Одіну світити.
Дівчатьми наш володар дорожить,
І хоче їх у цьому світі бачить,
Бо в смерку їм нема чого робить,
Коли замре останній визвук сонця.
Дівчата краще заміж хай ідуть,
Дітей народять славних для Вітчизни,
Підріши, діти землю захистять,
Від недругів-тварюк оскаженілих .
Я серденьком вітаю цей наказ,
Пора Утреню дзвоном привітати,
Хай з храму гимном ранку прозвенить

І до молитви антів погукає.

(Іде до одвірку храму, заслужана в мелодійні удари дзвона.Тим часом здалека чути людський гомін. На площу в'їжджає володар Бож у супроводі своїх воєвод. Він сходить на землю з ружака й прив'язує його поводями до гілки ста-резного дуба. Злазить з огирів і його почит. В цю мить із храму виходять дві дівчини-жрекині на чолі з Лебідю).

Бож

(уклібно):

Прийміть, жрекині, із пригісним нас,
Для Тригли-матері ми узливання
Сотворимо, їй жертву принесем,
З пахучим зіллячком плоди добротні.
Ось тут і рута-м'ята й нагідки,
І ялівцю надибали у лісі,
Серед запалених свічок нехай
Бездимним сяйвом здійметься офіра.
Повергли Вінитарові в бою
Знамена, що смородом аж пройнялись
Від злочинів нечувано страшних,
То ж антська кров на них іще не змилась.
Він десь утік, немов прелютій вовк,
По ріпиці якому відкусили
Хвоста, і довго буде місце те
Він, виючи від болю, лікувати.
Ми нелюда в бою перемогли,
Вже на заваді стати не посміє,
Несила ворогові більш жінок
У борони дулібських запрягати.
У шори остоготів ми взяли,
Мечі із піхов вихопивши вчасно,
І не одному з них метка стріла
Вп'ялася в серце за людей безвинних .
Мій спис, здавалось, був в бою приріс
До п'ясти широчезної. Я вцілів
Несхибно ворога і пробивав
Ті груди у обладах міднокутих.

До ночі брязкіт не стихав мечів,
Змішались кінні й піші у двобої,
І звалище тих остоготських тіл
Росло, як ті скирти у надвечір'ї.
Вже увійшло у нашу кров і плоть
Те відчуття обов'язку – прогнати
Із краю рідного германця геть,
Бо увірвався терпець образи зносити.
Тоді Морена сизу пелену
Спустила на луги, і кров'ю сонце
Забризкала, і край її висів
Над лісом, де проміння умирало.
Останки остоготів утекли,
Лишаючи пораниених шулікам
І крукам, що злетілись звідусюд
Печінку в мертвих дзьобом виривати.
При втечі Вінітар свою дочку
Покинув, що дісталась Радомислу,
...
Ій сльози заслонили цілий світ,

Осиною здригалася зо страху.
Але ми не биваємо жінок,
Незайманих в безчестя не уводим,
Ельгрід похожа на мімозу ту,
Яка тремтить від колихання вітру.
Я дав наказ принцесу в теремок
Відвести й залишити у спокої,
У кріслі, вишиваючи, нехай
На хвилі Бористену поглядає.
Ельгрід ще сполом з нами поживе
Із місяць, істину збагне велику,
Що зла не умишляє антський люд
Ні в швару, ані в дощ проти нікого.
Розвіються ті сумніви й про зло
Забуде в серці, і коли захоче,
Я їй отари подарую грид,
Щодругий околот вділю у спадок.
А нині учту будемо справлять,
По таволзі пройшовши й по тернині,
Той розруб, що лишив мій гнівний меч,
Не скоро ворог лютий залікує.
Для Тригли ще один воздвигну храм
І сволока високого поставлю,
Лишивши посередині його
Роздолля для зеленого сузір'я.
Хай в хорсовій блакиті голуби

Переливаються і залітають
Попід склепіння, де пов'ють свої
На бантинах птахи співучі гнізда.
Обтеше тесля справно в нім віктар,
Мов брила сяйна виглядати буде,
Коли на світ народжене лише
Погоже сонечко відпочиває.
В різьблені світачі я тих свічок
Наставлю, що освітлять жовтим блиском
Колони храму і священність стін,
Що шумом, ялівцем зеленим пахнуть.
Нехай крізь двері ковані влетить
Студенний вихор, від одвірка кине
Духм'яне листя, зірване із лип,
До віктаря встеляючи доріжку.
Помолимося Триглі і дари
Їй піднесімо із плодів і квітів,
Бо милосердною у серці є
Блаженна мати і не хоче крови.
Шкода, що поли врізавши, утік
Король германський – забіяка лютий,
За поміччю до гунів почвалав,
Нам замишляючи покару скору.
Ще поки знахабнілий Вінітар
Зміцніє, будем келихи кружляти,
Ту перемогу справимо гуртом,
Синів своїх я хочу поженити.
Невістки подарують хай мені
Онуків, виростуть на честь народу,
Змужнівши в різних іграх і боях,
Ім перед кривдою в боргу не бути.

(Несе офіру із своїми синами та хмелями в храм. Дзвони не перестають лунаати)

ЗАВІСА

Дія перша

Ява II.

*(Ельгрід – дочка Вінішара в теремі
Божа. Вона стоїть біля різьбленого
крісла, дивиться на високий дерев'я-
ний вал, за яким видніється витну-
та підковою сріблиста ріка. Широ-
кий заплав чарує своїм краєвидом,
підходячи до стрімкого берега, де роз-
кинулось городище. Далі осторонь
видніються високі чатари, а також
видно в лети кібця, що женеться за
ластівкою).*

Принцеса Ельгрід:

От Лада вже змінила колір шат
І павозок рум'янечкою вбрала,
Весло встромивши у пісок, човна
Від берега на хвилі відштовхнула.
Прийшла таки, прийшла у край весна,
Ропак у гніздах криком птиць тривожить,
В них дітки споглядають дивний світ,
У пір'я семибарвне увібравшись.
Чи вистачить терпіння у батьків
Навчить малят з бідою не стрічатись,
Коли поживи вилетять з гнізда
Шукати за раптянкою у полі.
Бо звідусюди небезпеки нурт
Їх може поглинути і ніколи
Ім рідного не бачити гнізда,

Потрапивши у пазурі шуліки.
Серед шувару-зілля і мені
Отак в родині Божа. Він привітний
І зла не пам'ятає, що йому
Король, мій батько, з військом заподівав.
Більмом в очах стоять: руїни жак,
Худоби ревіт, плач дітей над трупом
Убитих матерів і лави тих,
Нужденних, що потрапили в неволю.
Своїм богам офіру анти склали
У храмах і упень розбили нас,

Та серденько моє не має гніву,
За батька я соромлюся свого.
Ось тут мечі й шоломи міднокуті,
Розвішані на килимах, а там
Коло стіни списи смертельно влучні,
Що гартували в горнах ковалі.
Висять щити у тих магічних знаках,
Що в храмах дерев'яних на Укри
Я бачила і не збагну думками,
Що зброя ця мій рід перемогла.
Виходить, вище щось у анти є,
Хоч нездоланні зброєю у битвах,
Рахують світло вірою своєю,
І ластівку, як святість, бережуть.
Здається, їхні діви килим квітний
Ночами вишивали і його
В дар сонцю піднесли і в знак подяки
Тож городища їхні береже.
В них ненавистю очі не палають,
Тому за інші нації вони
На голову своїм сумлінням вище,
За це я шану антам віддаю.
Все ж соромно у помислах признатись,
Що заздрість гадиною серце ссе,
Немов би хоче спотиньга вкусити.
Опісля дзвонить у найбільший дзвін.
Ось Хорець зійде, порум'янить води,
Ласкаючи у полі ратаю,
Дівчат, жінок, які оту білизну
До річки прати винесуть свою.
Вплете проміння сонечко у хвилі,
Малечу обцілує й по воді
Ген попливе, де солов'ї у лозах
Ще розвивають голосно сади.
Тут люду Бог добра улив й любови,
Не люблять анти чванитися злом,
А їхні погляди такі привітні,
Що я ніде не бачу ворогів.
Здається, що збагнула суть життя,
Для серденька емблему взявши світла
Із благом і любов'ю і сама
Від цього голову свою згубила.
Я в Радомисла закохалась. Він
Життя мені подарував у битві,

Коли в струну я лука, що є сил,
Стрілу напнявши, в нього запустила.
Кольчуга закривавилась цілком,
Вп'ялась стріла йому у тім'я міцно,
Тут антські вбігли воїни й мене
Келепами хотіли зарубати.
Лиш Радомисл спинив їх і скарив
Лише словами і в живих zostавив,
Я від раптовости тоді йому
Обмила рану і перев'язала.
Він кволо усміхнувся і пішов
З намету геть. Була я, ніби громом
Уражена. Із тих знаменних пір
Не можу у думках його позбутись.
Не знаю, чим мене причарував
І мріями заволодів моїми.
Можливо, вчинком благородним тим,
Рятуючи мене з обіймів смерти.
І завжди, коли спатоньки кладусь,
Перед моїми він стоїть очима,
Здається, поділяє всі думки
Щодо кохання двох сердець гарячих.
Моя душа така, як небеса,
Що хмарами вгортаються. Чи буде
Всміхатися, щоби жалоби стяг,
Мов з мурів, не звисав безсило з нього.
В гридницю світлу вчора погукав
До себе Бож, сказав, що я додому
Вертатись можу, і дає мені
Надійну на дорогу охорону.
Дитиною улюбленою я
Для нього стала, і промовив: завше
Мене, як рідну доньку, прийме він,
Якщо лише захочу повернутись.
Йому не в голові, що можу я
Померти у розлуці з Радомислом,
А може сліз моїх рясний потік,
Ще вмилосердить короля і батька?
І він благословіння дасть на шлюб,
Щоб готи з антами жили у мирі,
Сюди я мрію ще вернутись знов,
З коханим долю племінку стопити.
Так завтра кину забороло це,
Вівса у жолоби на княжій стайні

Насипано для огирів моїх,
Із стуг, що сплетені з лози берегової.
Готова над засіками висить
Ремінна збруя і в дебелим возі
Вже заколесники нові в осі
Поставлено і змашено в дорогу.

*(Входить непомітно Радомисл. На
ньому зелений жупан і чобітки зе-
леного тоза. Ланка сорочка, обне-
резана блискучим поясом. При вхо-
ді він знімає свою бобріву шапку).*

Радомисл:

Пробач, що трохи припізнився я,
На вічі жеребки тягли з кожуха,
Кому лишатись в місті, а кому
І стріли й ратища в похід готувить.
Твій батько не вгамується ніяк,
Доносять стежі: потайки готує
Похід на Русь і гунів на ту брань
Криваву, не вгамовуючись, кличе..
Ти у житті моїм, як зірка та
Засяяла і жаль, що треба розлучатись,
Але у п'яній виходу нема,
Поїдеш гнів володаря власкавить.
Силкуйся словом правди доказать
Всю безнадію нового походу,
Бо як роздмухає король пожар,
То в полум'ї загинуть мусить.
І готи втопляться в отих сльозах
Безвинних матерів, дівчат і діток.—
Його до миру серце прихили,
Щоб я з тобою повинчавсь у щасті.
Вагавсь я довго, о, моя Ельгрід,
Тебе пускати в дорогу самотою,
Мов сонечка повернення, отак
Я виглядатиму щодня твого човна.
Так знай, що смерк увійде в душу у мою,
Коли не вернешся у скорім часі,
Людські на серці збліднуть голоси,
Бо твій не буде арфою бриніти.
В палаці в батька дай же зрозуміть,
Що зброю ми не хочем оголити,

І присягнути можем на щитах,
 Коли можливість є тривкого миру.
 Нікому лика із мужів не дерти,
 Хай краще курка бідгребе дорогу
 Для анта, що загине у бою,
 Ніж те ярмо невільничє носити.
 Коли ж достойно місію свою
 Ти сповниш, то благай у Вінітара,
 Щоби на наш погодився він шлюб,
 Тобі дозволив в антів край вернутись.
 А покищо прощай, принцесо. Ти
 В моєму серці світло засвітила,
 Що може згаснути лише тоді,
 Коли моє вогнем займеться тіло.

*(Підходить до неї й цілує її в уста,
 прощаючись, зникає за дубовими
 дверима).*

ЗАВІСА

Дія друга

Ява І.

*(Вінітар — король остготів у своїм
 палаці на березі Дунаю, оточений в
 колі свого почту. Зала палацу пиш-
 но обставлена різьбленими крісла-
 ми та столами. На стінах шовкові
 гоблени, на них вишиті картини з іс-
 торії та повір'їв готських племен.
 На гладко відгембльованих столах
 стоять срібні та позолочені келихи.
 Із своєю високої стелі висаються
 чудової роботи жирандолі. На підло-
 зі розіслані шкури убитих ведмедів, а
 також перські килими. Коло бічної
 стіни височить різьблений з золота
 королівський трон).*

Вінітар:

Державу нам у спадок залишили
 Велику предки, і її ніхто

Не міг скорити в днинах вікопомних,
 Примусивши кільце раба носити.
 І для сусідів пострахом лунало
 Те наше славне і грізне ім'я,
 Вальгаллі мешканці оберігали
 Нас в грізних січах по чужих краях.
 Коли ж загине хтось посеред бою,
 Валькірії в жалобі тіло те
 В той край несли на крилах, де надвечір
 Святий Петро жене табун овець.
 Передали нам меч двосічний предки,
 Що Скитію й Германію підбив,
 Він символом став зверхности народу,
 Її порушити не сміє раб.
 Був Ерманіх нам королем від неба,
 Та за навали гунів став старим,
 Орда могутність нашу захитала,
 Скарбниця спорожніла в короля.
 На гунів важко в днинах покладатись,
 Їх золото не тішить, ні жінки,
 Надіємось приспати їхню пильність,
 Мечем нещирі узи розсікти.
 Із кожним днем зростаємо на силі,
 Спочатку Божа знищим, а тоді
 Клином уріжемося в гунські лави
 І кривди порухуємо свої.
 А ту дрегву, що в прип'ятських болотах,
 І на Двині розсілась й на Дніпрі,
 Коней допавши, румаків дорідних,
 Половимо утішно, як рябців.
 Щоби зозулі більше не почули
 У каменярях, стоячи в воді
 Тих підземель глибоких, де ніколи
 Проміння сонця не зласкавить їх.
 Відчують хай всевладну готську руку,
 Хай викинуть із помислів своїх
 Про волю мрію, про свою державу,
 Подобу зовсім втративши людську.
 Дивуюся, як сміла захищати
 Ельгрід — принцеса, Божа і народ
 Антійський. З цього видно, що трутизни
 Дали їй там у квартирі із вином.

Тому то і облудна її мова,
 В дорозі може кінь її знанівнів,

Що мчався з нею й, скинувши із хури,
Копитом памороки їй забив.

Не хочу я із антом родичатись,
Немов Агамемнон колись свою
Фігенію богам приніс у жертву,
Ельгрід в офіру Тору піднесу.

(Входить один з воєвод Катулада).

Катулада:

Це втікача затримали від антів,
Він кратер заслуговує вина,
Косяк послали кобилиць зайняти,
А він до нас чимдужче почвадав.
Приніс він добрі вісті. Тож дозвольте
Його сюди до залі увести,
Страма до горла хлопцю підступає,
Первітку Божа син у нього вкрав.

Вінітар:

Призначить авдієнцію негайно,
Я особисто з ним поговорю,
На справедливий шлях наставить зможе
Увесь мій двір, а з ним своє чуття.
А ще, мій добрий королю, новина,
Лише гірка, не гнівайсь, як скажу,—
Ельгрід без соромоти хвалить антів
Та ще й блюзнірством оскверняє храм.
Ватара так — найвищий жрець гуторив,
Він безнастанку, повалившись ниць,
До неба молиться за неї палко.
До готів чи навернеться Ельгрід?!

Король Вінітар:

Я рішення тверде проти знеслави
Прийняв: у жертву доноу принесу,
Страшна ця жертва, від усіх найбільша,
Та перемога викупить її.

*(Лунають сурми і геральд оголошує
про прибуття перекинчика Піщаника).*

Піщаник:

Тебе вітаю, вожаю могутній,
Аж до землі поклін свій віддаю,
Втікаючи тим вовком сіроманцем,
Нарешті, до приятелів попав.
Пече мене образа невимовна,
Я ненавистю лютою горю,
Син Божа, старший, насміявся з мене —
Мою кохану наречену вкрав.
Я вірогідно знаю, що весілля
Ще перед тим, як прийде Корочун,
Вони згуляють у палаці Божа,
Відразу після золотистих жнив.
Наказано настроювати гусла,
На учту кращих кликати з родів,
І страхопудів скрізь понаставляти,
Щоб із городів галок відганять.
Весілля стерпіти ніяк не можу я,
Волає серце помсти, тож прошу:
Трубить в похід, усім рушайте станом,
Вам перемоги заблищить зоря!
Тоді сторожа медами упившись,
З боярами в палаці буде спать,
Ви на світанку вдарте цілим військом,
Лише мені Ярину пощадіть.

Король:

Це добра вістка. Я негайно раду
Зберу старшин, хай вирішать вони,
Як вовче скотище узяти гвалтом,
В кублі весільнім Божа захопить.

Піщаник:

Тож поспішайте, бо на вічі люди
Домовились: по українх всіх
Із хартіями Радомисл поїде,
На рать криваву гриднів піднімать.
Просили чимскоріше на підмогу
Венетів привести і в 'ятичів,
І скитів царських запросить до спілки,
Щоб пиху королівську покарать.

Король:

Так, добрі вісті, думаю, що перші
Ударять готи у весілля час,
Лежатимуть тоді від хмелю п'яні
По залях антські воїни-мужі.

*(Входить Ельгрід – дочка короля, що
слухала цю розмову за ширмою).*

Принцеса Ельгрід *(звертаючись до
батька):*

Не вір тому, хто від кохання втратив
Чуття людини й помстою горить,
Бо знай, що антами на диких стежах,
Тенета і замасковано й сильця.
І військо загубивши, сам загинеш,
Вже досить крові, нею вся земля
Почервоніла, краще йди із миром
На Русь і з дружбу з Богом заведи.
Бож анти в землю у твою не лізуть,
Боронять чесно селища свої,
А молодим ралець пошли коштовний,
Щоб славили вони твоє ім'я.

Король:

Ти, доноу, геть іди і не втручайся
У наші справи. Знаю від людей,
Що ти закохана у Радомисла
Він зброю з спіжу проти нас кує.
Дулібів і дрегву карати буду,
Віддам вогневі стайні і двори,
Щоб не замірювались панувати,
І королеві смерди не рівня.
Як видно, що тебе не хвиля в річці,
Де ти купалась, винесла наверх,
А будь-хтось інший в тих палатах Божа,
І я не хочу антів у роду...
Перед походом у краї північні
Веління я виконую небес,
Тебе, принцесо, принесемо в жертву,
Очищення ти приймеш від вогню.

Ельгрід:

Ти збожеволів: небеса не хочуть
Ні крові, ні людських насильних жертв,
Я жити хочу і молю: о, батьку,
Своїй дитині залиши життя.

Король:

Твої благання пізні, бо я клятьбу
Дав Торові, чекає він тебе,
Уранці від сует земних, безмірних
Тебе очистить племінний вогонь.

(Дає знак легіонерам забрати її).

Так заберіть її і в підземеллі
Тримайте, аж допоки не заблисне
Зоря світанку, що як вуглик таїє,
Погаснути не встигши в хланну ніч.

(Звертається до воєводи Камулади):

Відразу, як Ельгрід – принцесу в жертву
Принесемо, сурми мерщій в похід,
Ми цілим військом рушимо на Божа
І смагнути розп'ятому йому.
Крім нього, я на пострах всім народам,
Синів його на тих хрестах розпну,
Як роблять це з рабами в гордім Римі
Ромеї з достопам'ятних часів.
А з цілої антійської країни
Залишу гори трупів, і пожре
Добутки їхні ті вогонь, якого
Підпустимо, як звірину, до стріх.
Над вбитими серед дворич розбитих
Нехай богиня схилиться Мара.
Перепаде роботи їй чимало,
Допалювать засмажені тіла.

ЗАВІСА

Дія друга

Ява II.

(Підземелля, де перебуває Вінитарова дочка, принцеса Ельгрід перед тим, як бути принесеною в жертву богові війни Тором. Чути, як за залізом оббитими дверима перетукується сторожа).

Ельгрід:

Яка я безталанна у своїй
Дівочій долі: й першої сорочки
Ще не зносила, хоч у інший світ
Я вирушати змушена невдогад.
Не зглянувся на сльози на мої
Король, і дзвони храмової вежі
Звістять при спаласі останнім дня
Про смерть мою на вівтарі пригаслім.
Поживиться останками вогонь,
Очистивши від сліз скорботну душу,
Яка в блаженні злине небеса,
Звільнившись від блуду від земного.
Я присуду фортуни не боюсь,
Облудних хащів не страшуся Орки,
У тогосвітті може краще є,
Бо там жерців всі витівки безсилі.
Я знаю, що Ватара — той вішун,
Це все затіяв. Батькові моєму
Нечуване убивство нашептав,
Бо знехтувала я його любов'ю.
Офірою єдиної дочки
Король у неба не здобуде ласки,
Йому не вдасться із небесних сфер
На злочини дістать благословіння.
Лиш анти — це не стадо диких кіз,
Що в прірву побіжать від переляку,
Вони для ворога зготують гідну відсіч,
Коли меча свого король підніме.
Хай буде смерть моя кінцем війни,
І ті посіяні отруйні зерна
Зненавиди вже не зіходять більш
На вкритій кров'ю раліці зеленій.

Смирненно я у бога попрошу,
Страшні терпінням перенести муки,
Коли до серця гостролезий меч
На вівтарі жертвним доторкнеться.
Хай жоден зойк прощальний із душі
Не вирветься і докору не кине,
Що рано смерк забрав ество моє,
І я не встигла долюбити мрію.
Коли із Радомислом у світах
Зустрінуся, то розкажу, як ночі
Безсонні провела в думках за ним,
Невтомне серце зустрічі бажало.
Прошай, коханий, і прости за гріх,
Що я тебе покинула й вернулась
До батька — короля, який рішив
Мою дівочу погубити долю.

(Чути брязкіт ключів. Двері поволі відчиняються. Заходить головний жрець храму Тора, на ім'я Ватара).

Ватара:

О, янголе, мій чистий і святий,
Ти молишся, так милосердно руки
В благанні склавши. Видко, в молитвах
У Одіна вимолюєш прощення.
Поштивий мій оцей прихід. Повір,
Тебе прийшов від смерті врятувати,
Бо в тому світі вогнища нема,
Щоб освітить твоє лице прекрасне.
Щось в серці скніє і чимдуж болить,
І я рішив і від вогню і тліні
Тобі надійний захист підшукать.
Промов, прегорделива, слово згоди!
Ти знаєш, що наложниці мій сан
Не потребує. На рішучий вчинок
Відваживсь я, бо покохав тебе,
Немов вогонь на вівтарі священний.

Ельгрід:

Геть відійди, мене не доторкайся,
Я бачу на руках твоїх облудних

Кров неповинних, непотрібних жертв,
Що мзди волають у найвищих сферах.
Від їхньої покари не втечеш,
Між плетивом колон важких не зникнеш,
Де з вівтаря жертovníка вогонь
Красчок світла з мороку відслонить.
Вампіра ще скарає пекла гнів,
І судді витягнуть тебе із схову,
Неначе з ями впертого крота,
Який не прозрівав ніколи бачить.
Проклятий хай з тобою в потойбіч
Іде, де гарнії шматками тіло
Порвуть і будуть із висот жбурлять
Голодним і паскудним вовчулакам.

(Ватара відсахнувся від її прокляття, поволи відступає до дверей підземелля, товочучись за ними).

Ельгрід:

Хай пролітає ніченька скоріш,
І зазоріє в обріях. Готова
Себе я на офіру принести,
Щоб вічно не вгасав вогонь любови.

ЗАВІСА

Дія третя

Ява І.

(Весільна зала в теремі Божа. Наречений його старший син Любомир із своєю нареченою Яриною сидить на почесному місці за гладко відгембльованими і чисто застеленими ланними скатертинами столами. Воеводи, бояри, дружинники, гості з усіх україн рідної землі.) Молода Ярина заспіває).

Ярина:

Ой, роде, роде багатий,
Подаруй товариць рогатий,
Тих корівок з воликами двісті,
Буде що миленькому повісти.
До притули, до тієї хати
Не забудьте і ягнят пригнати,
Розкладатиму на кроснах жички,
Буду плахту прости, молодичка...

(Чути сміються гості, линуць веселі голоси. Гості п'ють за здоров'я молодих).

Ярина *(продовжує)*:

Ой, того околоту досить в полі,
А ще більше на току глинянім.
На подвір'ячко бояри вирушали,
Із умаєної сторони примчались.
Вийди, мамо, у бояр тих запитай,
Докидатимуть із чим розмай?
Чи ті кметі не від наших русих вод,
В теремок їх, рідна мамонько, заводь.
Садови їх за дубові, за столи,
Бо вони із української землі,
Напечемо і покраєм коровай,
Щоби красен і здоров був рідний край.

(Наречений Любомир в цей час роздає гостям миску чистого золота. Гості п'ють, веселяться. З-за столу піднімається вожай землі антської Бож).

Бож:

Присутністю своєю вшанувати
Весілля з'їхались багатирі
Землі славетної у гідну днину,
Від мене шана особиста їм.
З міхів шкіряних, із бочок у глеки
І в срібні кварта із медуш і кліть
Ви наливайте меду і горілки,

Що в жилах ясным полум'ям горить.
Умкнули горя на землиці досить,
Тому від цього й гіркуватий хміль,
Але вороже лико розпізнали,
Належну відсіч недругу дали.
Це завдяки відважним побратимам,
Що вчасно на підмогу надійшли,
Гостює тут звитяжець гідний Птиця,
Із Полоцьку далекого прибув.
А он край косяку підносить келих
Боняк хоробрий, з Каспія летів,
Василька з Іскореня я вітаю,
Буй-Тура, що з Смоленщини прийшов.
Ми непоборні, друзі, у єдиній
Сім'ї, і готам не скорити нас,
Все ж вовчої їм думки не змінити,
Тож мусим зброю для борні кувать.
Вітаю з чистим серцем Волиняна,
Низький поклін братам своїм приніс
Від кривичів, литовців і від чуді,
Де хутра добуваємо з куніць.
Послав я Радомисла люд скликати,
Хай йдуть, не зволікаючи, на рать,
Його вітав і Новгород, і Турів,
Підмога відусюди свіжа йде.
Бо вірять Вінитарові не можна,
З усіх хай встануть люди україн,
Лодями з Пінську рушили загони,
Сіверці ратних підняли людей.
Про це гонець оповідав, якого
Двір звеселити Радомисл послав,
Щоб вістка тим була знаменням добрим,
І радувались нею ми усі.
Клянусь мечем, що втрату надолужим,
Яку зазнали з ворогом в бою,
Коли ж ізнову крові забажає,
То захлинесться аж по вуха в ній.
Музик давайте! Хай про це весілля
Лунають співи в дощ і суховінь.
Співець нехай про стрічку заспіває,
Яку у дівчини хтось викрав жартома.

(На його поклик виходить лірник Дударик. Він, сівши на тапчан, направляє свою ліру і, замість замовленої пісні,

ударяє по струнах і починає співати зовсім іншої).

Дударик:

Ой, летіте геть ви, чорні круки,
З поля бою, де в бою лягли
Хоробрі русичі — відважні анти,
Щоб України квіти у віках
Герої наложили головою,
Від сліз схилили голови свої
Там скам'янілі і жінки й дівчата,
Чекають, щоб могили ожили.
Мов із рядла плодів, з якого знову
Зелене розві'ється деревце,
Так само мертві воїни воскреснуть
У наших почуваннях і думках,
І втіляться у немовляток славних,
Що щойно народилися на світ,
Щоб бути гідними батьків убитих,
На нашої, Хорсом впоєній, землі...

Бож:

Це щось смутне, і до весілля якось
Не личить грати. Ти такої втни,
Щоб піч з столами в танку гарцювала,
З корцями шиби задзвеніли б всі!

Лірник Дударик:

(Лірник пробує струни і, подумавши трохи, починає співати).

Була собі баба в городищі,
Гризла свого діда за невіщо,
Нагромадила копицю зла,
Ради йому дати не могла.
Тую кипу перед дідом гне
І в обору, ледь зоря, жене,
Чи по шуки, чи по дрова,
Чи пасти її корови,
А сама книші на печі їсть
Та на дідові зганяє злість.
От набридла тая баба діду,
Молоденьку він підмовив з виду

З нею потай любиться в гайку
І по раки їздить на ріку.
Як дійшли оті до баби вісті,
То хотіла того діда з'їсти,
Лиш від злости тріснула собі,
Куркою кричала на воді...

*(В залі оплески, сміх та вигукі...
В цю мить входить на залю жреки-
ня траму Тригли, на ім'я Лебі-
да. Вітається з гостями, дає знак
рукою, що хоче говорити з Богом.
Підходить до столу й звертається
до нього).*

Лебіда:

Пробач, що я осмілилась тебе
В цю ніч тривожити, коли на небі
Не видно зірки жодної і тьма
Смолистою покрила повстю землю.
Не знаю, що у мислях загніздить,
Такого дива ще не пам'ятаю,
Від подуву скаженого погас
Жертвник у святому храмі Тригли.
Кресалом намагалася на нім
Вогонь збудити, та моя несила,
Пошли кмітливих воїнів у храм,
Хай викрешуть ту іскру животворну.
Скажи, щоб не забули до осей
Привісити ворота, що з одвірку
Вихри зірвали, бо ніяк без них
Те скаженіння бурі не спинити.

Бож:

Недобра це прикмета. Хтось згрішив
Із антів перед матір'ю святою,
Негайно воїнів у храм пошліть,
Вогонь вівтарний знову оживити.
Провірять нехай петлі, чи бува,
Презлюча бирса їх не розірвала,
На плечі взявши кросно те воріт,
Нехай повісять на гаки залізні.

(Звертаючись до Лебіди):

А ти, о, сестро, залишайся тут,
Вервиці заховавши у рясці,
Весільну учту з нами розділи
І за здоров'ячко присутніх випий.

Лебіда:

Ні, дякую, не можу. Треба йти,
— Передчуття якесь несамолюбне
За горло душить. Прощайте всі,
За рідну людність я їду молитись.

Бож:

Ознака неприємна, бо сюди
Жрекиня горобців понапускала,
До сволока із гамором летять,
По залі писк відлунюють стомовно.
Хай ті похмурі мислі в небуття
Ідуть і кляком на кедрині стануть,
Щоби недоля той магичний круг
Переступити з лихом не посміла.
Так піднімаймо келихи свої
І антський рід похвалимо величний,
І наш народ і волю, щоб столи
Вгиналися від страв отак довіку.
За наших вип'єм дорогих жінок,
Які і в горі, і в біді не зрадять,
За нареченої в коморі ніч,
Хай подарує їй дитя в сорочці!
Щоб жодна буря кноса не знесла
Із терему подружжя молодого,
І Хорсовим щоб колесом життя
Для них безжурно у літах котилось...

*(Бож піднімає мисливський ріг, що в
срібній оправі, і наповняє його по він-
ця медом. Гості встають і також під-
носять свої коряки, чари та келихи...
П'ють за рідний край. Лунає бадьорий
сміх і чути вигукі: "Слава антський зе-
млі!")*

ЗАВІСА

Дія третя

Ява II.

(Храм Трили, що потопав в темряві. Розсидняється і в напльві туману, що клубочиться й надходить зза ріки, видно тіні легіонерів Вінітара. Їх веде через густі зарості очерету зрадник Піщаник).

Піщаник:

Сюдою йдіть, а там вже навпростець
Зміїний вал проходить недалеко
Від терему володаря, де всі,
Мабуть, перепились після весілля.

(В Храмі Трили раптом спалахнув животорним полум'ям світлар жертівника. З храму, почувши шум, виходять тридні Божа. Блискавична січа, їх з усіх боків оточили остготи. В нерівній борні тридні падають, порубані мечами та сокирами. Почувши брязкіт зброї й вигуки бою, з храму виходить жрекиня Лебіда).

Лебіда:

Що це за шум? Посмів хто осквернить
Пороги храму — кривцю розілляти?
Хай разом з ним безчестя і біда
Іде на хрест і більш не воскресає.

(Зненацька скрикує від здивування):

Що бачу я на власні очі тут,
Чужинців-воїнів?! — Хіба остготи?!
О, леле! Зброя їхня у крові,
Прийшли вони на згубу нам велику.

(Намагається швидко втекти й заховатися в храмі. Піщаник схоплює її миттю за зап'ясток тендітної руки).

Піщаник:

Постій, нікуди, сестро, не втікай,
Я дам тобі велику нагороду,
Коли ти в честь германця — короля
Лямпади в храмі і свічки засвітиш.

Лебіда:

Геть, зраднику! Я бачу, хто провів
Тасмними стежинами до міста
Ворожі сили. Я рагій заб'юсь,
Ніж дам себе намовити на зраду.

(Один з остготів вдаряє її мечем. Лебіда з відчаєм і жалом падає непритомною на сідцял храму. В цей час готський воєвода Катулада пронизує мечем Піщаника. Піщаник падає і, умираючи, каже)

Піщаник:

Завіщо ж ви мене? Я ж вам відкрив
Тасмні ходи, що ведуть до міста,
Я окаяний вчинок свій кляню
І в каятті великім умираю.

Катулада:

Король звелів прикінчити його,
Віддячити дбайливо за прислугу,
Гелотську вірність доказав свою,
Тепер йому пора нас залишити.
Бо той, хто рідну націю продав,
Довір'я в нас не матиме до скону,
Його двосічний втихомирив меч,
Не буде більш ні помочі, ні зради.

(Катулада, щоб переконатися, що Піщаник мертвий, штовхає його трупа ногою. З того напрямку, де мусив би бути терем Божа, долітає брязкіт мечів. Звідти вишоплюються стовпи по-

луж'я. Пожежа щораз дужче розгортається і її крило, сповите ідким димом, з якого вилітають іскри, досягає вершечків дерев, що оточують віночком храм Трили. В тих лужах полуж'я безпорадно борсаються голуби, ворони та горобці, що безпомічно махають крильми і падають в озонь, задушені ідким димом).

ЗАВІСА

Дія третя

Ява III.

(Вже завсім розвиднілось. На площу, де видніється храм Трили, остлоти ведуть зв'язаного ремінням володаря землі Антської Божа та його синів. За ними же - нуть також босих і скривавлених антських старшин. Переможені німо відселяються в обрій. Під'їжджає на разманнім коні король Вінитар із своїм почтом.).

Вінитар:

Так, перемога! В сурми засурміть, Ведмедя легко удалось звороти
В чмарливім тирлі й ведмедицю ту
З ведмеденятами ми полонили.
Мерщій гукайте теслярів-майстрів,
Хай валять явори оті столітні
І, обачувавши суччя з стовбурів,
Сюди колоди кіньми приволочать.
Вкопаємо стовпи у два ряди,
Обаполи ви обтешіте гладко
І поперечки припасуйте, щоб стовпи
Там нахрест піднімалися на площі.
На тому лісі зрубаному ми
Розіпнемо на острах іншим Божа
З синами, хай невільникми вмусть
На тих хрестах, що в їхню честь здвигнемо.

(Гордий своєю перемогою Вінитар підхо-

152

дить до полоненого Божа та його синів).

Вінитар:

Ти по-дурному в пастку у мою
Потрапив, і як кролика на рожна,
Тебе я настромив. Лишилось ще
Розкласти ватру й на вогні зісмажить.

Бож:

О, ти, шальвіро підлий і брехун!
Від страхопуда кращого й не ждати,
Коли ти рідну доньку на вогні
Зісмажив, не здригнувшись ні трохи.
Я бачу тінь Ельгріди, і вона
Тобі не дасть за злочини спокою,
Ти гвалтом сорокуша лиш спугнеш,
Та вільний лет його не залякаєш.
Підступством ти зумів перемогти,
Та подолати нарід мій несила!
За те в заклятім роді у твоїм
Родитись будуть недолугі діти.

(Чути удари сокири, від струга летять скіпки, і цей гармидер змішано із стукотнявою молотків. Потроху зводяться хрести на фоні храму та площі. До них свіжо стесаних грубої роботи стовпів, ведуть володаря Божа з синами).

Вінитар:

(Показуючи рукою на Божа)

Нехай, як раб, вмирає на хресті,
А разом з ним і анти родовиті,
Обаполи круки і вороння
Вже сонце над лісами заслонили.
В розп'ятих галич на оцих хрестах
Надвечір очі видовбас в спразі,
По українх вістку рознесе,
Що Бож розп'ятий був, як злочинець.
Належать володіння ці давно
До готських вожаїв. Ступаю твердо

Землею антською. Ніхто повік
Не в силі буде в нас її забрати.

*(Здалека мчитьсья вершник — вістун.
Він зупиняє свого огира біля почту
Вінітара. Кінч його увесь в милі, а
сам вершник покритий курлявою і зму-
чений).*

Вершник:

Володарю світліший! Дозволь тобі
Докласти про новину безвідрадно,
Слова ці непосильні передать
Мужі рішили на нараді готській.
Ти підбиваєш антів, а в цей час
На наші володіння налетіли,
Мов сарана, ті гуни, і нема
В скарбниці золота їх зупинити.
Вони пограбували пишний храм,
А урну золоту, в якій ще попів
Теплівсь Ельгрідин, у безвидну ніч
З собою в диких вигуках забрали.
І над жерцем Ватарою вони
Насильство учинили, топірцями
Його серед стемнілих колонад,
Де він молився, злобно порубали.
Своїм хітоном урну прикривав,
В якій Ельгрідини були останки;
Йому ті гуни руку відтяли;
Тримав він нею ту коштовну урну.

Вінітар:

О, доню, о, святе моє дитя,
Тебе не впильнував я від неволі,
Жрець з гідністю загинув. Видко, був
Коханням серцем вірний до загибуні.

(Звертається до Камулади):

Начиння срібне, кубки золоті,
Що ми знайшли у антів у покаях,
Ти у дарунок гунам повези,
Зумій їх втихомирити на часі.

О, здогадавсь я раннім птахом быть,
Який дере пшеничку, бо спізнілий
Очки вже мусить дерти. Ось чому
Я досягнув над Божем перемоги.
Підпалюйте святої Тригли храм,
Немає в нього істинного бога,
Хай полум'я освітить з вівтаря
Обличчя антів, на хрестах розп'ятих.

*(Дерева покриває храму починає
показувати язик полум'я. На фо-
ні слів від пожежі в храмі видно
розп'ятого Бога та його синів. Ко-
роль Вінітар, сидлячи озляп на коні,
в супроводі своїх воявод, зникає з
огиду).*

ЗАВІСА

Дія третя

Ява IV.

*(Радомир в'їжджає на площу храму
Тригли з розпущеними знаменами, на
чолі свого антського війська. Бачить
розп'ятого батька та своїх братів, а
також видатних антських старшин, що
загинули мученицькою смертю на хре-
стах. Злізає з свого коня й підходить
до хрестів).*

Радомир:

О, зла наруго! Пізно прибули
На велелюдну учту, на весілля.
З гостями, видко, брат мій перепивсь,
З хреста мого приходу виглядає.
А з ним і батько, і усі брати...
Чом пізно я прибув розвеселити
Гостей і особисто молодих
Із шлюбом поздоровити законним.
Від горя безконечного й наруг
В розп'ятих почорніли скорбні лица;
Сторицею віддячу королеві

За їх жахні ті передсмертні муки.
Ми Вінітарову зажерту рать
Геть поженемо із країв священних.
Король безсилий проти нас. Йому
Вже доля вирекла жорстокий присуд.
Я чув, що привид рідної дочки
Його турбує і безсонні ночі
Проводить у наметі бойовім,
І в тіні він прощення скорбно просить.
Ельгрід! За тебе також я помшусь
І не спинюсь, аж поки меч убивцю
Мій не спостигне і за вчинки ті
Його облудну голову не зітне.
Час помсти надійшов. О, батьку мій,
В бою рука не затремтить у анта,
Овечу шкіру кушніри мої
Побілять, знявши силоміць із нього!

(Радомир звертається до своїх воїнів-гріднів).

Радомир:

Здіймайте із хрестів усіх розп'ятих,
Бо гідні пам'яті вони в віках;
До небувалої готуйтеся тризни,
З вцілілих підземель котіть на схил
Гори квітчастої важкої барила
Із медом і горілкою. Гілляк
З пахучих сосон нарубайте в лісі,
На горб стрімчастий край ріки знесіть.
Ми поминки по мучениках справим,
І заграва, що встане до небес,
Найдальші городища повідомить,
Що ми на ворога ідем в похід.
Відплатимо за вбивства наших рідних
І за наругу над усім живим
Покарані чужинці будуть люто
І від Карани не втечуть вони.

(На площу поступово збираються жінки й дівчата. Між ними уціліла Радомирська мати, дружина покійника Божа Дуліба з нареченою розп'ятого

другого сина Славуса, на ймення Росана. Вони у великій жалобі підходять до замучених і допомагають знати їх із хрестів).

Дуліба:

Крім вбивств нечуваних, ті душогуби
Ще й храм наш сплюндрували на зорі.
Жрекинь вони збезчестили у ньому,
Офірні вина випили й меди.
Потрібно чимскоріш відбудувати
Його, щоб помолитися могли
За тих, що від руки насильства впали
І з нами вже не сядуть за столи

Росана:

Дивіться, із оганьбленого храму
Вогонь жевріє. Готи не могли
Його вгасити, ніби вбити волю
У нас до самостійного життя.
Іду туди я ялівцю підкласти,
Нехай священним полум'ям горить
І пересилює пільму негоди
Яскравим сяйвом, і в ясні віки
Свій полиск понесе крізь лихоліття,
Хай у серцях майбутніх поколінь
Горить безсмертям нашим й не згасає,
І вбитих заповіти береже.

ЗАВІСА

17 березня – 25 липня 1969 року

Нью-Йорк

СВЯТОСЛАВ

(Драматична поема)

Святослав — київський князь,
Милуша — його наречена, дівчина про-
стого роду,
Княгиня Ольга — мати Святослава,
Мирослава — дівчина-княнка,
Світлана — сестра Милуші,
Цимісхій — імператор візантійський,
Іван — отрок дружини Святослава,
Свенельд — воевода дружини Святослава,
Ямшид — дочка кагана Курі,
Полігор — посол до печенігів від Візантії,
Гридни, купці, смерди, ромеї (римляни),
бояри, воеводи та інші.

Дія перша

Ява I.

(Київ у дев'ятому столітті. Видніються княжі терени на Горі. Внизу на Подолі бовваніє на паторбі свого Перуна. Він, обернутий лицем до пристані, тримає в одній руці вічний вогонь, в другій двосічного меча. На мості стоїть біля дерев'яного валу фортеці, що захищає вхід у київську пристань. На пристані пришвартовані до пал'є дерев'яних помостів стоять щойно прибулі струпи воїнів Святослава. Лопотять вітрила перед своїм спочинком. В далині видно ледь рум'яні Дніпрові плеса, освічені першим соняшним променем. Від самісньких розчинених брам пристані, по обидвох боках дороги, що йде з Божичевого узвозу, видно чималу кількість киян з барвистими кеїтами. В повітрі, настилому на дум'яному запахові мако-віїсських кеїтів, літають голубині зграї. Літо. Мирослава, що стоїть попереду настилу зі своєю подругою Світланою, звертається до неї).

Мирослава:

Не видно князя з гриднями ніде,
Казали — у омраці ще Почайну
З дружиною своїх багатирів
Він на плотах дебелих переїхав.
Якраз у межінь рідним містом йде,
Усіяний пахучим зелом накіт,
Галузками і квіттям цілий шлях
Застелено в честь воїнів відважних.
Шанують люди князя свого,
Тож не віддав країну на поталу
Тим троглодитам — хижим ворогам,
А захистив її мечем каральним.
Ось нині, із хозарської землі
Вертається звияжно із походу,
Пиху' ворожу у бою зламав,
І шлях на Русь загородив щитами.
Набрались досить страху кипчаки
З своїми косоокими жінками,
Тих печенігів князь в степи загнав,
Купцям відкрив до Індії дорогу.

Світлана:

На огирі гостинцем вчора мчавсь
Гонець дружини княжої і вістку
Відрадну для населення приніс:
У січі ми перемогли хозарів.
Спинивсь безсило спрагу вгамувать,
І я йому з колодязя набрала
Цілющої студеної води,
І з кленової напивсь дійниці.
Той воїн курявою вкритий був,
Блищала кована на нім кольчуга,
І кров на смаглім тілі запеклась
Від міднокутих ратищ й стріл ворожих.
Промовить встиг лиш небагато слів,
Що гридни город Саркаль зруйнували.
Хозарський каган не посміє більш
Від Ітіля-ріки полян тривожить.
Без страху будуть київські купці
З товарами в бурхливе море плавають.
Тмуторокані руській вічно жить,
Вітрила нам в Озівськім морі ставить.

Ті домовиті з Персії купці
Верблюдів тих двогорбих каравани
З тюками шовку крізь піски пустель
До хвиль Дніпрових поведуть світанням.
Гостинність наша дасться у знаки
Чужинцям, славний розгомос долине
Про міць і славу київських країв,
Аж до валів міражних Хоросану...—
Води напившись, отрок усміхнувся,
В очах моїх помітив теплий племін,
Який, немов жевріючий огонь,
Спочити крізь безвидність ночі кликав.
Скорив мого серденько і, здавалось,
Воно за ним помчалося наздогін
Крізь браму через міст, котрий сторожа
Спустила щойно в голубу купіль.
Собою нагадав Івана — гридня,
Що з того часу за водою зник,
Як рушило в похід вояцтво княже,
Згубившись у ковилових степах.

Мирослава:

Буває: серце любить багатьох,
І думаю, що він нічого злого
Про тебе не подумає, коли
З Іваном — гриднем стрінешся ізнову.

Світлана:

Я до Утрени — матері не раз
Коли не починало ще світати,
Молилася, щоби відрядну вість
Для мене принесла в рожевий ранок.
Щоб милому у ратному бою
Скропила рани свіжою росою
І засліпила очі ворогам
Сварожим всемогутнім ярим світлом.
Отруйні стріли воїна мого
Хай обминають на кривавім полі.
Велесові я жертву принесла
І до Макоші перед сном молилась.

Мирослава:

Я теж за брата рідного свого
Офіру шедру склала Перунові,
Мій Любомир, як знаєш ти сама,
Довірем є сотником у князя.
Про Святослава у дозвілля час
Оповідав, якого військо любить,
Бо не гордує рідними людьми,
Харч споживаючи простого люду.
Із воїнами, як богиня Тьма
Чарує степ, де буйно, наче полоз,
Зірветься вихор, князь лягає спати,
Під голову кладе сідло ремінне.
А перед тим веприни смажить шмат
На вугіллі, розжаренім до біла,
Хлюпне в огонь нектарного вина,
Дрібочок соли на жарини кине,
І дивиться дажбожий внук, чи ту
Офіру небо прийняло прихильне,
Багаття іскрами чимдуж спалне,
То в Святослава сяють щастям очі!
Виходить: узливання не дарма
Було принесене небесним сферам,
Дажбог благання князя зрозумів,
І Перуна пошле Русі на захист.
Я думаю, тобі оці слова
Допомогли у мріях воскресити
Мойого брата й отроків усіх,
Яких народ очікує з походу.

Світлана:

Обличчя найласкавіше його
Я пригадала. Повз криницю їхав
З Іваном — гриднем, зупинив коня,
Край жолоба гнідого напувати.

Поза капишем у густім бору
Згубились, де бобрів кмітливі гони,
Ім Лада з повним стежку перейшла,
Коли від співу прокидались пущі,
І бачила, як від бортняних меж
Вони з кличанами вертались з ловів,
На рукавиці сокола тримав
Твій брат, із князем ведучи розмову.

Мирослава:

А я от ще в дівочому житті
Не бачила того звитяжця-князя,
На смерда простотою схожий він,
Така кружляє у народі чутка.
Чимало гривнів заплатила б я
За золоте відерце, ним водиці
Набрала б у замисленні, коли
Успразі князь тут буде проїжджати.
А може із дубового відра
Скоріш нап'ється коряком звичайним,
Як то з дитинства у гридниці звик,
Із челяддю вступаючи в розмову.

Світлана:

Не золото шанує в світі він,
А ласку і тепло свого народу,
З дівчат нікого ще не скривдив князь
І в теремі наложниць не тримає.
Котрих лише боярських тих дочок
Не радила йому княгиня-мати,
Він їх відштовхував. А час йому
Згуляти на Горі гучне весілля.

Мирослава:

А може він гордує ними так,
Немов колись його князь Ігор — батько,
Що аж в полоцькій вполював землі
Не горностая, а подругу вірну.
Тепер вона княгинею у нас,
Явлений знак це світлого Дажбога,
Бо просте чим привабити дівча
Могло у глушині безвидній князя?
Коли б не Ольга в пору ту з човном
Стояла коло берега. Нагоди
Їй більше б і не трапилося двір
Володаря у пишноті уздріти.
Вона б і нині плоскінь тріпала собі
І вибирала б на сорочку довгу,
Ходила б по гриби у постолах,
З яких звисають льону павлочі.
І може завдяки цьому і син

Удався в матір й дівами гордує,
Взаємности шукає не в бояр,
А у курних землянках простолюддя.
Тож хоче пару підшукать собі,
Щоб серцем була люба до розмови
І добротою до своїх людей
Дівчат всіх перевищувала в світі.
Кружляє чутка серед гончарів,
Що покохав князь дівчину звичайну,
І хоче, щоб Дажбог благословив
Те їхнє нероздільне, спільне щастя.

Світлана:

Не чутка це чи вигадка дурна,
А щира правда. Якось на Купайла
Я, всупереч бажанню, у гаю
З Іваном сяйну папороть шукала.
Казали, що в столітті квітне раз
Вона над скарбом таємничим в лісі.
В кущах стемнілих гасли світляки,
Намисто ніч перлове в студнях мила.
Мій страх частинно з кажанами зник,
Ми, обійнявшись, край струмка стояли,
Дивилися, як місяць, що зійшов,
Ліпив із воску на поляні свічі.
Вогненно передесник за ріку
Промчався, ухопивши хвіст комети,
Яка сяйнула через темний бір,
Розсипавши по небовиду іскри.
Враз залунали кроки в тишині,
Ми насторожились, удвох рішили
Сховатися в густому чагарі,
Чекали на порушника спокою.
О, леле! Не повірила очам

Своїм, коли сам Святослав з'явився,
В роздумі зупинився і дививсь,
Як об каміння б'є потік грімливий.
Зненацька звідти, де була пітьма
Освітлена вогнями й чулись співи,
З вінком розкішним дівчина прийшла,
В ковтках була й червоному намисті.
Я чула її голос перед тим,
Лише лице її від трепету і страху

Я не могла розглядіти з кущів,
Де, знітившись, ми слухали розмову.
Тож не зловмисно з хлопцем із своїм
Я свідком стала щирого кохання,
Йй вірним бути присягався князь,
Торкаючись її колін устами.
Спочутливо сказала: "Любий мій,
Забудь робиню, що тобі нерівня,
Щоб пересуду в роді не було,
З багатим віном підшукай князівну.

Зваж на боярських дочок, що вогнем
До тебе, не соромлячись, палають,
Або подружжя ложе розділи
З принцесою могутньої країни.
Що ж в кінвах у моїх? Одна любов,
Що з серденька для тебе націдила,
До шерця можеш випити її,
Порожнім дзбаном запустити в груди.
Полея з Лелем в свідки кличу я,
Ім розсудити нерозважний вчинок,
Мойого тіла можеш врізати шмат,
Хай потебнею із сідла звисає..."
Ми, причаївшись, довго ще були
Присутніми на сповіді пречистій,
І скіпочкою місяць освітив
Обличчя Святославове, що дивно
Пашіло, ніби папороті цвіт,
Якого ми опівночі шукали.
Хвалився, що у похід вируша
Із вятчів ганьбу і сором змити,
Хозар загнати за Ітиль — ріку,
Ляк проганяючи із пограниччя.

Мирослава:

Чи справді, що сердець опільна мова
Там чулася? А може то не князь
З робинєю зустрівся у діброві,
Де одолян дурманить джерело?

Світлана:

Клянуся Перуном! Ніхто-будь інший
Не був, як Святослав — пресвітлий князь,

Бо присягавсь на топірці мій гридень,
Що помилитися ніяк не міг.
Не раз бо з князем вирушав в походи
І на ведмедя з ратищем ходив,
Вони із вовчого лігва забрали
Маленьких вовченят у літній час.
Іван моїм є найвірнішим свідком,
Ми споглядали, як з русявих кіс,
Грайлива дівчина зняла віночка
І князеві в усмішці віддала.
Він їй подякував, подавши руку,
Удвох собі згубилися в п'їтмі,
Тоді осмілились із схову вийти,
Від страху ані мертві, ні живі.
Охота в нас відпала скарб шукати,
Про папороть забули вогняну,
Що розцвіла в болоті на купині,
Де ворохобився у криках Див.
І на Поділ провів мене мій гридень,
Я біля хвїртки попрощалась з ним,
Було влягомо, і казав світанням
На рать із князем мусить вирушати.
І от його я вороття чекаю,
Так само, як ти брата свогою.
Поглянь, бояр чимало прибуває,
Ввесь Київ вийшов воїнів стрічать.

(Веселі й захоплені вигукми чути з юрми. Люди клечанням, хвїтами, лусом посипають гостиниць. В дальній полелляються перші лави воїнів Святослава).

Хор:

Ой, в нашого князя, князя Святослава,
У високім теремі світло не згаса.
Хай йому навіки від народу слава,
За відвагу, мужність і діла.
Ой, в нашого князя, князя Святослава
В клітях повно меду і вина.
Буде Русь гуляти, буде веселиться,
За столами келихи здіймать.
Майорять от стяги по всіх українях,
І Дажбог всміхається з небес,
Як то наші кметі, осідлавши коні,
Ворогів скарали у бою.

(Полягаються воїни Святослава. Попереду в кольчугі, на яку накинений синій плащ, обшитий золотом, в чоботях з зеленої тмзи, іде сам князь Святослав, тримаючи в руках бойового шолома. Видко, як міцно тримають передні тридні держална знамен, що тордо розвівають ся на вітрі. За ними лави воїнів з сатай-даками, де повно стріл, з луками, мечами, списами та щитами; ідуть сусорі, і напружені в безконечних лавах. Жрекині, дівчата та жінки встеляють їм дорогу до самого мосту Гори квіта-ми та ярусом. Хор з намоєну співає.

Хор:

Ой, в світлого князя, князя Святослава
Є дарунок рідних ковалів.
То ж вони йому кували зброю,
Щоби нею недруга зборов.
Не наважся більш, хозарче, спокій
Нашої порушити землі,
Не для того зброю ми кували,
Щоб іржею вкрилася вона.
Гей, гримлять, гримлять на сонці сурми,
І шоломи і мечі дзвенять
Славою тією, що віками
Не померкне в рідній стороні...

Світлана:

От бачиш, князь пройшов, і правда то,
Що на Купайла був він над потоком
З первіткою своєю. Я його
Відразу серед воїнів впізнала.
Ой, красен він, як Хорець молодий,
Що на дуду гра на дозрілім полі.
Я смерті б не відмовилась, якби
До нього, хоч на хвилю доторкнутись.

(Виходять з намоєну і зникають. Хор з намоєну продовжує співати. Дожданий поміст дороги, де пройшли останні лави

триднів, увесь покритий квітами та зеленим талуззям.

ZABICA

Дія перша

Ява II.

(Вітальня в княжому теремі. Високі стіни обабліво розписані фресками в честь народних вірувань та свят. З гранчастих вікон через біло-зелені та жовто-червоні скельця лється денний сніп соняшного світла. Коло тих фресок розвішена зброя колишніх володарів Київської Руси. В одному з кутків зали видніються забиті в стіну чотири вепрячі ікла. Біля них на дубовому сирні лежать розкидані і оправлені в ливар книжки. За довгими столами посередині зали сидять воєводи, бояри, кметі та радники князя з своїми жінками та доньками. Жінки одягнені в парчу асноблакитного кольору. На пальцях у них блискотять персні, а на шиях намисто з перлів та золотих тризень. Столи заставлені срібними келихами, конфорою з вином і медом, а також різноманітними стравами. Князь Святослав, піднімаючись із свого місця, підносить свій келих, наповнений вином, і промовляє.)

Святослав:

Здолали вовка у його лігві,
Мечем зухвалість кагана скарали.
Благословив Дажбог звитягу ту,
Утроївши для перемоги сили.
Все ж на українях землі батьків
Далеко ще до спокою і миру.
Хтось підло хоче нанівець звести

Ті наші намагання дружелюбні.
На повний голос заявляю вам,
Що кісткою попереk горла стала
Для Візантії й цісарів її
Над каганом та наша перемога.
Тому вона із Києва купцям
На торгу ходу не дає з товаром,
І во язицїх притчу я лише
Тут підсумовую, гірку й правдиву.
З сусїдами, як видко, хоче нас
Ненатла Візантія посварити,
І от, замість хозарів, шле на Русь
Вовків голодних, печенігів диких.
А це нам каган Куря надіслав
Послами великоднів подарунки.
Мені чи примху хана вдовольнить,
Посватавши його доньку єдину?
Чи мушу приневолювать себе,
В орду рушати у покорї рабській.
Хто кагана напутив на таке —
Із руськими князями родичатись.
Дозвольте увійти його послам,
Хай пригїсне від Курі нам покажуть.
Ще може пожадання вдовольнить
Те ханське зможемо на буйній учті.

(Тим часом входить бородачі з довгими вусами низького росту печенізькі послы. Одягнені вони в червоні каптани та в сорочки з козячий шкір. Самі собою сугулуваті й руді. Вони підносять на зеленій оксамитовій подушці пригїсне: стрілу, здохлу мишу та порожній колос. За ними струнка та поена пристрасного воїну крокує ханська дочка Ямшид. Принцеса одягнена в легкі шовкові гранатового кольору шаравари, в які вправлена жовта блюза, оздоблена злегка перлинами. Золотий пояс підперізує жгучий стан.

Ханські послы:

Прийми ж ти, князю, київський, оці

Дарунки скромні й грамоту величну
Від кагана і печенізьких мурз,
Що правлять поза Ітилем широким.

(Святослав подає знак, і гридень з топірцем приймає дари. Наперед виходить княжна Ямшид).

Ямшид:

Чолом тобі, мій князю! Стан батьків
Я у степу з наметами лишила.
Приїхала угамувати хіть
Душі, з тобою долю розділити.
В каспійських народилася степах
І від колиски я життя номадне
Проводжу і Авестою мене
Благословив жрець непомильний Мітри.
Поклонницею Заратустри є,
Що маздеїзму у віках основи
Заклав у аріянській стороні,
Скоривши Самарканд, Хіву і Бухару.
Я в мандрах не одну з гробниць царів
Стрічала, що багатств казкових повні.
В оазах райських у осонні пальм
Під водограю шум відпочивала.
Увірувала я й в Ормузда,
Що є володарем законним світла.
Він Арімана — демона пїтьми
Поверг в безодню у жорстокій битві.
Я чула: віриш в світло також ти,
Ця спільна риса може нас з'єднати,
І неподобства батько мій тобі
Чинити нападами не посміє.
Цікавість спонукає говорить
Мене сміливо. Бо для нас не Мітра
Тим божеством щонайсвятїшим є,
Лише вогонь священний, що позмінно
Жрекині доглядають в чистоті
Своїх думок і прагнень благородних,
Також Ормуздом зветься ще, в собі
Ховаючи плоди, що родять світло!
Йому усі і янголи й боги
Прислужниками є від первовіку,
Зловонности позбутися мерців

Охоче їм шакали помагають.
Наслав безчестя ти на ворогів,
І молишся до Хорса, що на силі
Тебе тримає. Це ознака є,
Що сонця бог тобі допомагає.
Повір'я про хоробрість русичів
У нас зродилось, ось чому рішила
Відвагу в серцю мужньому знайти,
До Києва з послами завітати.

*(Принцеса дає знак рукою, і до залі
входять у білому одінні жрекині бо-
га світла Ормузда. Вони високо над
головами несуть емблему сонця. Же-
рці вносять жертovníк з вои́нем, і
видно, як кинута в нього зелена ча-
лузка відразу займається і палає чо-
тирьма чистим животворним, ясним по-
лум'ям).*

Святослав:

Я дякую від себе і гостей,
Що ти біль-камінь у Дніпров'ї вздріла
І бачила, як золота діжа
Над папороттю дивною розквітла.
Ознакою це зрозуміння є,
Що в нас одні боги, лише на мовах,
На різних ми благаємо в небес
Для краю і народу порятунку.
Мені подобається, о, Яшмід,
І кращого і не бажав би друга,
Лише запізно рушила сюди,
Я іншій на мечі своїм поклявся.
Прощай, князівно, гніватись облиш,
Біль угамує серденько гаряче,
Нехай Ормузда плетиво пітьми
Розсіє й світлом мрії звеселить.
Ямшид:

В житті із почувань моїх ніхто
Отак ще не осмілюсь глузувати,
Я соромом палаю, і тебе
Я встигла, князю, серцем розлюбити.
Щоб не печалити своїх батьків,

Скажу їм, що негідний ти зі мною
Лежати на тигрячих шкірах в час,
Коли юга замріється над степом.
Прощай і наші дари пам'ятай,
Їх особисто каган Куря вибрав,
Ми знаєм, що і золота й срібла
В твоїх хоромах вистачить довіку.

*(Яшмід із своїм почтом виходить,
лишивши присутніх на деякий час
в якомусь оціпенінні).*

Святослав *(Звертаючись до бояр):*

Облудні дари Куря надіслав,
Стріла його пролле ще море крові,
Облогою захоче Київ взяти,
Щоб і мишей голодними поїли.
Він півня пустить знищити поля,
Щоб серп не жав достиглого колосся,
Щоб в наших клітках не було й зернини
Укинути у надосінню землю.
Пригінним цим, я думаю, каган
Не залякав нікого. Вовчу думку
Його ми розгадали і тому
Чатують на валах мої дозорці.
Так хай поріддя демонських степів
Тих Арімана слуг з Дніпров'я щезне,
Як то в драгвовій троші лісовик,
Втілюючись в блудний вогник серед ночі.
Кубки, корчаги зводьте, хай дзвенять,
Немов мечі Руси на полі брані.
За землю нашу вип'єм, за жінок,
Щоби синів на поміч нам родили.

*(Гості, піднявши келизи, п'ють. Хор
починає разом з присутніми співати)*

Хор:

Ой, у нас на Русі того в бочках меду
Не наважись перелити ніхто.
Хто ж, скажіть, дівчаток перелюбить,
Що ведуть край річки хоровод.
З одамашки й паволоки сукні

В них такі шумливі, наче гай.
Для кого ж ті хутра соболіні
Вполювали кметі по лісах?
Гей, для кого соболів ловили?
Горностаїв і сріблястих кунь?
Щоби стан князівнам прикрашати,
Нашим доням й молодим жінкам.
Ой, несіть з медуш побільше меду,
Вип'ємо за славу, що в віках,
Ніби сокіл в небі, не загине,
Звеличаючи в безсмерті рід.

*(Гості п'ють. Скрізь лунають радісні
вищуки, спів та сміх).*

ЗАВІСА

Дія друга

Ява І.

(Широким колом стоять намети печенігів біля Озівського моря. Посередині видніється храм бога сонця Мітри. Трохи oddalіk від центру височіє розкішне шатро тана Курі. В наметі, п'ючи кумис, зібралися ватажки печенізьких орд. Долинка в наметі застелена перськими килимами. Також дорозі килими розвішані на стінах юрти, на яких поблискує від багаття срібна та золота зброя кагана Курі. Сам Куря, сутулуватий і низького росту, одігнений у довгополий каптан, має на собі шкіряну куртку та черевики чоботи з хмзи. Він обводять присутніх вузьким поглядом, встає з килимів і промовляє)

Куря:

Вже вовчі зграї і голодні круки
Наїлись досталь падла у степу.
Ті нерозтягнуті обмила кості
З-над моря плова, що з громами йшла.

Лягло тих русичів в боях чимало,
Стинали стріли наші з сидел їх.
Набридло від безділля світом нудить,
А чи і нам сидлати не пора
Тих бахмачів й суглоби розім'яти,
Щоб Руси приурочити кінець.
Ім не уникнути лихої долі,
Красунь-жінок в неволю пожежем,
А чоловіків виріжем дочиста,
Вогонь палаці й храми пожере.
Сидіти у безділлі більш не можна,
Знудились бо і старші і малі.
Люд заберемо у похід з собою,
Нехай дрімоту прожене з повік.
Між Ітилем і сніговим Яіком
Орді було вільготно кочувать.
Хозари нас й огузи притіснили,
Ми мусили світ-заочі іти.
Овець отари гнали білорунних
Із табунами тарпанів лихих
На захід, щоб спинитись в Приозів'ї,
Де море лиже золотий пісок.
Блуканню нашому кінця не видно,
Своєю смертю вмер з нас не один,
Та все ж найкраща смерть в бою звиятнім
На недруга проноситися вчвал!
Наситимось стогоном безсилим
Поранених, доб'ємо їх мечем,
Хай стріли пущені закриють сонце,
А коні перейдуть світилу путь.
Так, рушимо ордою ми на Київ,
Овець заблудлих, думаю, між нас
Не знайдеться, перечить вожаєві,
Хто би хотів іржавим меч носити.
Скликаю я під бойові знамена
Іранські непоборні племена,
Нам чорні клобуки підкажуть вміло,
Кудюю краще вдарити на Русь.
Для цього курултай у ханській юрті
Зібрав я, вислухати всіх старшин.
Тут кожний з вас не тільки зростом вищий
Він інших є, а й розумом своїм.
Ті доброзичливі поради серце
Підкаже вам, я вислухаю їх.

Несхибне рішення нарада прийме,
І я у бій джигитів поведу.

*(Коли Куря замовк, то з лав його
побратимів піднімається один з
найстаріших ханів, а саме хан Бур-
лай).*

Бурлай:

Це добре, що, володарю, нас скликав
На раду й думку висловив свою.
Так зважся терпеливо й нас послухать,
Проникливо вслухайся в сутність слів.
Як відблиски оцих жарин незгаслих,
Що нам наснажують теплом лице
І світло по наметі розсувають,
Що із вогнем родилося святим.
Так рада серцю нам правдива думка,
Вагоме слово для добра племен,

І я б душі твоєї вболівання
Усім еством старечим зрозумів.
Було б нам треба тим вогнем священним
Очистить землю край Дніпра-ріки,
Коли б з нутра Руси на нас чигало
Те ненапутне віковичне зло.
Але ніхто з Руси нас не турбує,
І на її рівнинах ми знайшли
Собі притулок і живем вільотно,
Ніхто нам кляком не позначив шлях.
Лошат і ярчуків у загорожах
Тих наплодилось — ліку їм нема.
Тож м'яса і питва для люду досить,
Навіщо собі клопоту шукать?
Тече і медом й молоком примор'я,
Нема чого порушувати нам
Богів несхитну волю, що бажають,
Щоб ми у дружбі з усіма жили.
А вчинимо блюзнірство, — чорні сили
Впадуть на ханські голови важкі,
І лютою невдачею нас небо
Вкарати може із народом всім.
Іти на Київ — це так само, ніби
Степ підпалить за вітром і не знасть,
Куди вогонь метнеться хижим звіром,

Щоби орду у гніві спопелить.
Я знаю воїнів по країнах
Там незбагненна кількість і дарма
Надіятись застукати зненацька
Дозори їхні, що чатують скрізь.

Куря:

Слова твої негідні, як в шакала,
Що постарів і труситься, коли
Над головою жайвора уздріне,—
Шулікою здається він йому.
Я накажу язик твій полохливий
Із рота вирвать й тіло хижим псам
До ями кинуть, хай його шматують,
Щоби зловонности не чувся пах.

*(З найтемнішої частини юрти непоміт-
но з'являється принцеса Яшмид).*

Яшмид:

Постій, мій батьку, не запалюйся надто,
Бурлай рече тут правду. До Дніпра
Нам не пора ще тарпанів сідлати,
Ту Святославову збороти рать.
Ти знаєш, як палає від образи
Між ребер серце, бо йому прийшлося
Наруги, замість ласки, скоштувати,
Від цього сором тіло мое їсть.

Ти знаєш, крім надійної любови,
Я можу ненавидіти також,
І київському князеві безчестя
Не подарую в довгому боргу.
Терпінням запастися є потреба,
На Київ вирушати не пора,
Це ствердить також гість із Візантії,
Що у орду прибув до нас послом.
Тож перед тим, як рішення останнє
Ти вимовиш перед народом всім,
Прийми ж з Царгороду ти послання,
Почуємо, що скаже гість чужий.

*(Яшмид дає знак рукою, і на середину
намету виходить посол від візантійсь-
кої імперії.)*

*кого імператора Цимісхія разом
із почтом прибулих греків).*

Посол Полігор:

Чолом тобі, великий мудрий хане,
Стремління серця сповнилось мого
Твій лик пресвітлий у житті уздріти,
Перед тобою голову схилить.

*(Падає перед Курєю на коліна, а за
ним увесь його почет. Хан дає знак
рукою, щоб вони встали).*

Полігор (вставши):

Душа знітилась без твого слова
У імператора ромеїв всіх.
Я на його веління тут приїхав,
Тобі від нього шану передать.
Прихильність імператора відома
До хана, і звелів він передать
Прохання із умовою, щоб в юрті
Тим дармовисом не зависло лиш.
У нас гостює у самій столиці
Княгиня Ольга з руської землі,
І прийняття Візантії цар
Відкладав навмисно день за днем.
Він знав, з якими скаргами до нього
Вона приїхала. Немило нам
Було докори від княгині слухать,
Що утискаємо, де змога, Русь.

На відшибі жила у нас в чеканні,
Із імператором зустрівшись, знов
Кріпити на човнах своїх вітрила,
До Київських тих пагорків рушати.
Відволікали прийняття до жовтня,
Щоб в морі Чорнім бурі загули
Та її лоді у пучині поглинули,
Об скелі розтрошивши мовчазні.
Коли ж вона на морі уціліє
Із почтом руським, то в порогах ви
Зумійте її долю перестріти,
Щоб не уздріла київських горбів.
За це довіку вам від Візантії

Дари приймати золотом, сріблом,
На знак довір'я ширій дружбі нашій
Прийми, о, хане, подарунки ці!

*(Почет посла Полігора кладе до ніг
хана Курі мішечки з золотом та кош-
товним камінням).*

Хан Куря:

Це втішна вістка. Думаю, в порогах
Та Ольга маком сяде, і тоді
Нам імператор золота підсипле,
А разом з ним і перлів і срібла.
За речі золоті в купців з Багдаду
Найкращу зброю виманим собі.
Тоді на Київ рушимо ордою,
І меч наш передасть його вогням

(Звертається до Полігора).

Тож дякую за пригісне безцінне;
Узавтра із джигітами помчусь
Крізь очерети до Дніпра, щоб луду
З княгині мертвої в порогах зняти.
Там край забори є заросле місце,
Де бахмачів зупинимо своїх,
Там птиці-бродуни здіймають галас,
Коли хто йде до їхнього гнізда.
Із почту того гордої княгині
Ніхто від стріл смертельних не втече,
Від тіл згвалтованих високі трави
Похиляться і виструнчаться враз.
І череп ольжин я собі на згадку
Зоставлю, сріблом, золотом його
Оправлю із метою, щоб на учтах
Напоєм з нього друзів частувать.

((Звертається врочисто до вождів):

Так розступіться, дайте місце гостям
І наливайте чари вогняні,
Нам пити за могутню Візантію,
Що половецьким станом дорожить.

(Гості починають веселитись. Велике пожвавлення в порті. Приходять танцюристи — дієчата і під звуки бубна та флейти починають носитися в дикому виборі танцю).

ЗАВІСА

Дія друга

Ява II.

(Київ зимою перед Новим Роком. За вікнами терему падає й переливається синьошманими водами сніг. Він покриває білим саваном вічнозелені ялинки, покривлю княжого терему. Біля високого ганку видно скоросаней і чути безжурний сміх колядників. Молодь гонить Корочуна й поздоровляє князя з Колядою. Милуша-котианка князя Святослава, прибираючи княжу світлицю, починає напівголосно співати).

Милуша:

Ти скажи мені, сонечко ясне,
Де ж барилося зимовим ти празником?
Я ж свого виглядала миленького,
І за ним моє серце журилося.
Деся пропав з хуртовиною, хугою,
Що з степів замітала доріженьки,
Ти ж з-за хмар на подвір'я й не глянуло,
Звеселити журбу ту дівочую.

Розтопи ж ти сніги над Почайною,
Щоби вийшла я, пісню співаючи,
Може голос впізнає миленький мій
І до мене він знайде доріженьку...

(Заслужаний у її спів непомітно заходить у світлицю Святослав).

Милуша:

Ох, і злякав мене, чому навшипиньках
Підкрався, наче до синички кіт,
Щоб лапою побавитися з нею,
І з кігтів не пустити вже живу?
Та все ж я не боюсь, хоч знаю — буду
Я жертвою твоєю, бо любов
Твоя, як лист зжовтілий, охолоне,
Що з дуба за водою попливе.
Так легко на душі, бо зрозуміла
Мету життя людського на землі,
Душа моя веселою засяла,
І шавлія й барвінок в ній зацвів.

От промінь сонця в грудях вигравас,
Знемога струменем в душі бринить,
Я у тяжі від тебе й чую — б'ється
Під серцем наше спільне майбуття.
І чую, як вже ніжками ворухить
І рученятка простяга свої,
Дитяті хочеться уперше очі
Розплющити, всміхаючись до нас.

Тобі я, князю, сина подарую,
Він — кров твоя, твоя несхибна плоть.
Скажи, як хоче батько, щоби сина
Назвала мати з щастям ув очях?

Князь Святослав:

Радію з того, що мені дитину
Ти подаруєш, і коли на світ
Син з'явиться, то буде володіти
Він світом, що створили небеса.
Ми Володимиром його назвемо,
Щоби достойним батька був свого,
Хвалу йому наш нарід проспівас,
Бо споконвіку так іде у нас.

Милуша:

А що зі мною буде, любий князю?
Ми покищо щасливі, бо нема
Княгині в Києві, а ти що скажеш,
Коли із прощі вернеться вона?

Святослав:

Вгадала ти, бо підневільний серцем
 Я доленьку вирішувать свою,
 Душа віщує — матимемо клопіт:
 Княгині наше щастя роз'яснить,
 Як знаєш, з Києва вона водою
 Поїхала, де в полисках Босфор,
 І там в Константинополі чекала,
 Щоб з радними ромеїв говорить.
 Те ставлення до неї зловороже,
 Я думаю, збагнути їй пора,
 Змію не краще пригорнуть до серця,
 Як із підступним греком подружить,
 Відразу, нехить ту вони до нас
 В своїх серцях облудних не вгамують,
 Злочасний уявляючи кінець
 Мого народу і Руси всієї.
 Від Візантії ми знегод зазнали,
 Недарма князь Олег із раттю йшов
 На Царгород, де шит свій перевісив
 На браму, що сокирою рубнув.
 І батько мій князь Ігор йшов походом,
 Щоби вільготно кораблі пливли
 У Руське море, і стерничий правив
 Без страху з Бористену кораблі.
 Княгині забажалось щирим словом
 З лукавством позмагатися й тому
 Поїхала посланицею миру
 Від усієї рідної землі.
 Княгиню — матір нам було несила
 Переконати, що то марна річ
 Ту правоту доводити ромеям,
 Ті ширі пожадання на торги.
 Розвідка донесла сюди надійна,
 Що зв'язкового в печенізький стан
 Послала Візантія. Це з метою,
 Щоб Ольга вже сюди не допливла.
 Та недругів вона перехитрила,
 Свої купецькі лоді продала
 На березі Босфору і вже кіньми
 Через Болгарію спішить сюди.
 Напевно заavidьки тут не одного
 Беруть за жижки, що в любові ми.
 Це ж наговорять всякої неправди
 Княгині, як повернеться вона.
 Та не журись. Я постраюсь матір

Угамувати й серце прихилить,
 Щоб наше те вона перлинне щастя
 Благословила із своїм двором.

*(Підходить до неї, обнімас її цілує
 її в очі. В цей час у кольорових шиб-
 ках вікна з'являється зірка і чу-
 ти дзвінкий голос колядників):*

Ой, славен, славен ти, красний князю,
 Ой, Дажбоже,
 А чим же ти та й прославився?
 Ой, Дажбоже!
 Що ізвечора коня сідлав.
 Ой, Дажбоже!
 А вже к світу під Царів город став.
 Ой, Дажбоже!
 Ой, як б'є та б'є під Царів город.
 Ой, Дажбоже!
 Цар ся дивує, хто то воює!?
 Ой, Дажбоже!
 Що тому вояці за дари дати?
 Ой, Дажбоже!
 Вивели йому коня в наряд.
 Ой, Дажбоже!
 Він коня не взяв, не подякував. —
 Ой, Дажбоже!
 Не подякував, шапочки не зняв. —
 Ой, Дажбоже!
 Шапочки не зняв, не поклонився. —
 Ой, Дажбоже!
 Не поклонився, не замирився. —
 Ой, Дажбоже!
 Вивели йому та дівчину красну. —
 Ой, Дажбоже!
 Він дівчину взяв і коня сідлав. —
 Ой, Дажбоже!

*(Зворушений співом колядників
 князь запрошує їх до терему,
 частує горілкою, медами та ви-
 ном і роздає всім коштовні по-
 дарунки. Світлицю терему напо-
 внюють воеводи, князеві мужі, стар-
 шини та гридні. Усі хором колядують).*

ЗАВІСА

Дія друга

Ява III.

(Світлиця в теремі, де перебуває княгиня Ольга. Крізь кольорові шибви летить могутнє проміння новонародженого сонця. Світлиця прибрана рушниками та килимами. Княгиня Ольга сидить на тапчані сама.)

Княгиня Ольга:

Оце з мандрівки дальньої вернулась,
І над душею стала сила справ.
Яке ж, княгині, рішення прийняти,
Сумління власного не заторгнуть.
Була я втомленою довгим шляхом,
Розкішним блиском цісарських палат,
Та не дала наш Київ на поталу,
Ромеям, правду виказала всю.
З очей полуда цілковито спала,
Коли я придивилася пильніш
На лицемірів, що сидять на троні
І замишляють погубити нас.
Ім у знаки пекельною далася
Відвага наша, і клянусь Христом,
Що дух мене відваги спонукає,
Лишивши слово, піднімати меч.
Лише хто воїнів мого народу
На ворога звиятно поведе?
Упав мій Ігор від сокир зрадливо
Серед дрегви край овруцьких лісів.
Я врівень з дубом пагорб насипала,
Справляла тризну на могилі тій,
За саксаган я розплатилась щедро,
Вогонь пожер зухвалих деревлян.
Хто ж нині воїв поведе у битву
Проти римлян? Хібащо Святослав
Нехай приборкає болгар спочатку,
А потім з ними на ромея йде.
Переїжджала я через болгарську землю,
За мною линув стогін, що зривавсь
З грудей людських, чекаючи нагоди

Імперські пута сімло розірвать.
Задумала женити Святослава,
Йому княжну з-за Тиси привезла,
Хай угри сядуть за столи із нами
І пліч-о-пліч проти ромеїв йдуть.
Моє серденько потепліло в грудях,
Коли ступила я у терем свій,
Я справжнього володаря лишила
Тут, будучи в далекій стороні.
Дотримав чесно князь свогого слова,
Не скривдивши нікого на суді.
Вертав безвинним волю, а зухвалих
Безжалісно за злочини карав.
Лише в дорозі, видно, я задовго
Барилась, бо мою дворянку князь
Потайки зачепив, не поспитавши,
Чи дам я дозвіл на таку любов?
Непразна є Милуша і в утробі
Те княже носить з гордістю дитя,
Яке ж княгині рішення прийняти,
Вона ж моє нагадає життя.
Та все ж тверда я буду своїм серцем,
І забути синові скажу,
Милушу на постійне в Любеч вишлю,
Хай там на світ дитину приведе.
І дам наказ дитя сюди забрати,
Русі на славу виросте воно,
В дорослім віці буде довго матір
Шукати по заметених дворах.

(Встає з тапчану і дзвонить у срібний дзвоник, чекаючи на свого сина Святослава. На її поклик входить князь Святослав.)

Князь Святослав:

Здається, мамо, кликали мене,
Чи то мені у гридниці почулось?

Ольга:

Так, сину, кликала. Уважний будь,
Поглянь у вічі матері сумлінно
І словом не переч, бо я добра

Тобі бажаю. Ти ж — моя дитина.
Сам бачиш, як зміцніла і зросла
Народу нашого свята держава,
Вже заманулось і ромеям Русь
Для ока, для людського поважати.
За тебе, сину, Богові молюсь,
Ісусом звуть Христом його у світі,
Страждання чашу за людей розпив,
Те Боже слово провіщав землею.
Його, немов злочинця; на хресті
З Варавою римляни розп'яли;
З хреста зійшовши, з мертвих він воскрес,
Отой Ісус Христос із Назореї.
І ось сидить у небі праворуч
Свого Отця і прийде ще на землю
Людєй судить за вчинені гріхи,
І прорече своє останнє слово.
Ти, сину, все для матері зроби,
Я хочу, щоб у храмі православнім
З княжною з угрів обвінчався ти,
Поміг людєй хрестом тим осінити.

Святослав:

Гадась, — коли віру ту чужу
Нарід наш прийме, то тоді ромеї
Покращають у помислах своїх
І задуми свої відкинуть вовчі?
Сама ти знаєш, що я грекам тим
З конем їхнім троянським не повірю,
Ще прадіди Дажбога й Перуна
Обрали нам за вірних охоронців.
Офір кривавих не потрібно їм,
І безкорисливо Русі на захист
Встають, з народом радість, тугу й біль
Достойно ділять і не знають зради.

Княгиня Ольга:

Це може правда. Тільки в світі їх
Не знають. Ось чому і Русь в застумі
Стоїть, немов дитина добутна,
Змагання за надіб'ячко програвши.
Неначе стругам — у широкий світ
Русі рушати, а для цього й віру

Ми християнську для сердець берем
Серед народів рівности заждати.
Із Понтою тоді брататись нам
По вірі християнській і поставим
Ми хрест святий на схилах дніпрових,
Щоб Русь Ісусу-Богу поклонялась,
Молитися у храм Ірини йду,
Ти також з матір'ю, мій сину, підеш;
Так треба. Вірою новою ми
Всіх недругів кривавих переможемо...
*(Святослав намагається йти, але Ольга
зупиняє його жестом свого перста).*

Ольга:

Ти, князю, ще не йди. Почула я,
Що ретязьки на поясі в робині
З ключами ти рахуєш в пізній час,
Торкаючись її принадних стегон
У пору, як вона до рожаниць
Молитву шепче, кладучись до ліжка
З тобою, поскидавши спідниці.
Забудь про неї. Я тобі царівну
Засватала. Хай буде у віках
Могутньою батьків твоїх держава,
Щоб україн ніхто не подолав.
Коли ж з Милушею ти візьмеш шлюб,
То відцураються від тебе кметі,
І воеводи, і боярський рід,
Занапастиш себе й престіл загубиш.
Не забувай: вони — то сила є,
Що правду при своїм тримають боці,
Сам знаєш: смерд, як дишель той, яким
Куди захочеш, то туди й повернеш.
Требіж тобі навіщо підбирати,
Нехай Ісус тебе спасе від цього,
Милушу в глухомань я відішлю,
Дитину княжу хай на світ народить...

Святослав *(знівно)*:

Так ось яка ти люта змія,
Навіщо вжалила синівське серце?

Молю тебе, Милушу поверни,
Без неї я не довго пролітую.
Де ж та любов і рівність християн
І прощення найближчому створінню?
Священик — грек, як видно, нашептав
Ті істини, лукавлячись собою.
Я у розлив рушаю на болгар,
Мечем для себе привернути друзів,
Коли ж вернуся, то єдина смерть
З Милушею лише мене розлучить.
Хай буде і знеслава й поговорі,
Я все віддам — і золото і славу,
Рятуючи її дівочу честь,
Вкусивши плоду, що приносить радість.
А ти своєму Богові молись,
І вимоли походу день щасливий,
Щоб із далекого Дунаю ми
Вернулися у сяйві перемоги.

(Святослав виходить. Ольга після його слів, ніби заніміла, сидить на тому ж місці, закривши обличчя руками).

ЗАВІСА

Дія третя

Ява І.

(Біля Доростола в Болгарії видніються засинені плеса Дунаю. Над стрімчастим узбережжям дунайських вод блискотять вишнево-сузір'я. На березі, на палах сушаться рибальські неводи, з берестяними поплавцями. Недалеко від них палає батаття, що його розклали коло своїх наметів гридні — воїни Святослава. Не можучи заснути, князь виходить з намету на свіже повітря).

Князь Святослав:

Не спиться і далеко до світанку,
А вже зоріє десь біля Дніпра.

І облямований рососою скраю
Там соняшник звів вії золоті.
Я серед лугу задивився на бджілку;
Збирала заспокоєно нектар
І до бортів, що на дубах, летіла,
Сповита у світанкову теплінь.
Чому вона мені наснилась ніччю,
Той повний взяток чи вішунним є?
Та все ж і смерть солодка, як до Бога
На суд ти не страхаєшся іти.
Я це недавно побував удома,
Тим печенігам гідну відсіч дав,
Надіялись, що я чужин шукаю
І на поталу Київ їм віддам.
Іх в ривчаках перед валами досить
Лягло кістьми ще перед тим, як ми
Почули ту новину неприємну,
Загнавши Візантію за Дунай.
Там очайдух серед киян знайшовся,
По стану печенізькому ходив
З вуздечкою шукаючи гнідого,
Якого нарочито загубив.
Наблизившись до кручі, що травом
Край річкового рукава росла,
Пірнув у хвиль безодню, що зраділо
Його на інший берег понесли.
Отак і до Чернігова дістався,
Претичі — восводі вістку дав,
Щоб Києву спішив на допомогу,
Бо вже посаду ворог захопив.
Із рубежів втекли харцизи з ляку,
Бо думали, що із Дунаю князь
Веде своїх тих русичів хоробрих,
Підступність їх караючи мечем.
Пізніш до Переяславця діставсь
Один із вістунів княгині Ольги,
Благала, щоби Київ рятувать
Летів з дружиною бистріш від вітру.
Тож вчасно я до Києва прибув,
Напасників розбив та й знову рушив
До Переяславця, бо знаю, тут
Пів світу сходиться в одному місці.
Найкраща зброя із Багдаду йде,
Із Греції камфора, вази, срібло,
Із Хаверезми оксамит тонкий,

А із Руси меди і віск і шкіри.
 Для блага й росту рідної землі
 Я звідси не посунуся ні трохи,
 Бо як Дунай ромей заберуть,
 То й Київ ми утратимо небавом.
 Ясогів, печенігів у боях
 Я подолав і бачив верховини
 Засніжені Кавказу, а на них
 Відпочивало з місяцем сузір'я.
 Вже вятичам данину не платить
 Хозарам. Тюрків я утихомирив
 І вірю, що з моїм народом Русь
 Стоятиме незламна у століттях.
 Десь у дніпров'ї рідному світанок
 Рожевим криницею проростає з мли,
 Травою простеляється барвінок
 У синім цвіті дивної краси.
 Не можу в серці вгамувати біль,
 Як про Милушу про свою згадаю,
 Чому ж Корана — доля навісна,
 Палкі серця безжально роз'єднала.
 Це все княгині — матері вина,
 Уже на смертнім ліжку нагадала
 Про неї, засудивши вчинок свій,
 Сказала, щоб її узяв до себе.
 Та де ж її шукати? Я шукав,
 Немов в глибоких хвилях потонула
 Матуся Володимира мого,
 Яка була первіткою мою.
 Все ж, як вернуся із цього походу,
 Хоч в царстві Ния я її знайду,
 Хай ласки матері мій Володимир
 Зазнає й нас обох розвеселить.
 І як би хвиля та не повинула,
 З Милушею їй нас не роз'єднать,
 До смерти будемо ми нерозлучні,
 Тримаючися берега свого.
 Вже півнів до Дунаю попускали
 Хоробрі русичі й топили в нім
 Ляльки з соломи. Вмилосердить треба
 Було Макош ще перед тим, як в путь
 Рушати. Ми узавтра залишаєм
 Вали й рови, де твердо я стояв
 З ромеями у невблаганній битві,
 Щоб перемогу Києву вручить.

З Дунаю річища шлях в Руське море
 Лягає вільним київським купцям,
 Аж на кінець тепер поїдуть світу
 І хутра й мед, і рибу повезуть.
 О, земле рідна! Як віночок з рути,
 Що дівчину незайману вкраша,
 Така ти між країн чужинних будеш,
 Обстоявши свою і волю й честь.
 Велику дань за мир ми заплатили,
 І ті, що впали, сорому не ймуть,
 І Велесом і Перуном клялися,
 Ромей в Україні не пустить.
 От і світає і туман розсіявся,
 З Цимісхієм ще мушу стрітись я,
 Із ним навіки ми уклали дружбу,
 Я хартію ту мирну підписав.
 Так, вже світає, скоро він прибуде
 Той імператор римський, а тоді
 Свої ми лоді і дубові струги
 З Дунаю звернем, в море попливем.

А там вже гирло нашого Славути,
 Де клекотить порогами вода,
 Ми на колоди струги переставим,
 На плесо чисте перекотим їх.
 А там і Див з гушавин не злякає,
 Перун освітить трави лугові,
 І блискавками знак подасть зраділо,
 Покравши ту горобину ніч.
 Коли ж прийдеться в плавнях зимувати,
 То на Купайла, в час розливу вод
 Перед очима нашими устануть
 Ті дерев'яні київські вали.

*(За князем Святославом приходять отро-
 ки, і він, відходячи від намету, йде сіда-
 ти з ними в човен. Взявши до рук весло,
 він зграбно відштовхує човна від берега,
 і човен зникає в дунайських хвилях).*

ЗАВІСА

Дія третя

Ява II.

(Берег Дунаю в золотистому серпанку сонця. Недалеко від хвилі на ріні в оточенні свого почту імператор Цимісхій озляг сидить на баскому коні, що має срібну вуздечку. Імператор одягнений увесь у золото).

Цимісхій:

Чекаю я в своїй дурноті
На князя — русича, що вдосталь страху
Нагнав на глядіяторів моїх,
Злякалися раби відваги духа.
Тут на розлогім березі я мир
Уклав із Руссю. Честь і слава їм,
Що так хоробро гинули в бою
За незалежність рідної вітчизни.
Землі за ними більше не було,
Тому край хвилі на смерть вони стояли,
Та вдвоє більше воїнів моїх
Тут не оплаканих ніким пропало.
Взяли ми Святослава у кільце,
З вогнем я кораблі послав із моря,
А сам з кіннотою узгір'ям йшов,
Шикуючи в долинах легіони.
Навальною атакою дарма
Я намагався ворога зломити,
І пошербили воїни лише
Мечі свої об русичів кольчуги.
Хоч силою я їх не переміг,
То може хитрістю мені удасться.
Я вістуна таємно надіслав
В орду до жовтолицього поріддя.
Тим азіятом золота в міхи
Насипав, щоб пильніші стали мурзи,
Коли назад пливтиме Святослав
З дружинниками повз Дніпрові плавні.
Я Курі — ханові дари підніс:
Тим вістуном намисто для Яшмиди
Я передав, що пурпур неземний

І моря ізмарагд переливає.
В тій грамоті я нагадав своїй
Про те, як Святослав повівся з нею,
Коли вона приїхала на Русь,
У теремі тримаючи розмову.
Тим печенігам в хартіях своїх
Я відписав про день, коли у море
Із русичами рушить Святослав,
Вітрила в гирлі рідному звернути.
Я вірю в успіх задуму свого,
Якщо не схиблять печенізькі мурзи,
Бо заєць є хоробріший від них,
Коли в кущах почує небезпеку.
А нині, з прикрістю слухняно жду,
Із Святославом — русичем зустрітись,
Бо дні у імператорів земні
Короткі серед вбивства і отрути.

(Починають лунати незолоті вигукки захоплення з туці імператорського почту. Чути шораз золотніше: "Ідуть, ідуть..." В ауреолі сонячного проміння з'являється човен. На ньому гардує веслом на кермі сам князь Святослав. Він одягнений так само, як і всі його воїни — тридні. Лише в вусі блискотить золота сережка і на довгій полотняній лляній сорочці лиштва золотої вишивки. Човен підходить до берега).

Святослав:

Здоровлю, імператоре, тебе,
А всім ромеям наш привіт вояцький,
Я дякую, що волею явивсь
Ти дружи із мною на розмову.
Ми вклали довговічний мир,
На зброя я поклявся не порушить
Його і Велесом і Перуном
Зі мною українці поклялися.
Здається, Іоанне, ти збагнув,
Звідкіль я силу в прагненні черпаю,
Тож із народу, що також, як я,
Ту віру прашчурів не забуває.
Бо наші предки тлінню не були,

Снують у кожному куточку хати,
Ми узливання сонцю піднесем,
Небесного володаря дитині.
В звичайного втілюючи орача,
Димар і плуг подарувавши, ходить
Господь серед українців, — пізнаєм
Його добротні у дніпрові вчинки.
Тож сонце нам на радість дарував,
Тому то й моляться хоробрі кметі
До Хорса, щоб звитягу у бою
Підсилюючи, світив на полі бою.
І Хорс є тим незгасним джерелом
Любови і життя в пізнанні світла,
Надхненню силу людям він дає,
Обстоять волю у борні завзятій.
Дажбожими онуками зведемося,
То ж наші предки перші змайстрували
Сокиру й меч і ярма для волів,
Щоб плугом перелоги поорати.
І ось чому ті воїни мої
Вмирати не бояться, бо відлинуть
У рідний край й народяться ізнов
При блиску на зорі гучного світла.
Тому то й неможливо Русь збороть,
Коли ж хто схоче спробувати каші,
Замислюючи в повабах лихих,
Покараний моїм народом буде.
Ось тут, володарю, сидять в човні
Руси всієї непомітні люди,
Звелись на поклик рідної землі,
За честь стояти, за свою державу.
Хай темрява зникає на землі,
І не було наїзників охочих,
Під Дервусом ми гинули в бою,
Щоб край зацвів калиною у лузі.
Ці гридні, імператоре, пройшли
Шлях ізі мною від узгір'я далеких
до чорноморських рідних берегів,
І нам назавжди на морях стояти.

Цимісіх ій:

Так от який ти, русиче, і всі
Твої добрі воїни. Це ж сила
Зродилася в Дніпров'ї, і свою

Я перед вами голову схиляю.
Як знак моєї приязні, візьми
Цю зброю, золотом майстерно куту,
Хай свідком буде небо, що її
Я ширю і з пошаною дарую.

*(Імператор віддає свою золоту
зброю і врочисто передає її князеві
Святославу, а потім продовжує):*

Тепер прощай і в Київ поспішай,
Богів думки для смертних невідомі,
Та все ж надіюсь: стрінемося ще раз,
Як ті брати у ширості єдині.

*(Обнімає князя Святослава і прощається
з ним. Гридні, що сидять у човні, співають):*

Що то разом з Хорсом краєм сходить
І роздоллям придунайським йде?
То звелася з кричі кута слава,
То звелись Руси багатири.
Найхоробріший між нами буде
Повен сили князь наш Святослав.
Ген соколик шелюгою лине,
Долітає до Дніпрових круч.
Там чекають нас батьки й дівчата,
Знаючи, що вернемося назад,
Ген туди, де на столітнім дубі
Мостить журавель собі гніздо.
Назносив галуззя він із лугу,
Нас з походу буде виглядять,
Щоб ту вістку рознести по селах,
Що човнами з моря ми пливем.
Вже рум'янить хвилі злотне сонце,
Величаво лебедем пливе,
Устає по світу наша слава,
Тим промінням переможно йде...

*(Човен зникає з огиду і пісня русичів
даленіє, вторгаючись у шум бурхливих
дунайських хвиль).*

ЗАВІСА

Дія третя

Ява III.

(Київ під час цвітіння садів. Видко золоту браму міста і стовп Перуна. Народ чекає на лоді і струги князя Святослава, що ледь маячать на обрії. Серед наповну ті самі дівчата, що і в першій дії).

Мирослава: *(звертаючись до Світлани):*

Глянь, впливли з-за сонної ріки
Вже струги Святославові і воду
Носами ріжуть. Зріють ледь на них
Засмаглі лица отроків завзятих.
Рибалка сиротиною зліта,
Кигиче понад хвилями протяжно,
Якусь розносить придніпров'ям вість,
Від неї посмутніли сіножаті.
Вже веслярі втомилися гребти,
І хвиля через борт перелітає
Тих очайдушних людей, що пройшли
Туманами запряжену дорогу.
Так сумно на душі моїй до сліз,
Не знаю, звідкіля взялась скорбота,
Там на одному з тих стругів мусив бути
Іван твій із моїм єдиним братом.
А може і вони в сирій лягли
Землиці на чужому браннім полі,
Тому то й смуток серденько сповив,
Немає в нім веселости ні краплі.
І може й часу в друзів не було
Над їхніми кістками пагорб могильний
Насипати, як то у нас зайшло,
По впалих гідну тризну відслужити.
І в Перуновім царстві в небесах,
Либонь, вони гучну справляють учту
З корчагами, по вінця із вином,
Пригадуючи війни і походи.
Сидить там в білій тозі серед них
І Меламнод — вішун той бездоганий,

Що мову вивчив птаства і тварин,
І півням голови рубав для тризни.
Вже волох інший коло вівтаря
В Велеса храмі молитовно шепче,
Приносить жертви зіллям і вином,
Щоб князь з походу дальнього вернувся.
Далися диким ордам ми в знаки,
Щоб Візантія утямки собі взяла,
Що на поталу Край свій не дамо,
Горою станемо йому на захист...

Поглянь: безсилим кібцем вплива
Ген з-за протоки струга Святослава,
Звисає синій прапор на кермі
У знаках безвідрадної жалоби.
О, леле, то не чутка, а страшна,
Виходить, правда, що на світі князя
Живого серед отроків нема,
Відлинув Святослав в світ нетутешній.

Він може у Дажбога для вкраїн
Зуміє випросити миру й щастя,
Найвище благо випало йому
Загинуту у битві за вітчизну.
І кажуть, що у чагарях між скель,
Де рукави ріки обходять острів,
Засідку з печенігами зробив
У безвидь Куря на самого князя.
Вістун, про це, я чула, говорив
Там на Горі боярам, воеводам,
Яшмид отак помстилась, що колись
Ії любов пресвітлий князь відкинув.
Вона то і намовила отця
Засідку ту в чагарниках зробити,
Коли з походу на своїх човнах
Відважна Русь надумає вертатись.

Підмога князеві, спізнившись, надійшла,
Забачивши човни, втікали в страсі
Ті довгомуди, зникли у степах,
І блискавку услід Перун їм кинув.

Брехню розводить хвалькуватий хан,
Що голову відсік він Святославу
І чашу з черепа його зробив,
І нею хвалиться на п'яних учтах.

Яшмид просила, щоб її сріблом
Облямував. Ту чашу із напоєм
Пригублює вона й сп'яніло так
Із тінню Святослава розмовляє.
Ще в теремі гонець оповідав
Про те, як гридні, назбиравши хмизу,
І ламані, і бересту, і трав,
Знесли це все на корабель жертвний.
І виросла з тих гіллячин гора,
Туди й поклали ті останки княжі,
І стругу запаливши, в чорну ніч
Її там за порогами пустили.
Взялася хвиля деся і його
Там повинула, в світ понісши дальній,
І кажуть, що померлі в царстві тім
Із почуттям людським ще й тіло мають...

Світлана:

Сумна ця вістка. Що скажу Милуші,
Коли до Любеча поїду знов.
Боюся: вістка може ще її
Покласти молодою в домовину,
Вона ж так побивається за ним,
За сином, і надіялась — година
Ще прийде і докупи їх зведе,
В літах племінних більш не розлучатись.

Любов і гнів у серденьку її
Умерли разом, бо вона збагнула,
Що князь не є могутнім в світі цім
І особистого не має щастя.
І на княгиню Ольгу гнів пройшов,
Бо, будучи володаркою, хтіла
Добра у першу чергу для Руси,
А син її слугою був країни.
Та все ж Милуша знала: Святослав
Найбільше Володимира шанує,
Бо схожий син, як краплі дві води,
На ту свою любечанинську матір.

Про смерть його сестриці не скажу,
Хай краще Святослав живим наснитись,
Нагадає про божественний час,
Коли любов вкусили обопільну.
Ходімо до човнів. А он від них
Іван іде і брат твій. Тож з походу

Вернулись неушкоджені, живі,
Хоч запеклись на них глибокі шрами.

*(Гридень Іван і брат Мирослав цілують-
ся із своїми дітьми. Тим часом воїни
— гридні виходять з лодей та струг і, ви-
шикувавшись в лави, тримаючи свої спи-
си, щити та мечі, починають маршувати в
напрямі Горі.)*

Гридень Іван *(звертаючись до Світлани)*:

Ти бачиш, я живий вернувся з походу,
Моя Утрено — зіронько ясна,
Тривкого миру з недругом діждались,
Лиш жаль, що князя у живих нема.

*(Їхню розмову слухають голови воїнів, що
проходять маршем з піснею).*

Гридні-воїни *(співають)*:

Не радій ти, враже, ненависний круче,
Що уп'єшся кров'ю на Русі.
Хоч наш князь загинув — вічна йому слава,
У серцях хоробрих й мужніх русичів.
Ми жалобу скинем, за мечі візьмемось,
Як посміє ворог на розбій іти.
Вчинком цим заслужим у нащадків славу,
Спом'янемо впалих у бою.
Спом'янемо в битвах князя Святослава,
За Вітчизну голови понесем свої,
На могилі свіжій справим щедрю тризну,
Щоб вогонь із неї освітив увесь край.
Хай горить, палає до самого неба
Те багаття наше в поминальних днях,
Відблиски із нього ми крізь морок ночі
Понесем у серці освітити шлях.
Не радій, о, враже, ти, о, чорний круче,
Що уп'єшся кров'ю, кров'ю на Русі.
Князь загинув славний, вічна йому слава,
Слава Святославові, слава у віках!

*(Воїни-гридні проходять із своїми сотни-
ками в суворих лавах. Пісня лине чотини-*

*цем, досмагає Гори і носить ся
над зарослим тернами та вер-
болозами берегом, гублячись
у синьотемних Дніпрових хви-
лях).*

ЗАВІСА

18 березня – 17 липня 1969 року,
Нью-Йорк

ОБРОСТЬ

Намісто бірюзове стиглих зір
Розсипано на голотечі саду.
Світанком звуки урочистих лір
Лунають в гущі голосом віради.
Життя людського піниться напій,
Несеться крізь ущелини потоком,
Мандата ми із колосом надій,
На щастя маєм у свавільних роках.
Від лоз, де ще калина край води,
Засяють сонця пробіски багрянні.
Засвітяться в зеленій бороді
Водяника алмази бездоганні.
Немов два верлики, які зійшлись
На ланцюзі кільцем отим єдиним,
Так нам виходити за кминний ліс
Плугатарем з оновленим сумлінням.
Сузір нависне урочистий спліт,
Край гону задрімають медобори.
Відвагу треба серцем полюбить,
Хай совість правдомовно заговорить.
В бору святому в лагідній красі
Засвітяться вогні на зрубах млистих,
І невідомих предків голоси
Підкажуть ті дороги променисті.
Не йти ж через болота наважання,
Не сходити ж на манівці в негоду,
І найдорожче буде нам звання,
Що гідне імени свого народу.
Відлинуть хмари, що епохи чад
Лишим у спадщину вишневим краєм,
Наскрізь пробитий буде списом гад,

Кубло його пасльоном забуває.
Нам суть життя хай буде у ділах,
Добротні вчинки зарясніють рястом,
Коли у вогнелітах креше шлях,
Такий величний і такий прекрасний.

1967 р.

MARIANNE TEIDEN

Це ж у тебе наш угавний шлях
В глядіолях плив з тугавих вій.
Черевець завітнув у думках,
Ми його стоптали без надій.
Вже ні ряст не вабить, ані хна,
На подзвіння хтось ударив в спиж.
Парус із вітражного вікна
Був такий, немов блискучий ніж.
Гіяцинтів, рож, лілей вінки
Увивають траурні стрічки.
І не сміє погляд, ні думки
Взяти опита сердець людських.
Не украсить твій калина вік,
Вітер від могил розвіяв дим.
Повабом палав дівочий лик,
Як молився я очам твоїм.
І в Чикаго, де гуде прибій,
Ти мені докинула: "Прощай"...
Хмаросяги в мряці голубій
Виглядали, як альпійський край.
Ми у храмі двоє, а весна
Сіє на вінки густий туман.
Промінь ліг спокійно від вікна
На труну, де спиш ти, Marianne.

ВІРНИСТЬ

Коли моєї жінки голова
В блаженнім сні на ліжку спочиває,
То я замислююся серед ночі
Над таємницею земних подій.
Чому не може розумом людина
В століттях вічі знаки розгадати?
Хоч це, здається, нескладне питання

На наш короткий на землі цей вік.
Вже ніч намисто за вікном притихлим
Розсипала по саду мовчазнім,
І явір ворухки здіймає віти,
Іх на покрівлю стомлено кладе.
Він пам'ятає нашу першу зустріч,
Край хвіртки попрошалися тоді,
Були ми добрі друзі між собою,
Зустрілись, не розходитись повік.
Той явір, може, згадає весілля, —
Ми ж так зраділи, що себе знайшли,
І у сум'ятті часу не згубились,
Як губляться зірничі у воді.
І може це від цього всі кутки
В кімнаті тихій виглядають свято,
Під столиком цвіркун не затиха,
Хвалу співає нашому подружжю.
Дружина спить і пульс у неї рівний,
У сні прогулюється десь вона
Алеями замисленого парку,
Де ми медовий місяць провели.
Там озеро у сяйві потопас,
Де шастя гоже, — летиться із небес,
І щедро світлим поясом еднає
Із небом землю, задрімалу в сні.
Ми теж поспані в блаженстві сяйвом,
Щедрою наповнивши серця,
І знаємо, що смерть мигтіння паса
Незримого лиш може перервать.
Тоді у серці запанує смуток,
Безсиле листя рознесуть вітри,
В світлицю увірвуться з диким шумом
Кріз розпанахане у ніч вікно.

БЕЗПРИТУЛЬНІ

Оксані Ч.

Під сволюком губивсь у мерві сміх,
За гарманом ми пустували часто,
Любистку спомин в серці не затих,
Розпалось з бочки липової шастя.
Татусь у знахабнілий час пропав,
Замерзла мати, як верталась в місто.
Вітряк з крилом поламаним стояв,
176

Його сніги засипали дочиста.
Тебе із братом люди віддали
У дитбудинок за високим муром,
І шаленіла по усій землі,
Не угамовуючись, клята буря.
Все ж уціліла чудом, ніби я,
Зосталась без сорочки дівувати
В снігах пропала і моя сім'я,
Коли стихали за горбом гармати...
Із тих блискучих голомозих жерл
Стікало кров'ю оливо гаряче.
Всепрошена, ти знала, — я не вмер
В годину троглодитову, незрячу.
Від тіні від своєї не втекла,
Примарилися у достатку ночі,
Та все ж на світі з правдою жила,
Хто ж міг брехнею поривання збочить?
В розповні літ пропала і у снах
Відвідувала мій притулок часто.
Чи ти знайшла на рідних берегах
Те вимріяне і забуте шастя?
Ми добру повну випили до дна,
Епоху нам пригадують до скону.
Сопілку ще пригублює весна,
Лунають ніжні звуки оболонням.
Так згадуй час, як вкупоньці росли
І на соломі гралися з тобою...
Про шастя мрію, що на цій землі
Згубилося, як листя за водою.

1954 р.

КАМІНЬ

Може ти у безчесну годину ожив,
Зневажав Персеїдів погрози,
На погрудді твоїм, як туман не кадив,
Я помітив спечалені сльози.
Твоє лоно іскрини відвіку трима,
Хай в годину терпіння, закліату,
Припинило чаклунне привиддя свій змаг,
Для людини зродилося свято.
Хай безвидна негода навік пропаде,
І проймається мрія для лету,

Бо безсмертя відважних у вічності жде,
Що подібне до квітки розети.
І коли мені буде судомно в житті,
З тягарем переходити містом,
То в небес попрохаю в своїй самоті,
Хай спадає вага кам'яниста.
Хай відкине душа непосильний тягар,
Іскру викреше в днину незрячу,
І я вірю, що ти, відсахнувшись від чар,
Мов людина, сльозою заплачеш.

14 червня 1968 р.

В МОНАСТІРІ

Тут плоть не має місця у думках,
Ні вічна суєта крикливих вулиць,
І апогею втрати ув очах
Черничиних запалить ватру чуло.
Небесний блисне в херувимах шлях,
Душа її злетить до чварів, чула,
Туди, де в чистоті простягся шлях
До райських брам, поза кордони світу,
Де чисті душі привітають нас,
Гарденіями світу оповиті.
Людської гідності заблิสне пас,
Підточить шашель явора уперто,
І буде повно у душі відраз
В черниці до безжалісної смерти.
Вона надгробків ще окине ряд,
Під ними долі спочивають жертви, —
Вервицями дзвенить завітний сад,
Мадоннам повно сонця на алеях...
В черниці очі у роках мовчать,
Хоч молитовно зводяться на реї
Верб'яні, сонце вішає удень
Проміння... Пристрасть загорялась в неї,
Відданиця була вся із пісень,
І до коханого летіла світом.
Лишивсь трухлявий від надії пень,
Коханий вмер без помочі й привіту,
Вона ж пішла в черниці з ранніх літ
І до його надгробку, що у квітах,
Молитися із келії спішить.

Помолиться і зникне поза муром,
Замріяна про сад первоцвіт,
Його безжально знівечила буря,
Мов серце, у яким любов горить.

1953 р.

В ІВАНКІВСЬКОМУ ЛІСІ

Ось знову осінь золотом гаї
Мережить у засиненім розмаї,
І листям зірваним думки мої
За греблею сполохано кружляють.
І літа бабиного пряжа скрізь
З гілляк звисає на куші ожини,
Застогне дятлем корчуватий ліс,
Луна невгавно лозами полине.
Я на охабині край джерела
Утомленим чередником присяду,
Ще ластівки прилинуть від села,
Думки мої присутністю розрадіть.
У розтіч зникнуть тасмично десь,
Коли долине з поля шум комбайну,
Заквітне льоном парубоча честь,
Буслині здіймуться у небо зграї.
Світилками здаються на лугах
Сороки, жвавістю своєю юні...
Ген паморочний впливає шлях,
Гукає від яруг старезним луном.
На здвиження злетівшись звідусюд,
Підніме куру птаство на на раді,
До вирію впаде журлива путь,
Зіпрілим листям очерет закадить.
Ще стане бусол з зламаним крилом
Блукати, як у ожеледь задзвонить
Водяник в баговинні перед сном,
І на купину перлямутер зронить.
І жолудів ще дикі кабани
Натрусять спинами з дубів в розмаї,
І Артемон у вересневій дні
Гадюк і ящірок у землю заховає.
Вже дикі гуси гелготять на шлях
Безвидний, ракша крикне на осонні...
І я з якоюсь думою в очах

Зведусь на ноги в мерклій оболоні
І пригадаю, що й мені пора
Збиратися в дорогу у далеку,
Від хвиль заснулих рідного Дніпра,
Туди не залетить моя делека.
І золотою трипою мести
Вітрам дороги осени буденні,
Де авта мчаться, мов комети ті,
Проносячись крізь куряву скажено.
Скорбота серце з тугою бере,
Коли скалічену уздріну дрохву.

Чи хто зупиниться і підбере
Вцілілого в жадливій катастрофі?
Стою, немов тирчак в безокій млі,
Вслухаюся у дзенькіт падолистя,
Хто ж незриданні підвезе жалі
Зі мною у чуже надмірне місто?
Лягла дорога на край світу йти,
Там океан з пучин валі здіймає,
І хвилі переплигують борти,
Коли в безодні шхуна потопає.

Надломленою гілкою в мені
Розчулене серденько скорбно плаче,
На ті розквітлі, наче квітка, дні,
Щоб доля не верталася собача.
А поки осінь, любистковий шлях,
Стоять гаї в мережаній задумі,
Кричить у небі неспокійний птах
І тоне у сосновім віщім шумі.

Серпень 1968 р.

на шляху Чорнобиль – Іванків – Київ.

НАДВЕЧІР'Я

Краса незаймана у небесах
Стоїть, і листям дихають тополі.
І хвилею пливе туман на шлях
В серпастім блиску за бурштинне поле.
Господар розпряга своїх волів,
І свіже сіно ніздрі аж дурманить.
Жуки шугають з пралісу лісів
І мавок на поляну вийти манять.
Женців розмову понад яром чуť,

Ті люди і в біді своїй веселі.
Вони не є татарами й дадуть
Щось подорожньому й рядно простелять.
Жага сердець в зінціях молодих
Від предків крізь століття пробивалась.
Уміли з горем розділити сміх,
У землю йшли і знову воскресали,
Щоби нащадкам передати міт,
І зберегти, як пам'ять зберігає,
Найкращі спомини первинних літ,
Вогонь в серцях наснаги не вгасає.
В прибоях хвиля котиться до хат
Із безгоміння і відлине думно,
Навідатися знову й привітать
Красу земну своїм барвистим шумом.

Літо 1967 р.

САРА

Господня кара впала дужим громом
На ізраїльських дочок і синів,
Були вони у судних днях Содому
Вогнем, що хтось на кучці погасив.
Лишився попіл на руїнах дому,
В пожежах відчувався Божий гнів.
Люципера йшло військо нашим краєм,
Він Гітлера назначив головним.
Куличка від діброви заридас,
Від катакомб, сплюндрованих у грім,
Причина йде, когось в сльозах шукає,
На видноколі зникне бойовім.
Горіли синагоги і каплиці,
А ти була, о, Саро, восени
Самотньою, немов у полі птиця,
Коли повзали полки із чужини.
Ти василісків вийшла подивиться,
Вдивляючись в ордаліи хмурі дні,
І павою з едемського десь саду
З'явилась ти і сонцем із озер
Була в годину люту, безпощадну,
Невинністю змітала хижу смерть.
Тож вищери її зубів відрадно

Вітав на пожарищах люджер.
 Втекла від януса в людей схватись,
 Чому ж твоїх не розуміли сліз?
 До вбогої ти доблукала хати,
 Сурмив у труби ерихонські ліс.
 Вдова жила у ній з безногим братом,
 Що мала двох синів вона колись...
 І чоловік твій тих синів безвинних
 В злорадні роки в мерзлоту загнав,
 Бо мав підозру — ще за Україну
 Піднімуться у полум'ї заграв.
 Вдова забула нелюдські провини,
 І брат її тебе у льох сховав.
 Хтось вчинок благородний засудив,
 На удову доніс в німій покорі,
 Так окошивсь на ній німецький гнів,
 Із перекладини жахала морок.
 Ти ж, Саро, дочекалась кращих днів,
 І бачила, як дикими вовками
 Тевтони залишали край святий,
 Горіли школи й уцілілі храми,
 Вмирав заклятий на руїнах бій.
 Молитву шепчеш спраглими устами,
 Сам Бог тебе зберіг у час лихий.

1951 р.

ДОРОГА

В краях небесних Вам заплатять борг
 За ваші молитви між рідних піль.
 А ми не знаєм, чий відбувся торг
 Над нами ще далеко від могили.
 Тож покладуть знеможені кістки,
 Травою забуває тлінний прах,
 І витягнуті з ями рушники
 Оздобою хитнуться на хрестах.
 Збагнемо ми утрачену красу,
 Переступивши вічності поріг,
 Підніме янгол нас у вишину,
 Де зла немає і лунає сміх.
 І привітає нас святковий люд,
 Любови повен, світла, чистоти.
 Ми станемо, як мирти, що цвітуть

Без огорожі в променях святих.
 Душа збудує для спасіння храм,
 В клечанні брами для добра й розрад
 Відкриті будуть урочисто нам,
 Мов у сіянні незрівнянім сад.
 Ми зрозумієм, що єство у нас
 Було, неначе нехворощ, без втіх.
 Вже не злякає в кризі далина
 Дорогу вибирати між доріг.

Проміння, що розсиплеться з небес,
 Вгаптує плаї серед верховин.
 Кушпела сонця здійметься, де хрест
 Простяг в долині невмирущу тінь.
 Ми зрозумієм вишости мету,
 Красу збагнувши світу до кінця.
 Прозріють наші душі на лету,
 У радості побачивши творця.

1952 р.

ПЕРЕДЛІТТЯ

Діждалися гучного передліття,
 Роса, як ожеледь, в саду цвіте,
 І на кілку, туманом оповитім,
 Вже пава чистить пір'я золоте.
 З-за клуні сонце плав позолотило,
 І очерет кошлатий зашумів,
 З шувару-зілля іволга злетіла,
 В молебні потонула плахта нив.
 В дозріння пору колосує жито,
 І на кімвалах вигравася день,
 І літо кличе юнь поговорити,
 І в'язанку офірує пісень.
 Святково причепурена Вітчизна,
 Від лутки жмури ранку на грядках.
 Любити — то ніколи не запізно,
 Коли відбита радість ув очах.
 Віддасть весна те віно урочисто,
 Коли суцвіттям голубіє даль.
 А цілий всесвіт заполох барвиста,
 З грайливими вогнями фестиваль!
 І мрії ген плывуть рожевим димом,

Де ще червоні маківки шумлять,
І китицями іва чарівними
Хизується, повнісінька відрад.
І пахнуть квіти у своїм дозрінні,
Уронить яблуня в траву плоди.
Канун вітає мешканців гостинно,
Як верч спадає золота в сади.
Величне сонце для життя воскресло,
І радості не стрінути кінця,
І небо й землю в 'яже перевесло,
Мов ті любов 'ю схмелені серця.

8 червня 1968 р.

ДО ЖІНОЧОГО ПОРТРЕТА

Покличе серце невимовна туга,
Розтратить жар і німо защемить,
Коли не стане в глушині ні друга,
Ані порадики в скорботну мить.
З-під брів схвилюється неясно спомин,
Дівочі мрії посмутніють враз
Такі, мов китиці троянд за домом
На плеса кинуті, де промінь згас.
Ще почуття прокинеться про щастя,
Вітрильника спихаючи у даль,
І завирюють у серденьку часто
Надії під вітрів свавільних шал.
Ось зорите за палісад спокійно,
Хоч не вернути юности відрад,
Немов трепеті понад шляхом мрійним
Листочків ніжних у позовклий час.
Самітною проходите по світу,
Світ заступила хмара навісна!
Уста померкли, чулістю привітні.
І зогулем не кликне далина.
Жерделі смутку у саду лишили,
У безвість радість серця відійшла,
Ще в небесах зірниця зарясніла,
Відваги мріям даючи й тепла.
Свавільна повинь до садів прибуде,
Любов ще кине душу в п'яний шал,
Зідхнуть оновленим бажанням груди,
Шукаючи засинений причал.

180

Чи ще думки на пристані в чеканні
Розтрачуєте в сонці гомінкім?
Ваш ранок усміхнеться довгожданий,
Бузком постукає завітлим в дім.

1953 р.

КОВЧЕГ

I.

Клубочивсь морок до земних доріг,
Вкриваючи пільмою медобори,
В долинах замовкав мисливський ріг,
Скорбота гнала смуток у просторах,
Відвагою ніхто цикльон не міг
Збороти, як підводився із моря.

II.

Мерцями із розмитих кладовищ
Шматки спливали сірого туману,
Кололась блискавиця із узвиш,
Лікуючи ті наболілі рани.
В печерах люди мерзли край вогнищ,
Вчували днину на землі останню.

III.

Іх вкритий порохнявою порон
З Мореною без просвітку зустріне,
Супроводжаючи через кордон
Стрибога у широтах негостинних,
Дано камінний неборакам сон
За працю в небокраях сизолінних.

IV.

Захоче муж кохану привітати,
Підпалюючи серце огнелике,
Серед підземних зникне тінь палат,
У безпорадді не почувеш крику.
Кораною поставлена печать,
Чоло змія вкрашає споконвіку.

V.

Стихія стала карою небес
І ніччю гайдамацькою у днинах,
Йшла невідомість від незрячих плес,
Ковчег над хвилями у безвість линув,
І голуб з нього в невідомість шез,
Шукаючи галузку України,
Створилося там чудо із чудес,
Землі залишався острівця єдиний.

VI.

Ельбрус і нині в мряці височить,
Там руси — предки наші схоронились,
Коли потоп був серед тьми століть,
Наш нарід небеса благословили,
Вели його у не один похід,
Відвагою безвидну ніч топили.

VII.

Чи дочекаємось до кращих днів,
Коли покару проженем від ганку,
Хай небеса проллють стихійний гнів,
Світів вогнених здіймуться серпанки,
Планета, мов полудна із кітлів,
Облущиться, і сплине наостанку
Ковчег із катаклізму, в нім синів
Відважних доля збереже в розмаї,
Утихне непогодь. З усіх кінців
Засяє сонце, плінучи Дунаєм,
Хай прозелітів від гучних садів
Народженим дитятком привітає.

1952 р.

СТЕПАН

Оповіті мороком мовчать
Сади у білому сучвітті,
Встає уранці дим від хат,
Над селами пливе по світу.
В гніздо на хату удови
Лелека прилетів і кличе

Когось, блукаючи в траві,
Забуте згадає обличчя.
Дивується: чому не йде
Удовин син орати поле.
Посріблені нитки пряде
Туман і лине на тополі.
Син удови Степан Рудий
Був у поліції при німцях.
Шугав над краєм буревій,
І осінь сипала червінці.
Його у чорний у жупан
Вдягнули, в Білорусь погнали,
В лісі на гибель партизан,
Що, як гриби, повиростали.
Згадав про батька, що пропав,
Був заздрисних сусідів жертва;
Яку ж провину тато мав,
Що мусив, як злочинець, вмерти.
За те лише, що до зорі
Вставав сердега до худоби,
І вітряка мав на горі,
Що був окрузі всієї оздоба.
Десь батько у тайзі пропав,
Задущений столітнім лісом.
Пожар підводився від трав,
І вихор скаженіло нісся.
І ось в поліцію тому
Степан потрапив в лихоліття,
І не до радості йому
Було у днях гучного квітня.
Спливала соняшна яринь,
У сонці чирики купались,
Жандарм на просіці загін
Спинив, де ясени мовчали.
І таємницею німа
Спливала тиша на болота.
Степана в розвідку з двома
Послала в очерет німота.
І партизани ледви світ
Із нього чоботи здіймали.
І на кураках верховіть
У лютий злобі розпинали.
І мертвий гнівним був Степан,

Дивився, чи не йде з Сибіру
Його татусь в густий туман
Вселити і завзяття й віру.
Здавалося, Степан гукав
Когось на поміч з України,
І псом бездомним скавучав
Ще полісун в куцах калини.
Вже в інших хащах і місцях
Ішли з боями партизани,
Лягло багато їх, де шлях
Встає рожевий із туману.
На сполох не ударять в дзвін,
Лиш труп Степана ще чорніє.
Повіє вітер з-за долин,
В смолистих соснах посмутніє.
І ворон звідкілясь летить
Відвідати Степана ніччю,
Сідає журно серед віт,
Мерцєві дивиться в обличчя.
Воно, здається, ожива,
Застогне сич від переправи,
І хилиться в п'їтмі трава,
Де тіні зводяться над ставом.

1953 р.

ДУХ ГОНТИ

Надметься іще ворог, як лопух,
Коли палає негасима ватра.
За вишником уловить пісню слух
Про те величне і прекрасне завтра.
Вона, як Гонти Дух, живе у нас,
Нехай Покрова буде чести святом.
Той Дух у жилах з мужністю не згас,
Він всеживуща і скорботна мати.
Той Дух ще антів з Божем підіймав
На прох ставати за свободу краю.
Його у битвах кликав Святослав,
Він на знаменах Хмеля гордо маяв.
Відвага людська п'є із джерела
Цілющого. Напій його з ніяким
Зрівнять не можна, як не можна зла

З'єднать з добром серед цвітіння маків.
За честь свою ми станем, як один,
Постоїмо, як то не раз бувало.
Тож мучеників не тривожте тінь,
І Духа тих, що за вітчизну впали.
Він з нами, з родом зрісся на віки,
Як вишиванка, барвами багата,
В яку вбираємося залюбки
В неділю чи в найбільше наше свято.
Заплатим ворогові віть-на-віть
На тій землі, що нам належить вічно.
Хай радістю наповнюється світ
В роках добра і ласки, і зневіччя.
Тож Духа Гонти на привільний шлях
Ніхто викликуват в злобі не сміє.
Народу туга тужить у віках
І раною глибокою ятріє.

Червень , 1968 р.

ЕДЕЛЬВАЙС

(містерія)

Лишаючи зловоння дух і пах
На тих дорогах вічного прокляття,
Від спалених, сплюндрованих осель,
Тевтонів військо хижо відступало.
І на Помор'ї від оброслих скель
Із вермахту сапери підірвали
Печерні сховища і в надрах тих
Військові склади заростали мохом.
Злетіли вгору брили кам'яні,
Стрясали вибухом округу цілу:
Граніт і щебінь, сосни і пісок
Від велетенського змішались струсу.
Там трьох було завзятих німаків
В тім підземеллі сховано живими,
І увижалось у днинах їм,
Що у Аїд, у світ у потойбічний
Звернули їхні душі від блукань,
Очікують крізь Лету перевозу.
І до знедолених у пастку ту
Вже жодні постріли не долітали

В заглибинах обрісникових скель
Харчів їм пощастило розшукати.
Палали, мов життя, на втіху їм
Свічки із стеарину й розсівали
Пітьму жовтавим блиском, що пливла
Від водяного безпрогляддя ночі.
Здавалося, що мусив тут бродить
Володар плазунів отих підземних,
Верглевих ящірок, бридких мишей
І саямандер — Асмодей миршавий.
Хотілося марюку ублагать,
Нехай розсуне непомітно пастку,
У надра пустить сонечко дзвінке,
Надією розвеселить на волю.
Там з озера підземного крилом
Черпали воду вухані таємні,
Злітали сови із скелястих гнізд,
Стрясали зойком одностайний морок.
Солдатам трьом здалося, що прийшли
Вони на берег тіней похололий,
Спинилися і в нетерпінні ждуть
На тій зловонній млистій переправі.

Перший:

Ти знаєш, Фріце, нам лише знайти
З цієї домовини вихід в гори,
Бідою серця не морили б ми,
З гіркою думкою про наших рідних.
Мені ввижається, що чую я
Жіночий голос за похмурим гротом,
То українка плаче молода
За безневинно вбитими синами.
Нехай оце ридання пропаде,
Неначе з'яви дух перед Макбетом,
Щоб я повітря свіжого із хвиль
Вдихнув захоплено на повні груди.
І вилізши на скелі мовчазні,
Дивився б молитовно на стихію,
Коли з пучин зводиться прибій,
І узбережжя камкою вкриває.
Там синьою стягою через край
Свавільна хвиля перегнеться з шумом
І на пологі місце упаде
Тих черепашок, водоростей кине

Край дамби, де поморники ідуть,
Сліди лишають на піску іржавім.
Ти знаєш, Фріце, я оце згадав
Дорогу, що веде в баварські Альпи.
Мов заворожене там джерело,
Шумить, на пляях бризки залишає.
Розп'яття на узвишші височить,
Пастух із кунделем йде до кошари,
І русокоса фройляйн із узгір
Спускається із едельвайсом сніжним.
Чабан для неї на сопілці втне
Згагливу пісню вічності найкращу,
Химери звуки слухають оті,
Збираються в туманах невидимо
І вогники засвічують свої
Для душ заблуканих в імлі безвидній.
Там гноми діаманти в надрах гір
Видовбують, в легкі візки складають,
Прямують через прірви до осель,
Очікують їх у зідханні феї...
Так піднімайтесь, Руді й Фріце, ти;
Ми побредемо виходу шукати,
Тих розшукаєм дивних горбанів,
Вони з цієї виведуть нас ями.

Другий:

Ти знаєш, Гансе, закутки усі
Ми перевірили в роках незрячих,
Мов в оболоні асфоделі нам
Із надр не вирватися осоружних.
Із підземелля виходу нема,
Хібащо вмерти і майнути тінню
Туди, де лавр поріс й псалом життю
Щебече чиж у чагарі терновім.
Там полонила усміхом зоря
Ліси і гори, море і долини,
Щоб ми про неї марили у снах.
Невтішно проклинаючи Корану.
Чого ж, нестями, плачем у днях?
Можливо й світла на землі немає,
Тор попалив і села і міста,
Хлористим газом знищена рослинність.
Там Орка-темрява панує скрізь,
Примарно люди, як в кацетах, ходять,

Своїх шукають згублених дітей,
Що їх живцем попалено в церквах.
Нема на цвинтарях ані хрестів,
Ані величних пам'ятників. Пуста
Страшить зівсюди, і лукава смерть
Край ями уцілілого чекає.
От вже остання свічка догорить,
Крилом мертвецьким темрява ударить,
І більше ми не матимемо сил
Сичів із кажанами відігнати.

Третій:

Ти знаєш, Фріце, це наснився дім
В Саксонії серед ізворів темних,
Мов проблиск щастя – водограй на діл
Од первовіку там спадає шумно.
Пливе смиренно садом благодать
Від винотоків, м'яти і гарденій,
Там в очеретах озеро лягло,
Притулку не відмовивши ундінам.
Цнотливо усміхається блакить,
Ідилією зачарує око...
Я жінку в пишнім залишив саду,
Двох хлопчиків, як сон, білоголових,
Тягар життя не розуміють мій,
Надіються, що я вернусь додому.
Там замки на узгір'ях височать
Саксонських графів і пливе в долини
Вологість ночі з-за гірських шпилів,
Коли вогні засвітять у будинках.
Там хмари сизотемної крило
Здається баржею, яка здійсчалась
На хвилях, плинучи роздоллям вниз,
І ківцю важку на дно скидала.
Пітьма ще розкладатиме вогні,
Пролєс печаль, де феї хороводять,
Втомившись, линуть трохи відпочити
На маргаритки, що у винну пору
Поблискують бальзамами роси
І переймаються зрадило мlostю.
Там світляки прорізують пітьму,
Спалахкують у темнорунних плесах,
Де не згасає в спалахах грози
Життя під шум березового вітру.

184

Полине мева шторму навздогін,
Шубовсне в хвили, тужно заридасе,
Мов знаючи, що на свободу нам,
Не вирватись з цієї домовини.

Перший:

Я був на всіх незмірених фронтах,
Сам Роммель у баталії грімливій
Водив нас по пекельних берегах,
Де праліси папірусів палали.
Левиний рев побіля Нілу чуть,
І за оазою страшить пустеля.
Ми гнали геть британців з цих країв,
Терпіли спрагу, холод і хвороби,
Британці утікали, ніби ті
Шакали від гієн, закляті лихом.
Зокола простягався шир пустель,
Мій зір утомлювали сновидіння,
Вергаючи пісок, вкривало ним
Тіла моїх убитих камерадів.
Я танк підбитий у пісках лишив,
Забрудненим халатом і чалмою
Араб був наділив мене за френч
Новенький. Так з оточення і смерти
Я вибрався в безвиддя мовчазне,
Удосталь кляв пустелицю безплідну.
Об корабель міжраний хлюпав час,
Я тіло свого друга-побратима
Зарив в пісок з надією, що він
Перед Христом на тім суді устане.

Другий:

Я утомився в днинах говорить,
В руїнах боронилися на Волзі.
До Орки чудом не потрапив я,
Мене в запілля раненим забрали.
Навальною атакою ішли
Війська зі сходу на німецькі чати,
У гарті крила обламав орел,
Криваву свастику на землю кинув.
Ми поспіхом із України йшли,
Повстанці нам розбосм дошкуляли,

В безодні пропадали поїзди,
Наскочивши на партизанські міни.
Я Бабин Яр пригадую страшний,
Там діточок й жінок живцем у ямах
Притрушували вапняком і крик
Їх змішувався з тактом кулеметів.

Перший:

Недогарок скорботи догорить,
Пітьма склепіння мовчазне обступить,
Що буде, ніби пекла владний знак,
Куди спускався Еней на зустріч з батьком.
Ми загубили кольори речей,
А вочевидь забули, як і сонце
Палає, ніби полум'я оте,
Коли Теремні журно догоряли.
Відлине колір хвиль у небуття,
Пітьма володаркою стане всюди,
А все ж хотілось привітати час,
Коли за Рим боролися завзято.
За Вічне Місто не стихав двобій,
Заморське військо мчалось на джипах,
Караючий свій опустило меч.
О, леле, брат мій у бою загинув!
Безсило на руках моїх згасав,
З баклаги я йому подав напиться
Води, і кволо ту баклагу він
Пригубив, корчачись від ран смертельних.
З докором подививсь на красвид,
Впізнав мене і усміхнувся блідо,
Та все ж ми клятий виграли двобій
На підступах, які вели до Риму!
Склепила сном йому повіки смерть,
Його душа розтанула в етері...

Другий:

Чи довгою здаватиметься ніч? —
Ми сторінки життя обговорили,
Примхлива доля насміялась вщент
Із нас у завойованих країнах.
Було б Карани іншої не ждять,
Бо за рабів слов'ян і греків мали,
За це вони помстилися на нас,

Сторицею віддячили за вбивства.

.....
Безтямність літ у мороці пройшло,
Солдати ті втратили подібність
Людську, і їм крізь непідробний сон
Аркадія блаженна усміхалась.
Той капур цвіллю у роках обріс
І бороди аж до колін звисали,
Неголені обличчя в них були
Подібні до мавпячих джунглів темних.
Ім снитись гуркіт моря перестав
Крізь хлань років, і кажани їх летом
Вже не лякали, хоч своїм крилом
Не раз по хвилях мертвих плюскотіли.
Всевидачого Духа німці ті
Благати перестали і молитви
Палкі забули в болісних роках,
І тінями живими сновигали.
Ніщо вже не тривожило думки,
Пропали шибениці, що гойдали
Тіла знедолених по всіх краях,
Де комісари Гітлера з'являлись.
Ім раз здалось: сяйво в далині
З пітьми з'явилося і почувся гомін
Людський. Це трапилося по війні,
Коли насправді, відваливши скелі,
Мазури хід до бункера знайшли,
З метою пожитися харчами.
Прихідці з жахом кинулись тікати,
Як тих солдат знедолених уздіри,
Здавалось їм, що тіні із могил
Звелися тут і зусібіч прямують.
А сонце крізь розщелини лило
Первінь життя — своє барвисте світло,
І кликало до моря трьох старців,
Що вже сліпими осторонь стояли.

1956 р.

В РОЗДУМІ

Чому тебе хоч рухом не спинив,
Коли в задумі повз сади ішла?
Було суцвіття, ніби жар вогнів,
Очам з душі підсилюють тепла.

Ти від могилки матері ішла,
 Земля цвіла в барвінковім вінку,
 Щедротне сонце падало за шлях,
 Дукати опускало на ріку.
 Колись дивилась в очі у мої
 І забувала про насильства бридь.
 Шуміли в них несходжені гаї,
 Спадала ласка з ясенових віт.
 Ти радості чекала у роках,
 Поради, мов сирітка, що зросла
 Без слова ніжного. Здіймала стяг
 Війна в порожнім полі від села.
 І там у сквері, де навкіл поріс
 Спориш в гвоздиках, пелюстки із віт
 Зривала, оглядала, повна сліз,
 Тільця, які світилися з лахміть.
 То безпритульні бігли. Десь пропав
 Твій брат єдиний в безвідрадні дні.
 Горів буксирний в лозах пароплав
 І міни вибухали на Десні.
 Не знають діти у лахмітті, де
 Вони родилися, в яким куті.
 Ти змучена завулками бредеш,
 Не маючи надії у житті.
 А ти б могла мене ще воскресити
 Знов до життя, себе в очах моїх
 Побачити і підпалити хіть,
 Майнуть зорею світла від доріг.
 І перейти світі могли б одним
 Ми тілом, що на дві частини смерть
 Розділює, як віє серед зим
 Снігами від давно забутих жергв.

1951 р.

ЛІЛЕЯ

В днях вибирала Лілея собі побратима,
 І захопилася хлопцем дрімотних осель.
 Думи його наділила піснями,
 Спрагле надхнення у серце бентежне влила
 Він ті мотиви барвінком і рястом
 Перев'язав, і бальзамами з віт
 Іх окропила роса, свіжу купіль із суцвіття
 Приготувала зорі у досвітніх садах.

Серце того юнака полонила зурна світанкова,
 Хвилі вторили засинені їй,
 І розливалися ген до хатини рибалки.
 В'ялена риба на жердках у сінях там висить.
 Час швидколетий минав із Лілеєю щасно,
 Тож вона другом-товаришем вірним була,
 Сяйво холодних сузір'їв відбивалось у хвилях,
 Що у криниці застигли смолою віків.
 Він в кропіткому труді не знайшов собі часу
 Справжню богиню земну пошукати для втіх.
 Зір спокусливий п'янів у дівчат повногрудих,
 О, як бажали розпити кохання жагу.
 Він залишався слухняним гелотом Лілеї,
 І про красу її зичні мотиви складав,
 В них відчувалася пишна хода лебедина,
 Дихала з строф її владна, згублива краса.
 Раз збунтувався, бо втомленим був і самотнім,
 Став докоряти Лілеї, що молодість вкрала його,
 І у замін, крім пісень, самоту дарувала,
 О, як хотілось йому хміль вернути весни!
 Струни його обірвалися, сопілка замовкла,
 Видко, Лілея у гніві за вчинок була,
 Він, як безумний, упав всеблагально на землю,
 Щедрої долі прохав у байдужих роках.
 І засміялась Лілея, із купелі вийшла,
 Стала творінням земним і лишилась вона
 Тугу і щастя ділити із хлопцем відважним,
 Ласка її не погасне в зичливих віках!

1960 р.

БЕГОНІЯ – КВІТКА

I.

З-над кущів у зозулясту пору зірниць
 Задивляються в хвилі крізь вітяні сплети,
 Пригадавши, як з вирію птиця іриця,
 Обминала сільця і розлогі тенета,
 Щебетливо сідала блакить роздивиться
 І ловила комах в найбистрішому леті.

II.

Волошкові вкривалися рунами доли,

Зацвіла на ту пору у лузі вогненно
Квітка ніжна бегонія. В неї доволі
Звабних барв майоріло у днинах буденних,
Ій всміхалася сонцем осяяна доля,
В оксамитові втілюючись звуки блаженні.

III.

Дивна квітка була і печаль, і вірада
Для людей, що не знали на світі про щастя.
Горобиної ночі собі на пораду
Все гукала посестру, в дощі не пропасти,
Блискавиця щезала у сутінках саду,
Де уранці тополі стають до причастя.

IV.

З плавуном розшумлявся полушник невпинно,
В коріяндрах надходила трійця в простори,
У дубів густолистих повільно коріння,
Крики чулись гостинні синиць медобором,
Як проходила Лада по лузі гостиннім,
І хода затихала її коло моря.

V.

Зупинялись неситні вітри і вслухались
В лаятмотиви бегонії – квітки спрагливо,
Тож дівчина її із метою зірвала,
Щоб, як квітка, прожити на світі щасливо.
Загубилася з нею в березових далях,
І цвіли урочисто і вишні, і сливи.

VI.

Та дівчина була без батьків і без дому,
І від розпачу бігла в місцевість забуту,
Безсловесно шукала дорогу знайому,
Де вирує об київські кручі Славути.
Там спокійні стають у відгомонах грому
Вітросплески, що воду в грозу каламутять.

VII.

У тієї дівчини із голоду мати

Вмерла рано, коли захмелялось сузір'я,
З братом хворим дівча залишилося в хаті,
Як нікого з живих не лишилось в подвір'ї.
Крокували селом із-за Криму солдати,
На сирітку дивились з глибоким довір'ям.

VIII.

Тож її в дитбудинок вони надіслали,
А хлопчину на кухню забрали з собою,
Сарана із полів неврожайних злітала,
І кривавився цвіт козозлисту весною.
Люди мертві в полях і городах валялись,
Панахидною даль відгукнулася струною.

IX.

Той хлопчина безвісно пропав в Казахстані,
А дівчина втекла у сльоту з сиротинця,
Пробиралась додому в хисткому тумані,
Із дерзанням у серці, у тузі по вінця.
Заятрились, болять незагоєні рани,
Тужить гірко вона в ситнягах наодинці.

X.

В сад вона ботанічний прийшла із розмаю,
Ту бегонію – квітку потайки зірвала,
І її із рослинного світлого раю
У безвіддя взяла в неугавній печалі.
У затінню калина препишно зростає,
Уділили тепла їй засинені далі.

XI.

На світанку, коли павуки ще дрімають,
Привид дівчини лине безмовно в тумани,
Зупиняється там, де калина із гаю
Торочками торкає луги на світанні,
Водяник в рогозі потаємно зникає
І русалки дополюють грядку останню.

XII.

І своєю сирітка ясною сльозою

Доторкається квіття і думає думу,
Як ридала вона в дерезі за Десною,
Ій здалося життя зненавидженим глуфом.
Тіло згодом її попливло за водою,
Зеленавим вона не тривожила шумом.

XII.

Тож від того в бегонії сльози на квітах,
Соловей розвиває пелюстки врочисто,
Затремтить на листочках алмазів намітка,
Небовид настає і блакитним і чистим,
Загойдається дикої яблуні вітка,
Вся в алмазах аж сяє вона променистих.

1952 р.

СКИТСЬКА МОГИЛА

Сторінка слави нашої в віках
Зашамотить під грубим шаром пилу.
Згубився Тамерлана гордий стяг,
Лахміттям хмар повис в степу безсило.
Розвіявся прадідів, мов скитів прах
На вазі тій з кулобської могили.
Від Бористену до дунайських вод
Пливе, хлюпочеться барвиста тиша.
Вписала у анали знак скорбот,
Ще слава меч надщерблений колише.
Вставав над степом звук чужинних чот,
Що був, як кара, послана Всевишнім.
Від балки на світанні, на зорі
Злетить ще ворон ген над габунами
Тих огирів, що воду п'ють з Дніпра,
Святий Ігорій поріднив їх з нами.
Замовкнуть співи солов'їв з куців,
Вівчар верету згорне у задумі,
Про предків сплине в темряві мотив,
Що відійшли, як водяні ті шуми.
І пригадає пам'ятні віки,
Коли проходив сірим вовком Дарій,
Він пороку залишив на вінки –
Для величі у них не стрінуть чару.
І на шляху відвічних диких орд,

Що сунули із заходу і з сходу,
Міг тільки пекло сотворити чорт,
Щоб ми усім загинули народом.
Та у віках устояли й жива
Ще пам'ять про Атея мужню славу.
Злетіла з Лізімаха голова,
Проходять степом переможеців лави.
Хай пролягає безпечально путь,
Щоб ми жінок в неволі не губили,
Де кам'яні баби ще стережуть
Забутих прадідів святі могили.

** Святий Ігорій – опікун коней та овець.
Атей – володар скитів, що воював з рим-
ським імператором Лізімахом.*

НАРЕЧЕНА

(поема)

I.

Мовчить повита чвиरेю ріка,
Сузір'я борсаються в сонних водах,
Із круч дуби у глибочінь заходять,
Проносючи зорю молодика.
Він лицарем підвівся старовинним
З руїн, де справили відьми обряд.
Там сови метушаться і кричать,
Спичак ще понад озером курився.
Сичі також злітаються туди
І залукають в пітьмі кошлатій,
Сусідам вереску пітьми, лякатись,
Як домовик утратить поводи.
Коли ж рибалки човен на улов
Спихнуть від прибережного причалу,
То їм луна відлунує з дібров,
Щоб невода в глибіню не закидали.
Бо там вода роз'ятрено шумить,
Тягулю легко у корчах порвати...
Вже астероїд спалахнув, як глід,
Занурюючись в глибочінь край гатки.
Лунають співанки гучні до ранку,
Дівчаткам нашептала їх весна.

А ти виходиш у садок, Оксано,
Вже другий травень — долею смутна.
Ти ж з солов'їним співом прокидалась;
Метелиці у безвість відгули.
Тобі пелюстки на кохтину впали,
Серденько памороззю пройняли.
Заплавав ластів'їний двір, мов очі
Твої блакитні, і осипав цвіт.
Із хати ти виходити не хочеш
На барвінковий подивитись світ.
Покинь, кохана, думку за минулим,
Чи з джерела набратися снаги?
Тебе давним давно любовю забула,
Як повинь увійшла у береги.
Але не хочеш вірити й мовчиш,
Невтомна мрія голову не схилить,
Надієшся: твій вернеться Тиміш,
Хоча б з тієї братської могили.
Бо не закінчилась іще війна,
І невідомо: хто живий, хто вбитий.
Ти садовила незабудьки-квіти
Коло свого дівочого вікна.
Що ж, хай вогнисто зацвітуть на радість,
Його ти заслуговуєш усім,
Щоб серця не печалила досада
І градом не тривожила у грім.

II.

Підводивсь ранок з-за дугастих гір,
І сонце піднімав туман угору.
Від ласки зашарілись осоки,
Воронячий збудивсь за лугом бір.
Зашебетали хаші непрохідні,
Сизисто дим поволі уставав
Із стріх, де потерчат гостюють злидні,
І півень на столді прокричав.
Пожар спливав із-за руїни замку,
Недрімний в місті ворог лютував.
А тут село, мов хтось намалював,
І у березові уставив рамки.
Безпека вартових шикуює скрізь,
Гармата далеч безпечальну стежить.
Ті воїни пройшли крізь воду, ліс,
І крізь вогонь незгасної пожежі.

Ніхто в ту пору в штабі не дрімав,
Сидів Тиміш у колі побратимів,
Вдивлявся у морок сонними очима,
Чи він приходу милої чекав?
От заволокою з п'їтьми прийшла
Оксана, з серцем, що в розлуці любить:
"Ти знаєш, я шукала й не знайшла
Залишеного щастя попід дубом.
Він розшумлявся у щедротні дні
Із ясеню коло одвірку хати,
Досвітньо вийшла я тебе шукати,
І не дивуйсь, що в жалібнім вбранні.
Ти знаєш: в нас сьогодні Проводи,
Я між могил загублене спіткала,
Хрести, мов квіття, в'януть край води,
Я диким терном плахту розірвала.
Троянду хтіла вирвати для втіх,
Лише до крові пальці наколола,
І не дивуйсь, що я бліда, як сніг,
Що в невідомості розтав у полі.
Згадала: сторож, вийшовши, сказав:
"Чого блукаєш, дочко, на світанку?
Раканя відгукнулася від трав,
І сич зареготавсь в руїнах замку.
Йшла борозною у глибокім сні,
На вишнях блідо зав'язь рожевіла,
І ось чому в подертому вбранні,
Що навіть видко посиніле тіло.
І заперечення свої облиш,
Ще рушника я вишити у силі..."
Схопився, мов ужалений, Тиміш,
Сполохано кричали гуси білі.
Поза вікном горіла плахта сіл,
Роз'ятрював ще більш прожектор рану.
Лунав в завулкові порожнім стріл,
Де в мороці розтанула Оксана.
Пополотнілим вискочив надвір,
Від зойку розпанахувались хмари,
Сновидний завивав чимдужче звір,
І дзвону бевкали густі удари.
Тиміш в містечко скерував коня,
З Оксаною хотілося зустрітись,
Вона ж самотньою лишилась в світі,
Завчасно втіху в полі доганя.
І не доїхав до того вікна

Дівочого. Його убила зрада.
Отак лежав на мураві й весна
Зозулею аж захилялась з саду.
Ій міт безсмертний про любов створиць,
І наділити юних опівночі
Коханням, що безумністю горить
В серцях всевладних і таки урочих.

Грудня 17-го 1945 р.
Баварія, Авгсбург.

ТАІСА

I.

Так починалася повість про згубу,
Так починалася пісня твоя.
Сонце діброву доладну розбудить,
Де не вчахає у квітах земля.
Святість рум'янцем бентежила мрії,
Пісня лунала в куцах солов'я.
Трелі замовкли, згубились надії,
Хоч запишались колоссям поля.
Злотні струмки по шляхах дзюркотили,
Нави виводили пісню несмілу.

II.

Мрії померкли твої за габою,
В стумі вечірній шумлять явори.
Книга поезій була під пахвою,
Ти нам, Таїсо, про юнь говори!
Ті сподівання негодою вбито,
І не лунають пісні у дворі.
Вихром привиддя застогне сердито,
Схилить билиною в розпачі жито.

III.

В школі іще коридорами лине
Гамір, портрети висять ректорів,
Усмішку юність у жартах докине,
Благо спурхне в піднебесся без слів.

Книг у читальні підводились стоси,
Там не один вже студент постарів
В думках, що линуць, як птиця у осінь,
Хльоснувши крильми об гребінь валів.
Друзі до залі зійшлись з факультету,
Формул хемічних розучують сплети.

IV.

З ними сиділа за партою в класі,
Мрія в незнане підводила лет,
Все виглядало у ширмах і в масках,
В лікаря скальпель блищав, як стилет.
В білім халаті ти стримала кроки,
Йшла ляборанткою у кабінет,
Різні спокуси у кольбах високих
Ніби творили незримість тенет.
Синню іскрились у баньках кристали,
В скриньках отрути піщинки блищали.

V.

Раз на дозвіллі у обріях кринних,
Ти із студентом зустрілась одним,
Радість, здавалось, принадна прилине,
Чом майбуттям легковажиш своїм?
Він говорив про мистецтво з тобою,
Що ж ти знайшла надзвичайного в нім?
Щастя в душі відгукнулось струною,
Даль у шифоні пливла голубім.
Дзвоник серця ті роз'єднував знову
І зупиняв розпочату розмову.

VI.

Ти від кохання зробилась дурною,
Він поцілунками душу втішав.
Шал твоїх уст відбивався луною,
Ген затихав між вколисаних трав.
Ти відчувала зачаття дитяти,
Вістка не хтіла пірнути під плав,
Вирішив святість кохання стоптати
В днинах забути з лілями став.

Радість гасилась і меркла за лугом,
Недругом стала із широкого друга.

VII.

Він отруїв твоє шастя перлинне,
Все переконував мрії твої,
Що ж їм, студентам, лишилося в днинах,
В стумі стояли шумливі гаї.
Ти не хотіла ковтнути отрути,
Розпачу скорбні кружляли рої,
Як же могла ти, Таїсо, забути
Маківки ті нерозквітлі свої?
Вії розкрили примарні тумани,
Ящірку вбито на квітній поляні.

VIII.

Співи котилися ген на розстанні,
В час, як сиділа з коханцем в човні,
Був у нестримних бажаннях жаданим,
Вірила ти у безвольність весни.
Все ти для примхи коханого зробиш,
Приймеш отруту, щоб в серці на дні
Плоду позбутись, що мрії жолобить
І янголятком злітає у сні.
Випила ти ціянкалію склянку
І відійшла в тогосвіття до ранку.

IX.

Заголосила печаль край кабіни,
В ній спочивала схололою ти,
Тіло безсиле коханець в долину
Мовчки поніс, де дрімають плоти.
Там коло кручі останки дівочі
В плащ завернув, не сказавши: прости...
Хто ж то забути те вбивство захоче,
Ні, вже землею маруючі не йти!
Пугач гукав неспокійно-свавільний,
В ніч до луни прислухаючись пильно.

X.

Влітку мисливці брели з полювання,

Чуйні пойнтери розрили пісок,
Тоскно брехали, бо знали: востанне
Чийсь відлунав бережиною крок.
Трупа виднілась зчорніла частина,
Кіс злотосаяйних розплівся вінок.
Птиця-киглиця тужила в долинах,
Сіна темнів зеленавий стіжок.
Мовчки присутні зняли свої шапки,
Де догулялась Таїса до крапки.

XI.

Так була згублена світла сторінка
Юні, ту повну ковтаючи зла,
Ще зашумить край альтани барвінок,
Усміх ще Лада жбурне з-під чола.
Будуть русалок кружлять хороводи,
Тіні прилинуть, де скніє імла,
Китиці рясту в замаянних водах
Нава нарве, що до танку пішла.
Хто ж допоможе узорити вічність,
Тугу кохання розвіять з обличчя?

1957 р.

ЗГАДКА ПРО ДЕБЮЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ще тиша древніх стін, повита в плющ,
Пливе в лідійському повітрі свято.
Мемнона — принца тінь надходить з пуш,
Вогнями світиться самопосвяти.
Зефір, як видно, закохавшись в глід,
Нечутно пролітає край алькову,
Де Конус залишив в алеях слід,
З Сатурном утікаючи від Йови.
Там Філомелі вторив інший птах,
Очікував студентку я на лаві,
Вона любов'ю осявала шлях
І до вершин відлунувала слави.
І Мільтон, повний меланхолій, в ніч
Із п'єдесталу згадував про весни,
В туманах кімерійських хлипав сич,

І Синтія пливла в небесних плесах.
 Мовчав десь Пандемоніум в імлі,
 Когорти сатана збирав до бою,
 Занапасть блаженство на землі,
 Лишаючись тираном над добою.
 Про тих, о, Мільтоне, шептав мені,
 Що догми відкидали осоружні,
 Ти споглядав в бездонній вишині
 Когорти янголів, сумлінням дужих.
 А я чекав на ту, якої гріх
 Ще з райських днів нас кинув у вигнання,
 Я забаганки вгадував не міг
 І плакав самотній на світанні,
 Щоб вранці дорміторією йти
 У кляси між перерв коротких знову,
 Ії зустріти нишком на путі
 Із зшитками й книжками, і розмову
 Почати з нею про Орфея шлях,
 Про рай, який вона в очах ховає,
 І чом у неї вогник по ночах
 Так довго у кімнаті не вгасає.

1955 р.

СОСНИ

І чого мені сосни наснилися,
 Що тривожно у глищах шумлять,
 А за ними суцвіття покрило
 Кругосхили зорястих Карпат.
 Загойдалися перед очима
 Ті зелені розвилки утіх.
 Сосни, сосни, оспівані тими,
 Що згубились в літах молодих.
 Не приходять, повабно не сядуть у тіні,
 Де червоних летить до шишок.
 Ще веселка впаде водоспадом,
 Покладе паволочний місток.
 Не приходить поет, що відроду
 Вас любив за верхів'я густе,
 Ще посполу він з долею бродить,
 Коли з пижмом чебрець проросте.
 І його, як того самогубця,
 Не приймає земля відпочить

В кряках вітер, мов зловлений в грубці,
 Розметає іскрини ледь світ.
 Ой, ви, сосни, краса вузькоока,
 Що є краще у світі у цім?
 На піску загубилися кроки,
 Розпливлися з ночевидом у дим.
 Ще живицею пахне довкілля,
 У зеленому шумі пливе,
 Радість серця така, як пагілля,
 Привітає угідно живе.
 Ратає не забуде за плугом,
 Здрастуй, сонце і вітер степів!
 Хто ж мелодії сосон дослуха
 В задрімалих вогнях вечорів.
 Нагадають забуті повір'я
 Про терпаш, де хуртечі густі,
 Звисла ціша сузір над подвір'ям,
 Де соснові в туманах мости.
 Я багато в житті передумав,
 Радість з турбилом йшла поза ліс,
 Наростають замислені шуми
 І Чумацький розкочують Віз.
 Увижалося, що сосни звелися,
 Йдуть узаміт назустріч мені
 Від горба на квітчасте узлісся,
 Де ще жевріють теплі вогні.
 Юнь в пучечки барвінок пов'яже,
 Для очищення спалює хмиз...
 В забаганці під соснами ляжу,
 Для угаву шуміли колись.
 Хай, безумцю, у шумах пробачать,
 Хтось зав'язував плоскінню світ.
 Проколов оте серце гаряче
 Я зеленою глицею з віт.
 Проростуть невгамовні надії,
 І закляття розвіється чад...
 А у серці зростають надії,
 Буйним птахом шарлатно кричать.

9 червня 1968 р.

ПЕРЕЛОГИ

I.

Якась незнана сила над світами
Примушує змовкати владний грім
І яснобарвні відчиняє брами,
З'являючись в промінні осяйнім.
Відрадний визвук лине над гаями,
Чіткіше чути кроки в даліні,
Вона ж відлуння береже на подив
Людської долі, що ключі на дні
Коральовім згубила. Пишна врода
Життя красується, о, Сило, Ти
Астрально заблищи із висоти.

II.

Дискретно зникнуть кольорити дня,
Сузір'я позникають у безодні,
Колюча хвища злине навмання,
Минаючи несходжені кордони.
Притихне ненажерне вороння,
І румаками відгукнеться поле.
За вітряками зашумлять жита,
Задзвонять колосками на роздоллі,
Розтулить обрій соняшні уста,
І усміхнеться даль, гризетно звуки
Проле кохання й першої розлуки.

III.

О, Сило, Ти між привидних могил,
Що на поталу кинуті немилу,
Виводь мотиви гармонійних піль,
Хай линуть за горби свавільні крила
Посланців, уливай дібровам сил,
Щоб про велику радість сповістили,
Хай зашумлять доладні ясени,
І морок нівеляції Сибілли
Прилине, де кружляють кажани
Понад кущами й розцвітає сад,
Суцвіттям кадить липовим до хат.

IV.

Ти знаєш, барвні фарби у собі
Із правіку безмірна ніч ховає,
Човна Ти бачиш, що у боротьбі
З стихією буринно не вгаває.
Вже досить глузувань отих Тобі,
Коли вертаєшся, як снять діброви
Свою пригубити до нив печать,
Фарбуючи світанку шасні брови,
Схлопастику вивчаючи відрод,
Відлинити за обриси, впізнати
Первінь життя у криках немовляти.

V.

Усі створились з темряви діла,
Обскурантизму пляни. Згодом світло
Воскресло. Таємничо з царства зла
Кохання жінка принесла привітна,
Сумлінно доторкнулася чола
Свого судженого і лебедина
Вчувалась грація в її ході,
Своїми чарами, лебідка, й нині
Привабна, мов калина край води,
Коли цвіте і ягоди-намісто
Кладе на хвилі в ранках променистих.

VI.

Незримий світ у зливі святотатств
Відкрили ми, замріяні про велич
Гріха людського, сповнені багатств
Душі снажної, мчавсь у каруселі
Жовтавих примх хмільний бурун від хат.
Він не всамітнювався, був повсюди
Із нами, ніби задуми Творця.
З осель виходили в довір'ї люди,
Щедрот струмливих не було кінця.
І вішуванням верби сповіщали,
Що кривди ми у помислах не мали.

VII.

Шматком узору, сповнена надій,
Що був у космосі сузір'ям тканий,
Так наша юність в чистоті своїй
Шукає помислів жаданих.
Ось день весни, одухотворних мрій,
Блищить гієрархічно над скиртами,
Цebro перехиляє в глибочинь
Холодної криниці, над лугами
Пливе хмарина, подовгасту тінь
Кладуть за вишником тополі кринні,
Як бусол у янтарнім небі лине.

VIII.

Хто ж блиск тих близнюків збагне сузір,
Що в космосі виводять хороводи?
До благодаттю вкритих сяйвом гір,
Вони клейноди шлють на бистрих водах.
І легіт шумом Тьмі наперекір,
Захоплюється у шавротнім леті,
Коли мовчить поза садами шлях,
Ярило не проходить очеретом.
Лише ще вогник, як всевладний маг,
Блищить в сузір'ї Диви, мчаться коні
Щодоуху в жовтецевій оболоні.

IX.

Устане воля до життя незвично,
І трактор вірже лемеші шосили
В ріллю, і жайворонка синь покличе,
Зозуля закує із-за могили.
Тут незугарна смерть дивилась в вічі
Солдатам, бомби переліг орали,
А нині спокій, дітвора спраглива
Прострелений шолом знаходить. Рало
Лишає батько, з усміхом щасливим
Іде від лехи. Він зоставсь, нівроку,
Живий, страхіття поборов жорстокі.

X.

Набрякли смутком олив'яні далі,

Зухвало хмари хлюпають борами,
В осквернених каплицях ще шакали
Завиють зголодніло до нестями.
А люди вже ні смутку, ні печалі
В серцях не мають, позабувши речі,
Які служили підступству на світі,
Мертвотним подихом повіє вечір,
Лянцетника згадає повноліття,
Зникаючи в згадкове невідоме,
З медузи викресати сяйний племінь.

XI.

І Правосуддя десь на колісниці
В еліпсі космосу ходу не спинить,
В барвистих перелогах ще десниця
Зорі горить, над яворами лине
Туди, де мрія ще на паву птицю
Подібна у людині в ріднім полі.
О, Сило, хто ж Твої стежки огляне,
І літоростю обведе тополю,
Щоб покотити гомін полум'яний?
Від цього і співає щиглик радо,
Здіймаючись від берегів до саду.

XII.

А сонечко на перелоги хмар
Присяде відпочити, де уламки
Тремтять світил, і не вгасає жар
Жертовника у стуманілих ранках.
І пропливають юрмища примар
Поза узбіччя, від світів зраділих,
В ремінісценції ще линуць в сад,
Де слив віночки розпустились білі,
І від весняного суцвіття чад
Дурманиць ті нездійснені надії,
Що їх приспали буревії злії.

XIII.

О, Сило, радістю живи в серцях,
В годину скритовбивчої неслави,

Здіймає мрія шовкотканий стяг
В шуканні днів, правдивістю удавних.
Хай пісня лине арою на шлях,
Полегшує життя правдивим співом,
Коли цвітнуть яблуні алей,
Барвінком зарясніють спраглі ниви,
І бризне сміхом радість із очей...
І лнуть верб тих кучерявих тіні
На озеро, лілями гостинне.

XIV.

Орнамент світу змінюється, мов
Вода у річці негамовних шумів,
Заслухається серце в клич дібров,
Про щастя неподільну мріє думу.
В оту неперевершену любов
Відвага вірить в доблестях пречистих,
Відсахується від гидоти вмиль,
Пригадує про шерх падолиста.
Було багато радості й блакить
Переливалась, і душі відрада
Цвіла й співала солов'їним садом.

1958 р.

РОЗМОВА З ВАСИЛЕМ СИМОНЕНКОМ

Хіба ж ми непомітні та малі
Серед народів із імперським званням?
Втонули суходоли уві млі,
Замріяні про світло в сподіваннях.
Вже Африка у клетоті вогнів,
І негр господарем серед плянтацій.
Коли ж ми дочекаєм справжніх днів,
Що визнають нас рівними між націй.
Вітає нас індус від гангських вод,
Араб з Альжиру, бедуїн з Судану.
Коли ж з пошаною про наш народ
Сусіди хижі говорити стануть.
Наснажує нас кров тих скотарів,
Що Дарія ушент полки розбили.
Святої правди з Наливайком гнів
У шаблі і пицалі перелили.

На те ми рвали пута, щоб в своїй
Землі на волі і в злагоді жити.
Що ж бачиши ти у стороні своїй
Василю, що повір'ями сповита.
На всяке дерево сідає птах,
Людина болі неvigойні має...
А нам би засівать в своїх краях
Поля, де мак вогнисто розцвітає.
Земля зросилась кров'ю і кістки
Іі угноїли щедротно, рясно,
І вірив ти, що промайнуть віки,
В світах настане вільно і прекрасно.
Нужда мовчать не вміє серед днів,
На стежці з лихом краще не стрічатись.
Чи нам тавро ізмити тих рабів,
Що полягали у кайданах спати.
Ти радіолу, друже увімкни,
Послухай про В'єтнам джунглі темні,
Про сфінкса у Єгипті дивні сни,
В безвиході замислився тьмяно.
Так хай бусли несуть оті жалі,
Що ти плекав з цілісінським народом,
І радість, що засяє на землі,
Дніпровим краєм буде переходить.

1967 р.

ПІСНЯ ПРО ЛЮБОВ

Хуртовина лютує в полях,
Стали чмарами сосни у білім,
В телеграфних ридас дротах
Хуга – демонів викличе силу.
Ти не спиш у завіяну рань,
Наливались березовим соком
Лячні мрії, йдучи без вагань,
Край копиці спиняючи кроки.
Був доладним лісничого син,
Пломеніли надії суцвіттям,
Серце вабила тиша долин,
І жаги ті нев'янучі квіти.
І воно, мов дзвіночки в гаях,
Розпускалось, хмільне від любови,
Ніби лялю, тебе на руках

Шал носив до гаїв синьобрових.
Тільки зрадила потайки ти,
Подаровану хустку згубила,
Спомин ще за безлюдні мости
Полетить неспокійно на крилах,
Допоможе згадать вітряки
І копиці пахучого сіна,
Ряд берізок, що в кручах ріки
На твої так подібні коліна.
По гриби із дівчатами йшла,
Пісня в чічках губилась урочо,
Буряково веселка цвіла
Край руїн, де сичі зарегочуть.
Сміх дівочий мочарами плив,
Очерет шелестів таємничо,
Хтось мачки у віночки заплів,
Щоб тебе цілувати в обличчя.
Сміх дівочий в дериннику шез,
Де, мов брови, ожина синіє,
Блудний вогник підводивсь від плес,
Загадково зникав в чорторіях.
Утомилась подружок своїх
Ти гукати, йдучи через хаші,
Мохом присмерк стелився до ніг,
Був тобі побратимом найкращим.
Ти зраділа, як срібні гілки
Розсипались іскристим сузір'ям,
Голоси долітали людські,
Рев худоби вставав із подвір'я.
Ти у хату стару лісника
Увійшла і твій погляд помітив
Юнака і, здавалось, дзвінка
Пісня серце жагнула привітна.
Він тебе на драхманнім коні
Віз в містечко від багви додому,
Ніч — порадиця клала вогні
На покосах хмарин незнайомих.
Та в дорозі крізь свіжість отав
Розгубились в гнідого підкови,
Хтось ожинкою повною звав
Спраглість уст, що хотіли любови.
Місяць викотив луками Віз,
Срібні стружки над озером струже,
Мов струмки, поцілунки лились,
Де спросоння ще іволга тужить.

Заросився копиць свіжий ряд,
Бив копитом буланий тривожно,
Фосерверки згасали край хат,
Чи весілля вони наворожать?
А уранці, як щасна зоря
Порум'янила стовбури в лісі,
То барвінком квітчалась земля,
У спрагненню шугаючи пісню.
Літо в знаді сплигло, а тоді
Впало листя реквіїно додолу.
Каченята кричать край води,
Іх жене надосіння сваволя.
Інших ти захотіла пригод,
Про лісничого сина забула,
Забажалось тобі насолод
На досвітках, на схмелених гулях.
Ти, здавалось, навік віддала
Незнайомцеві серце сп'яніле,
Чи утрачене щастя знайшла,
Що ожина тебе наділила?
Прибережника гнівався син,
Лобода не росте вище плоту,
І шумів коло кадобу млин,
Пересилиував денні турботи.
І забув син лісничого двір,
Як тебе милодан твій покинув,
Ще печаллю туманиться зір,
Крізь тумани ярами полине.
Там мовчать на горбах вітряки,
За копицями свіжого сіна,
І берези шумлять край ріки,
На твої так похожі коліна.

1953 р.

ПАМ'ЯТІ ПОЕТА

Відчалує, Михайле, пароплав,
Мов самогубця серед ночі мари.
І парастас порожнім місцем став,
І на подзвіння тужно дзвін ударив.
Із парку Гумбольдта на шлях кудись
Ще блудний вогник надвечір'ям править,
І ронить трензеля Чумацький Віз

На вболіваючі росисті трави.

Подолки піднімає сиза мла,
Нів усміхнувся народженням малятком.
Чия ж душа то вилила тепла,
З барвінком додала у купіль м'яти?
Думками міцно ми переплелись,
Дуби ротонду зеленяву зводять.
Понад Чікагом літаки у вись
Злетіли, тінями плывуть у водах.
А ти священицький стихар вдягни
Від сил плюгавих, піднімись у леті,
І полети, немов юнацькі сні,
До краю солов'їного поетів!
Не буде перестріту хай ніде,
Яри в ліщині виведуть за Фастів.
У Василькові батька тінь бреде,
В житті полиннім не зустрінув шастя.
Виходить, що подзвіння й не було,
За опасання перевій нуртує.
З рокити жовте листя понесло
У далеч вихром, що підвій дарує.
І освітілась патолоч одна,
Коли поманою живились люди,
Як хату ставили, була весна,
Підліжки на чийсь давили груди.
Змисловність ти, Михайле, відкидав,
Під мислі підпадав своїй вітчизні,
Пускався мріями крізь шторми вплав
Туди, де предки шанували тризну.
І ти з собою вірним був в роках
Поневірянь і злиднів, і наруги.
Таким пропав у стомлених світах,
Вітчизна вірного згубила друга.
Коли ж існують справді ті світи
Деся некротанні, то під гуркіт бурі
Твоя душа від них злетить туди,
Де води, ніби осени зажура,
І в хлопчика, що щойно народивсь,
Утілиться, хай виросте шасливим,
Щоб серце не ронило більше сліз,
Які блищать перлинами на нивах.

АБИКАРА

Лірник в життя закохався граційне,
Був найбагатший думками в химерних краях,
Про Абикару пригадував — дівчину пишної вроди,
Спала у ліжку вона із Давидом — царем.
Тільки вже цар ізраїльський був немічним дідом.
Ложе його ogrівала теплом,
Стегна тулила до трухлого тіла,
Клала на шию лілеї розніжених рук.
Серця її не судилось царю повернути
Ані багатством палат, ані пишним ім'ям,
Ій в сновидіннях ввижались бронзові м'язи
Тих юнаків, що могли закохати її.
Брала досада Давида, рукою безсило
Він доторкався дівочих гарячих грудей,
Старість свою проклинав у німім безвідраді,
Тім'я чесав нетерпляче — побитий морозами цвіт.
Долю точнісіньку лірник зазнав у Дніпров'ї,
Євнухом Тригли прожив безпросвітне життя,
Дівчину-мрію кохав, що утрачену юність вертала,
І колихала усмішку іскристим вогнем.
Він споглядав, як вона того хлопця кохала,
Що ані слави, ні поля дорібку не мав,
З ним то стрічалась у сутінках мерклого парку,
Там в темнозлотній короні дрімають дуби.
З лірником стрілась в алеях, як присмерк надходив,
Докір жбурнули її соковиті уста:
"Я б не хотіла в літах Абикарою бути,
Молодість теж потребує у спразі тепла.
Нам із сухої берези пагілля не ждати,
Сокір безлистий не може ті соки струмити,
Юність цілує уста спокусливо в здоров'ї,
Зір чи привабить пов'яла лоза?
Лірник пішов собі геть, не розгнівавши серцем,
Мрія згубилася сонцем привітно гучним,
Тишу будили дуби верховіттям зеленим,
З слів дивувалась природа, з дівочих отих.
Все ж скоморох не покинув захмелену мрію любити,
Потайки стежив і серцю питання давав,
Чи Абикара його у коханні шаслива,
А як шаслива, чи довго утішиться ним?

28 травня, 1968 р.

1960 р.

МАРШАЛОВІ РАДІОНОВІ

МАЛИНОВСЬКОМУ

Салюти відгрімилі, марш полків,
Знамена ворога їм шлях встеляли.
А ми – сини селян, робітників,
З тобою в невеселий час прощались.
Ти ж, Радіоне, в бій когорти вів,
З надією: нас за людей признають,
Щоб зник караючий насильства гнів,
І лихо, і безправ'я в ріднім краї.
Навіщо Тобі почесні такі?
Лежав би ти удома в себе,
Там чути хвилі моря гомінкі,
Таке щедротне українське небо.
Дивився б, як рибалки сіру муть
З валів херсонських зором оглядають.
Мов з Айвазовського картин, ревуть
Там хвилі й неба досягають краю.
Загаяного часу й літаком
Не доженеш, ракетою не спиниш,
Ще зарідає згуба над Дніпром,
Скорбота наша без одвіту лине.
Хто ж на військових мапах ворогів,
Позначити зумів народів весну,
І на знаменах, вкритих кров'ю днів,
Слова про волю мужністю накреслить.
І круяться, немов в степу вітряк,
Курантів стрілки на кремлівській вежі,
І роз'їдає тіло нам пістряк
Похмурої сваволі у безмежжі.
Хто зна, чи збудеться на цій землі
Те правосуддя, що віки зродили.
Хтось руки ще помис в джерелі,
Де совість плями крови залишила.
Підкралась татем уночі тоді
Підозра, від сваволі меркла слава.
Відчай по хаті пустку у біді
Жене і вис на порожній лаві.
Якомусь ідолів в молитвах
Віддати можна у роках належне,
Лише не зганьбити Вітчизни шлях,

І душу чистою плекать безмежно.
Ще правда лчхоліття обміне,
Гуртом зумієм мужність розбудити,
В урочу мить ще, може, спалахне
Твій попіл у гримінні Заповіту.
Ти ж матері спечаленої син,
Що на просторах молитесь козачих,
Ти чуєш: в Чорнім морі ген дельфін,
Відчувши смерть твою, скорботно плаче.
Вдаряють в скелі голосно вали,
І реквієм Тобі гуде стихія,
Бо завжди гайдамаками були
Ми у серцях, що сповнені надії.

1968 р.

БАРИШПІЛЬСЬКЕ ЛЕТОВИЩЕ

Я зрозумів, що означає вись,
Із мрій умкнувши втрачені повір'я.
Чорнів гагатом непідробним ліс,
Крило чіплялось джетове сузір'я.
Спилилась моя радість на мосту
І гіллячинкою пашіє гльоду.
Здається, бачу я криницю ту,
Черпав із неї у дитинстві воду!
Галундоріжки блиснув в даліні,
Вже приземлитися літак готовий,
З вельону синього пільма вогні
Звела, примруживши лілові брови.
Це ж рідний край, не вовча чужина,
Запалу повні люди і горіння!
Хлюпнула в серце хвилями весна,
Така привітна і така гостинна!
Бувають в цьому світі чудеса,
Коли з могил померлі воскресать.
Цієї ночі містики краса
Розгуди спомини з душі змиває.
Вона така, як на всенічній тій
В рахманське свято у притихлім храмі.
Ще у родині скорбній не одній
Очікують найближчих вечорами.
От на почесне місце сяде гість,
Змахне сльозу, немов літак сузір'я,

І легіт рознесе зраділу вість
Відважно краєм від того подвір'я,
Настане сповідь струджених сердець,
Замруть поля й засинені діброви,
Заслухавшись, як мужність йшла на герць,
Тримаючи в душі високо совість.
Моторів рокіт думи переб'є,
А на подвір'ї сяйні водоспади,
Симфонія світів, і місяць ле
Жовтаве сяйво за причілок саду.
Зоря сплила у джета на крилі,
Гойдаючись на голубливих реях,
І вогники спалахують в імлі,
За яворами юности моєї.

9 серпня, 1968 р. м. Київ.

ПАМ'ЯТІ ІННИ ШАТАЛОВОЇ

Чи може мрамур воскресить любов,
Як жилки висохли рослин на ньому?
Цвіт папороті не покличе знов,
Порив не прогрімить рунливим громом,
Щоб поцілунками змішати кров
І поклонитись янголу земному.

2.

Ви на чужих панелях і стежках
Золотосяйних піль ходу лишили,
Ясмину линув у повітрі пах,
І тінь лишали журавлині крила.
Вкривався мжичкою врунливий шлях,
А ви за втраченим в полях тужили.

3

Святі місця для вас були теплом
Незбагненим, яке в житті ніколи
Не догоряє в мріях перед сном,
Мов скосогір в засиненім роздоллі.
Ще ваша юність лине над Дніпром,
Якого всупереч лишили долі.

4

Життя лукавства не збороли ви
В баварських Альпах, в хмурім безпривітті,
Серед дивини, м'яти і трави,
Спочили ви у ярих сходах квітня.
Ніхто із гнаних нишком голови
Над вами не схилив у лихоліття.

5

Кого ж ви кликали в останню мить?—
У заполочі заніміли гори,
Усмішки зблід нев'ялий первоцвіт,
Любови пісня нишкла у просторах,
Сніги блищали Вацмана між віт,
І вічний спокій простелився над бором.

6.

У Воскресіння вірю! Так прийдіть,
Красою заворожуючи далі,
О, доброзичливосте юних літ,
Відчую серцем: у думках страждали,
Любов'ю топлячи зневаги лід
В алеях, де ми друзями стрічались.

7.

Хай смерть хирлява зникне потойбіч,
Ходу відчувши гомінливих весен,
Відвага й святість стане віч-на-віч,
Щоби життя для юности воскресло.
У іволги заслухаємось клич,
Причалити, пружні піднявши весла.

1955 р.

СУМЛІННЯ

Була у помислах своїх святою,
У мряці пристрасть свічкою згоряла,
Іти хотілося за молодістю

Що квіти безневинности тримала.
 Як серденько високе зрозуміти,
 По вінця переповнилось любов'ю,
 Чи радість же його на білім світі,
 Тенета обминаючи злослів'я ?
 Хто ж даруватиме в цілунках радість
 Думок, щоб не відчаїлась розпука,
 Коли ще молодість гостює в саді,
 І ширих дотиків бажають руки.
 Хай інші заздрять овочам кохання,
 Без батька виростатиме дитина,
 Все ж вдячна за ілюзії оманні,
 Слізьми плакаючи галузку криниу.
 Йде наречена. Спогади залишать
 Тепло, якого вистачить довіку,
 Йй відгукнеться спозарання тиша,
 Що до дитячого подібна крику.

1953 р.

ВЕСНЯНА ЕЛЕГІЯ

1.

Ти приносиш, о, вітре, сюди з океану
 Вже загублені мною терпкі голоси,
 Корабель захитався в снотворнім тумані,
 Заблищали на шоглі краплинки роси.
 Покривається піною свіже світання,
 Сходить сонце з-над хвиль в бірюзовій красі.
 Як хотілося злинути понад світами
 І промінням в забуті постукати брами.

2.

З твані меві кричать, утомившись в блуканні,
 На грот-шоглу летіли в спочинку святім.
 Відпочинуть, махнуть за бортом увостанне,
 Розлетяться у бризках, обернутих в дим.
 Заридає ще шторм, незцілимий світанням,
 Де перуновий чути розпачливий грім,
 Вгорнуть хвилі киглиць, в неугавну негоду

Ждуть вологого вітру на збурені води.

3.

Піднялися ті меві, з вот-деку злетіли,
 Їхній крик синьоводу наповнив поля.
 Тільки двоє із них, утомившись, сиділи,
 На всамітненій шоглі того корабля.
 Не зняли край сорліні натомлені крила,
 Як до них вітрогони летіли здаля,
 Невідх ильно хотілось їм в бурі забутись,
 Де безодня медузами потемки крутить.

4.

Люди стрілись, то птицями і закричали,
 Серед бурі відчули, хто справді вони.
 Захитались літа невідступно у далях,
 За посріблену гатку ховались човни.
 І розквітлі тополі хрущів колисали,
 Непох итно згадавши стривожені сні:
 На прогулянку хлопець з коханою їхав,
 Відштовхнувшись веслом від скорботи і лиха.

5.

І навруз тиховійну приносив відлигу,
 Наливалося листя у соці п'янкім,
 І згортались, немов недочитана книга,
 Перші промені, пущені сонцем у дім.
 Пропливали баркаси хмаринок, мов крига,
 Мішуру залишивши й незчислений дим,
 Пролітає в ту пору пасат у долини
 І лелека знесило над скелями лине.

6.

Край Дунаю рибалки шаланду смолили,
 Йшов у поле орати в задумі ратай,
 Чепурились в зеленім наметі примхливо
 Дві берези, що вибігли просто за гай.
 Хтось, здавалось, всміхався в пишноті,
 Оглядаючи рідний знесилений край.

Задививсь на пакілля рибалка в знеможі,
Мов на дівчину хлопець, спинившись на розі.

7.

Пригадалося птицям: у поле щосили,
Батьку лист несучи, що із війська прийшов,
Пронеслося дівча, що в роках загубилося,
Наче лист, де синівська світилась любов.
Чуйне серце юнацьке в рядках його билось,
І було, наче шум неспокійних дібров,
Де ж його в паленіючім світі спіткати,
Посивілі не скажуть ні батько, ні мати.

8.

Син з військових доріг повернувся в Україну
Говорили батьки: ти за жінку візьми
Любу дівчину, з нею в безрадну годину
Буде легше укупі йти серед тьми.
Знай, що світ потрясають невдачі невпинно,
Самочинно лунають край прірви громи.
Нам на старість хотілось онуків побачить,
Поки очі ще наші і світяться й бачать..."

9.

Перегарту його не змінили мольбою
Зістарілі батьки, він пропав в буревій.
Відійшла на спочинок й дівчина, з якою
Він лишився б щасливий у хаті своїй.
Ударяється щось невідоме луною,
В океані ховаючи блиск дорогий.
Смерч зникає у хвилях під регіт дельфінів,
Що з невгавної твані показують спини.

10.

Із бездоння вихри ті зникають у хвилях,
І стривоженим птахом кричать із імлі,
У досвітніх огнях загубилися крила,
То ж ті птиці людьми у світанках були.
В надвечір'ї озоннім на лузі любились,
Де стоги у тумані, немов кораблі.
Розшумиться дубняк, весь обсипаний в зорях,

Про людське у шипшини розпитує горе.

11.

Тільки повів рум'яний, як сонце, пригасне,
Хмаровій прожене, Андромеду з висот
Огортає, вона тим загубленим щастям
Загадково всміхнеться мені без турбот.
На Чумацькому Возі засяють ще рясно
Близики, з-за морських усміхнувшись широт.
Вогні крила розпрямлять етери над краєм,
Де ще мрія моя сиротою блукає.

12.

А Венера спливе, і я, наче каліка,
Що з утопленим щастям зустрівсь віч-на-віч,
Закричу, ніби кайра, розпачливим криком,
Понесуся душею по хвилях у ніч.
Хай зустріну ще днини в літах огнеликі,
Пригадавши усмішки знайомих облич,
О, зрадію тоді у просторах досхоchu,
Цілуватиму рідні, заплакані очі.

1952 р.

ВОСКРЕСІННЯ ЛАЗАРЯ

1.

Лиш смоква та, яка усохла в корінь,
Не зможе втамувати спрагу днів.
В людським естві відрода заговорить,
Сяйне світлопромінною до нив.
Всесильному зрадіють воскресінню
На гніздах птиці, виливши мотив
Про радість росянистого проміння,
В щедротах прославлятиме любов,
По всохлому сяйне весна корінню
Тієї смоковиці, де знайшов
Петлю для себе Юда в тій землі,
Де легіони Цезаря пройшли.

2.

Глибока віра скріплює серця,
Людські пороки чудодійством зцілить,
Хоч ночі не зустрінути кінця,
І Лазар був загорнутий у біле,
В труну покладений, та все ж воскрес,
І сестри його, плачучи, раділи,
Що чудо відбулося із чудес!
Обрадується той, що серцем вірить,
Блакить ясну позичивши небес
Для мрій, не загубити в скорбнім вирі
Надій, що морок згубиться в краях,
Де йшла любов із правдою на шлях.

3.

Струмками сонце задзвенить з узгір,
І зарясніють проліски усюди,
Устане світло тьмі наперекір,
Тоді вітайте Воскресіння, люди!
Прославославлять птиці на віки
Про звільнення людських сердець від бруду,
Із вірою про день Весни дзвінкий
І у безсмертну велич Воскресіння,
Мов Лазар, так воскресла в днях п'яних
Любов і віра. Кинуте насіння
Братерства й злагоди хай проросте
Тим колосом, що в полі зацвіте.

Квітень, 1960 р.

МРІЯ

1.

Розпукою позначено години
Життя людського в обріях первинних,
Мов з кушкою косар, так вічність спинить
Свою ходу, і хмари знов, як сіно
Оте відкине у гарячі днини,
Щоби копиці зарясніли криниом
Тим зоряним у прохолоди пору,
Як сяйво місячне хитнеться з моря.

202

2.

А Дух радіє, бо зростають квіти,
Віночка рутою обтиче в ранках,
Хай коробом покотиться по світу
Щедротне сонце в кращих сподіваннях.
Від того мрії, як амбрисі віти,
Щоб серце не марніло при прощанні.
Коли ще вітер втішений прилине
В надсаді, кинувши сльозу-перлину.

3.

Рамено візьмемо, де двох колод
Не розпізнати млина, які проходять
Крізь вал навхрест — основою є згод
Тих крил, що крутяться на небозводі,
Так і серця, зазнавши насолод,
Гармонію утворюють в природі.
Не роз'єднає ту любов рам'я,
Хоч скине пребагате убрання.

4.

Плоди кохання визріють вчисто,
І чистотою для життя засяють,
Навзаводи усі кричали місту,
Що разом з ним і села в нас зростають!
На тирві відгукнеться птах пречистий,
Веселка над подолами засяє.
Хай люди радуються спраглим серцем,
Води з криниці зачеркнуть відерцем.

5.

Благословім цю землю неозору
Величчям космосу в стобарвні днини.
Світанок викупає крила в морі,
До сіножатей у красі прилине,
Він буде гомонам діброви вторить,
Розсіє непогоду по долинах,
Щоб сонечко сіяло з високости,
До нас у щасті завітало в гості.

II.

1.

Ще перед тим, як рушити на шлях,
Колеса перевіримо цвонясті,
І снасть у воза, бо в чужих світах,
Каблука може на дорогу впасти,
Підтока й вісь ще тріснуть у ярах,
Чи відійти тибелі від напасти?
Щоб в клопотах лишилися у житті,
Немов на возі у отій путі.

2.

Все ж, щоб збагнути юність у віках,
Пошлем в дорогу щонайкращі мрії.
Роздвоїться на перевалах шлях,
Одну частину сонечко пригріє,
А друга буде, наче чорний стяг,
З безодні вихор крижаний повіє,
Нам треба світла, свіжости, снаги,
Щоб пурпуром дзвеніли береги.

3.

І там, де буде чорний шлях, плоди
Убиті будуть в зародку весною,
Ілля на колісниці край води
Промчитьсь вогнено кудись над млою,
І пропливатиме недрімний дим,
Зоставлений іще в широтах Ноем,
Коли в ковчезі він урятував
Птахів і звірів і насіння трав.

4.

З частини шляху, де біліє цвіт,
Засяє сонце у красі блакитній,
Навчаючи зажурених любить,
Шукати долі в оцвітаннях квітя,
Замилуватись пагонами віт,
Душею усміхаючись несхитно.
Нехай вона радіє, наче птах,
Якого в промені співучий шлях.

5.

Так легко буде рушити до піль,
Сади минати, зваблені цвітінням,
Коли примхлива радість звідусіль
Всміх ається в п'янкім палах котінні.
Ми підемо, як янголи святі,
До щастя, до правдивої мети.

1953 р.

СПІВЕЦЬ

В зелену ніч, коли луну з небес
Відбили гори, що звелась від шуму
Космічних бур, які губились десь,
Мов подорожні на шляху в задумі,
То зарум'янивсь простір увесь,
І розвивалися сади в долинах,
Сурмив там легіт, що з пітьми воскрес
Світанок для добра на Україні.
Бусли принесли хлопчика у дім,
Що став за втіху матері єдину,
А їй наснилося у дощ і грім,
Неначе миттю брами відчинились
Небесні, і розвіявся сизий дим,
Коли до неї ті бусли летіли.
Один курликав їй у віщих снах:
— Твоєму синові даруєм крила,
Йому відкриється небесний шлях
У кольорах барвистих і премилих.
Посіє слово правди у краях
Дніпрових і хвалу воздасть він небу..."—
Прокинулася жінка і була
Стривожена, мов на світанку лебідь.
Благала Бога, щоб її дитя
Від зла оберігав в тяжку годину.
Ворожка хлопцеві гадала про життя
На картах край старої яворини.
І не було спасінню вороття,
Горіли в храмах люди в Україні.
Осліпла мати від кривавих сліз,
А син пішов поневірячись світом,
І в ніч, коли горить в долині хмиз,

Виходить з небом він поговорити.
Зійшло те слово правди для пісень
В людських серцях, оздоблене суцвіттям,
З надією, що прийде кращий день,
Коли розваляться тиранів мури,
І цвіт первинний в обріях пісень
Запахне після грозової бурі.
За греблею його пісні у нас
Із хлопцями дівчата заспівають,
І вчинками розрадіть повсякчас
Людські серця у полиневім краї.

1952 р.

ПОВНОТА

1.

Невдачі у роках і гіркота
Ілюзій не забудуться до скону.
Єство опанувала самота,
Зухвальства утвердилися закони,
Де мрія ще приречено зліта,
За втраченим безтямно навздогони.
Жага не може зупинити мить,
І раною з'ятрілою страшить.

2.

І заздрість впливає до сердець
Щасливих забаганками, що кринні,
Рушає мужність на сміливий герць,
Лише освінення замріє днині,
Де химородь ще владно під кінець
Наснаги випробує коріння,
Щоб молодості дарувати втіх,
Шукаючи утомлених доріг.

3.

Хіба ж не щастя визріти любов,
І зв'язу гавкунів не викликати,
Красу збагнувши без всіляких мов

Бальзамного дурману й рути-м'яти,
І засвітити скіпочку ізнов
На ніч любови, що горить в посвяті,
Так рястом уквітчавши зір п'яний,
Дівоче серце мліє від надій.

4.

Насниється храм їй в звуках неземних
І херувимів голоси з бездоння,
До неї голуб схилиться жених,
Перлинний погляд у блаженстві втоне,
Ще юнь спокуситься тим ложем втіх,
Яке звелось в інтимній оболоні
Подружжя, й тихо нависа свята,
Де хміль купає в radoшах уста.

5.

Полине щастя ще бистріш від птиць,
І сонце свіжою росою бризне,
Терлиця перестане від криниць
Із ясном скрипіти коло призьби.
Отрухне те завзяття танцівниць,
З них не одна свою досаду гризла б,
Бо зачахає юність в самоті,
Ій хиза пострічалась у житті.

6.

Ретельно з тугою іще не раз
Зіллється розпач, бо утіхи в світі
Купити не зможе золото прикрас,
Душі лишитись на цвіту прибитій.
Для неї вогник зеленавий згас,
І добродішність поглядів привітних.
В бездольного так образ дорогий
Із докором спливе з померклих мрій.

7.

Вона йому причиною була,
Гукаючи у неповторний ранок,
Упавши в пасію, отак пішла

І з іншим обвінчатись милоданом.
Святу любов на згубу прирекла,
Йому не пити уст її жаданих,
Блаженства серцю не забути втіх,
На мерзлий було викинуто сніг.

8.

Наснитись спочивальня, повна чар,
І чмара його болю і хотіння,
Розлука стане голосом примар
Там завивати в заздріснім тремтінні:
Як серця погасить невтішний жар
Тому, що храм опівніч самочинно
Підпалоє, угамувавши біль,
Зоставлений не від його весіль.

9.

І самота його ще заячить
Тим лебедем, який передостанні звуки
На плеса вилив і замовк умити
Край запусту, де ще благально руки
Заломлює русалка сонцю вслід,
Коли чисть серденько чорні круки
З висот зренили, позникали геть,
Позначивши кривавим знаком лет.

10.

Вгамус розпач ще чиясь любов,
Без відгуку тиняючись по світу,
Ій защебече ятлик від дібров,
Як сон skleпляє на газонах квіти.
Підніме згага стемнений покров,
Щоб заблищали вогники досвітні,
Знайшовши неповторну повноту,
Ту мрію упізнавши золоту.

1957

РЯСКА

На ставі ряски не злічить нікому,

Відбивсь у дзеркалі озернім гай.
І ловлять хвилі те відлуння грому,
Як зацвіте поташевий курай.
Спросоння в гніздах шебетали птиці,
Зів'яв без рушника дівочий цвіт,
Алмази заблищали з дна криниці,
Свій зорянистий залишивши слід.
А мряка з осоки чимдуж спливала
На луг, туман ще перлямутру сить
Лишав на яворах в притихлих далях,
Де сурма вечора гасила світ.
О, скільки ласки із-під брів русявих
Лилося в дівчини, до спраги хміль
Несла в очах з бажанням нелукавим,
Де соняшника похилився бриль.
Ще на ставу, рясніючи від ряски,
Дрімас човен, де верба свої
Полоще коси, те дівча опаску
Згубило нехотя, як сплять гаї.
Бажання спів відлунувавсь луною,
Жагу підсилював зрадливо сміх,
Кохання вилила душа й сумною
Вкрашає слізьми батьківський поріг.
І розголосою про оте кохання,
Що в славу вбило поцілунків слід,
На ставі доторкнеться промінь ранній
Ще ряски, що у хвилях шелестить.
І час покрий зморшками обличчя,
І таємничо знов розкриє груди
Глибіню для сонця, мов свої жалі
Ота, що ночі травня не забуде,
Що в кажана пропали на крилі.

1967 р.

ЮНІСТЬ

Вишневий цвіт леліємо в садах,
І мирт у далечині гучну розквітлий,
Росу наш погляд бачить на листках,
Коли ласкавці радуються світу.
Облудна гусінь висмокче з листків
Сік животворчий у садах заріччя,
Рум'янець юности пов'яне днів,

На святах на гучних не звеселять
Напої Корса погляд, вкритий сумом,
Лише у танку знадний сміх дівчат,
Привабить наші обважнілі думи.
Ми пригадаємо свою любов,
В любистку з мужністю жила вірада.
В блискітках сонце плаче край дібров,
На відпочинок лине стиглим садом.
Ще сляво вигравас на чолі,
Ми благодатні почуття плекали,
Відзвуччя грому лине по землі,
Де слава нас в дорогу проводжала.
Ми завітаєм в сад, що зацвіте
Вже молодими паростями в морок,
І осипатиметься золоте
Суцвіття у замислених просторах.
І ми з онуками прикрасим дім
Для щастя, для життя і для любови,
І прогуркоче небосхилом грім,
Виходячи з незаним на розмову.

1954

** Корс — староукраїнський бог
вина й веселощів.*

БЕРЕСТЕЧКО

1.

Покрились забуттям старі могили
І вітер славу згладив помелом.
Над ними, мов гілля важке, нахилить
Ще хмари, пропливаючи Дніпром.
Підковник зводить від могили крила,
Розносить тиша визвуки кругом,
У виярку поміж березок білих
Стоять оселі, оповиті сном.
І у світанках дівчина несміло
Красується з волошковим вінком.

2.

Шепоче очерет в безлистих лозах,
Як в болотах кожухи слав Богун.
Було там горе чаєчці-небозі,
Ії було кубельце серед дюн.
Його ляхи спалили при дорозі,
Навали зводивсь хижої бурун,
Гіреєм — ханом кинуті обози
Втопали в завиванні диких лун,
І Казимира линули погрози,
Що згине в Україні стар і юн.

3.

Про місце, де спіткнувся кінь Богдана,
Розказують старезні явори,
Про день татарського тоді байраму,
Було пролито крові на зорі
За Україну — матінку кохану,
Гули волинські пуші і бори,
Виводьте коней — огирів буланих
На Прип'яті, на Ворсклі, на Дніпрі.
Летіте волю стрінуть довгождану,
За неї полягли багатири.

4.

Ми славу предків зберігаєм свято
І чуєм поклик мужній Богуна.
О, земле рідна, ворогом розп'ята,
Чи чуєш, як надходить в край весна!
Листочки викинула рута-м'ята,
Всміх ається блакиттю далина.
Ми знову стали вільні і багаті,
І щастю нашому немає дна.
Хай брат обніме у любові брата,
І стріне мужа з каторги жона.

1956 р.

ТИМ, ЩО ВПАЛИ ПІД КЕРЧЮ

1.

Страшна картина безпрогляддя ночі,
У саван огорнувся небосхил,
Чи хто збагнути мучеників схоче,
Ніде їм не насипано могил.
Лямпади засвітилися урочо
Світил небесних від поснулих піль.

2.

Озівського лунає гуркіт моря,
Розплився хвилями останній лід,
Серед убитих йдуть жінки у горі,
Тож є кому відчай на труп зронить.
Ті безіменні відійшли не в пору,
Палає ватра край розбитих плит.

3.

Вони були, мов в церкві Десятинній
Кияни, — зрушилась ураз стіна,
І не Батий лишав саму руїну,
А із-під Альп чужинців сарана.
Гіркою пахло у степу полинню,
З-над моря в шквалах зводилась весна.

4.

Жінки в ріллі убитих поховують,
Навідаються в лихоліття день,
Коли від очерету заспіває
Врочисто соловей своїх пісень.
Барвіста тиша пропливає краєм,
Вогнями спалахне столітній пеня.

5.

Судилось їм за рідний край умерти,
Не з зброєю в руках за честь батьків,
А з торбами — вони безглуздя жертви,
Приречені були серед горбів.
Хотілось долі в замислах упертих

На безневинних вилити свій гнів.

6.

І так, йдучи на дріт, вони упали
Під Керчу, серед поля полягли,
Вогонь ракетний землю рив у шалі
Між вбитими, що більше не кляли
Наказів диких, на ріллі лежали
Тим лісом зрубаним в густій імлі.

7.

Суддя, мов швачка, викрое, що схоче,
Нема де винуватого шукать,
Над онімілим полем сивоніччя
І плач жіночий випливе з-за хат.
Завиють пси на місяць від узбіччя
Доріг, деobelісків звівся ряд.

8.

Відасть земля плоди і знов воскресне
В барвінку серед гомону вітрів,
Лишився міт, щоб народити весни,
І сонце повернуть до рідних нив.
Хай людям у дорозі сяє чесність,
Приборкати зуміє серця гнів.

1967 р.

ЧЕРНИЦЯ

Стояв за містом монастир,
Обведений високим муром,
І листя у Дніпровий вир
Зривала із діброви буря.
Ридали з виярків сичі,
Мов за синами удовиці,
І не рушали сівачі
Із поля звозити пшеницю.
І раз, коли Петлюра бій
Програв з Котовським вогнеликий,
То мчавсь на захід без надій

В алурі безупинно дикім.
Його полковника сім'ю
Бійці в коноплях вполювали,
За те вмирали, щоб в краю
Трудящі волю й землю мали!..
І після бою в пізній час
Черниці вийшли до діброви,
Молитва з їхніх уст лилась
По тих порубаних військових.
Вони полковника дитя
На трупі матері забрали.
Від лісу линуло виття
Те вовче у багряних далях.
Дитя у келії росло,
Його Марією прозвали.
По світу лихоліття йшло,
Манастиря не обминало.
Він згодом під колгоспний двір
Потрапив із добром чималим,
І бачив місяць-блідозір,
Коли черниць тих виселяли.
Марію в свій бездітний дім
За доню рідну взяв військовий,
Опісля у "Артек", у Крим
Послав набратися здоров'я.
На осінь в школу надіслав
Учитися в непевних буднях.
У неї гальстух повівав
На тих худих дівочих грудях.
Та за Ягоди, як громи
На землю немічну спадали,
Тож на доноси до тюрми
Його, як ворога, забрали.
Дружина не могла ніяк
Із тим нещастям примиритись,
І в час, коли розквітнув мак,
Померла у високім житі.
І знов сиріткою в літах
Судилося Марії бути,
Війна, кривавий знявши стяг,
Прийшла до берегів Славути.
І в Київ шваби увійшли,
Нужденних під конвоєм гнали,
Здавалось, з пекла то прийшли
Кривавих помислів вандалі.

Марія в розпачі була,
Пораненою стрілом впала
На брук і кров'ю залила
Той хліб, який в руках тримала.
То в неї стрілив вартовий,
По трупові її топталась
Піхота й не було надій
В людей, що в злиднях виростали.

Згорів дощенту манастир,
Де прапор повівав червоний,
Ще тьмяний блиск з п'їтьми сузір'
Огляне виноградні грона.
І зникнуть лилики, де сад
За цвинтарем цвіте урочо,
Об плити тарабанить град,
І плачуть з твані поторочі.

1953 р.

МОТРЯ

Дорога через ліс веде
В містечко від сусідніх селищ,
І телеграфний дріт гуде
В місцях, відвіку невеселих.
Біліють між гречок хатки,
Злітає гайвороння з криком,
В одній з них Мотрі байстрюки
Росли у лихоліття дике.
Їх мати в хрест не увела,
Коли в барвінку народила.
Летіла пригра від села
Тих бджіл, що на могилки сіли.
Ще коло нурту шелестить
Пожовкла троща під вітрами,
Де обеліск огляне брід,
Людськими створений руками.
Тудою відступав Абрам,
Коли йшли німці сараною,
Щоб відплатити їм за крам

Загарбаний іще в двобою.
От Мотря перший раз пішла
У церкву, зовсім їй не знану,
Розвіювалась сіра мла
Над копулами у світаннях.
Дітей нехришених вона
У Божім храмі охристила,
Ій сад всміхався од вікна
Суцвіттям непорочно білим.

А їй вживався чорний рік,
Коли був голод в Україні,
Безсилої матері крик
Край батьківської домовини.
Щоб не умерти і самій,
Дочку благословила кволо
За жида, сповнена надій,
Що буде хліба в них доволі.
Померла мати, а дочка
Дітей нехришених водила
По хаті. Бігала рука
Нервово по голівках білих.
Отак невинними вони
Зростали у роках військових.
Фельдфебель – німець восени
До неї повен був любови.
Кожух для неї розстеляв,
Носив дарунки молодиці,
І виглядав в лататті став
Зорю, що бевкнула в криницю.

І наче Діва пресвята,
В ній Мотря діточок купала,
Зозуля ранкувала та,
Що роки з гушаку кувала.
Раз партизани із лісів
Наїхали до Мотрі в гості,
Лунали з-за міцних столів
За перемогу щедрі тости.
В ненатлу ніч пісні лились,
І шиби в хаті дзеленчали.
Вона із ними, повна сліз,
Дорання п'яна танцювала.
І цілувалася в кутку,
Жагою сповнена по вінця.
Лунали співи за ріку
І жах наводили на німців.

А згодом з танками загін
Карателів німих прискочив,
Всім пророкуючи загин,
Гвалтуючи тіла дівочі.
Забрали Мотрю німаки,
Повісили на площі міста,
Вітри багряні до ріки
Жбурляли з кров'ю падолистя.
Вдова тих Мотриних дітей
Взяла з молитвою до себе.

Вогонь з недрімних батарей
Роздмухував зі сходу небо.
Та не вернувся батько їх
В містечко пересохлим бродом.
Вставало сонце з-за доріг,
Жоржини квіти на городі.
На грудях хрестики в дітей
Проміння широко золотило,
Вітри ще листя від алей
Жбурляли в смутку на могили.

У баболітнику ще ліс
З стежок синіє невідомих,
Туди, де взявся багаттям хмиз,
Ласкаючи вечірній промінь.

1953 р.

ДОЗВІЛ

Набридне у блуканнях довго бути,
На відпочинок тяготу відчуже,
На справедливий і останній суд,
Моя душа смиренно помандрує.
Попросить місця серед людських душ,
Мов на обід сирітка запізнилась.
Спитають: із країв вона яких,
Купцеві чи мірошнику служила.
І горлицею у стемнілий час
До кого на могилки прилітала..
Я пригадаю: небокрай погас,
І темрява діброву покривала.
Наснилися днини щедрої весни,
І пуп'янки з'явилися на квітах,
Лише не розпустилися вони,

Іх памороззю лютою убито.
Стемніли пагони розквітлх віт,
Погасло серце, у якім ти билась..."
У відповідь прокажеш: "що ж, простіть,
Я в Бога на спочинок заслужила.
Рубайте в лісі сосну на загніт,
Нехай літа освітить, що як вихор,
Зійшли із круга світу і любить
Ім перешкодило правдиво лихо.
Я стільки вистраждалась на землі,
Не в рай прошу я, хай лише дозволять
Мені в краї вернутись, де цвіли
Сади вишневі й маківки у полі."

ГРОЗА 1951 р.

1.

Ошатні хмари почорніли враз,
І перестали шурики літати,
Вода кругами в річці розійшлась
Під вітру завивання, що крилато
Війнув від гречки, де заселестів
Із шелоюю очерет вусатий.
Важуча хмара звисла край дворів,
Ії крило затоки досягало,
Крячок ляжливо низом пролетів,
В китайці сизій тужавіли далі.
Вгинавсь під вітром тополиний ряд,
Бридкою тванню небо обростало,
Гукала чайка в лузі часнят,
Хмарина, мов чумацька валка в лузі,
Рясніла, наближалася до хат,
Пливла у синьотемнім виднокрузі
І пропадала, де стоги стоять.

2.

Іще єдину благовійну мить,
І небо розридається, заплаче
Земля, у грудях в неї щось болить,
Того не чують сноби і не бачать.
Ігнулися до матері-землі
Верхів'ям верби, їй поклони били,
Утішити матусю не могли,
І буревою зупинити силу.

Пружні гнав дідько хмари поза ліс,
Вони губили сльози по долинах,
Промитим небо виглядало скрізь,
Було блакитне, чисте і жоржинне.
Промчалась, зникла буря в даліні,
Пригадуючи невеселі сні.

3.

Ховалися собаки по дворах
І не брехали лунко від повіток,
Освітлювала блискавиця шлях,
Удари грому налякали діток,
До матері горнулися вони,
Як блискавка кололась у вікні.
Здрігалися усім еством поля,
Від шаленіючої в присмерк зливи,
Там мрія ще печалилась моя
Пташиною обмюклою на ниві,
Під скиртою сиділа, щоб злетіть
Із нетерпінням в далечінь щасливу,
Про радість пісню кинути в блакить,
Хай щедро сонце вигляне й заграс
Первинним променем між вогких віт,
І в золотій короні злине Краєм,
Людей із хат покличе, бо пройшла
Вже буря і дощу того немає,
Що зник, мов від жарівки сіра мла.

4.

Прозір'я спрагле вийдуть люди пити,
Дівина-квітка в перлах заблищить,
І райдуга розситле самоцвіти,
Що в спадщину лишають з роду в рід.
В душі ні краплі не знайти скорботи,
В накидці бірюзовій цілий світ!
І морва зашумить побіля плоту,
Дзвенить у листі всміхнена блакить.
Зуміла радість смуток побороти,
Від Хорса їй і шана і привіт.
Хай безліч зрону набересть в грудях,

В очах не губиться відради слід.
О, зливо, хто ж Твій відгомін забуде,
Коли так благовіє вітру шум?
Ще струменем Твоїм зрадіють люди,
Бо безліч Ти навіяла їм дум.

1960 р.

ЛІЛЕЯ

Неначе в квітах пояс зеленавий,
Вкрашаючи тонкий царівни стан,
Сплива латаття на ставку рум'янім
Навкруг лілеї білого чола.
Вона підводить у знемозі вії,
І заздрить осока її красі,
Панянкою примхливою здається,
Що їй в Петрівку ночі не було.
Оту лілею за опівніч ніжно
Князь-місяченько пестить потайки,
Пручатись їй під леготом незмога,
Що залицанням їй своїм обрид.
Від недолугих, безсоромних клнів
Латаття береже її у ніч,
Зірниця сльози пролива кохання,
Що падають росою на листки.
Кому ж отій лілеї пожаліться? —
Хіба березі пишній, де шумить
Вусатий очерет серед купини,
Мов грає про недолю лісовик.
Сварожич її нишком поцілує,
Нуртує юність, б'є їй вирує в ній,
І думати не хоче про недолю,
Коли тепло листопад рознесе.

Січень 1969 р.

МАРІЇ БАШКІРЦЕВІЙ

Гребти нелегко до вогнів осель,
Коли стихія наростає в силі.
З садів полтавських солов'їна трель
Проміння увіллє у молодечі жили.
Дітей отчизна скликує до лав,
Ідуть коханій матері вклониться.

Ген вітряка крило, немов рукав,
Гаптований в розсипаних зірницях.
Везли Купайла виярком воли,
Вітри його гойдали на тичині,
Дівчат стрічки городами цвіли,
Коли ішли у жартах по калину.
Губилися віночки серед хвиль,
До берега приб'ються наостанку?
Зринає місяця на хвилях бриль,
Що вилиняв у полиску світанку.
Прймає тіло загадковий дриж,
Драбинястим гуркоче тиша возом,
І по росі бурштинній босоніж,
Сузір'я пройдуть у п'янкій знемозі.
Вам, знаю, те суцвіття запашне,
Зозулі сповідь у ліщиннім гаї,
Наснилось чужиною, і війне
Ще спомин, серце чулістю розкрає.
Чому б в дорогу пензля не узятъ,
Із Сеною прощаючись уранці,
І рушити, де вітряки край хат
Такі, немов дуби оті в Диканьці.
Бальзамів не дістати чарівних,
Що повертають і здоров'я й силу.
В душі ятріє мрія від доріг,
Уроча загадковість їх покрила.
І на полотнах Ваших, що століть
Збагнули таємницю, з колосками
Шумить, як вічність, рідний краєвид,
Розкривши у світі блакитні брами.

21 липня 1967 р.

ТЪМА (З Байрона)

На людство за пороки, як печать
Прокляття, тьма спустилася і гнів
Небес здував лямпадки колонад,
Гадухи напівтемних вітгарів.
Вкривався безпроглядям виднокруг,
Шептались люди у безокій млі,
Потопи шум уловлював їх слух,
Гриміло в амоналах по землі.

Єгову не могли нічим жерці
До себе пригорнути в молитвах,
Губилися думок людських кінці
І тебаїни плив смертельний жаж.
Безсилі люди і собак, котів
Поїли, промінь на спасіння гас,
Вони забули щедрість вечорів
Ту пишноту паюрів і прикрас.
Світлиці повні золота були,
Лилися вина на шовки одежі,
Струїла їх розпуста на землі,
Базиліки були в диму пожеж
Міста втопали в мороці густім,
І парії тулилися до тіл
Вельможних у небес всекарний грім,
Рятуючись від хвиль з останніх сил.
До храму люди горнутья, бо він
На скелі зводиться до чорних туч.
Вода сягає некрополю туч,
Шипить, як блискавиця, впавши з круч.
Виднілась скеля, заховавши враз
Дітей, гадюк, тварин і матерів.
Лишилось море, в неприязний час
Стихає, позабувши лютий гнів.
В безмежжі котить волю, то біжить.
Назад від прірви у злорадий світ,
Де блиск роси застиг між верховіть,
Лишивши люд страждати і любить.

1951 р.

ПІНДАРОВІ РЯДКИ

Де ж ти поділась, Піфіе? Згадай
Про Фаетона. В батька колісницю
Що виблагав, земний об'їхав край,
Він склав, неугомонний, обітницю,
Не мчатись до смарагдових долин,
Де гнізда в'ють у очереті птиці,
Помона для вінків зриває крин...
Утратив віжки Фаетон, і коні
У леті кинули лякливо тінь,
Гаї лишилися, ниви безборонні,
Над ними не вгавав пожежі плин.

Зевс-громовержець подививсь погідно,
І блискавиця освітила кін,
Убивши Фаетона, батьком рідним
Йому був Геліос і до країн
Земних, де збіжжя від посухи зблідло,
Знайшовсь обрус еоловій журбі.
Спраляє смуток тризну в час осінній,
Воркочучи, злітають голуби.
Клімени ще благання в горах лине,
Ні відзвуку від олімпійських брам...
Луна ще котиться по луговинах,
Де в темряві ще Афродіті храм.

1.

О, Кліо! Сил мені блаженства дай,
Я про земне зачаття проспівую,
Прославлю асфодель, Аїди край,
Хай звуки ті безвидність розсіває,
Вони ж такі, як гарфи неземні,
Яких мелодії душа сприймає,
Подібні до суцвіття у вікні,
Коли теабри голос пролунає.
З стихією зливаються бори,
Де Фелімон й Бавкіда походжають,
І зір у нього пристрастю горить,
Розказує про дивні водограї,
Там хороводять німфи до зорі,
Чермеса зачарують у розмаї.
Наяд подібні зваблені вогні
На скитські, як лемури пропадають,
Там над Дніпром Перун у далині,
Неначе Зевс, громами побиває,
О, дай надхнення, шоби, як зоря
Було, що в сяйві плине на моря.

1956 р.

ВЕЧІРНІ ЛІХТАРІ

1.

Поклала доля на роки печать,
Окрилила дерзанням горді думи.

Спросоння пугачі з гаїв кричать,
Дубів столітніх не стихають шуми.
У парку сяйво Ви, о, ліхтарі,
Дорання литимете у роздумі,
Погаснете в привіллі на зорі,
А я ще побреду в сувоях ночі,
Зашелестять хай липи на Дніпрі,
Про сні згадають трепетно дівочі.
І зашумлять поволі явори,
Морени неспокійну ніч наврочать.

Зрине у чарах риба і замруть
Мигливі в очереті поторочі.
А сяйво впливе на змерклу путь,
Коли до Вас, о, ліхтарі, знадливо
Вернуся, щоб свою утішить грудь,
Колючками поранену на нивах.

2.

Я цитру слухать місячну любов,
Чварлива тьма вкривала пеленою
Ліс яснозорий, що полум'янів
В сліпучім ясношатті за Десною.
Летіли комарі від лугу геть,
Табун їх верховодив за габою,
Шумів в акордах свіжих очерет,
І лики на саява блиск летіли,
Створив там хмару комариний лет,
Як плоду у садах, так їх чорніло.
Химерний застигав над лугом сплет,
Іх демонська була в повітрі сила!
Як вихідці з могил, вони були,
Над сіножаттю лопотіли крила,
Зувірились ті ночовиди в млі,
Над клунями й повітками висіли.
Сполохано ще пугач крикне в ніч,
Тій таємничій тиші всуперіч.

3.

Отам на лаві в парку край ріки
Я зачаровано дививсь, як падав
Із клена лист, на сірі будяки,

Гичання червоніло, як помада.
Ще хтось роздоляв їхав від ріки,
Здіймались хвиль засинені аркади,
Були, немов ведмідь у барлозі,
Коли від пожару зробилось чадно.
Струмились верби в лагідній росі,
І даль у блисках вабила принадно,
Немов трюмо у соняшній красі,
Почеплене на ланцюгах відрадно.
І свіжістю війнуло від лози,
Де прошуміла злива безпошадна.

4.

Щаслива мить поєднання сердець,
Мрій медоусних в завтра несходиме.
Молитву в храмі зводив гречно жрець,
І Тригла озарялась прятим димом.
Був храм врочистих сповнених прикрас,
В цвітінні сад стояв перед очима.
О, будь благословен до віку, час,
Що виплекав любов і мрії ширі,
Хоч день, як смуток, у очах погас,
Та ще любов хмелить в згадковім вирі.
Хай серце гіркоту німих образ
Забуде і думки з життям примирить.
Хай пригадає клен і стиглий в'яз,
Де юність ще під ліхтарями ночі
Дивилася, як промінь в хвилях гас,
Із сьогосвіттям попрошавсь урочо.
Завзяттям зануртує спраглий м'яз,
Що серцю й мріям догодити схоче.

5.

Я ніби в храм, де затишок дубів,
Прилину в надвечір'я і окуну
Те сяйво зеленаве ліхтарів,
На сонцесвітних рунах відпочину.
Наснитися мій із безгоминня шлях,
Вільготні кармазинові долини.
Там дим кладе на насип паротяг,
Струмки дзюрчать у якнайкращу пору,
Засвітяться вогні в моїх очах,

І про минуле совість заговорить.
Туман спочити ляже у ярах,
Ніч захвилюється, неначе море.
Я сляйу вашому, о, ліхтарі,
Зрадію у замислених просторах.
Світлитимете мовчки до зорі,
Як те багаття, що згоря й ніколи
Не гасне на заснулому Дніпрі,
Неначе зірка над житами в полі.

1955 р.

КОЛОДЯЗЬ

В кутку, де кетягами ветхий пліт
Калина, нахиляючись голубить,
Там неповторністю лисніє літ
Вода в колодязі з кленовим зрубом.
Сім'я грибків розсілась між цямрин,
Врун зеленявість вкрасує колоди.
Росою скроплений із яворин,
Глибинні плеса журавель розводить.
В бездонності криничної води
Засвічені сузір'я гаснуть щасно...
Чи хто людину введе з біди,
Коли дорога загубилась власна?
І на Семена від гостинних хат,
Коли туману нависає клоччя,
В колодязь ластівки мерщій летять,
Тудою шлях до вирію коротший.
Шумить край нього на Явдоху в'яз.,
Курликають скоро журавлям на тирлах,
На хохлю всівсь омелюх в щедрий час,
Коли той невід сонечко сушило.
Вже по водицю чарівниці йшли,
До розсвітання нею причаститись,
У хланній, пазеленню вкритій млі
Зникав сезун, аж тріскотіли віти!
Щедротний світе тих дитячих днів,
Я знову п'ю оту цілошу воду,
Вона ж здоров'я, сила віщих снів,
То честь і спрага рідного народу!
Я похилився на цямрини слизькі,
Заглядаючи мрійно у бездоння,

Там наче коло берега ріки
Лілей росте щасливе оболоння.
Води з колодязя не перепить,
Підземне джерело снагу підводить,
Так у реєстрі довгому століть
Не переводитись козацьким родом.
З колодязя черпаємо снаги,
Наснагу вдовольняєм в ріднім краї,
Хай обплете барвінок береги,
Яких ні ремість, ні шкваря не злякає.
Мов ластівки, тож віримо в блакить,
Калини славим неповторну вроду,
Де журавель причасно скрипить,
І храмом вічності стоїть колодязь.

м. Чорнобиль, серпень 1968 р.

СОНЯШНИЙ КОРАБЕЛЬ

Купалась в Нілі донька Фараона,
Пручався лотос хвиль негомінких,
А сонце цілувало пишні грона
Ії думок, прилинувши з доріг
Озіріса, наповнене любов'ю,
Поэа Мемноном, де папірус стих,
І крокодилами кишить низов'я,
Почувся плач дитячий серед хвиль.
З'явився кошик з немовлям на водах,
До стіп вітри принцеси звідусіль
Його фелахам кидали на подив,
З пустель самому линуло виття,
Чимало на піску було народу,
Мусону долітало завиття.
Принцеса узяла оту дитину,
І знали: то від неї те дитя
І від невільника. За це віднині
Ні ласки, ні добра з небес не жди.
Над Нілом грім проносився невпинно,
І сфінкс мовчав, мов ібіс край води.
Підводивсь храм і безупинно в ньому
Жерці богів благали від біди
Свій люд охоронити і від дому
Володаря всяк відвернути гнів.
Тож присяглися у відлунні грому

Гадюку випустити до кушів,
Де потаємно часто зустрічалась
Принцеса з скитом, що в літах любив
Свої в спокусі пестити печалі,
І пригортати Нефрететин стан...
Фанфари вістку сумно розливали,
Що від гадючиних померла ран
Царівна, що була красою світу,
Найкращим лотосом серед світань.

Жаги чекала, ласки і привіту
На Нільських повноводих берегах,
І фараон звелів лотосу квіття
В її покласти саркофаг, щоб шлях
Простелювали рясно в тогосвіття,
Звелів і соняшного корабля
Йї збудувати, щоб душа, як птах,
Від облявку його летіла всюди:
Гимн вічності розхлюпує земля,
І в крипті пірамід померлих будить.

При вилиску ранковім з потойбіч,
Молитвами розсіявши негоду,
До царства Ра через криланів клич
Спливає корабель на чисті води
Від Озірісових мертвотних хвиль,
І Нефретети тінь кермою бродить.
Пінясті няви линуць звідусіль,
І мумії у неї спомин родять.
Акацією ще душа цвіте,
Де серце скита сяло золоте.

1954 р.

ЦИТРИНА

Змелись грозою споминів сліди,
У надвечір'я зводилась зелене,
І ніби Каталонії сади,
Цитрина пахла у дитячій жмені.
Її в палаці піонерським дав
Втікач-еспанець, був із Барсельони,
Він кулака робочого стискав,
Як фалангісти перейшли кордони.
І переймався до дитячих сліз —
Його республіка в борні упала.

Я ту цитрину пам'ятну відніс
Учительці, що хворою лежала.
В її кімнаті, хоч вовків ганяй,
А ми, бідноти діти, те вугілля
Розшукували у перев'ях днів,
Санчата попихаючи повільно.
І запалили в грубці і дали
Нужденній із шматком цитрини чаю
У школу рідну мріями пливли,
Що нашу виховательку чекає.
І видужала вчителька й прийшла
До школи, і рука її водила
По мапі, де Еспанія цвіла
В садах суцвіттям урочисто-білим.
Ми всі антифашистами росли,
Хоча й були голодні і роззуті,
В когось із хати батька повели,
Про нього більше не судилось чути.
І думалось: завіщо і чому? —
У ріднім небі сонечко найкраще...
Голодну згадували ту зиму,
Що виморила селища нізачо.
Коли у хаті батько є пілот,
То й діти в небо дивляться для лету.
Старішими ставали від клопот,
За мрію не накосиш очерету.
Я із книжками в школу біг мерщій,
Вівця-нигора мекала у снігах,
І піднімався снігу перевій,
Хуртеча мертвих підганяла тіні.
А потім фронт — обози і війська,
Дурним наїзникам бомба цяцька,
Кляли і тих, в кого звелась рука
На брата, що в снігах пропав зненацька.
Еспанець також зник. Все ж мріяв я
Колись до Барсельони завітати,
Чи в закахелках вулиць ще рідня
Живе його, надіями багата.
Хотілось матір-страдницю обнять,
Що сина виглядає із походу,
Уклін від наших передати хат,
І від українського всього народу.
Щоб радість більш за горе те була,
І злидні не чіплялись із страхіттям,
Щоб не було ані війни, ні зла,

І в нас навек пропало лихоліття.
Народам волі хай сади цвітуть
Оті цитриніві й не оцвітають,
І вікопомно світить в незабуду
Врочисте сонце пишнобарвним масм.

30 травня 1968 р.

ДО СТАТУІ НІМФИ НА БЕРЕЗІ АТЛАНТИКИ

Ти спрагле тіло між зелених паль
Сховаєш в сальвії. Спинивсь гранітом
Прибій, мов блюзу невгамовний шал,
Убравшись в гіяцинтове оквіття.
Мовчить у сизому серпанку даль,
Мигдаль цвіте, морелів пишні віти.
Граніт покритися бризками, мов куш
Глоксиній, слухає знайомі кроки.
А ти живою йдеш, душа із душ,
Здоров'ям повна, радістю, нівроку.
Надходить бриз із океанських пуш,
Гортенсіями привіта шороку.
Я зупинився у своїй путі,
Бо ти, валькіріє, мені красою
Ту нагадала у моім житті,
Яка, мов лист, пропала за водою.
Були ми, як галузки золоті,
Нахилені зірницею над млою.
Це ж у тобі втілилася вона,
В амнезії згубилася край моря,
І мармуром застигла, мов весна
Там кригою, де мряка у просторах.
Дивилась на узгір'я із вікна,
Шпилі змарнілим оглядала зором.
О, як зуміла віднайти в мені
Свою любов і, як мала дитина
Сміялася закохано, на дні
Душі лишаючи самі перлини.
Я линув мріями до неї в сні,
Вона була мені зоря єдина!
Я пам'ятаю: у тюрмі страшній,
Що мешканців вітала негостинно,
Лише з її очей вогонь надій
На мене, в'язня, глянули безвинно.

З неправдою святий я виграв бій,
Вловивши з уст її благословіння.
А нині я самотній, де прибій
Вдаряє у розколини граніту,
Прийшов на відсвіт подивиться Твій,
На стан, біліший від земного цвіту.
Знеможено стоїш, вся повна мрій,
В гортенсіях всміхаєшся привітно.
В своїй величній і п'янкій красі,
Подібність до тієї затаїла,
Яку понад діла любив усі,
На подвиги в блакить піднявши крила.
За нею обшукав краї земні,
Рапсодій напинав у шторм вітрила.
Мені здається, заговориш Ти,
Прокинувшись, і подихом дівочим
Розтопиш мармур, сад почне цвісти
Над океанським берегом урочо,
Майнуть в орішнику з-над хвиль мости,
І усміхнуться фіялкові очі.
Тому то і схотілося мені
Гранітом впасти, щоби зберігати
Тебе, немов утопію про дні,
В яких живе ще молодість крилата.
П'янить японська вишня гожі сні,
Де мармурові зводяться палати
І безліч сміху, сонця і весни!

1951 р.

ТОННІ МОРЕЛЛІ

Коли в Чикагських сутеренах спить
Натомлений після роботи люд,
То джаз із бару озером гримить,
На розі дальньому ті звуки чуть.
І смертники до похололих грат
Обличчя притуляють і пливе
Безвольна мрія у рунливий сад
З байдужих камер, де мовчить живе.
І Мічіган підсилює прибій,
Вкриває мрякою ліхтарний блиск,
Від лямпівнів комариний рій
Кружляє, на жовтавий схожий віск.

Гангстери роз'їжджаються у ніч,
І "Бюіки" женуть й "Каделаки".
На авеню повії чути клич,
На привітання дві подасть руки.
А тут у камері, де кроків з два
До смерти на примарному стільці,
На нари похилилась голова
Заплутаною пташкою в сильці.
Умерти мусить Тонні, бо убив
Він сторожа на цвинтарі, коли
Вартуючи, той з думою ходив,
В цвіту стелився барвінок по землі.

В кишені вартівничого знайшов
Гірких убивця пару сигарет...
Стікала на моріг безвинна кров,
Дрозди у небо не тримали лет.
У бар поплівся Тонні, там ще джаз
Ридав під сміх танцюючих дівчат,
І за злочинцем детективи враз
Прийшли, рукам щоб волю відібрать.
Умерти Тонні мусить, бо згубив
Невинну душу. Сторож той благов,
Хоча б живого він його пустив,
Бо діточок дрібних у хаті мав.
Лиш сатана інакше повелів,
Хай Тонні вб'є старого і сліди
Затре в куцах, де вихор затужив,
Понісся в чорній мряці до води.

2.

Аж до світанку смертники отам
За мури пролітали у думках,
Вогні неонових цвіли реклам
І авто мчались на надморський шлях.
Не знали в'язні, що уранці люд
Із сторожем труну на цвинтар віз,
Хрести з граніту й мармуру мовчать,
Шумить акації над ними ліс.
І жінка й діти за труною йшли,
Усілися у авто, що удень
Сліпило фарами, мов серед мли
Крізь браму в'їхало, де із вишень
На плити осипався первоцвіт,
Вкривав пісок зазоряних алей...

А тут у камері, де все мовчить,
Не зводив вбивник зору із дверей.
Чекав на пастора, який у путь
Останню проведе його, і жаль
Стискав за серце, що упало в бруд,
Не квітла ще його сумлінням даль.
І він не знав, що цілу ніч без сну
На східцях край тюрми його жона
Сиділа, мріяла, що на війну
Його забрали, скінчиться війна,
І Тонні з фронту завітає знов,
Невдачі з нею, радощі ділить,
Від Мічігану линує шум дібров,
Мов Нот збирав там позабутий рід.
І як ніколи жити захотів
Приречений, утрачене вернуть,
Несхитно жінку він свою любив,
Що не злякалася прийти на суд.
І як же їй самотній на землі
Лишатися, коли весна в цвіту?
Сумніш за цвинтар думи налягли,
Не знаючи доріг своїх мету.
У камеру ось пастор увійшов,
Святе Письмо відкрив і про Христа
Йому читав і про святу любов,
Яка прекрасна, вічна й золота.
Душа у мирі з долею живе,
Ніколи не старіється в світах.
Мов тіні вічність зграйно підпливе,
Заморського уловить бриза пах.
Ось ключники у камеру зайшли,
І погляди були у них, як лід,
Схопили Тонні й цупко повели,
Де електричне крісло височить.
І довго він не мучився на нім,
Пропав назавжди вбивник і бандит,
Мов бур'яну несподібно сім'я в грім,
Лишивши попіл серед мерклих плит.

1951 р.

ХРАМ

На мармурові плити голуби
Ледь кинули крилом у сонці тінь.

Мов відсвіт залишили від доби
Ще нерозгаданих тих поколінь.
На сходах храму тиша розстеля
Смиренність від посріблених колон.
Така замислена лежить земля,
На меч наткнувши волю і закон.
Клецання вже пов'яло від жару,
Звисає з розпанаханих воріт.
Чи били в дзвони ранньої пори,
Вітаючи покривджених сиріт?
Прийшли до храму люди і уста
Перекосив їм невимовний біль,

І там коло розп'ятого Христа
Собі благаять і на хліб та сіль.
Хіба побудуться учинків злих,
Що наділила доленька в роках?
Їм в молитвах схотілося святих
Ще випросити юности звятяг.
Усохне смоківниця, пропаде,
Та інша зеленітиме собі,
Коли з вітражів промінь упаде
Відлунням нерозквітлої доби.

1951 р.

ГІДНІСТЬ

(З Томаса Вайлі Вальдріх)

Чиясь душа, згубивши шлях,
Летючи в неземний простір,
Спинилась, плачучи в горах,
Мовчав в сутані чорній бір.
Її інша трапилась навстріч:
— Щаслива ти, бо можеш лить
Ще сльози. Молодість моя,
Їх загубила з ранніх літ.

1951 р.

MISS MARY ANN MC KAY

В собор з тобою увіходив день,

І радість і блаженство провіщав,
І дзвони звуки розлили пісень,
За криласом губились серед трав.
О, як молилась ти в останній раз,
Здавалось, в леті янголи самі
Відчули: прощення наблизився час,
Що був забутий Богом і людьми.
І мармур, на який упала ти,
Подзвінням нестихаючим сплива.
Спускався янгол світла з висоти,
Тобі святі підказував слова.
Ясминових сердець згадала пах,
І лебедя, що озером ячить.
І фіялковий промінь йшов на шлях,
Цілюючи росу невинних віт.
І вечір пряжу золотих долин,
Вогні любови в твій принісши дім,
На похорон гукав з каплиці дзвін,
Приречення своє відчула в нім.

2.

Ось негр молитви шепче незнайомий
З тобою поруч в храмі край колони,
Ти янголом зорі у голубому
Була для нього під весільні дзвони.
І він забув молитви, бо красою
Принцеса ти була з казок безвинних,
Листочки перлямутрились росою,
За брамою ув обрїях гльоксинних.
Пішла до виходу ти із юрмою,
І мури слїдом плентався в мовчанні,
Він бачив розбишаку, що на сходах
Тобі завдав ножем смертельну рану.
Твоя від болю потемніла врода,
Лице перекривилося привітне,
Коли впізнала вбивцю, то ж від дому
Його прогнала ти зеленим квітнем...
Стояли люди, мов прибиті громом,
Помстивсь коханець твій, щоби ніколи
Ти більше не дісталася нікому.
Він зупинив ножем сердечні болі,
Здається, смерть стояла в голубому,
Коли останні відлунали крики...—
Тримали люди вбивника край бруку,

З грудей твоїх троянда огнелика
Упала, чорний взяв її у руки;
В мурина на очах з'явились слюзи,
Не міг дивитись на пекельні муки,
Коли на Божій ти була дорозі.

3.

А там у небесах, як юнь свою,
Троянду вгледити в бірюзовий ранок,
Вона ще буде в Божому раю
Тим журним спогадом у згадках тануть.
І негра білою душа в маю
Злетить, виводячи гучний світанок.
Всміхнеться у промінні гомінкім,
Де в розедарії зоря рум'янить
Тюльпани і настурції у грім.
У негра тоскно серце зачепить,
Немов колись край балюстради храму,
Коли йому всміхнулася на привіт
Вже напівмертвими в крові устами.
Зірвеш ти яблуневий первоцвіт
І поворочиш край дзвінкої брами,
Чи шкіра кров фарбус в цвіті літ,
Коли любов хвилює до нестями.

1952 р.

СІРІНГА

(Із Сапфо)

Із храму Афродіти цілу ніч
Пролетється миро на зелені вруна
Таємних плаїв, мряці всуперіч,
Коли відгукується далеч луном.
Потішить Пан долинами розгін,
Утне очеретину і заграє,
З уяви впливе Сірінги тінь,
Що в пралісах самотньою блукає.
Оскаржить Афродіту, що вона
Не наділила хистом ні настільки,
Коли із туюю дурманить хна
І чути голос скорбної сопілки.

1955 р.

* Сірінга — німфа, що обернулася в
очеретину, тікаючи вуд закоханого
бога Пана.

** Афродіта — грецька богиня кра-
си та кохання.

ВІТЧИЗНА

Будь же, Селено рожевоперста, прихильною
До подорожніх, що Сціллу й Харібду минуть,
Хай вони блиск твій помітивши, серцем зрадіють
На кораблях, де Еол у вітрилах свистить.
Серед пучини їм путь освіти до феаків
І попрохай nereїд, хай від згубних тих скель
кораблі
Геть відвертають, а ті, що згубили Вітчизну,
Хай у Ітаку прибудуть священну свою.

1955 р.

* Селена — богиня місяця в грецькій мі-
тології, рідна сестра богів сонця та ві-
тру, донька титанів Гіперіона та матері
Теї. Феаки — гостинний і привітний на-
род, наділений рисами честі та приязні
до чужинців. Ітака — один із островів на
Іонійському морі, батьківщина Одиссея

(Австор).

З ШЕХЕРЕЗАДИ

1.

Поза дверима владної Пітьми
Басейн із золота в саду величнім,
Там старости нема, ані зими,
Лиш диводайна юнь цвіте на лицах
Долугих гурій. Перські килими
Там простелило не років зневіччя,
А радість, виткана з шовків небес.
Підносяться хорали бездоганні
Жар-птиці з розедарію чудес,
Розсіюється помислів омана
У чарах співу, і чоло вквітчатъ

219

Звелися хвилі з лона океану,
До колонад долинувши палат.
Ще птиці в співах виведуть "осанну"
Красі пречистій, і палких відрод
Проллють, ходу відчувши янголину,
Розквітне у трояндах пишно сад.
І лебеді без зволікань прилинуть,
Лебідок їх приваблює краса,
Немов прихідця з дальньої країни,
Що схожа на веселку в небесах .

2.

І помахом своїх знадливих крил
Ті лебеді торкнуться величну ліру,
То ж з неї руном золотим на діл
Звисають струни – символ потаймиру.
Азанчі голос здійметься до піль,
Де шляхом дервіш йде собі із миром.
Мов з лямпи Аландіна блиск надій
Впаде на хвилі в дивному чеканні,
Щоб гурії, захмелені від мрій,
Заслухались у звуки нарікання
Тих янголів, що в піднебессі йшли,
Вели розмову ширу на світанні
І випромінювались ув імлі.
Хай сповняться в закоханих жаданні
Думки на сонцем впоєній землі.
Щоб очі їхні спрагою горіли,
І в солов'їних трелях дні текли
Стократно і у щасті туркотіли,
Печалі не стрічаючи ні сліз,
І лет їх був, немов лебідок білих,
Що заховались за чинарний ліс.

3.

З бездоння озера вода сціляє
Людські пороки, і бальзам кладуть
На серце люди, що взялось відчаєм,
Споглянувши на незабудків жмут.
Ясену квіття покриває рясно,
Акорди юности такі, як пух,
І блудний син замислиться про щастя,
Коли в свічаді ранку виднокруг.

220

Дорослі позбуваються напасти,
Відходячи, мов джини, від наруг.
Коли надвечір танок зір дугастих,
Немов Яшміди чаша, пестять слух.
Два барси чорної підкрались масти
До брами, що у сад веде дзвінкий,
В посохлому барвінку їм пропасти,
Де мушлями шумить морський прибій.

4.

Коли ж в думках хтось ізгрішить безвинних,
Таємні двері схоче відчинити,
Що за чинарою на петлях дивних
Звисають, де лишивсь мангусів слід
Від днів рахманих, місяців буремних,
Що загубились у сум'ятті літ,
То раптом зникнуть видава казкові,
У темній хлані змеркне красевид,
Там більше не зустрінути любови,
В проваллі гурій зникне хоровід.
Між скель гарячих поповзе гадюка,
Із скоти сліпувато гляне кріт,
Якого схоплять на сніданок круки,
Злетівши до насипаних кіпин.
Там ніби серця недотлілі муки,
Сейхуни ще сковзне хирлява тінь.
В чеканні ночі іржавіти стінам,
Привиддя злине до морських долин,
І буде смерч з циклоном в скорбних днинах
Зализувати слід людських провин.

1957 р.

ТИША

Жебрак у двері стукає – впустить,
Осипавсь мак у сизе надвечір'я,
І листя серед тиші шарудить,
Покрила осінь золотом подвір'я.
В такі часи – одні до фронту йшли,
А інших вів на розстріл недруг-ворог.
Сліпим не світить сонце ув імлі,
Де рабську спину вигнула покора.

А відчиніть но двері для Христа,
 Хай завітає у сирітську хату,
 Роздягнутих і босих поспита,
 Чи їм обідня випала у свято.
 Хай зір поверне страдникам сліпим,
 Їм днини випали чорніш від ночі,
 Правдивим словом осяває дім,
 Хліб розділяючи і сіль урочо.
 Чекали на весни гучний прихід,
 І заграва сягала за діброви.
 Чи радість занехаяла наш рід,
 Не маючи для скривджених любови.
 Злорадість із злобою всі віки
 Нас кривдила і торбу відбирала.
 Нам руки продірявили цяхи,
 Колючим дротом до чола припали.
 Душа спустошена, і матері
 Не мають від розпуки сліз для плачу.
 Любов впустиť із благом на зорі,
 Щоби ніхто з сусідів не побачив.
 Нам в Україні і теля святе,
 Закреше блискавиця понад дахом,
 Впустиť Христа — нехай в любові йде
 І визволяє скривджених від страху.

1968 р.

ГОРПИНА

(Поема)

Полинула у невідомість тінь,
 Не проростає кинуте насіння,
 Плоті ріка проносить від долин,
 Надвечір золоту намітку скине.
 Ще бусол зорить барвінкову синь,
 У багвах лет загубить між корчами,
 Де кушири розсік сріблястий лин
 І жаб'ячий концерт луна ночами,
 Сягає місяць узбережних хат,
 Туман мережить стріхи посивілі,
 На вигоні берези зашумлять,
 Пригадуючи юних і щасливих.
 І літо бабине в дворах пливло,

Нитки сріблясті павукам лишало...
 Ген за дубами загубилось зло,
 Лишаючи круги таємні в далах.
 Бусли летіли в лузі відпочить,
 Гаї губили соняшну кирею,
 Коли з вікна дивилася на світ
 Вдовиця із дитиною своєю.
 Дівчина в неї маком зацвіла
 І підросла у кляте лихоліття.
 Вже вулиця у святах відгула,
 На просіку лягло садів суцвіття.
 І на Купайла з юними всіма
 Пускала дівчина вінки на воду...
 От туга серце стиснула німа,
 Коханий не вернувся із походу.
 Ті вишиті узимку рушники
 Лежали недоторкнутими в скрині.
 Її літа здавались, як вінки,
 Що в холоди згубились негостинні.
 Хоча б у прийми прийняла когось,
 Ніхто із старостами не приходив,
 І покривалась яблунева брость
 Сльозою, на дівочу схожа вроду.

Займалася у трепеті брова
 Жагою у принадний день осінній...
 І справила весілля удова
 Своїй єдиній донечці — дитині.
 Дарма, що в нашому ніхто селі
 Ніколи жениха того не здивав.
 Він родом був з дунайської землі,
 Де з моря запливає чудо-риба.
 Вдова раділа: доньчин чоловік
 Для односельців став найкращим братом,
 Він до роботи на обійсті звик,
 До клуні заглядав і до теляти.
 Поговорити з усіма любив,
 Ставав у поміч сиротам і кволим.
 Отак два роки у селі прожив,
 Орати й сіяти виходив в поле.
 А потім німці за Петром прийшли,
 Коли котився фронт із-за Тясмину,
 Тікаючи, відстрілювавсь у млі,
 Безрадо в партизанах десь загинув.
 За це німота хату підпалила

Ту удовину, крик з сіней лунав
 І матері й дочки. Було несила
 Їх визволити із вогню заправ.
 І довго в попелищі діти грались;
 Сусіди ті обвуглені тіла
 Знайшли; кутком урочо поховали,
 І в кожного душа в сльозах була.
 І на могилу їхню в час, як в білім
 Стоять сади, мов привиди оті,
 На проводи людей приходить сила,
 За душі моляться невинні ті.
 З гілляк синиця тоскно защебече,
 Їй відгукнеться одуд у одвіт,
 Коли дівчатам у пречистий вечір
 Барвінком хочеться умаять світ.
 І згадують про скорбну удовицю,
 Що зятя дочекалася у дім...
 Над сіножатями злетить киглиця,
 Розбудить плеса покликом своїм.
 А на Купайла, як цвіте барвінок,
 Ще з храму лине надвечірній дзвін.
 Там біля місця, де вдовин будинок
 Стояв, — чиясь ще заридас тінь.
 Хтось починає боязко співати
 Під шум злощасний мерклих верховіть.
 На місці, де вдови стояла хата,
 Хрест з явора в причілку височить.
 До нього тінь лякається підходить,
 Щодуху утікаючи на путь.
 Той хрест рибалки за верству находять,
 На весла налягають і пливуть.
 Ріки розлива їм глибінь розкрила
 Серед корчів і тванної трави.
 Вогні згадають — зелено світили
 Із хати безталанної вдови.

15 жовтня 1946 р.
 Аугсбург, Баварія.

СПОКУТА

(Поема)

Ще отерпнутої смерті тінь

Ляда в темряву не завалила.
 Качуром рапчить ген лебедина,
 Що отрухнув за лебідку білу.
 Про знегіддя людям що сказать?
 Споминів лазки глибінь сховала,
 Був у мене ще найстарший брат,
 Постіль йому мзда зашикувала.
 Забростю украсилась весна,
 Чебриком і рутою пропахла,
 Бусленя пишало край вікна,
 Випавши з гніздечка поза дахом.
 Врятував я жовтодзьобе те,
 Коли сонце звомпило безсиле
 Позбирати руно золоте,
 Що його розсипало у хвилях.
 З циганом дорогою ведмідь
 Закушпелів за собою слід
 І здався, як господар владний,
 Що з ужинком з поля повертався.
 Зупинилися вони за садом
 Ті цигани, де стебур'я трав.
 Стали там наметом, як один,
 Коней за огляди три купили,
 Нам вони наврочили загин,
 Все на звід в селі піти хотіло.
 Я із батьком вкрадених шукать
 Рушив коней тих в чуже містечко,
 Дим підводився з міщанських хат,
 Стіни там біліли, ніби гречка.
 І заночувавши, я зустрів
 Дівчину, хоч коней тих і нині
 Не зуспіти серед зловних днів,
 Коли лятва верховодить в днинах.
 І завзявся одружитись я,
 З жінкою пожити не судилось,
 За ставище в армію рідня
 Провела, як все зазеленіло.
 Споглядав, проходячи бої,
 Смерть гасила там не в одного
 Каганця, щоб більше він своїх
 Не побачив рідних із дороги.
 Танки збурманілись до Дніпра
 З Волги вирушати в Україну,
 Я забіг до рідного двора,
 Та в лиху і прокляту годину.

Ще пожежі маялись вогні,
 Труп чорнів край клуні під дверима.
 Я дививсь на брата, як у сні,
 Він з скляними там лежав очима.
 Пантрував його роїстий сніг,
 Гупали від виярку гармати.
 Був мій брат в німецькім жупані,
 Чоботи устигли люди зняти.
 Очі я китайкою вкривав,
 Місце підшукав для домовини.
 Про батьків в сусідів запитав,
 Про розболу серденька — дружину.
 "... Батько з матір'ю безтям'ям днів
 Вмерли і тебе не дочекались.
 Брат в черножупанниках служив,
 Вчора, так без суду, розстріляли
 Ті, що повернулись до села,
 Женучи німоту з України.
 І злигавшись з іншим, утекла
 Жінка, забираючи дитину..."

Я із горя у ліси пішов,
 Та кого карати за розлуку;
 Непривітний пралісу був схов,
 Опускались від зневіри руки.
 Нас було розбито восени,
 Уцілілі в тундру вирушали,
 Все пригадую багрянні дні,
 Що таємним круком прокричали.
 Покрівцем здається снасть човна,
 З теліша, що змайстрував руками,
 Снилось: край рідного вікна
 Знов цигани їхали з піснями.
 На ведмедя довго я дививсь,
 Що за возом сунувсь неохоче.
 З того часу волю полюбив,
 Слухаючи те подзвіння ночі.

м. Авгсбург Баварія, 1947 р. '

МОГИЛА ТІТКИ ПРИСІ

Акації і клени, і дуби
 Поклали тіні на хрести могильні,
 І прохолодою несе з ріки ,

З просторів непричаєно-свавільних .
 Вінки дбайливо сонечко пов'є,
 І купчаком полине рясноквітним,
 Де чути, як намістечко кує
 Зозуля, заховавшись серед віток.
 Осипався в житах дозрілих мак,
 Край тирла перепел гукнув несміло...
 Присів край тебе скраю, тітко, так,
 Гвоздики не пом'яти на могилі.
 Намарно досить промайнуло літ,
 Зуміло лихо з чести глузувати...
 Ясніє небо і жоржинний цвіт,
 Нічого не змінилось в нашій хаті.
 Ще й заводу немає снажних птиць,
 Зірвав досаду вітер серед кленів.
 Я, тітко, там серед чужих столиць
 Про тебе думав, думами шалений.
 Надіявся, у рідний край вернусь,
 Тобі ж обашлував ту хустку білу...
 Прокинувся, мов від страшного сну,
 Я край твоєї свіжої могили.
 Мене не дочекавши, відійшла
 Туди, де луття іва не похилить,
 І чабани по крилах від села
 Не йдуть отари в обріях всеселих .
 Маячать в куряві іще жінки,
 Несуть картоплю, грому гуркіт чують,
 Їх також згорблять, висушать роки,
 Тут, обіч примостившись, завікують.
 І може ще у світі у отім,
 З якого не вернутися ніколи,
 Тобі розкажуть, як прибув я в дім,
 Спромігшись ласки заслужити в долі.
 Слизився шлях в тумані серед трав,
 Коли твою могилку указали...
 Рунилась зелень шовкових отав,
 Щиглі, неначе душі, шебетали.
 Не знаю, як закінчиться мое
 Оте життя, та вічна непокора.
 Та знаю: в іншій світі краще є,
 Ніж на землі серед людського горя.
 О, тітко, хай де чебрик і пірій,
 Шебече душенька на злість сновидам,
 Бо я в роках таки лишивсь живий,
 Прибув наш рід скалічений провідать.

Хай уквітчає спомини весна
І обаяник зникне із питьмою,
Коли завмерла з піснею луна
Там, де кує зозуля за рікою.

м. Чорнобиль, 7 серпня
1968 р.

АЛЬПИ

1.

Закон життя людського споконвіку
Жахтить неясністю, немов глибінь
Зіяючої прірви, де без ліку
Світів згасилось, виростає тінь
Кедрин на бескид сп'ятих в огнеликім
Одинні, де у білах далечинь.
Чия ж то мисль прийдешне зрозуміла,
Пробивши саявом брили крижані?
За лісом хмари збанували білі,
Що в озері сховав скарби на дні.

2.

Чи може розум відгадати задум
Творця, збурмившись розгадати блиск?
Тут снігу риза нависає радо
Із скелі і зірниці тліє віск.
Возрадуйтеся життю, о, люди добрі,
Хай за взірець вам місяць блідозір
Стає, коли віщуно синій обрій
Докине пояс золотих сузір.
Проллють в бурштиннім саяві водограї
Бальзам на тишу величчю святу.
З каплиці дзвін по горах залунає,
Збагнувши суть і помислів мету.

3.

Поза капицею хрести схилились,
Мережу закушпеливши доріг.
В намітках гори ще німіють білих,
Заслухані, як трубить лунко в ріг

Мисливець присмерком отак погляне
На бір, що над проваллям звиснув крин.
Людське боліти серце перестане,
Рагій, його зцілив вечірній дзвін.
Неначе на радарному екрані
Промчиться з хлягою негоди гнів,
Потоне у небеснім океані
Невловна велич райдужних шпилів.
Покриють тванню піднебесся бурі,

Все ж люди сонце привітають — вщент
Напоєне любов'ю в день похмурий,
Коли безсило відступає смерть.

1957 р.

ПІВДЕННОМУ ВІТРОВІ

Ти в солов'їних трелях прилітав,
Забгавшись в забіг куширевих вод,
Цвіли в надії дівчини уста,
Коли шукав пригод.
Ти залюбив, де золота верба
Гіллям сягає хвиль.
Знітитися від схмелених забав,
Погамувавши біль.
Мою первітку радувати міг,
Мов вутку, що веде
На пасочку тих каченят своїх,
І сонця ласки жде.
І коло ручки перстень обвихнувся,
Блищав у неї, мов
Той місяць, що за вітраки майнув
У згадці про любов.
Вона ж на лутці синього вікна
Ридала в самоті,
Коли всіхалась маєм далина
І я не міг прийти.
Не прочувала — хворий я давно,
Похований в сніги,
Ще вигляну в шпиталі у вікно,
Де мряка навкруги.
А ти полинув, вітре, від доріг
За верби, де цвіла

Любов в серцях, неначе май, п'яних,
Без підозріння й зла.

1954 р. '

ВУЛИЦЯ

Пишається у зелені рясній,
Повз паркани я хлопчиком безжурним
У школу вчительці гвоздики ніс
З жоржинами, дарунком скромним саду.
І споглядав, як із свого гнізда
Росу делека оббивав студену,
Щось тонконогий важно говорив
Своїм ще жовтодзюбим бусенятам.
Коли ж ми, діти, на шкільнім дворі
Під час перерви хором пустували,
В лазурі неба журавель кружляв,
Летів охоче з вулиці моєї.
Долинув подмух від густих садів,
Доладна дітвора спішить до школи,
І галас на подвір'ї підніма,
Мов у гнізді цікаві бусленята.
Мої минулись лази юних днів
Через тини, про це у густолисті
Птахи шебечуть. На своїм віку
Ховав їх дуб у чвири лихоліття.
Світило щедрю ласку розілле
На частокіл, на вікна хат білявих,
Прохожі кажуть: "здрастуйте" мені,
Хоч перший раз їх у житті зустрів.
Єднає всіх нас рідна сторона
Живих і мертвих, друзів й незнайомих,
І вулиця, якою йдемо ми,
І двері в світ широкий відчиняєм.

м. Чорнобиль, липень 1968 р.

ІВАН НЕБОРАК

На сіно він траву косив
В чеканні зливних днів,
Бескиди зводились в імлі

Такі, мов королі.
Здавалось, заворожив маг
Там башти на шпихах,
Що мурів піднімали тес
Віками до небес.
І в обладунках тьми у ріг
Ще вічність від доріг
Затрубить, погамує крок
Тим велетнем з казок.
Біля розп'яття квітнув мак,
Де сіно Неборак
На луках від ріки косив
Під комашні мотив.
Його до строми сніжних гір
Привіз чавунний звір,
І від людей, відвіку злих,
На схід чимдуж побіг.
На станції стомпивсь Іван,
Яку закрив туман.
Він Україну пригадав,
Ії навек прощав,
Де у дніпров'ї з фабрик дим
Пливе у дощ і в грім.
Йому тут Вацманихи стан
Хитнувся без оман.
Гізелі-фройляйн тоскний зір,
Шум струги ловить з гір.
І фройляйн знає — в надрах тих
Стихає гномів сміх,
Ліхтариком для них блищить
З породи самоцвіт.
Ті гноми кайлами довбуть
Алмази серед руд...
А фройляйн хлопцеві була,
Як вишня, що цвіла,
Пучок її пахучих кіс
Тривожить аж до сліз,
Немов з тієї Льорелай,
Був уст її розмай.
Мовчали у снігах шпилі,
Де стрепет приснув з мли,
І мгичка плинула на схід
Буслам, качкам услід.
На бричці німець, мов кавун,
Котився з гречних дюн,

Гізелю і Івана він
Забрав в розмай долин.
Не відчував тоді Іван,
Що донька то його фройляйн.

Іванові здавався Темплін
Лиш слизом жабурин,
Чи тим єпископом з століть,
Що викликає бридь
При згадці про його діла —
Гатоном звався, і жила
На Райні повість, як людей
(В них голод блискав із очей)
В коморі повній від зерна,
Звелів замкнути, йшла луна
Від зойків, бо Гатон хотів,
Щоб люд живцем згорів.
Із полум'я тоді втекло
Мишви чимало і на зло
Гатонові — з'явився табун
Мишиний серед райнських дюн.
Побіля Бінгену сховався
Єписком в башту і дрижав,
Плив страх у нелюда з очей,
Як пригадав він про мишей.
Вони знайшли Гатона в ній,
Загризли льоху в час нічний.
А про Івана думав шваб,
Що це лише безвольний раб,
Собі теж мусить горб нажити,
Забути про батьків і Схід!
Таких рабів у час гіркий
Є по Німеччині усій.
Тевтонський їх пригнав солдат
Ту кальну землю оброблять.
Той герр Темплін, як звався він,
В роках відчув тривогу й лінь,
Когось на біржі він просив
Зашукувати до корів.
Іван прибув, В краю своїм
Лишив з батьками рідний дім,
Кохану дівчину, яка
Така, як баверська дочка!

І змисно коні зупинив
Там Темплін біля яворів.
Де голуб із піддашся звивсь,
Вікно із хижки зорить в хлів.
Ізвідти видно все село,
Бо на горищі то було.
Рабові дав він той покій,
Щоб спав без солодкавих мрій,
Те місце пальцем показав,
Щоб кнехт свою комору знав.
Покволом весело отак
Сказав, моргнувши, Неборак:
"Погуби не чекать, коли
Повісмо зоряніє в млі."
Біда навчила нас робить,
Втягати очі і живіт,
Картоплю їли, черствий сир,
Біліший від альпійських гір...
Ще не сіріло, як у хлів
Побрів без нарікання слів,
Із-під худоби вибрав гній,
Предивних сповнений надій,
Корів, волів понапував,
Поклав їм свіжаницю трав.

Ще кокош з підри не злетів,
Як викинув підстіл за хлів,
Корів з корит понапував,
Волам поклав духм'яних трав,
І помантачивши косу,
Він ноги витер об росу.
Ту низьку в ляді замінив,
Підтоку з телеша зробив,
Щоб сніз скріпити у ярмі,
Він затягач урізав вмити
І заборозника кінці
Почистив з істиком в руці,
А разом й чересло оте,
В якого черево руде.

І про Гізелю зграйну він
Задумавсь про дитя долин,
(Донькою Темплін дорожив,
Її любив: без зайвих слів).
Не думав, що із кнехтом він
Уволікне неславу в дім.

В Гізелених очах Іван
Був ніби той англійський тан,
Що з лебедем колись приплив
До виноградних берегів,
Йому угавним випав плав,
Бо герцогиню врятував
З Брабанту від безчестя там,
І лебединим звався ім'ям,
Засватав донечку її,
Коли дозріли в нас гаї.
Гізеля в стайню раз зайшла,
Калину квітну принесла,
І млістю спалахнула враз,
Бо вже кохання визрів час.
За яслами, де тишина,
З Івана кпинула вона,
Від жартів хлопець п'яний став,
На свіже сіно з нею впав,
Красуні пестив він уста,
Мов вітер схмелені жита,
Що половіють між долин,
Де б'є унадно з кірхи дзвін.
Як сонце в обріях зішло
Калини, мов і не було.

Іван косив, Іван орав,
Узяток щедро пригортав,
Робив для бавера, як віл,
Шукаючи для щастя сил.
І уповав у шваба зір,
Що чесний раб потрапив в двір,
Коли з проваль клубилась мла,
Гізеля на горище йшла,
З Іваном на світанку вдвох
Раділи, що з'єднав їх Бог.
А згодом, як Мадонна та,
Була, що зіпила уста
Коло доріг тих кам'яних,
Де трубить у достатку ріг
Привільна осінь і пастух
Стріча гірський на стежці дух.
Гізеля знала, що навік
Ганьба їй, як дитини крик
Долине до її батьків,
Що кнехт любови в серце влив

Чом віддалась увіч йому,
На сіні солодкавих мук?
Так Маргарита йшла у сад
Коханця – Фавста зустрічати,
Своє втопила немовля,
Як спала мертвим сном земля.
Чекала ката цілу ніч
З сумлінням власним всуперіч...
Гізелю кидало у жар,
Кошмар ввижався їй примар,
Вальпургієва ніч пливла,
Крилом кістлявим до чола.
Торкалась, і відьомський крик
Лунав, холонув молодик,
І був, немов колючий дріт,
Де із есманом височить
Похмура вежа, а за ним
Вже пекло і Содому грім.
В ганьбі закінчити їй вік,
Як вирветься дитини крик,
Бо в райху строгий є наказ
Про чистоту порід і рас,
Уболівала, що з чужим
Споганила німецький дім.
Їй недозволена любов
Із тим, що має "нижчу" кров.
Коли ударив з церкви дзвін
До вкритих маривом долин,
То помолитися пішла
В покуті фройляйн від села.
Та для молитви слів палких
Не мала у думках своїх,
З коси, щоби ганьбу ізмити,
Себе рішила утопити.
Спішить приярком від дворів,
Де милодан гукав корів.
І кинулась в потік вона,
Лише не досягнула дна,
Її Іван урятував,
На шандру й шавлію поклав.
Уболівав, що Мамун злий,
Хтів вік укоротити їй.
Для неї інший буде скін,
Тут пригадався принцеси кінь,
То ж з Еммою він утікав

Від велетня і обсіч впав
Той Бодо в озеро й лежить
В муляці згублених століть
З її короною на дні
Зелених вод, плекає сни,
Що місяць саявом ще колись
Крізь мовдь досягне дна узлісь...
Помітив Темплін, що донька
Чомусь, мов квак той, не дзвінка,
Підозра вкралася в думки,
Прийшли сподіванки гіркі.
В касянів рік гукнув надвір
Раба. Наповнивсь гнівом зір,
На ньому вила він побив,
Зміїно отаке шипів:
— Ти зганьбив мій, шевлюро, рід,
Нехай твоє ім'я на Схід
Перенути прилинуть в дім,
Щоб ти пропав в краю моїм. —
Наруги не стерпів Іван,
Свій розігнув козацький стан,
Ударив бавера в чоло;
Все закрутилось, загуло
В очах у Темпліна й на діл
Упав, з грудей спустивши квиль.
Подібний моху скель німих
Іван схилився на поріг,
З'явилася Гізеля — цвіт,
Уразу слізьми намочить.
Стояла там, мов нежива,
Бо у Івана голова
Була пробита, і хустки
Подерла фройляйн на шматки.
Стікала кров у юнака,
Була заюшена рука.
Темпліна жінка підвела,
Від несподіванки аж зла.
Очунавшись між рунних трав,
Іван Гізеля проказав
В турбації, що буде суд,
Іх у концтабір заберуть.

І в гори з нею втік Іван,
Від Берстесгадену туман
Звисав з ялиць, де вовчури

Брежали: тоскно до зорі.
По хвилях Бодену пливли
Йоржами зорі золоті.
А Темплін пригадав: колись
Таку біду вчинив на злість
Всім бюргерам пацюколов,
Що в Гамельні з мороку прийшов.
Немов край урми море трав,
Було мишей, на дудку грав
Зайдисвіт і в людей просив
Срібла, щоб вигнать пацюків
З шинків, підземищ і квартир, —
Дзвін талярів був співом лір,
І радні згодились платить,
Як людність збавиться від бід.
На дудку шуя той заграв,
За ним втонули в морі трав
Облудні миші й пацюки,
Що в хвилях згнули ріки.
Але коли вернувся дань
Узяти з міста в стиглу рань,
То мер не сподівався платить,
А люди збили бучу вमितь.
В спесивій хоті. Він за борг
Із ними не пішов на торг,
А знову вийняв дудку ту,
Немов цукерку золоту.
У пору цю за місто з ним
Пішла малеча. Чорний дим
Закарував сліди тоді,
Лунали хлипи від води,
Хоч і мишей лихих нема,
Але й дітей в дворах кат-ма.

Отак жандарми край проваль
Топтали слизькову мишаль,
Кричала тирка від ріки,
Що в Темпліна в дворі дочки
Не видно. Він, як тьма, ходив,
З набіглим серцем говорив.
Був гнівний, що проклятий раб,
Що в поле мусив вирушать
До стайок полукупків тих,
Пропа в дочкою в днях лихих;
Про це шпилі не скажуть в снах,

Коли війна стряснула шлях.
І Мюнхен від пожеж горів,
Вцілив у нього Божий гнів.
І де Мефісто зник в туман,
Згубивсь з Гізелею Іван,
Лиш тайну Альпи бережуть,
І Оріон освітить путь,
Коли хтось від слизистих скель,
Бреде з задумі до осель.

1955 р.

БЕЗПОРАДНІСТЬ

1.

В негоду тужним помахом крила
Вітала узбережжям мева біла,
У дзьобі гілку верб'яну несла,
Ії зефіри у світах згубили.
Припаєм не вгамовував прибій,
Вкривали дамбу зеленаві хвилі,
Звисали джуги хмар у час лихий
Над океанським простором безсило.

2.

Недарма вчора снилися мені
Пташині гнізда недалеко дому.
За ґрунню сонце гасло в даліні,
А я снопи ще кидав на залому
Із батьком, по якому тужно дзвін
Відгукується у подзвіннях грому,
Де синій живокість у темі долин
Повився на могилах незнайомих.

3.

Наснилось – край послулих яворів
Цідилко наречена зав'язала,
На грудях торочками лоскотів
Ій перса вузол, що в жазі здіймались.
Вслухалася у юности мотив,
За гаткою стемнілою пропала.

Чи то я шастя втрачене зустрів,
Коли весніло в прибережних далях?

4.

Я споглядав, як корабель поплив,
На нім любов замріяно стояла,
Дивилась, як вінки пахучих нив,
Дівчата там задумливо пускали.
Навстріч спливала баржа від горбів,
За закрутом ріки згубилась в далях,
І в чорному були на ній жінки,
Тримаючи ті траурні вінки.

5.

Що ж нам віщує сон із отчих піль,
І мева в дзьобі з гілкою Вітчизни,
Чи свіжий лист для очайдушних крил
У небокраях виміряно-грізних,
Чи сотні нових без хрестів могил,
Де у позлитці гайвороння тризна?
Віщує щось в гінких пасатах птах
І безпорадно тоне в небесах.

1955 р.

УЛЯНА

(поема)

На схилі гір Василь Чабан
Поставив дім з верб'яним тином,
Всевіда-сонце у туман
Лишало ціху по долинах.
Край Черемоша посадив
Той газда кринний сад весною,
У зеленочках він ряснів,
Листки побризкавши росю.
Узбіччям до німих небес
Шпили стрімчасті піднімались,
І обрій обдивившись ввесь,
На тирлах беркути зникали.

Дочка в гуцула ще ні раз
Не зочена зросла на волі.
Для батька був блаженний час
Ії у щасті стрінуть долю.
Безжурним рястом у снігах
Надиво, весело розквітла,
Була, як безтурботний птах
В десниці неземного світла.
І раз, як падали громи
Від рагашу на смеречину
І не блишали серед тьми
Вогні досвітні по долинах,
То чабани прийшли з імлі,
Із згубних сунули туманів,
Оті гуцули принесли
Військового в сутужних ранах.
— Він обірвався з верховин,
На нього впали замороки,
Спузар його знайшов один,
Коли чугайстра стихли кроки.
Ми знаємо, що в москалях
Бувають теж хороші люди...—
Пішли, згубилися в горах,
Туманились Недеї груди.
І той поранений вікно
Обводив зором у печалі,
Мов брата, що пропав давно,
Його Уляна доглядала.
Він звався Небогою Петром,
В Карпати з військом України
Прибув і в мріях над Дніпром,
Мов сокіл піднебесний линув.
Старий чабан того не знав,
Розлоги хто весіллям збудить?
Хоч гість Уляну покохав,—
У розголосі ще забуде.
Що ж знає серце молоде,
Об ребра б'ється безупинно,
Мов шестірня ота гуде
В обренці водяного млина.
І там край колеса не раз
Чабан схилявся над потоком,
Замаювався сонця пас
Калиною отак шороку.
Від швари на стежину мла
230

Лягала сизим оксамитом,
І Віла від облог ішла,
Шукаючи посестру світом.
Чи стане Дух узгір'я злим?
Коли у гуні хтось покличе?
З ковбиру Черемоша дим
Спливав на тальбу від заріччя.
І мичку діти жартома
Під кувічання сов сховали,
З кужілочкою там ридьма
Ще веретенце сновигало.
На Чорногорі край борів
Трембіта звуки розливала,
Мольфар у скелю глухо бив,
Проносячи дарабу чвалом.

2.

Дрімає Коломия в сні,
І блудні вогники з будинку,
В озерах згубляться на дні,
Проллють відраду на барвінок.
Там дуб короною шумить,
З гніздом старим між верховіть.
Від парку трішки в стороні
Стояв будинок, в морок влитий,
Військових тіні у вікні
Хитались, як лоза під вітром
Музикою двигтіла ніч,
І пари з леготом носились,
І від завірки линув клич
Ще луня, що кричав щосили.
А за столом в однім кутку
Вели розмову командири,
Як форсували Збруч — ріку,
Ішли, і перемоги віра
Вітала з кожного вікна,
Польщу із німцем задавили,
Пінясті келихи до дна
Устами спраглими сушили.
І хтось із командирів тих
Спитав, чому нема Небоги
Ділити з старшинами сміх
На вкритих славою дорогах.
Один з присутніх відповів:

Любов магічну має силу.
Край стоку дівчину зустрів,
Створіння ніжністю премиле.
Він, видко, розплести зумів
Косу, забортався у сітях...
В горах, коли сечає дим,
На плях слухає трембіту.
То біль у неї перелив
Пастух з отарою в долинах.
Чимало промайнуло днів
Коли Небога був в частині.
Полковник подивився вбік,
Заговорив поважним тоном:
У молодості кожен звик
Любови вічними законами.

Петро вже звик до наших кпин,
Хоч бачиться із нами мало.
Людина добра серцем він,
Йому на розум не збувало.
Та все ж солдатів не час
Персні розкочувати плаєм.
Дівчата кращі люблять нас
Понад Дніпром і за Дунаєм.
Мов стовба, що чепігу ту
У плузі з'єднує з граділем,
Так наші ті жінки цноту
Несуть із радістю і болем.
Я чимскоріше дам наказ,
Розвішаю його в частині,
Що у відрядження від нас
До Києва на батьківщину
Небога їде, мусить нам
Заготувати там на зиму
Квартири. Ним я передам
Листа. Убагливо очима
Обвів присутніх, і вони
У задумах його кохались.
Згасали на шпильках вогні,
І жабником заледь блищали.
І піжив дощ густий за ліс,
І спливши хмара понад плотом
Загрузла, мов з надіб'ям віз
По маточини, що в болоті,
А потім вшухнув і пастух,

Ладна котигу край завари,
Гірський зникав в проваллі дух,
Де грались з долею примари.
Котився камінь ще на діл,
Покочений чугайстром в жартах,
І коло загреби могила
Ще тіней заніміла варта.
І зникли миттю, як в горах
Полинув дзвін із церквиці,
Людей гукав, мов діток птах,
Душею Богу помолиться.

3.

Раз на камінний критий двір
Циганка сива завітала
І на Уляні пильно зір
Спинила, кури позовкали
І на острішку когут зчах,
Мов проковтнув із склом каміння.
Уляна кльоб тоді в руках
Тримала у непевну днину.
— Підходь, красуне, я тобі
Важкий із серця камінь скину,
Твої ті очі голубі
Я не зневажу в цю годину.
І розгадаю всі думки,
Чим серце мріяло дівоче,
З гильця даруючи вінки,
З якими мавки опівночі
Ішли в таночок до зорі,
Тобі поворожу на картах
І розповім, які вітри
У гості прилетять на святах...—
Колоду карт вона взяла,
Не заділяючи, розклала,
І мов бджола собі гула,
Що вже у бортях побувала.
Волосся вкрив старечий сум,
Що огорнув думки Уляни:
— Чого ти журишся від дум,
Тебе кохає твій коханий.
Ось радість випала, а тут
Кичера випала й дорога.

Тебе в літах тривоги ждуть,
І радості не жди від Бога..."
За хвірткою пропала десь,
Зосталась з думами Уляна,
І беркута вона з небес
Очікувала із туману.
Той беркут на вершинах гір
Змостив гніздечко наодинці,
Опукою спадав у двір,
Коли отирлувались вівці.
Він, як людина, розуміть
Навчився довгими роками,
Його пошле Уляна в світ,
Як зазоріє над світами,
Туди, де зник її Петро,
З дорученням поїхав в простір
Там розливається Дніпро,
На схід душі не дзвонять й досі.
І провідницею йому
Ясна Зірниця щиро стане,
Він пересилить хижу тьму,
І зцілить їй сердечні рани.
Той беркут розшукає дім,
Де сплять потомлені солдати,
І передасть Небога ним
Їй вістку радісну в Карпати.
Уляна чує: в неї плід
На поступі серденько крає,
Від погорілля ледви світ
Ще крук летить заснулим плаєм,
Від гір ген беркут звився, птах,
Минув утоптану стежину,
Де в'ється ще жовтець, на шлях
Від лісу з калаганом кринним.
Злетів Уляні на плече
Той беркут. Крила піднімались,
З пташиних лагідних очей
Світілась приязнь у печалі.
Невгура плинула з вершин
І валунами гуркотіла,
Смерічки бовваніла тінь
На скелі у одінні білім.
Підвівся беркут, полетів,
За Черемошем слід розтанув
До вигнутих в снігах хребтів

Із прірви линули тумани.
І вже гніздо між скель крутих
Нічниця черкала в негоду,
В достатку осінь йшла з доріг,
Гусиний пух злітав на воду.
І ригівницею від гір
Здавалось небо і в отвори
Якого протягнув чийсь зір
Те листя золотого бору.
Немов калина в лузі та
Нецвічена, отак Уляна
Чекала з-за Дніпра листа,
Ту вістку із країв оманних.

4.

Шпиталь у Києві білів
З березами між срібних сосон,
Був днем, що в мокві догорів,
І жар його ще тліє й досі.
І там загайно лікарі
Робили обхід по палатах,
І світло ламп лилось згори,
На лицах залишало святість.
В одній з фарбованих палат
Лежав на тиф в гарячці хворий
Петро Небога, шум Карпат
Йому вчувався ізнадвору.
Він штабу виконав наказ,
Пригадуючи полонини,
Де Черемошем сонця пас
В багряне надвечір'я лине.
Йому примарилась труна,
Із тисини нашвидку збита,
На покривець йому весна
Крізь віко буде воду лити.
І надокучить так лежать
В оббитій повстю тій постелі,
І шлях туманний до Карпат,
Йому сніжини не простелять.
Спохмура злидні пригадав,
Коли іще він був маленьким,
З криниці раверів виймав,
На них підсмажував опеньки.
Лишилась пуста від села

Вся плоть погинула безвинно,
Ввесь край був, наче із чола
Вінець Ісуса, що в терпінні
Наш добрий нарід одягнув.
Собак, котів селяни їли,
Розірваний в рибалок був
Прогнилий невід, говорили,
— Знадіб'я не від Бога це,
Волочачи насилу ноги...
Закривши в розпачі лице,
Не ждали хліба ні від кого.
По таткові ще червяки
І мухи лазили цибати,
Йшов дух зловонний від ріки,
Де лунь забула кувикати.
Хлоп'ям перекинув до дна
Ту квартиру горя в клятві днини,
Доповз опухлим до вікна,
І від мерця сховався в сінях.
Ішли із Курщини полки,
Пахолка взяли до обозу...—

Пройшли, згубились ті роки,
І командиром по дорозі
Ішов попереду бійців,
Охизних не забувши днів.
Замислився про сітку чуло,
Згадав свої рибальські дні,
Яка ж то користь із матули,
Коли немає в ній матні?
Таке й з життям, і він гукає
Сестру до себе вартову:
— Всім тілом смерть я відчуваю,
На ліжку, мов листок в траву,
Впаду, щоб ранком не піднятись,
Лише прохаю і молю,
Листа порадь, як написати,
Я дівчину одну люблю..." —
Сестра писала на світанні
До Улі довгого листа,
Про милого сердечні рани,
Згадала, стиснувши уста.
Сказав "пиши привіт, кохана,
Пробач, що не моя рука,

Світ, ніби маха у тумані,
Без крил величних вітряка.
І бачу, як злітають в прірву
Сузір'я у чужі світи,
Я дивоцвіт у пуші вирву,
Тобі світити на путі,
Крізь ночі чорної оману,
Мов бджілці тій, яка летить
У вічко вулика жадане,
Згубивши серед мряки слід...—
Сестра адресу написала
І запечатала конверт,
Листа світанком надіслала,
Із тугою, що скоро смерть
В Петра останні стисне жили,
Зупинить страдникові кров,
І стане, наче крейда, білим
Обличчя, кине ніч покров,
Жалобу на подушку схилить,
Де смерть хирляє в головах,
Легкі душа підніме крила,
До Бога пошукає шлях.
І безпечно дух покине
Схололе тіло, полетить
У ті краї, де небо синє,
Немов садів блаженний цвіт,
Там не задавить мста нікого,
І в перелісах квітне дуг,
І янгол проліта повз Бога,
Спиняє крил величний рух.
Там вічності свої закони
Покрили магією шлях,
Не стрінеш в космосі кордонів,
Розчахнутий блакитний дах
В безмежжя простягнувся високо,
Світи ще мостяться на нім,
Ізвідти для людського ока
Ще недосяжний Божий дім.
Там на сторожі дві зірничі
Стоять з оголеним мечем,
Стоять у брамах, щоб дивиться
На сходи сонця перед днем.
5.
Весна пливла у піднебессі,
Кошиці в лісі зацвіли,

Котились місяця колеса,
Кудю впевнено ішли
Полки безстрашного Богдана
Колись до гордовитих веж.
Тими шляхами йшла Уляна
З дитиною у Київ теж.
Виднілась на лиці утома,
Кричало на руках дитя,
Пішло все обертом, як з дому
Від'їхала у небуття.
Отак дійшла вона до Львова,
Зайшла до Юра, край колон
Упавши, піднімала брови,
Молитві чистій в унісон.
За вбогий люд вона молилась,
І за коханого Петра,
Ікони наче проясніли,
І залітали до двора
Чижі і голуби послухать,
Як палко молиться вона.
І прилітали чисті душі,
Спинаючись коло вікна.
Якісь жінки поміж собою
Шепталися в п'ятьмі колон,
Блаженно звучав струною
Їх голос; блискотів вогонь
З лямпадок, сяйво лив довкола
На лики кволих і святих.
Тож зацікавила їх доля
Уляни нашої з доріг.
Чия вона, куди простусе
Із дитинчатком на руках,
На нив'ї в скірті заночує,
Де голуб забутнів в кущах.
Жінок тих двох з церкви вийшло
За браму кованих воріт,
Віночки розпускали вишні,
І збанювали первоцвіт.
І осипалося проміння,
Мов облітав у полі мак.
Одна з жінок тих у одінні
Приношенім, сказала так:
— Я думаю, що в молодиці
Спокуса владу узяла,
І не схотіла подивитись,

Яку дитину привела.
Тож їй самотньою по світу
Іти крізь хлягу навіпростець,
Надибать ласки і привіту,
Надій задимать каганець.
Зі мною теж таке бувало,
Держач тоді якраз задер
Від перепілки, що мовчала
В ліщині у страсний четвер.
З тих пір майнуло безліч років,
Руїни мохом поросли.
Крушина підкосила кроки,
Печатку скорбну на чолі
Поставила у зморшках старість,
Давно я Богові молюсь
За хлопця, що мені до пари
Міг бути, інколи журюсь.
На осамітненій могилі
Поплачу, чебрик посаджу,
Тоді любов заговорила,
Чи то покута, бережу
Я в пам'яті його обличчя,
Захабнена із світу йду,
З собою заберу я свічі,
Які горіли у саду.
Там коні і важкі гармати
Стояли з пару вечорів,
Жовніра я того у хаті
Побачила і спокусив
В нетечі ночовид надранок,
Як без сорочки спала я,
Дочасно розпила кохання
Дурна голівонька моя.
Не знала, що в сп'янінні робить,
Я отруїлась без вина,
І насолод земні оздоби
Замріли із морського дна.
Зухвало перли шонайкращі
Вже з неба сяли потайки,
Я знала, що навік пропаща,
Мов чирка, збита край ріки.
І неухильно у могилу
Зійшов любови первоцвіт,
Хоч в серденьку кохання спіло,
Невгадно затемнило світ.

Було років лиш пару доньці,
Земля їй двері залягла,
І заклепила те віконце,
Щоб сонця вздріти не змогла.
Черницю в осінь пострічала,
Що на Волинь у монастир
Зі мною селища минала,
Війною кинуті у вир... —
І душу збавивши досхочу
Минулим — зникли жони ті,
Уляна у молінні очі
Звела в безвинній чистоті.
І голуб тріпотів над нею,
З піддашся вилетів надвір,
Заворосилася кирея
Зелена вечора від гір.
З дитям Уляна до вокзалу
Попростувала, поїзди
Пронеслись скаженим шквалом,
Не знаючи, чого й куди?
Вона в солдатів запитала,
Куди ця колія веде?
Ті подивились і сміялись:
— Москалика, як видно, где! —
Хто ж безталанну привітає,
Сирітку не зохабить в грім?
Коли над українським краєм
Пожежі, розстріли і дим.
Шумів вокзал, кудись військові
На захід мчали і на схід,
Горлата, незнайома мова,
Єхидні погляди услід.
І у вагон її пропхали,
Війну гіркісно вогні,
Іскрини з тендера здіймались,
Згасали в ляхній даліні.
Були, як демони в погоні
За щастям, втраченим колись,
Зухвало бевкнули в затоні
У хвилю невинних сліз.

6.

Мов грім, що вчути довелось,
Війна убила безліч мрій.

Мороз побив заживок проса,
Воно пропало в час лихий.
Застало лихо у дорозі
Уляну ген поза Збручем,
Де хрест схилювся у знемозі,
З іржею вкритим обручем.
Там брест-литовський шлях на Київ
Іде з житомирських лісів,
І сполошилися надії
Сердець, як круки серед нив.
Машини Улю обминали,
На фронт полки поспішно йшли
Гарматна звяга долітала,
І пси лякалися в кублі.
Бійці Уляну запитали,
Куди простує, звідкіля?
Медяниками частували,
І бавили її маля.
На молодичу задивлялись,
Бажаючи їй гошу путь,
Крутелі для снопів валялись,
Виходив жати збіжжя люд.
Звожай надходив хліба з поля,
Який стояв у півкопах,
Забендював снопи поволі
Там дядько й виїздив на шлях.
І круки з галасом летіли,
Відчувши трупи, свіжу кров,
Віщунно ніч заголосила
Ген від чернігівських дібров.
Просилась Уля відпочити
На сіні хоч чи в ожеред,
Була, як маківка у житі,
Огурно ідучи вперед.
Її підвозили на возі
Дядьки, розпитували вкрай,
Яка там в Закарпатті осінь,
Чи по обеллях ідуть в гай?
Про киптарі оповідала,
І про маржину, як ішла
Дорогами і в снах ввижались
Її храми київські й тепла
Вливали серцю. На підмогу
Вона всіх кликала святих,
Молилася душею Богу,

Що втішити ті мрії міг.
І в Києві вона спитала,
Як до шпиталю їй пройти,
І люди вулицю вказали,
Дитину помогли внести.
З посілля пустка їй злетіла,
І торбу вирвала умиць,
На східці Уля кволо сіла
І похолонула, як лід.
Якась з кімнати вийшла пані,
Спитала, що потрібно їй;
Оповідала їй Уляна
Перестріт майже без надій.
Та відказала: "Я в шпиталі
Тут прибиральницею вік
Свій працювала і віддала
Здоров'я хворим, наче лік.
Поранених на схід червоні
Забрали, я одна лишень
Від всіх забута й безборонна
Броджу навропа цілий день.
Петра пригадую. До сходу
Привезли сонця. Він лежав
На огляд добрий. До походу
Зібравсь й опісля написав
Листа і медсестрі покинув.
Здається, лист той був для вас.
Сестру десь вивезли з України
Із шпиталем аж на Кавказ.
Чим вас зарадити, порадить,
Час свидуватий переждить
У мене, тіні серед саду
Хмереччям не заслонять світ.
І може з фронту ще заскочить
Сюди Небога в добрий час
І зацілує любі очі,
Потомно кращі сни віддасть.
Про лихоліття позабуде,
І радість в серці забринить,
Блаженність приспану розбудить,
Що окипіла кров'ю бід.
Душа обною зрадіє,
Знов набираючись краси,
І розлетяться втішні мрії,
І блиснуть в крапельках роси.

І залишилася Уляна
В сутенний для гостини час,
Краси не набиралась в ранках,
Бо вогник сподівання гас.
Питала воїв, чи стрічали
Петра в світоті на війні,
Тевтони нагло наближались,
Спливали темнолугі дні.
І хмари дмухали вогнисті,
Прочах в поразах ними схід,
З надлудою конало місто,
Лисала смерть у вирвах слід.
І голод бив торбами в спину,
На ноги в страсі налягав.
Була розп'ята Україна,
Вінець із неї скорбно впав.

7.

На захід мчались ешелюни,
Іх проводжали у сльозах,
В останньому сидів вагоні
Петро Небога, і в очах
В його якась темнілась мука,
Хоч сивина не вкрила скронь.
І поїзд в безпросвіття стукав
І сіяв насипом вогонь.
Бійці край шляху окопались,
Поранені з позицій йшли,
І медсанбонт в ліску шукали,
Десь на загайному крилі.
Було Небогу там убито
Стрільном ворожим в ранню рань,
Стікала кров людська із жита,
На ріжі смерть збирала дань.
Петра, щоб не глумились німці,
Зарили люди, взнавши бід,
Шолом пробитий на гвинтівці,
Потрошений там височить.
Від фронту рухались машини,
І лет сповільнював літак,
Хтось посадив там яворину,
Як приятні і шани знак.
І косарі, коли із лугу
До затишку простують хат,

Спиняються луну послухать
З фронтів роз'ятрених гармат.
Пригадують, як відступали
На схід із Гомеля бійці,
По тернах диких пробирались,
Йшли зорями на манівці.
Знікчем'я в гніві піднімались,
Нашадкам гідно передать
Про здичавілі в битвах далі,
Кимаччям став вишневий сад.

8.

Німота сунула невпинно,
За Києвом ішли бої,
Мов залиштовник в чорній скрині,
Блищали в золоті гаї.
По вулицях, де міни рвались,
На дарницький йшли німці шлях,
Злородо полонених гнали,
Багнети блискали, мов жах.
Сіріші від землі у осінь,
Були полонені оті,
Худючі, виснажені й босі,
Пройшли повз зірвані мости.
На розі вулиці стояла
Уляна скорбно із дитям,
З юрми бездольних їй здавалось,
Що крикнув хтось її ім'я.
Йшли полонені безталанні,
Іх гнали з уманських доріг,
І бідна кинулась Уляна
До гурту, що прискорив біг.
Здавалося, Небоги голос
Почувся серед бруку їй,
Петро був, наче скорбний колос,
Підрізаний у буревій.
Побігла, кинута у радість,
Його гукаючи ім'я,
І гнівно конвоїр прикладом
Ударив в голову маля.
Вона надвоє розкололась
І покотилася на брук
Тим кавуном в притихлих долах,
Мов глечик, випущений з рук.

І зуспіт подалась Уляна,
Зуристо дивлячись на світ,
І вирвала із рук поганих
Гвинтівку і багнет в живіт
Загнала швабові з розгону,
І німець на бруківку впав,
Немов той в'язень безборонний,
З очима, схожими на став.
Хтось ззаду страдницю ударив,
І пожовтіло ув очах,
І збанувалось сонце в хмарах,
З орлом хитнувся червоний стяг.

9.

Там в підземеллі, де лиш писк
Лунає пацюків, і стіни
Покриті цвіллю, наче диск,
Закинутий на верховину,
Обрісь мохом і лежить
Незможно вже чимало літ.
Вода підлогу залила,
Спадає краплями із стелі,
Туди укинута була
Уляна. На вогкій постелі
В бридкій із пацюками млі
Їй недолуго говорити
Ім про невтрачені жалі,
Розказувала, наче дітям.
Вони ж по тілу й голові
Там незугарно пробігали,
І слиз з могильної трави
На риззях в неї залишали.
І капала вода із стін,
Тиршею цвіль покрила коси,
Ті краплі били, як у дзвін,
Що вдома чути довелось.
Про що їй мріяти? Пройшли
Її літа, як сон в темниці.
Десь сонце й люди на землі,
І Божі радуються птиці.
А тут живий могильний склеп,
Хлящем ті кістяки зжовтілі
Валяються і стрічок креп,
Що звис вінками на могилах.

О, муко болісна, тих днів,
Ще костокрилому черкати
Крилом ті сутінки садів,
Летіти у стрімкі Карпати.
Примріявся їй дім в горах,
Там батько похилився в знемозі,
В крашанях дивиться на шлях,
І очікує в тривозі.
Із полонини йде один
І молиться за неї Богу.
Його лягає скорбно тінь
З первинним сонцем на дорогу.
Питає: "Що ти там знайшла
В тій безталанній Україні?"
Сягає тінь його села,
Що завдовіло при долині
Не поміча її. Іде,
Необавки зникає в житі,
Його на ріжі огир жде,
Сідає, лине з ним по світу.
Доньку гукає і знайти
Її не може на світанні,
На Чорногорі знов путі
Шукає в ширих сподіваннях.
І в скрусі вгледіла вона
Знайому постать, що хиталась:
Німа розсунулась стіна,
Спотання кроки приближались.
І привид в камеру забрів,
Черва із ран повиповзала,
Той льох від комашні кишів,
Що заспіль кемпіль покривали.
Необзир пацюки втекли,
Покусані зненацька ними;
У чмарі на смутнім чолі
Дірки чорніли, і очима
Він вибитими подививсь,
Вона Петра свого впізнала,
Необачки отак без слів
Назолу пильно оглядала.
Сказав у скрузі: "Боже мій,
Як тяжко без своєї хати
Мені самотньому в сирій
Землі без просвітку лежати.
Приходь до мене й обігрій

238

Своїм теплом холодне тіло,
І спінню проколи мерщій
У венах кров мою застиглу."
І мороку сильнішав сказ,
Було терпів не сила муку,
І горло стиснувши, ураз
Наклала так на себе руки.
Всміхалась, мов перед вінцем,
І пацюки повибігали,
Її задивлялись у лице,
В закої хижо танцювали.
Концерт дикішим був за смерть,
Насильство в ньому відчувалось,
Ненатлий морок Улю зжер,
Що з світом рано попрощалась.

ЕПІЛОГ

Світилась скалкою зоря,
Гуцула вздріла край дороги.
Від Братського монастиря
Простуючи, зникав за рогом
Десь на Подолі. То Чабан
Дочку шукати в Україну
Прибув. Мов човен ще туман
Хитнувся світанковим плином.
І бірюзово з-за мостів
Чиясь рожевіла ще доля,
Без ремства з ташкою ходив,
Де явори високочолі
Шуміли рунто край Дніпра,
В розлогім золоті купались,
І за пелехом дівтора
Ходила, бавлячись, питала:
— Ви звідки, діду, розкажіть,
Чого шукаєте у місті? —
І він, з чола утерши піт,
З непам'яті виводив вісті.
Він стоїще лишив в горах,
Де повно всякої маржини,
І на обкіски беркут — птах,
З розчолони у двір прилинув.
Смерековий примаривсь ліс,
Що облуком здавались в даях
Опришки Довбуша колись

Там мсту об скелі гартували.
Чабан аж до Дніпра прийшов
Свою Уляну розшукати,
Дзвеніла пазолоть дібров,
Де місяця сріблісті шати.
Цикадка жваво від кушів
Полинула за чорторії.
І спалах світляків між нив
Нагадував вечірній Київ.
Гуцул могилку край ріки
Знайшов у забігу заброди,
Її дівчата залюбки
Убрали в терен коло броду.
Там пишно розцвітає мак,
Кладе там сонце акварелі,
Уляни, кажуть, той кістяк
Знайшли в забутім підземеллі.
Вже більш не гляне на поріг,
І місяць біле завивання
Несе у віці від доріг,
Як стихне лугу щебетання.
Втікали німці восени,
І не було кінця тій люті,
І в дошки чорні із сосни
Був люд покладений закутий.
Отут на березі Дніпра
Улянини сховали кості,
У блюзі вишитій зоря
Зупиниться у високості.
І блиск свій зронить, як сльозу,
Звікує десь у мерклих хмарах,
Нецвічений бузок росу
В засинених уронить чарах.
І кажуть, з гір незнаний птах
Понад байраками простує,
Йому лише у небесах
Той шлях знайомий. Заночує
Він на могилі і крилом
Торкається до домовини,
Ледь світ — зникає за Дніпром
В криниці, що на всю Україну
Водою славиться. І люд
Ще каже: люблять погуляти
Там тіні, як в хатах поспнуть
Старі й натовлені малята.

І як зажога в ячменів
Надранок рожевіє в полі,
То щебет гасне солов'їв,
У тих гаях зеленоколих.
І потопельниці з води
Виходять із лататтям в косах,
Туди іде на проводи,
Водицю на могилку носить
Старенька жінка, і вона
За душу молиться дівочу,
Заграє в сонці далина,
В слова всухаючись урочо,
Злетить з грушок медвяний цвіт,
Впадуть пелюстки на могилу,
Буслиний ключ майне на схід,
Де гречка яром забіліла.
І птиці в леті хрест минуть,
На нього сонце промінь кине,
В безкраю помандрує путь,
Минаючи земні країни.

Травень, 1949 р.,
Ділінген, Баварія.

ДО БОГИНИ ДІВОНІ

Богине примх, що з твані річкової
Звелась на перлямутрі золотім,
На сакалах ти вийшла подивитись,
На великодні ті гучні вогні.
На сіні лазовім відпочивала,
Обвинена туманами пройшла,
Немов світилка, що свічу тримала,
Із вогником тим блудним у руці.
О, як хвалила ти красу життя,
Свій стан у дивні вбравши самоцвіти,
І виростали кашка і чебрець
На тих стежках, де легко Ти ступала.
Від Світла Ти зродилася й Води,
Вильце врясилося твоє барвінком,
Про тебе мріяв місяць, що замрів
Між хмарами, вкрашаючи калину.
Тобі хвалу підводили бори,
І люд моливсь на берегах врожайних,

Щоб Ти цнотливою в житті була
 І повинню поля не заливала.
 Про Тебе кемзував квітчастий луг,
 Коли проходила попід стогами,
 Потоки затихали й солов'ї,
 Заслухані в твою ходу величну.
 Скажи, кому ж ти в ніч шептала радо
 Про поцілунки, що дурманять сад?
 Нехай мою фіялу сповнять святом,
 Взоряється хай серце ув'огнях,
 І очищається від всіх пороків,
 Мов порох тих, що урни зберегли
 Для поколінь, що не поганьблять Роду
 В дні поминків веселих та гучних.
 Ще поблагаю, щоб напою Ти
 Хмільного улила отій подрузі,
 Яка мою стежину перейшла.
 Любови хай тенета нас з'єднають,
 Міцніш за снасть мереж та неводів,
 Що на підтиччі сушаться світанком,
 Коли ти пестиш хвили голубі.

1956 р.

** Дівона – українська жітчна богиня
 води, рік та дівочого кохання.*

АНДИ

В годину плови, як з шпилів на діл
 Спускає оловір ліловий мряка,
 В Ля Гігуєчі стукає у дім
 Примарний вихор, жебраком забутий.
 І вчителька налякано дитя
 Пригорне до грудей своїх тривожних,
 Нагнали духу бурі їй страшні,
 Що дзвони на дзвіниці позривали.
 В притузі Ріо-Гранде з берегів
 Виходила, обори заливала,
 Топила ранчо кавових дерев,
 Ще плова блискавицями кресала.
 Свою презву втратила навик
 Та вчителька, коли закрила двері

За незнайомцем, що з лісів прийшов,
 Від неї хоч почути снажне слово.
 Він міг бандитом бути, що убив
 Чимало жертв своїх – що їй до того,
 Звичайні її вабили слова,
 А самота за горло аж душила.
 Бавіння перемігши, потайки
 Його сховала, в лихоманці тіло
 Своім теплом живила, що було
 Зичливим коцом у ненадлім світі.
 Її за божевільну визнав хтось,
 Щоб так довіритись дарунку ночі,
 І страх їй ледви серце лоскотав,
 Коли на його задивлялась зброю.
 Він видужав і у лісі пішов,
 І от – вже мертвий стукає у двері,
 Навідується, може, по дитя –
 Від ночі горобиної дарунок.
 І плаче немовлятко і кричить,
 Щось інше від кувади ще існує
 Між батьком і дитиною, яка
 Там у колиці з тінню розмовляє.
 Сахається матуся від дверей,
 Хреста кладе, як всі жінки на світі,
 Отак свій помарачовий вінок
 Вона згубила в молодому віці.
 І обояник все її страшить,
 Невтішний біль до горла підступає,
 Як ранча шум за стемненим вікном
 Підводиться у голосінні шквирі.
 У Вапенгаді непороків – тьма,
 Земля бандита, кажуть, не взяла,
 І ходить він страшний, немов мара,
 Харцизним стрілом мешканців тривожить.
 Чого ж його не прийняла земля? –
 А може то ксьондзівські забобони,
 Бо він не труп Пілатів, що колись
 Христа віддав на ті смертельні муки.
 І вчителька пригадує бджолу,
 Яка мерцеві на чолі сиділа,
 Спиваючи отой кривавий піт,
 Коли біля смокви його убили.
 Везли повз школу тіло вояки,
 Вона з цебром води за двері вийшла,

Скропила вбитого лице бліде
Холодними бальзамами криниці.
Здавалось, що чужинець ворухнувся,
Уста скривавлені подяку склали,
Ісусом з Назарету виглядав,
Який колись прийняв надлюдські муки.
Ось буря з Андів зводиться страшна,
Така, як у осінній день в Карпатах,
Коли повстанці зводили двобій
Із недругом у люту непогоду.
Це може з України аж сюди
Завзяття духа до борні дісталось,
Бо схоже у Болівії село
Своїми ранчами на наші села.
В нас безіменно гинули в боях
Сини найкращі, високо тримали
Знамено Волі, і завзяття те
Нашадкам непокірним передали.
Була потрібна Смерть — життю творець
Новітнього — не рабської покори.
Хай буде на обрусі коровай
І хліб, щоб злидні горла не душили.
І там в Болівії осика ще
Тремтить, мов Юда, що утіхи щастя
За срібні гроші в днинах не зазнав,
І так на ній повисівся від горя.
Село мовчить, мов дерево оте,
Що Ісусом було прокляте урочо!
В оборі змовкли вівці. Капущин
Задзвонить до вечірні, звук луною
Полине, згубиться в сузір'ях десь,
І відіб'ється в долах, де ще тінь
Прихідця бродить у якійсь задумі.
Настане в світі знову, як було,
Селянам перейматися повір'ям,
Криваві каплі будуть із чола
Ісусового падати з розп'яття.

9 червня, 68 р.

РЕБЕККА

1.

І рабин над могилою під дзвін

Вечірнього проміння, урочисто
Промову виголошував, де тінь
Твоя хиталась в шумі падолистя.
Вінки із олеандрів і жоржин
У тиші красувалися пречистій,
Вкривали сутінки куші рясні,
Жалоба ударяла в брами міста,
Де мрії милостиві та дівочі сні
Ти загубила з перловим намистом.
Мовчала, никла в жалошах трава,
Вслухалася в рабинові слова:

2.

— Лукавство намагалось не раз
Пеню на тебе волокити у світі,
Життя твоє ятріло, як топаз,
І честь твою ніхто не міг купити.
Душа твоя, що в сфери пронеслась,
Ще буде і в пошані, і в привіті,
Бо ти безвинною в роках росла,
В саду потоптано газони квітні,
Торкнеться хай Господь твого чола,
На надро своє прийме в день погідний,
Щоб смуток не туманився в очах,
Твій не скропляв сльозою рясно шлях...—

3.

Так рабин говорив між стертих плит,
Де діти Ізраїля сплять іздавна,
Назолу пам'ятає їхній рід,
Пригадуючи предків вчинки славні.
Ім Моїсей zostавив заповіт,
Там на Синаї у безводнім травні,
Де золотим телям ще майорить
Міраж і бедуінам сняться плавні
По вінця в зелі, і вода страшить
Бездонням, що верблюди п'ють забавні,
Оазу оглядаючи, і в путь
Арабів на крутих горбах несуть.

4.

І для дітей Ізраїля світи

Предивні відкривалися в блуканні,
І донька Ієвфаєва: "Прости" —
Шептала на узгір'ї у світанні.
Ії літа збавилося у житті,
І батько не цікавився безталанням
Своєї доні. В жертву принести
Ії заприсягнувся спозаранням
Єгові. У всесильній правоті
Обрадує зелотів в полі браннім...
Чому ж, о, Ребо, відійшла від нас,
Шукаючи для мрій своїх прикрас?

5.

Батьків твоїх біля доріг шинок
Ні на що з'їхав в неврожайні днини,
Сплітала ти умаєний вінок
Для мрій спотаємничених, єдиних.
Повнішав примхою відваги крок,
І перса піднімалися в тремтінні,
Ти йшла через чинаровий місток,
Смиренно у ті днини голубині.
Єство проїмали здриги до кісток,
Губився в твані вод листок осінній,
Був таємничий, ніби та рука,
Що вибила філістимлян війська.

6.

У синагозі тору на руках
Виносили хлоп'ята й відкривали
Біля ковчега. В ній безрадий шлях
Записано в пергаменних скрижалях.
Кривавились зелоти у боях,
Із Флявієм на штурм Массаді в далях
Римляни йшли. Посипались у прах
Ашур і Ваал, лиш зірка ще блищала —
Знак макрокосмосу. Ії, мов стяг,
Леви серед пожеж охороняли,
І переможений Саул вмирав,
Себе мечем проткнувши серед трав.

7.

О, Ребо, ти у синагозі там

Забула у смиренності видіння,
І не помітила тих владних брам
Коло ківоту, де в якімсь тремтінні
Сам Містагог стояв і по устах
Усмішка грала в присмеркових тінях.
Твоєю плоттю марив по ночах,
Для нього замінила ти святиню,
Він всесвіт називав твоїм ім'ям,
Зникав по вкритих мороком вершинах.
Підозрою жила в невгавних снах,
Що на м'яких приліг хтось подушках.
Поволі голос молитовно гас,
Лілейно у душі щось говорило,
Коли в припізнений приходив час,
Прогнати ти володаря не зміла,
Бо відчувала у душі не раз
Його всеблагі таємничі крила.
Сльоза його у тиші пролилась,
Коли торкався він устами тіла,
І на ніщо зумів тебе звести,
Лишаючи саму для самоти.

8.

Він бавився тобою, як з дітям,
Запрошуючи у краї туманні,
Тебе жоржинним називав ім'ям,
Зірниці дарував племінно-ранні.
Собою замінив осяйний храм,
Палахкотіла поглядом благальним,
Як до пекельних десь проходив брам,
Гасив сузір'я у морях останні,
І ти не вірила своїм очам,
Коли здолавши самоти ридання,
Зникав, де вічної пільми закон,
І мертвих душ очікує порон.

9.

З'явився він одного разу. Ти
Впізнала Абадона подобизну,
Всеблажної не бачила мети,
Отрухнувши, ти заридала слізю,
Страждань і мук позбавившись в житті,
В краї потрапила, де тіні різні

Тобі знебачки стали на путі,
Питаючи: що привело з вітчизни
Тебе у асфодельні ці світи?
І привиди були, як та білизна,
Що Нотом зірвана в якімсь дворі,
Валяється на стежці до зорі.

10.

... На цвинтарі коло рясних вінків,
Що ту юдоць з труною прикрашають,
Затужить той, якому щастя днів
Ти дарувала в дивних винограях.
Вслухасться в молебний шум гаїв,
Снується пасовищем у відчаї,
У нього в грудях ще бринить мотив
Спокуси, через те і не пускають
Його в Едем, де прадавна згубив
Ясу наш рід. Причаєно спливає
Врочиста тиша, де затрубить в ріг
Дух неспокою, що кохати міг.

1956 р.

*Містагоз — назва сатани. Саул — біб-
лійний цар Ізраїлю.. Абадона — цар пе-
кла. Флавій — римський полководець.*

ОРИШИНА

Лягає від орішини утома
Хмарин на озеро в ряснім лататті,
Де на лілеях ще зірниці промінь
Лишив ті неоцінені дукати.
І млин стоїть без руху таємничо
З високим колесом, яке здавалось
Совою величезною, що кличе
У ніч безвидну в стужавілих далях.
Закохані у травах пустували,
І вирівнялась осока пом'ята,
Коли від ряски тіні виростали,
Не хтілось снігоцвіту їм лишати,
Ще крякне із спросоння на горісі
Ворона, кличучи когось із схову,

У час, як місяць над заснулим лісом
Стає в пригоді серцю до розмови.

1952 р.

НАКІСОК

Примхливе випало тобі змагання
З сумлінням власним на безостих нивах,
Розплескувався легіт у тумані,
З дівочими стрічками в переливах.
Склеплялися розліти брів докупі,
На серденьку лишаючи перлини,
Ти не була тим несхололим трупом
Там на дурманнім до нестями сіні.
Запліднено уяву чистотою,
Тремтить накісок з пір'ячка на хвилях,
Коли злітає чапля над сагою,
І туга вечора у лозах квилить.

1953 р.

ВИЛЬЦЕ

Вже рожевіє в обріях зоря,
Украшує рососою рясст на плитах,
І спочиває, ніби немовля
Чужа земля, туманами сповита.
Оповива хрести й погруддя дим,
Дзвенить десь сонце колосом у житі.
Париж той клекотав і гордий Рим,
Як бісер зорі сипали над вбитим.
Містично коні мчались від води,
Іздіці криваві розсипали зерна...
Свій двір не ворог — прийме у біді,
Коли до нього блудний син заверне.
Чимало трупу нашого кругом
Розкидано, той схаб і руки й ноги...
Ще слава заридає над Дніпром,
Полине сиротою по дорогах.
Караною жалоба полетить,
Забрешуть на щити лисиці сміло,
Спливатиме зоря в далекий світ,

Де сироті не одна могила.

Одвічний скульптор мужности лице
З граніту вирізьбить, нехай довіку
З тим українським зводиться бійцем,
Що впав в бою за правду огнелику.
По всій Європі цвинтарна земля
В надгробках потопає, в свіжих квітах,
Мовчать дуби замислено в полях,
Мов витесані воїни з граніту.

11 червня 1968 р.

РАДЛО

Вже оглас пан-отця під свічки чад
Про вінчання твоє замовк вчисто.
А ти у снаді пригадала сад,
Із царства із пташиного хористів.
Була душа, мов взята на навій,
Сотаючи нитки подій у мислях,
Щоб завертку лишив коханий твій,
Як вижне ниву насолод опісля.
Загрівний кінь, мов сон, із ним пропав,
В розпахнуті ворота ранок кинув
Зволожений сльозами твій рукав,
Де кучерявивсь юности барвінок.

1951 р.

СИГЛА

Гори у сиглах привітних
Стали обабіч доріг,
Килим простелено квітний
Коло борів вікових.
Сонце в обличчях скелястих
Промінь заломлює свій,
Піде, шукаючи щастя,
Зникне у тиші нічній.

1954 р.

ЛЕБЕДИНА

(З еспанських мотивів)

Виноград кучерявивсь бальконом,
Над Гренадою меркла ніч,
Проспівав лебідь пісню до скону
Сонця хвилям отим всуперіч.
Малювала в дівочих ти мріях,
Як гукав лебедину тайком,
І склепляла замріяно вії
У молитві святій перед сном.
І була ти, немов лебедина,
Що згубилася в мряці нічній,
Хай утіху зустрине єдину,
Задивившись на лебедів бій.
Володіти щоб нею, — тож крила
Там звели від латаття ріки,
Били в груди дзьобами щосили,
Шиї вигнувши в бої гнучкі.
За тим змагом, ти знала, чирянка
Ще дивилась з гнізда в осоці;
Сонце сітку у дуб наостанку
Забирало з веслом у руці.
Іще лебедем тиша ячала
Надвечірньому сонцеві вслід,
Ніби радість світило пропало,
Накувань свій устигши втопить.
Тож подібна на ту лебедину,
Вийшла ти Побивання шукать,
Щоб в марницях не зчахнули днини,
Пасама заборсивши відрод.
Калугир ген у чорній сутані
Від каплиці повз вікна пройшов,
Кликнув дзвін до вечірні з туману,
В наростаючій шумі дібров.
Норов предків тебе на коліна
Там у блиску поставив ляппад,
І була ти, немов лебедина,
Що тривожно кричала за сад.
А душа щось незнане чекала
І орала в розор самоти
Там на полі, щоб квіти зростали,

Спромоглося кохання цвісти.
І молитву тії сеньйорити
Небо вчуло, і доказ на це
На балконі зволожено квіти,
Що крашають весільне вильце.
І від подиву ти заніміла,
В недомислі закривши вікно,
До Марії надхненно молилась
Те згадавши, що зникло давно.
Щоб печалі людські позабути,
На кориду дивитись пішла,
Був твій зір до ариени прикутий,
Що від вигуків, криків гула.
І побачила тореадора,
Шпагу зграбно блискучу тримав.
Тож гітара його іще вчора
Виливала кохання між трав.
Ти невгарна була йому спротив
Своїм серцем вчинити, і взяв
Він його, що не мало скорботи,
І розбив, коли промінь сконав.
І ту пісню свою лебедину
Виливало у сонці, що йшло
Ген до хвиль океану, в годину,
Як суцвіття садами цвіло.
Відійшли ті жорстокі химери,
Що розсудку стають всуперіч.
Інша десь на балконі ті двері
Відчиняла для нього у ніч.
Він тебе через неї покинув,
На трибуні розлучниця тут,
До Марії в молитвах полине,
Щоб в гріхах їй спасенною быть.
І була та арена облита
Спадним сонцем, наплилим із нив,
Бик з-під лоба поглянув сердито,
І ратицями в плаху цілив.
І помчався, на роги узявши
Різника, мов у гніві хотів
Відплатити за тих серцем упавших,
Що вахналь їх із розуму звів.
Звір помстився за ті обіцянки,
Що з лукавих зривалися уст,
І за скривджені ночі і ранки,
І за кожний поламаний куш.

І валялася плахта-лебідка,
Що безсила вже щастя шукать,
І підгоничі шаями швидко
Відігнали від жертви бика.
І ніхто з сеньйорин до шпиталю
Не спішив у тім авті із ним,
Твоє серце ще в тузі кричало,
Мов у кручі, гурчав в ньому грім.
Пересиливши біль і наругу,
Тож воскресло від жалю воно,
І лебідкою плине над лугом,
Відчинивши наростіж вікно.
Із грудей ще запал молодечий
Розхвилює густі комиші,
В час, як сонце полине надвечір
Що ячить в неспокійній душі.

1954 р.

ЦИТРА

Неначе звуки цитри вогнеликі,
Що з струнами роздертими умруть,
Так поклик юности замре навіки,
Ладнаючись у невідому путь.
Тінь виноградники мине і ріки,
Де відбиває ще цибух в світань,
І змій світило глитонув безликий,
Щоб не вступало з ним у люту брань.
Ще голос із зловісности прилине,
Тривожитиме праліси дібров,
Край них дозрілі кетяги калини
Дівочу прикрашатимуть любов.
В саду завітнуть айстри та жоржини,
Чечіток хори з гуші заgrimлять,
І обцвяхає хмарові бантини
Сузір'я, що зіходить із-за хат.
І відгукнуться скрипками діброви,
Дроздовий спів полине за ріку,
Підніме юність золотаві брови,
Розсилавши усмішку гомінку.

1951 р.

ЛИМАРІВНА

1.

Зеленим маком вечір потрусив,
Рясніє падь зуверисто в долині,
І ніч, тамуючи у лозах гнів,
Ту скіпку засвітила удовину.
В лахматих багнах зацвіте терлич,
Вогні розсіють морок із будинків,
І крук на кувічин чекає клич,
Згубитися в пришерхлому барвінку.
Там купа цегли в баговинні став,
Вітряк із махи крила простягав.
Там лимар віку доживав з дочкою,
Дурманила ту лимарівну хна.
Плела мачки Марина за Десною,
Тоді була з німотою війна.
І раз, коли мостились птахи спати,
В село чужинці увійшли, солдати.
Поставили дорогами затин,
І за армійцями там пильнували,
На калданах хиталась смерти тінь,
І дріт покручений підводивсь в даях.
Опряга сходилла у тих місцях
На тих, що утекти не мали сили.
За німцями румуни вкрили шлях,
Поля від снігу рясно забілили.
До лимарівни, як розтала крига,
Вояк вчашати, буковинець, став,
З грудей його, немов оті вериги,
Солдатський номер спижено блищав.
Він непоганий був собі на вроду,
Від нього в неї залишився син.
Вода лисніла в блисках коло броду,
Як вирушав з румунами на Дін.
І німці личмаря звели зо світу,
Заплішували у злобі кілка
Йому у груди. За млином убито
Тоді його, де ще шумить ріка.
За те, що карамана їм, вола
Не хотів віддати і коня, якому
Ті цуга напинали, коли йшла

Страшна навала в безвість невідому.
Вже на могилі лимаря ті чічки
Цвіли і пахли п'яно чебреці,
Марину гризла шваба, і в порічках
Цвірінькали чмутливі горобці.
Отак в шандрі на батьківській могилі
Вона й померла, із дитям ждучи
Гуцула, і кресала ніч всесило
Вогні по небу, фронтом ідучи.
Хлоп'я – сирітку удова огрядна
У двір взяла, уже ходити міг,
Простелював колючий вітер рядна
Змокрилі від скривавлених доріг.

2.

Зазеленіла на городі рута,
Той буковинець повернувся забутий,
Обійстя те Маринине шукав,
Румуни із німотою тікали,
Він там убитий у оприні впав,
Його в личмарськiм саді й поховали.
І кажуть, що душа його летить
Деь до могилки милої у тузі,
Розсвінути ще не бажає світ
Онадно над калиною у лузі.
Собі понад парканом покружляв,
І за одаєю пропав у гаї,
Він сина може нишком виглядав,
Який лахміттям тряс в дніпровім краї.
Голосять, тужать привиди в ярах,
І обаяник той жінок лякає,
Коли мандрують привиди на шлях,
І більш нікого довкруги немає.

1947 р.

* *Караман* – назва чорного вола.

* *Обаясник* – злий дух, що викрадає жінок.

АМАЗОНКИ

1.

Ту решту храмів – стебла колонад,
Що в твердь земну століттями вростали,
Освітить сонце й падає за сад,
Забувши непричаєно печалі.
Засяє ще веселка із небес,
І хмар важких розсунеться заслона,
Немов міраж засяє край чудес,
За ним видніються пільми кордони,
Там Цербер лютий – триголовий пес
Підземне царство береже. Мовчання
Від крижаних, мертвотних сплине хвиль,
Коли ледь блимає від скель світання
Від пушених з висот вогненних стріл.

2.

На конях здіймуться і зникнуть тіні,
Від асфоделів зарясніє дим,
Там жриці юні в білому одінні
Офіру вознесуть богам своїм.
Ім цнотою пишатися довічно,
Вогонь підтримувати вітарів,
І добротою світяться в них лица,
Розказують про жертвеність без слів.
В очах ще задуми яскріють – птиці,
Іх вабить чистотою синя даль.
Хто ж розгадає зміст думок в молінні,
Сердець підніме золотий вуаль,
Блаженства хори зносяться стодзвінно,
Бореїв в плавнях притихає шал.

3.

Богам там милосердним узливання
Дівчата вознесуть в блаженну мить,
Край термотонських вод жагу кохання
Ім розілляти серед юних літ.
І Пентесілії – цариці шана,
Хоч від Ахіллевих померла ран,
Тож з нею рушив у краї незнані
На поміч Трої амазонок стан.

Ще принца Реса коні із туману
Несуться, де Перунів зводивсь храм,
І тирса зашумить, немов би море,
І від зруйнованих війною брам
Йде Оритія в маніжеву пору.

4.

Оракула слова ті провісні
Все ж не збулися в небокраях лінних,
Ще білі коні викрешуть вогні
Із-під копит у росяних долинах,
Чимало вже було пролито сліз,
Де впав тракієць на троянські трави,
Про волю мрію він у серці ніс
І ту вселюдську і любов і славу.
Перезву видко у природі скрізь,
Скресає світло вічного світання,
Лукавства пропадає чорна ніч
Не буде для відваги нарікання
Серед шляхетних дружелюбних стріч.

5.

Надвечір на галявину, де стане
Кадити смутком морок край води,
Хитнуться постаті жрекинь з туману,
Спливе із моху кучерявий дим,
Молиться їм, де зорі ще вчисті
Над храмом миготять із небуття.
На грудях діви розірвуть намисто,
Безжурним сміхом перервуть виття
Вовків, що тужать в прілім падолисті
За подругами. Жадібні вогні
Крізь темряву засяють, де скорбота
Листопаду ще губиться на дні
Озер, і місяця над живоплотом
Ще огортають таємничі сні.

6.

Хто пригадає чари спраглих днів
І амазонок таємничі кличі?
І корабель з вітрилами білів
В Дунайським гирлі, відчував зневіччя

Тим вільнолюбим. Плив тоді Тезей
Із аргонавтами в краї Колхіди,
Цікавість виглядала із очей
Ахейців, покривались небовиди
Важкими хмарами і клич гостей
Не віщував нічого в днини строгі.
Щербились куті воїнів мечі,
Блищала мідь на сонці, і дороги
Відлунювали недругів кличі.

7.

І Антіона непокірна йшла
В чужі краї, самотньою лишитись,
Її ридали сестри, мов земля
Всієї Скитії, де тужно птиця
До Бористену ще шуга – ріки,
Спечалилися у жалобі жриці,
Припали попелом рясні вінки.
Не йшли дівчата знадні подивитись
До плес на вроду. Так пройшли віки.
Гіркий полин лишаючи на спомин,
І таємничі в лузі ситняги,
Киглиця ще у сторону знайому
Летить понад лугами від ріки.

1956 р.

* Пентесілея – цариця амазонок, що прийшла на допомогу Трої, але в двобої з Ахіллем була переможена.

* Рес – принц Тракії, що мав білих коней. Убив його Одисей перед тим, як ресові коні встигли скоштувати трави в околицях Трої. В іншому разі, за віщуванням оракула, стіни Трої не впали б.

* Тезей – син атенського володаря Егея. Брав участь у поході аргонавтів, уславився хоробрістю разом із Гераклом у війні проти амазонок. Одна з цариць амазонок Антіона подарувала йому сина Гіпполіта.

ДРУГА ЕЛЕГІЯ

Із корабля над повноводдям дим
Наповнює заснулу благодать.
А ми душею линемо у грім,
В незнане і, весну згадавши хат,
Пливемо в мріях на вселюдний шлях,
Де відлунали співанки дівчат,
І щебетав про волю вольну птах,
Хитаючись між білозірних віт,
І риба плюскотіла в куширях.
В ту пору благовійний небовид
У анероїдах горів здаля...
Ось згадую вітчизни первоцвіт,
Там блискавка у нас рясне гілля
Вогнем спалила, де гніздо у грім
Згубилося, немов гучна моя
Жагуча мрія про коханий дім.
Цвіла антипка між струнких тополь,
І соловей співав в краю моїм,
Там озеро було серед юдолі
Прозорих, і лілеями в імлі
Захоплювався коників король,
Тривожні хмари в бірсі напливли,
З бурштини сонце не злітало в двір,
Спливаючи, осліпло від землі
Під блиск ще нерозгаданих сузир,
Де вітер кидав виснажену тінь,
В чортополохах вив голодний звір,
І людським трупом дихала долина.
Померлі з голоду лежали скрізь,
Не линув тужно похоронний дзвін
За вкритий павутинням хмурий ліс,
Край нього похилилися хрести,
І не було ні радості, ні сліз.
Мій смуток шепче: "Краю мій, прости,
Ти був, неначе саду первоцвіт,
Найкращим днем в бростистому житті,
І їробица ще в ньому на привіт
Відгукується в чистоті п'янкій.
Лишив я серця алтабасний слід
Там вкупі з багрянницею надій,
І серце чує, як в росі дзвенять,

Мов гноми, коники під гомін мрій...

Злітав у прохолоді вітер в сад
Для серця юного, яке жило
Вогнями рідних придніпрових хат,
В лиху негоду квітнучи на зло.
Ще сироти блукають край доріг,
Шукаючи батьків і хліба шмат,
Хуртечі лине невеселий сміх,
З Дніпра ген завиває до Карпат.

Пропала десь моя сестра. Любив
Ії я, не вертається назад
Утрачене серед багряних днів
В коханій стороні. Лиш океан
Лишився, наче серця мужній гнів,
І брига з-над бізані мовчки стан
Вирізблюється, він на всіх парах
Мчить до Європи крізь густий туман,
Де я лишив надій юнацьких прах,
І все, чим жив, надіявся на землі,
Чекаючи, що блисне в сонці шлях,
Проміння розсипаючи в імлі.

1949 р.

ЦИБУЛЯНЕ ЛУШПИННЯ

Яскрава шкірка на соломі ще
З цибулі погляд дивовижно вабить.
Розвішується біля лип плющем
Зелений вечір, в'ється баобабом.
Здоров'ям дихають сади густі,
Гілля в плодах схиляють обважніле.
І свіжою вогненно за мости
Чиясь зоря спадає з небосхилу.
Покличуть лебеді від мокви нас,
І зарясняться в росах орхідеї,
Густиме корогод і йтиме Спас
Достатком тій золоченій киреї.
І згорне легіт двоє ніжних крил,
Наповнить свіжістю прозорі далі,
Щоб сонця промінь тріпотів між піль,
Серця людські відводив від печалі.

1954 р.

БАЛЯДА ПРО КОРСУНЯ

Весною, лугом ідучи,
Я задивлюсь на верболози,
Буслів пригадую ключі,
Що загубилися за стогом.
Чи до Дніпрових світлих хат
Ті птиці прилетять ізнову?
Ще головешки скрізь димлять
На попелищі край діброви.
Від гаю постріли колись
Лунали; мчались партизани,
Ім розшумлявся рідний ліс,
Загоював звитяжцям рани.
Дуби і сосни бережуть
Ще голос Корсуня Сергія,
Його в боях упала путь
Про нього пам'ять ще жевріє
В притихлих селах і містах,
І люди згадують, як з бою
Прибув поранений, як птах,
Підстрелений кимсь за Десною.
Руїни хати лісника

Високою шумлять травом,
Гримить, об скелі б'є ріка,
Плоти по ній женуть весною,
І плотярі вогні кладуть,
Вечерю варять на колодах,
До Києва їм впала путь
По плинних неспокійних водах.
Розказують, коли прийшов
З доріг військових в передліття
Сергій додому. Свіжу кров
Вбирало край дороги жито.
І тільки довго він не був
Удома за столом родинним,
Він зброю з друзями здобув,
У ліс пішов, щоб батьківщину
Від клятих визволить і в ній
Здобути для народу волю.
Його батьків у час лихий
Жандарми вбили сивочолих.
І по Поліссі довкруги

Про нього слава уставала,
Шуміли гнівно береги,
Земля на бій благословляла
Своїх синів і села йшли,
Надгробки ворога валили,
Спалахували серед мли
Від гніву прадідів могили.
Зимою, як повстанці геть
По всій розбіглись Україні,
То Корсунь, мов серед тенет,
Був в диких хащах при долині.
Його, де сніг з ялиць звиса
Над бункром на сліди звірині,
Мов в зазубні того лиса,
Було убито в чорних дниах.
А люди благородний труп
Знайшли його, могилу в лісі
Звели серед кривавих згуб,
Повір 'я ходять по Поліссі,
Що Корсунь з'явиться живим,
Відважних духом погукає,
І судний прогуркоче грім
Над українським рідним краєм.
Густі стривожаться ліси,
Що воля в обріях воскресла,
І сонце в лагідній красі
Підніме для причалу весла.

Осінь, 1943 р.

VIDI TE IN SOMIS FRACTA...

Вже наскіпалась утома на зморені вії,
Наздиб темряви ще свічка горить у руці.
Мряка звелася від статуй, Цінтіє,
Кшталт моїх мрій в золотому вінці.
Ти розгортаєш мінею в пижмистім осонні,
Хто ушіліти примусив ту співанку віт?
Ось простягаєш лотосу квітчасті долоні
Згадуєш серця умаяний перлами звід.
Скиглити душенька мусить, лишившись без даху,
Ніби обіддя обкуте, димів, розгоряючись храм.
Там попрошалася з Гектором в ніч Андромаха,
І на валу стояв сивий Пріям.

Мислі не має суятної жриця, як свічі
погаснуть,
Лик воскресіння святий для горіння лямпад.
Цінтіє! Сльози пелюсток твоїх чи на щастя
Знову цнотливим весіллям цвістимуть
відрад.
1955 р.

** Цінтія — озоронниця дівочої незайма-
ности в римлян.*

ЯКІВ ТЕРЕМЕЦЬКИЙ

За курганням, мов крила ворон,
Вітряки край діброви застигли,
І гудуть літакам в унісон
Ті стовпи, що за греблю побігли.
Із містечка німота депеш
Перешле безліч тих у столицю.
Криком насип наповнить увесь
З очерету сполохана птиця.
Коні вплав переселять ріку,
Потолочать на вигоні гречку,
Жандармерія вся на чеку
Буде в кожному селі та містечку.
Наказали: "Живого спіямать
Теремецького й інших бандитів..."
Хлопці встали за воленьку хат,
Ім шуміло замислене жито.
Змаг за волю із ворогом йде,
І спливають з пожежами ночі,
Тереграф край доріг прогуде,
Розірвавши тумани на клоччя.
Білі чашечки ген на стовпах
Узорює, не кваплячись, іній,
Зарум'яниться ген в купчаках
Зоряниця, соромлячись тіней.
Буде квакати по-жаб'ячи вир
Там в затоці у ніч на Купала,
І луна ще полине до гір
Від багаття, що хлопці розклали.
Від зілиних рясних оболонь
Крик совиний стрясне верховіття,
Перескочить та молодь вогонь,

Пережити зуміє страхіття.
Місяченько сплива, де вінки
Пускали дівчата на воду,
Там на березі стала ріки,
На відбиту задивлена вроду
Теремецького рідна сестра,
Марусиною зветься на людях.
Вже примхлива настала пора,
Що коханням наповнює груди.
Із барвінку і рясту вінок
Кида в хвилі у мріях, що згодом
Він прибі'ється сюди, де місток
В жабурині слизькому край броду.
А з вінком її любий Андрій,
Що із братом ховається в хашах,
Теж прибуде, весь повен надій,
Ті плакаючи мрії найкращі.
Лине думами в морок вона
В таємничу ту ніч на Купайла,
І захмелює очі весна,
Перелесником крикнувши в далях.
Марусина згадала, як брат
Вдарив німця — огидного ката,
Німець вмів неповинних стрілять,
Недозрілих каплунив дівчаток.
Теремецького дівчину він
Обезчестив і та від розпуки
Край пришерхлих осінніх долин
Наложила у розпачі руки.
Ледь лунає за гаткою спів,
Понад вербами лине в тумані,
Сміх дівочий пливе до гаїв,
Де блукають, як мста, партизани.
З побратимами — друзями там
Теремецький у хашах ночує.
По розторні в крамницях тих крам
Він без дозволу спритно купує.
Говорили: " Із Києва він
Іхав потайки раз пароплавом,
Сонця в плесах губилася тінь,
Золотило на лузі отаву.
Награбовані речі в мішках
Деся везла до Німеччини вартя.

Він ту варту при повних парах
Обеззброїв із хлопцями в жартах.
Капітану звелів зупинить
Пароплав і пристати до кручі,
Він його підпаливши умить,
Зник із хлопцями в лісі дрімучім.
І дримає містечко у сні,
Тільки німці до чину готові,
І, мов постріли, у далині
Йде лугами луна від діброви.
Чути вереск і співи дівчат
Край ріки, де багаття рясніє,
І замріялось серце: чи брат
Прийде в гості сюди із Андрієм.
Захиталися тіні людські
Від стежин, що шезають у лісі,
Ой, Марусю, ти їх потайки
Роздивлялась, і місяць пронісся,
Освітив їхні лица тобі,
Ти Андрія і брата впізнала.
Підозріло мовчали горби,
Зорі десь у траву поспалили.
До Марусі Андрій підійшов,
Поцілунками личко покрилось,
І кохання дурманило кров,
Перемішане з хмелем у жилах.
І ніхто з побратимів не знав,
Що їм пастку наставлено люту,
З неба постріл від верб пролунав,
Окрик грізний вдалося почути,
Щоб здавалися всі, як один,
Жандармерії сотня довкола.
І спадала роса з яворин,
І шептались тривожно тополі.
Брат з Андрієм убиті були,
Хоч і німців пропало чимало.
Відірвавшись, плывуть від землі
Ще тумани, де скорбно у далях
Дві могили у квітах стоять,
Що під осінь, як юнь, відцвітають,
І пелюстки із них ще дівчат
Чистотою своєю торкають.
І зідхне з них отам не одна,

І віночка на воду ще кине,
Щоб в літах її стрілась весна,
Радість ту дарувавши родинну.
1954 р.

РАДІСТЬ

1.

О, втіхо юности, оздобо днів,
Не кидай мій у тамариску берег.
Приходь уранці від священних нив,
Чи то Ісая стукає у двері?
Я на Великдень крашанку надій
Облушу, понесуть лушпиння хвилі
В рахманів край, де духів лине рій,
Зрадіють: сонце наростає в силі!
Тим рахманам у наш вертатись світ,
Що на всенічній свічами горить.

2.

Я починаю розуміть красу
Тієї ночі, що у зорях зрячих,
В літах бурунних радість понесу
І в серці жар розквітлий не розтрачу.
На зіноваті вздрівнувши росу,
Я знаю: це Варвара слізно плаче,
Коли іде за річкову косу,
Комусь провини ті земні пробачить.
Загубить сокіл крила дужих крил,
Коли на світ займеться від могил.

3.

Барвінком уквітчаю рутяним
Надію, яку серденько носило,
Там закосичився на полі дим,
І чути, як гука осиротіло
Сестрицю брат, і поганя волів,
Спішить толоку виорать дорання,
Забув про свято і рахманів гнів,
Воли ті ремигають в сподіваннях,
Розв'яжуть заволічку скоро їм,

Бо орачеві час вертатись в дім.

4.

Мов ті воли, яким на спину птах
Сідає, і шебече у безкрає,
Я мрію про світило, що в світах
Занози золоті з ярма здійсмає,
Дарує волю, мов первинний пах
Травиці-сну, що скрізь буяє,
Ії, йдучи на неозорий шлях,
Мов ті ключі від таємниць сховаю.
Благословенна буде хай любов,
Що горлицею тужить із дібров.

1954 р.

БЛАГОДАТЬ

Ще дуб гіллям ворухиться у тиші,
Вагисте листя звівшись край плоту,
Пташини гнізда, сні свої облишать,
Як повноводдя розіллє скорботу.
Вже до зірниць дівчата ворожили,
Щоби в інтимному щастило їм коханні,
І кінь, якого ссявом ніч окрила,
Розніс своє над берегом іржання.
Бусли на постарілому горісі
Заметушаться, пригадають пушу,
Де озеро в лататті край узлісся
Приваблює врочистістю живущих.
Там біля клуні, де широка лава,
Вже серцю оком не стинать дорання.
Чи розшумляться про розлуку трави,
Як алтабасом догорить кохання?

1953 р.

ВІНКИ

В ріжки сурмить на просіці зоря,
До купелі крило рум'яне хилить,

Спливає дрімотною течія,
Корчів мертвотних жабур пересилить.
Із-за піщаної на луг коси
Ще чирка в плескоті води ридас,
Старчата, викупані у росі,
В гушавині дебриці спочивають.
А я від грядок від тінистих хат
Піду, де в опанчинах із рогожі,
Підперезавши хмелем, ще стоять
Опудала, як і людина кожна.
Мій безбережний захитався світ,
Зозуля від покосу відгукнулась,
А серце схвилювалося й кричить,
В замисленні нічого не забуло.
Що ж розповісти зможуть береги,
З обірки сітки позвисали зорі,
І непорушно в обріях стоги
Стоять, заслухані у шепіт бору.
Затин із осоки черкає дно,
І лин у вершу непомітно входить,
Коли верба на кручі перед сном
Замислюється про дівочу вроду.
Топила віск невітшна гаряч сліз,
З них квітка виросла предивним рясом,
Купалася кохана тут колись,
На бережку всміхалася від щастя.
Вже світляки у темряві снують
Вогнями блудними від сіножатей,
Дівочі співанки рікою чуть,
Ім неухильно радість зустрічати.
Зорі я серце покотив би вслід,
Де ще шумить осика край обірки.
Там човен перевернутий лежить,
І повсякденну сіль сплітає зірка.
Який же чарівник в оті ріжки
Світанком сурмить на шипшиннім лузі?
Рясніє, ніби згублені вінки,
Сузір'я промовисто в синьокрузі.
А може ще один з вінків отих
Жбурне до берега Дівона вчасно,
Щоби мені з спечалених доріг
Всміхнулося те довгождане щастя.

м. Чорнобиль
серпень, 1968 р.

ЗИМА

Немає змоги згубленого в днях
Вернути, згадуючи стиглі маки,
Вже старість, наче опасть на гіллях,
В тім шелестінні химородних знаків.
Що нам від того? Не воскреснуть з них
Померлих рідних позабуті тіні.
Ще молодість нетлінністю доріг
Присутніх непричаєно окине.
Пороша крила зводить до садів,
Як сіє квіти мармурово-білі,
Панікадило вечір розпалив,
Жарини витрусив у ніч стемнілу.
У час облягів з вікон на сніги
Струминить світло, ялівцем запахло,
Спливає дим хмаринам навздогін,
Чаклунно піднімаючись над дахом.
Тож добре бути вдома, як мете
Метелиця скороминуща краєм,
В оплетинах ще небо розцвіте,
Як білі мотилі з дерев злітають.
Забієсто дрімають ясени,
Заміття нагорнулося до лісу,
І домовик в заснулій глушині
Зашарудить соломою по стрісі.
І хочеться, щоб шерехом збудив
Кохану в час, як вікна у лисицях,
Хай пригадає щасність вечорів,
Докраю збуджені горіли лица.
І ополистою страшить пільма,
Як вістунами тогосвіття ніби,
Летять сніжинки, де тебе нема,
Сузір захвирсуються саяні риби.
Хай у сум'ятті пропливуть мерщій
Поза ялиці в білосніжних шатах.
Вільха дрімає, сповнена надій,
І стукає гіллям об стріху хати.
Мов каже: потерчат хоча б пустіть,
Нехай паздір'я сніжне не збирають.
Зоставить добродійність спраглий слід
На серці, що любов'ю промовляє.

24 січня 1969 р.

ЛІСОВЕ ОЗЕРО

Це озеро впаде у білий сон,
Мошкви замруть безжурні хороводи,
Хуртелиці негода в унісон
Застогне, потопаючи у водах.
Залізе плем'я жабині в багно,
Вже не до кумкання йому в морози,
Пірне ще твань на баговисте дно,
Де падолисту натрусилось досить.
І монотонний виведе мотив
Зима, ридаючи в зелених соснах,
І голод зграю виведе вовків
Журбу до зір рубінових підносить.
І щиглики, спурхнувши, полетять
З розсохи сім'ям знайденим ділиться,
І озеро, немов забутий сад,
Привабить спокоєм своїм лисицю.
Тож їй крізь сон химерний виглядять
Буслів, що закуричуть понад красм,
Із багн тоді на берег жабенят
Погрітись озеро те випускає.
Ударить сонце у синявий диск,
Ту купіль радо променем зігріти,
І буде в нього радість, наче віск,
На плесах шире золото топити.
Молочними туманами зідхне,
Відчує легкість, урочистий спокій,
Сопілку водяник з вербиці втне,
Його луною відгукнуться кроки.

20 січня 1969 р.

НАПИС НА КАТАКОМБІ В РАВЕННІ А.Д. 493

Я Одоакр — король племен завзятих,
Довіривсь Теодоріхові, ним
Підступно вбитий був у днинах клятих,
Чи набіжу тропи у рідний дім?
Карпат десь сиві груди у туманах
Над вагашем й потоком височать,

Смереки захитаються оманно
З долин, де сіяти виходив брат.
Там жриці Хорсові в одиннях білих
Край бористенських вод вінки плели.
Орися-Діва беркута за крила
Тримала, як в походи ми пішли.
Той беркут в злеті тріпотів над нами
І сповіщав про перемогу край.
В емблемі волі — линув над полками,
Перелетівши Вислу і Дунай.
У полум'ї, коли ми Рим здобули,
Він від ворожої упав стріли.
Від нас боги антіїські відвернулись,
Вкраїнців тож на згубу прирекли.
Далмацію в боях пройшов жорстоких
І гуннам заступив на захід шлях.
Раз в колізеї стрінув яснооку,
Блищав у неї хрестик на грудях.
І бога я її молив, щоб знову
З'явилася вона в кришталах сліз.
Я марив про її тендітні брови,
Де Пурма був володарем колись.
Святого Северина більш не слухав,
Що з келії майбутнє провіщав...
Я наказав ченцям відрізати вуха,
Як хтось мою з них віру зневажав.
На Норік згубу я послав велику
І Ругію покарою пройшов.
Ченців доносяться із прірви крики,
Відлунюють примарно з-за дібров.
На учті Вальтазаровій стрілою
Мене скарав в Равенні Божий гнів.
О, небо, підкажи мені, кудю
Я зможу в край потрапити батьків.

1955 р.

** Одоакр (433 -15.3. — 493 нашої ери) — король українців, германців, герулів та шквірів (племен, що були одягнуті в шкіру). З національності українець, що прибув разом із своїм військом до Італії, де перебував на службі в римського імператора. Усі*

так звані варвари 23.8.476 року прото-
сили його королем Риму.

* Св. Северин — проповідник Христо-
вої віри на березі Дунаю. Туди до нього
в келію недалеко від Братислави й заві-
тав молодий Одоакер, проходлячи з Украї-
ни через Карпати з своїми воїнами 464 р.
Св. Северин благословив його, пророкую-
чи: "Ті, що вдягнуті в шкіри, складуть до-
рогоцінні дарунки духові волі для бага-
тьох".

* Теодоріх — король остготів, що під-
ступно в 493 році після трирічної облоги м.
Равенни замордував Одоакра, а після йо-
го сина Телліна.

КУШИРИ

Біда нехай не залишає пут,
Синиці сонце славлять у коноплях.
Розквітла черемшина в незабудь
Така, що й лебеді у леті схоплять.
Верба зачахла не перед добром,
Отак і тягне вбогого галуззя,
Спливає з куширів вусатий сом
На розвиді луна іде по лузі.
Наснага в жили наливає сил,
Хай сподівання сповняться пропащі,
Злетить совиний смуток від могил,
Малятка в неї за усіх найкращі!
Коли ж заснітяться кому в біді,
О, серце, розпач відганяй від себе,
Зоря недоуздкою ще край води
Нависне в знаках зичливого неба.

30 травня 1967 р.

БАБИНЕ ЛІТО

1.

Волокна сірих пропливають хмар,
Клубочуться у безвісті химерній.
Була кутя із медом і узвар,

Світило на стежки священні зверне,
Там очі предків вилились в блакить,
Хитаються ще їхні тіні з віт.

2.

Спливають дні почудливі з світів,
Омфору кадять на шляхах буденних,
Прозор'ям дише присмерк вечорів,
Сорокоустом відшуміли клени,
Ворони нарядуть ще павутинь,
Розвішуючи на похилий тин.

3.

З цвітінням тої серденьком не раз
Про кубок золотий, що з медом чистим
Помислимо. Хай юність в гості нас
Чекає в леті галактичних чисел.
Ще час онадний буде пропливать
Срібlistими нитками вкрасить сад.

4.

Круг не завершиться життя, коли
На зв'язках обірветься нитка долі.
Для нас недосвіт — сіромаха в млі,
Що паморокою блукає полем.
Там одуд Господа усе просив,
Щоб богом за красу його зробив.

5.

І пам'ять збереже видіння тих,
Що літом бабиним у тогосвітті
Зохматились відлинуть до доріг,
Де тьму блудливі вогники освітять.
Ще свічки три заблимають ледь світ,
Життя благословивши вічний хід.

6.

Докори вітру і відчай гаїв,
В багрець одягнуті, єдиним змістом
Перейняті, мов вічності мотив,

Що перелитий в дзвони падолистя.
Воскресне в інших формах ще життя,
Покмітним рясом сплине з небуття.

7.

Так хай пливе, чіпляється на пліт
Те літо бабине. Із сонцем знову,
І хліб і мед прикрасять білий світ,
Де серце понажилося для любови.
Нам копи карбувати й умолот,
Не знаючи ні горя, ні скорбот.

Травень 1967 р.

АЛЬКОНІСТ

1.

Як розшукати дивну птицю раю,
З якої пір'я, наче сонця блиск?
Корону принц тим пір'ям прикрашає,
Де джунглі полонили обеліск.
Жерців молитва в сутінках лунає,
Проміння в хвилях прохолодить віск.
Папуги в хащах джунглів затихають,
Над храмом місяця тріпоче блиск.
Магендра — принц свої ховає ноги
В Непалі, і над ним Волосожар
Горить, як символ Камі й перемоги,
Коло тотемів розсипає жар.
І до Магендри з пряної дороги
Три Азії прийшли — любови дар
Йому піднесено, земному богу!
Горітиме, немов Волосожар
На голові в нього тяжка корона
Із пір'ям Альконіста, і жерці
Пі зведуть за праведним законом
Над троном, і вона в його руці
Пролле величчя владне до кордонів
Найдальших. Принц всевладно шле гінців
По Індії, всілякі перепони
Минути, розшукати ліро-світ,
Те пір'ячко, що птиця раю носить,
І коронуються ним з роду в рід

Всі королі в непальським царстві й досі,
Обриду мають до підступних літ.

2.

Жерці брагманів до ріки святої
Купати принца в славі поведуть,
Очікував гінців у неспокої,
Тож рішення прийняв в затканню путь
Рушати й повернутися героєм
Із мертвим Альконістом. .Буде люд
Вітати принца в паморочнім краї,
Від Брагми й Вішну утече відчай...
З мавпячого палацу в Гімалаї
Огрядно принц пішов в сепкотний край.
Там Азія згубила виднокраї
І пролягає лебединий рай.
Там ліроптаx над джунглями злітає,
Нірвани оглядає водограй
Зорине разсвітання споглядає,
Спроквола бамбуку шумить розмай.

3.

Принц — місяць йшов до Катаманди — краю,
Налога джунглів вкралась з-за доріг,
Блищали вічним снігом Гімалаї,
Злих духів линув над хребтами сміх.
І злива змила хмари в небокраях,
Зефір у спаленіості затих.
В оазі принц угледів птицю раю,
Дзвеніла, наче золото свериг.
Там постать Будди в мряці виростає,
Щедроти людям дарувати міг.
Стрілою влучною з тугого лука
Принц птаха повалив з розсішку віт.
Йому кричало серце про розпуку,
Ряхтів у зорях неозорий світ.
А принцу Калі увижались руки,
Людський у рабство захопила рід.
Ввижавсь король Равана, мов розпука,
Що був, неначе на вершинах лід.
До Вішну принц шептав свої молитви,
Щоб небеса йому допомогли,
Вернутися, мов воїну із битви

В краї свої, де світиться з імлі
 На троні Троп в своїй жажливій митрі,
 З якої кобри виповзають злі.
 Принц поблагав у Індри, щоб пишалась
 Корона з пір'ям птаха без тривоги.
 Руїни, вкриті пралісом, мовчали,
 І верещав мавпячий в джунглях бог.
 Відвічні гори у снігах блищали,
 Від морохнявих скель димився мох.

1956 р.

** Альконіст — назва птахи, що живе в Едемі.*

** Калі — мітична індуська богиня, дружина бога Шиви.*

** Троп — бог-руїник; Камі — богиня кохан-
 ня; Браhma — початок, Вішну — весна і бог
 справедливості.*

ДО АКАЦІЙНОЇ ГІЛКИ

Нестерпним болем, що в моїх грудях
 Колючкою навіки занімів,
 Такою устаєш в моїх очах
 Від лихоліття днів.
 Тоді як хвору матір залишив
 В підвалі край стіни.
 Тонуло жовте сяйво ліхтарів
 В душі на мерклом дні.
 А сам стояв до хліба у черзі
 Дорання й проколов
 Колючкою всі пальці на нозі,
 Мов до життя — любов.
 І дівчину пригадавав, що в цвіт
 Твій закохавшись, рано відійшла
 Туди, де хрест нефритний серед плит
 Застиг, і скніє мла.
 Тож бачила вона, коли я біг
 І іродові впав
 На руки під Єжова злобний сміх,
 Що з ним парад приймав.
 Я ж хлопчиком тоді не розумів,
 Що він — безсиля гнів.
 Влизька і Плужника скарать звелів,
 Як острах для співців.
 І ось чому в накурений корчмі,

За ту покару й п'ю.
 Мовчу, вслухаюся, коли громи
 Останній час проб'ють.
 І може із натруджених грудей
 Колючку вийму геть.
 Спурхне веселість із моїх очей,
 Мов ракша із тенет.
 І я на тебе, гілко, задивлюсь
 Інакше, і в красі
 Ти зацвітеш невиданий й згублю
 Тоді жалі я всі.

1956 р.

КНИГА

Рядків змисловних незбагненна книга
 Розкрита таємничо на столі.
 А за вікном тинк золотої криги,
 Переливає вогники в імлі.
 І за скирти високі зорі кличуть,
 Де надвечір'я загубився чад.
 І світяться й не погасають свічі
 Берез, проливши в морок благодать.
 З підсаки раки виповзуть в задумі,
 І розповзуться на небесний шлях.
 Коли із млаки у барвистім шумі
 Надходить Лада з млостю ув очах.
 Надії у покуті оживають,
 Струмок, ряхтіючи, в яру дзюрчить,
 І наперейми з доленькою грає
 Зоря, що смугою вкриває первоцвіт.
 Шум потолок співанки підсилить,
 Засипле присок ще піском край верб
 Те серце, що ридає наболіле,
 Шукаючи малинових галер.

1969 р.

ТУМАН

Виплив, поплив, як бувало,
 Серце, ти краще мовчи.
 Вже про розлуку кричали
 Сірі, буслині ключі.
 Порожньо стало і німо,
 Осінь стернею бредє,
 Встала перед очима

Тінь і забутого жде.
 І пролягла невиразно
 Думка маргасна на глід.
 Юнь промайне передчасно
 В кринному подиху літ.
 Зникне, неначе учора
 Пал загубився вогнів.
 Чирка кричить в непокорі,
 Від дубнякових кушів.
 В душунадія засвітить
 Крізь заволочену тьму,
 Нам ще на світі зустрітись,
 Радість зворушить слізьми.
 Заспіл надходять тумани,
 Кужівка в зорях ряхтить,
 Витче узор срібнотканий,
 Пряжі розвішає сить.
 Хор розіллється по саду
 Чижиків в злочені дні,
 І заблищить наша радість
 В соняшних блисках весни.

21 червня 1968 р.

ЙОРДАНЬ

Ще із крижини вирубаний хрест
 Блищить на сонці кришталем казковим,
 Із ополонки воду снігурі
 Смакуючи, світанок щедро славлять.
 Вже почорнів на річці стиглий лід,
 Дядьки в задумі їздили до лісу,
 Зеленим шумом пахло по хатах
 Перед Різдвом у нічку медоплину.
 Лишила знак під сволоком свіча,
 Її на вілію приніс додому
 Дідусь, що добру сотню літ прожив,
 У інший світ пішов повиншувати.
 Святили воду напівповні в нас,
 Приносила її додому мати
 У плящі. Хресний їй наснитись хід
 Із корогвами, — коло крижа вились.
 Потерпимо ще трохи й утече
 Від нас зима у кожушанці білій,

Мороз ослабне і хвостом своїм
 Лід розіб'є потонкуватий риба.
 Підуть у тань крижини і злетить
 Ще змій, розпустить паруси вогненні,
 І хвиля звільниться і зашумить,
 І розіллється, кваплячись за верби.
 А поки навис на гіллі лежить
 Ялиць і сосон, в сонці креше іскри,
 І червоніє у пісках лоза,
 Їй зайчики примаряться грайливі.
 Пухнасті хмари зводяться вгорі,
 Громадяться і над Йорданом виснуть,
 І хрест з престолом світлим височить
 Як знак добра, любови і надії.

21 січня 1969 р.

ШТАНИ

Мов пташенята дзьобики свої
 Серед гілок тінистих роззявляли,
 Так у надобі виглядали ми,
 Коли у хаті не було що їсти.
 Батьки звонпили: як прогодувать
 Нікчемною зарплатою своєю,
 А голод зводив очі на дітей
 І мерзлою рукою в шибку стукав.
 Матуся в нас захворіла на тиф,
 Я в перволіток за життя тримався,
 З сулії людям воду продавав
 На Житньому забрудненім базарі.
 — Кому води, холодної води?.. —
 А про шмани? — Я мав якісь в дитинстві,
 Чи з галіфе то залишки були,
 Що братові привіз з фронтів Сосюра,
 Йому не свінув у достатку світ,
 Бо по штани подався аж до війська.
 — Кому води, холодної води? —
 Мов згріб'я те із пам'яті спливає.
 От братові моему пощастило,
 Немов за габла, він тримавсь за друга
 В черзі йому на руку раз пішло,
 Костюм із радістю приніс додому.
 І той костюм у нас був з ним на двох,

Він перегодом, як добрішав серцем,
Його мені в притузі позичав,
Коли ішов поетів я послухать.
Пізніш не до штанів мені було,
Із рук я бутля випустив з водою,
На друзки розлетівсь, на звід пішлось,
Війна збудила солодкаві мрії.
Ми звікували якось. Дивним є,
Що штаненят я накупляв досхоchu,
Хоч потребую, як і люди всі,
Дві пари: на неділю і на будень.
Я збанував за часом днів отих,
Схотілось дівтору оту гукнути,
Яка торгує цигарками в нас,
А чи водою — їй віддати зайве.
То ж може хворий хтось в сім'ї лежить,
Чи хто з батьків лишив цей світ завчасно,
Хай здружаться з добром ці малюки,
Його своїм передадуть нащадкам.

20 червня 1968 р.

AUGUSTA LEIGH

Спаде востаннє сонце на пісок,
Де кадуцєя кинута лежить,
Щоб загубився поговору крок,
З росою, що упала з верховіть.
Весільні дзвони в Дюркгаймі були
Для Аннабелі, як подзвіння те,
Передчуттям охизи напливли
У серденько, що ласки в світі же.
А на душі твоїй взоряло знов,
Хоч самота ятрїла крізь туман,
Тебе чиясь ще кликала любов,
Ридаючи у ту розквітлурань.
Було несла таємницю стріч
Від ока людського в душі сховать,
Хотілось зрозуміння всуперіч
Тим поглядам, що в сніг вгортають сад.
Ось пропливаєш в споминах весни
До берегів грайливих нереїд.
Там струни Саффо забринять гучні,
Рокований в серцях лишивши слід.
Ще кине яблуко Еріса в сад,
Талою і барвінком вкриє шлях.

Чи звідти дочекатися відрад,
Коли терміття сниться по ночах.
Виходиш ти, вся сповнена тривоги
В алеї кипарисів і вишень,
Відчувши, що тебе карає Бог,
Забравши із життя найкращий день.

1952 р.

**Аннабела — дружина Байрона, з якою він
повінчався в Дюркгаймі, будучи закоза-
ний в Августу.*

БАЛЯДА ПРО ЧУМАКА

Від калмицьких спалених степів
Під набоями, де порох трав,
Свій загін Чумак на битву вів,
На Поділ у Київ поспішав.
А йому потвори з чужини
Із гармат пристрілювали путь.
На Дону спинився на весні,
Свій на Харків креслячи маршрут.
І його в скривавленім вінку
Україна кликала у снах.
І Чумак ішов у ніч глуху,
І наводив на німоту жах.
Шанець був йому за молоду,
І світилками — ракет вогні.
Про весілля мрію золоту
Ще плекав, заглиблюючись в сні.
Через рік опісля на зорі
Набирав води криничний дзбан
Там, де Київ зводивсь на горі
Крізь врочистий матовий туман.
І на розі, де ліхтар в імлі
Книпом занехаяний стояв,
Там жіночий на небеснім тлі
Труп із поперечини звисав.
У повішеній впізнав свою
Матір і до ніг її припав.
І стояли друзі, як в бою,
Коли смерть шаліла серед лав.
Руки матері були назад
Дротом скручені і пасмо кіс
Про збещення казали хат,

Про життя, зіпхнуте під укіс,
Захвоцався він, у гніві йде,
Танк виводить, на Поділ веде,
Перерізує примарний дріт,
В обміт туга ще його летить.
І не зупиняючись ніде,
На Святошине до зворів мчить,
Він машину бойову веде,
Матір дорогу похоронить.
Персть стверділо залягла кругом,
Поховать її не може він,
Завертає танк понад Дніпром,
Де збавляли ночі села крин.
Схоплює гвинтівку-автомат,
Панотця йде з друзями знайти,
Щоби зміг в молитві прошептати
За впокій душі слова прості.
Тільки всіх попів пора німа
Заховала з дзвонами пургі,
І стоїть він, де могили п'їтьма,
А у них і друзі й вороги.
Ронить сльози на спориш-траву,
Матір знов на танк кладе й назад
Поверта машину бойову,
З думою про дальній Сталінград.
День пригадає і свій похід,
Де ж для лету пошукати крил?
Мчитьсь він у танку десь на схід,
То зверта у Київ на Поділ.

1952 р.

КУЛЬТ КОБРИ

1.

У смерку захирілих сутерен
Величних храмів, де колони знаки
Тотемів бережуть і гасне день,
Розсипавши жарини зодіяком,
Хорали ще доносяться пісень,
З Гольконду заблищить в алмазах мряка,
І всесвіт затихає – суверен.

2.

Із засторонку, від стінних дверей
Туди, де курять тиміями жриці,
Простує дівчина, з її очей
Спадають чітки рясно на рясці.
Мов сонце з голубих спустилось рей,
Така її хода богам наснитись.

3.

Хвала їй бути лотосом землі,
Признань сердець, згубливих уст шептання
Лишило в неї задум на чолі,
Край Гангу швабне чулося зідхання,
Як діти в твані втоплені пливли,
Щоб вмилосердити богів жаданих

4.

Я свідком був веселощів отих,
Коли їй перли з лестошами впарі
Жбурляли, Шіва благоволив гріх,
Пив в насолоді з уст дівочих чари.
В музичній залі в канделябрах сміх
Тонув, як гонгу чулися удари.

5.

Із нею Кама й Вішну вічно йде
Світами, де любов живе відвіку,
Загрониться ще в саді молоде
Те дерево, що в сонці огнеликім.
Із джунглів тигра рев луною йде,
І верещання мавп ще лине дико.

6.

У храм її зійшовся люд, де тьма
Щезає біля вівтарів вогнистих,
Мов опієм, дурманить щось німа
Жрекині постать у шовках барвистих.
Капарна в пралісах зника зима,
Де ще шампріє бамбукове листя.

7.

Равенни свято зроджується в нас,
Жага терпкими келихами кличе,
Граційна постать вабить повсякчас
Бліді, немов магнолія, обличчя,
Щоб промінь серця втішного не згас,
Папуги не накликали зневіччя.

8.

Зникає боязнь за втрату літ,
Як храм освітлено, де юні жриці.
Слони zostавлять коло Гангу слід,
І відгукнуться від ліянів птиці.
Жар-птиця закохається у глід,
Мов голуб в свій відбиток у криниці.

1956 р.

** Гальконда — провінція в Індії, що сла-
вилася своїми діамантами.*

** Браhma — основоположник, Вішну — про-
тектор.*

САНТА ЛЮЦІЯ

1.

Де ж ти, о, санта Люціє,
Гра перипетій в світах.
Бриз легкошумний повіє,
Квітів розносячи пах,
Буде потомне зідхання
Чутись, де морок зачах,
Благісних крил обладання
Мрію вестиме у рай...
Чим ти жила на прощання,
Уст загубивши відчай.
Ти на Сицилію в мріях
Линула в ревний свій край.
В блиску лямпаднім надія
Чисту плекала любов,
Сонце незглибне пригріє
Тьмяну корону дібров,

Ще позолотить промінням
Чебрик і спокій могил,
Рання молитва долине,
Човен спинивши між хвиль.

2.

Де ж ти, о, санта Люціє? —
В храмі між скорбних колон
Чути, мов Аве Марія,
Гимни весні в унісон.
Там серафим від розп'яття
Лине, біліший за сон.
В келіях мовчечки браття
Серцем молитву почнуть,
Рясту тобі не топтати,
Краще образу забудь.
Ти ж постраждала безвинно,
Вбивці безслав'я знесуть.
От усміхнулась перлинно,
Морок обводиш споруд.
І мерехтливо злетіла
Чиста душа, наче птах,
І невгамуші їй крила
Снились у дальніх світах.

3.

Де ж ти, о, санта Люціє?—
Ідуть рибалки на влов,
І животворять у мріях
Доказ про справжню любов.
Ім у задумі співати,
Хто ж оту радість знайшов?
Ти їм шуміла крилато,
Пісню надхненну дала,
Хор потаємний в дорогу
Вивів в країну тепла.
Ім в благочесті до Бога
Линуть, не знаючи зла.
Ген, занімів край дороги
Хрест, що у саяві стоїть.
Хтось всеблагально устами
Там припадає в цвіті літ:

Сонце постукає в брами,
Тиша поглине привіт.

4.

Де ж ти, о, санта Люціє? —
Я ж безневинний в думках,
Мрія причинно леліє
Йти на завітчаний шлях.
І закохатися щиро,
Гречність уздріти в очах,
В янголів світла повірить
Там, де, блаженна, летиш,
І оглядаєш простори
З сонячних сяйних узвиш.
Хтілось у безвість полинуть,
Плавні минути, комиш,
Втішні уздріти долини,
Де ті закохані йдуть.
Буть ти, як втіха єдина,
Врунно всміхнися на путь!

1956 р.

ВОГНИКИ

Вогники блудні поліських мочар,
В мряці закахали сірі вутята.
Ген горобини розсипався жар,
Вересня ті подарунки багаті.
Недруга хижого сковає ляк,
З родом зустрінувся хоробрістю дужим.
Смерти приходу не чувся козак,
Слави заживши, загинув на лузі.
Бути на волі живим і світить
Вічний вогонь для загиблих героїв.
Тіні в кожах дуднять від боліт,
Кінь заїжрав Богуна в неспокої.
Біль і образа майнула в серцях,
Буде тієї роботи до поту.
З дідьком закін допиваючи, лях
Дунав — пропала козацька піхота!
І не загинуть завзяттям ніде,
Місяць дороги відважним мережить.

Хтось небесами із плугом іде,
Хмар переорює стоптані межі.
З гаті дівочої тіні лягли,
Правда відважно із кривдою билась.
Вогники мчаться, надходять зі мли,
Запустом багна тванливі покрились.
Квіту з піску не діждатись ніяк,
Як же запалу з убитих ізмити?
Викреше кремінь із темряви знак,
Іскрою духа запалює жито.
В заплаві килим зволожиться трав,
Блисне косою ще місяць в роздоллі,
Ой, заполоха-король обіцяв
Ще козакові гуляти на волі!
Знехтував ласкою він короля,
І вкарбувало презирство обличчя...
Ще у знатусі німіє земля,
Згадає в мряці минуле зневіччя.
Над Берестечком пливуть в сіножаті
Вогники, гаснуть містично діброви.
Тіні дівочі ідуть через гаті,
З тими козацкими — ген у розмові.

8 жовтня 1967 р.

МАРТА ВЕЛИЧКО

В постелі білій, де любов
Подушку й пух обцілювала,
Вона лежить і в мріях знов
Летить у неспокійні далі.
Фіранку рвучко підійма,
В кімнату увірветься вітер,
Зоря полине, де п'ятьма
Суцвіття заколише віток.
Ніхто алеями не йде,
Із Мартою любов розпити,
Завволити лице бліде,
Його цілунками покрити.
В уста упитися п'янкі,
Загода зникнуть за рікою,
Де сіна свіжого вінки
Рясніли їй над головою.
І вітру шум від оболонь

Ще біль той викличе речистий,
Коли з очей її вогонь
За верби кликав гармоніста.
Коси розчесаної біль
Ятрився в схронах перс дівочих.
Млини мовчали серед піль
Поза курганням опівночі.
Та гармоніста восени
Покликали в загін військовий,
Потьмарились у неї сни,
Від туги вилиняли брови.
Та до батьків її вчащать
Став прокурор, що зорив бридко,
Він був забарний шлюб узять,
А потім закохався швидко.
Оркестра цілу ніч гула
На їхнім радісним весіллі,
І перша нічка пропливла
В урочому терпкім похміллі.
І прокуроршою вона
Узавтра йшла по ріднім місті,
Там край високого вікна
Митька забула, гармоніста.
На дачі з мужем із старим
Ізбайдуживши, спочивала,
І на курорт в далекий Крим
Іх друзі взимку проводжали.
І замотався наруч він
В грошах державних, бо присвоїв
Багато тисяч, став, як тінь,
У насторожених покоях.
Валюту тратив і за це
Обсікся для тайги, нівроку.
Було його лице бліде
В світанках, вироком жорстоких.
Без змісту стало і надій
І життя в безкраім світі,
Кляла обушок золотий,
Що міг всі двері відчинити.
Журилась — пісню недзвінку
Виводила, що серце крушить,
І забережні край піску

На річці краями її душу.
Красою Марти не один
Захоплювався наодинці,
Пив уст прозорість холодин,
І сипав з дарами червінці.
Та всіх покинула вона,
Як гармоніст вернувся додому,
Із війська, і її весна
Пливла в суцвітті голубому.
Забула прокурора вмить,
Бо заманулось у знемозі
Тому віддатись, хто любить
Навчивсь в загубленій дорозі.
І раз, як дощик невгавав,
У вікна тарабанів гнівню,
І гармоніст із нею спав,
Зробилося від світла дивно.
Не знала, що вже строк відбув,
Додому прокурор приїхав,
Нагана в друзів роздобув,
Зайшов у двір з недобрим сміхом.
Він вахналя того убив,
Дружину скинувши додолу,
І за коси тормосив,
Мов вітер бадилину в полі.
Загвалтувала Марта враз
І, зарікаючись, благала,
Вгамовуючи мужа сказ,
В покорі ноги обвивала.
Зумів те серце вгамувать,
І не знялась рука безсила
На ту, яка колись дівчат
Красою й станом заломила.
Казали: в розпачі лишив
Він береги Дніпра туманні,
Не кличе ту, яку любив
На ліжкові отім оманнім.
У брід рікою сонце йде,
Взолочує струнку тополю,
Де перепел самичку жде,
Мов хтось свою химерну долю.

1953 р.

ПІСЛЯСЛОВО

1. Дитинство

На Юрія, тобто 26 квітня, 1922 року – це дата мого народження. Про цю подію, відко, оповідали своїм криком ворони та граки, здіймаючи галас із сусідньої сокорини там, в місті Чорнобилі на березі Прип'яті, де я прийшов на світ. Поліська ріка, вкрита лозами та очеретом, за якими шуміли верби, була колискою деревлянської землі, і в тих околицях мого дитинства вливалася в самісінькі води Славути. Мій дід Яким Савович був морським волоцюгою і рідко навідувався з-за морських широт до своєї на високих, стоянах хати, що була зриштована на два покої, з високою стелею та широкими кроснами вікон. В одному з них по лівому боці стояла піч, дбайливо вибілена крейдою, з лежанкою, прип'яком, печірками та черінню. Отвір у тій печі, куди мати рогачами ставила свої горшки, звався ковбицею і заслонявся бляшаною заслінкою. Біля печі в кутку коло порога стояли рогачі (вилошники), кочерга та віник. В печірці лежало помело, чистити прип'ячок. В покоях уздовж стіни стояли лавки, стіл, накритий скатертиною, стільці, а під вишитими рушниками дві маленькі іконки. Крім покоїв, були ще сіни, передсінок, комора та ганок з піддашком. Весною, вийшовши з хати, можна було почути, як на зеленому в'язі цокотів цибатий лелека. Відразу за сусідською садибою шуміли густолисті верби коло самісіньких прип'ятських хвиль. Недалеко від них стояли прив'язані до паль дбайливо просмолені човни. На підтичах і кілках сушилися розвішені рибалками мережа та неводи. Рвучкий вітер з-над піщаних круч вдаряв і берестові поплавці, що прикрашали завід. Він ніби заплутувався в очках сітки, украшених зеленястим жабуром.

На тому березі й проходили мої дитячі роки під сплески крил таємничих кажанів-ночевидів. Вони, долітаючи до по-снуклих хвиль із-за місцевого цвинтаря, верталися в мовчанні до облитих місяцем садів, зникаючи в безвісті. До щаний паркан, з-над якого визирали корони соняшників та кияхи кукурудзи, відділяв наше подвір'я від вулиці. Мов той мовчазний сторож, стояли широкі ворота, а до одного з ушул хвіртки був прибитий шматок бляхи, на якому красувалася назва вулиці, число будинку та прізвище власника обійстя. Від тієї хвіртки, злетівши з сідала, й починав обхід своїх володінь золотистої масти кокош. Серед нас, дітей, він зажив слави точного герольда, коли мовилося про прихід в околицю світанку. Він мав звичку ходити з піднятою головою і трясти надзвичайно пишним гребенем у колі кудяхлуватих курок. На його чванливість не звертала ніякої уваги свійська качка, що вела городом своїх діток на попасочку. На Юрія задвірок потопав у запашному суцвітті. Там соловейко розів'є своїм співом сад, і його трелі губляться в кущах оприни та порічок. В оточенні яблунь та слив розмістився старий хлів з омохтілою стріхою. Та стріха була подібна до слизької шерsti водяника, що з найближчих багон грав на утятій очеретині своїх сумних пісень. В холодку під розлогою яблунею чухмарила свої боки руда льоха, що часто кувікала, коли до неї наближався дворовий пес Валет. Любила, коли я підходив і чухав їй боки. В подяку за таку приємність вона споглядала мене своїми добрими очима. Трохи оддалік стояв пригребник, що прикрашав своєю гонтою льох. Там, в тому льоху мати тримала на льоду м'ясо та масло, а в карафках сир. В тому темнику стояли також глечики з молоком, щоб воно не скисало. По кутках, покритих цвілью та мохом, стояли діжки з квашеною капустою, що її мати нашаткувала восени. В засіках недалеко від драбини лежала картопля, буряки, морква. За пригребником була клуня, що її збудував дід. Там з підривишок пахло лазовим сіном та отавою луку. Бантини й крокви в клуні, як і в хліві, були обліплені ластів'ячими гніздами. Не проминав я нагоди навідатися й до нашої доброї лиски.

Вона ввесь час ремигала, дивлячися з докором на своє теля, що скакало на упоні. Відразу за хлівом красувалися

на грядках помідори, по тичках плелася квасоля, цвіли жовтим цвітом огірки та рослися качани капусти серед пахощів кропу, листків буряка та зеленого кияшнику. На сторожі тих грядок з городиною стояв надутий на вітер так званий страхопуд. Ця заполоха була одягнена в рам'я якоїсь старої одежини, маючи на голові дірявого солом'яного бриля. Своїм виглядом страхопуд лякав голодних і ненажерливих горобців та синиць, що, всівшись на сусідньому паркані, сліdkували за тією хогою. Дуже любив при заході сонця побігти на берег і подивитися, як вертаються рибалки з уловів. Вони поважно несли своє знадіб'я, а також плетені кошулі, в яких обкладена водяною кропивою ще билася живазловлена риба. Від їхніх високих чобіт пахло лугом та риб'ячою лускою. Пізніше, знайшовши шмат косяка, я кичмаючись, умудрився змайструвати собі сака, нап'явши ту знайдені мережу на дві навхрест покладені лозини, приробивши держака з городньої тички. З тим саком, коли срібна роса сідала на зело, я й ладнався до недалеких озер рибалити. Зі мною разом вирушав і Валет, і там, важно усівшись в холодку, закачуривши свого хвоста, як обарянець, дрімав. Додому я вертався з в'язкою риби, і вже коло хвіртки зустрічав мене наш кіт Мурко, чекаючи своєї риб'ячої пайки.

Обшаривши своїм цікавим поглядом усі закутки в дворі, я взявся ретельно досліджувати невідоме для мене горище. Одного разу, коли мати пішла до церкви, загнітивши в печі хліб, я по приставленій драбині дістався на те мені таємниче горище. На тім горищі хлящем серед довгастих бантин валявся всілякий мотлох. З одного кутка біля забутої терлиці й паздир'я виглядало бабусине повісмо. В іншому кутку серед старих черевиків, на ремінному поламано-му стільчику лежав клепак. Серед полови валялися чудернацької форми копили, а в подовгастій скриньці я знайшов молоток, швайку, терпуг, клесачку, опценьки, дратву, шматок смоли, а в металевих коробках, було кілля та маленькі цвяшки.

Над цією знахідкою з високої довгої жердки, покритої пилюгою, разом із пучками цілющих трав, звисав висохлий кльоб. Не знаю, хто працював у шевстві в нашому роді, бо старший син мого діда, Степан, був адвокатом. Середуший,

тобто мій батько Дмитро був писарем, а наймолодший Онукій вивчився й був учителем. Коли моєму батькові йшов ледви шостий рік, померла його мати. Усіх маленьких братів доглядали старші на декілька років сестри Ангелина та Пріська. Там же на горищі в одному з темних кутків я й натрапив на дідівський скарб. Може, через те, що серед того скарбу не було ні золотих, ні срібних кубків, ані кришталевих чарок, ані важких канделябрів, ані коновок, він мені й запам'ятався. Спочатку впали в око зіржавлені залиштовники великої дерев'яної скрині. З великим зусиллям удалося піднести ляду й зазирнути в середину. Серед припалих пилом пожовклих паперів красувався людський череп разом із блискучими черепашками та висохлими морськими зірками. Обкладинки деяких книжок були із шкіри. В тих місцях, де павук обснував усі кутки, я провів чимало часу, перегортаючи незрозумілі сторінки та виймаючи з конвертів листи, що, видно, приходили в це поліське містечко з усіх кінців світу. Пізніше, вже вмючи читати, я взяв до рук знайдену дідівську моряцьку книжку. Полотняна обкладинка нагадувала попелясті хвилі загадкового для мене моря. Доторкнувшись до тієї реліквії, я не зчувся, як пергаменові листки моряцького пашпорта розсипались на дві половини. На титульній сторінці було зазначено, що дід мій Аким Савич Буряківець є православний, а за соціальним станом належить до селян. З моряцького фаху він був гармашем і служив на панцернику "Пам'яті Меркурія".

З того часу й снилися мені бойові кораблі, що стояли на севастопольському рейді. Здавалось, я бачив, як один із них підіймав свої білі чайми в далеке замор'я в час, як сонце з притуги зринало в бездоння недріманного океану. Я уявляв ясно ту золоту стягу, що лишалася від нього, коли воно лязком бевкнуло у бездонні хвилі. Свого діда-моряка я знав лише з оповідань батькових старших сестер. Казали, що ми з ним були подібні, як дві краплі води.

Щодо міста Чорнобиля, то вже літопис 1119 року згадує про його існування. Саме повз нього й проходив торговельний шлях, "Із варяг у греки". За Хмельниччини чорнобиляни мали власний козацький полк. Ще за моєї пам'яті на узбіччях дороги, що йде на Залісся, відкривалася панорама коза-

цьких могил. Там і лягли кістями воїни українці, загородивши власними тілами шлях литовсько-польській армії князя Радзивила в липні 1649 року на Київ. Рід моєї матері Надії Василівни Куранди походить з кушнірів. Він то й зложив не один кожух на потреби рідного козацького війська. Можливо, деякі з тих шкірок, вимочених у глибоких кадовбах одним із предків моєї матері, а згодом вибілені, вичинені та зложені, допомогли козакам у нещасливій битві під Берестечком перекотитися через непрохідні багна і цим уникнути смертельної пастки польського короля. Мій батько Дмитро Якимович одружився відразу по скінченні першої світової війни. Моя мати обрадувала його трьома дітьми: старшим моїм братом Володимиром, мною Юрком та молодшою за нас сестрою Ольгою. Часто пригадую ту різдвяну пору, коли в нас, дітей, сяяли лиця радістю. Хата була святково прибранна, в кутку пахла зеленим шумом ялинка, перед образами блимала лампадка, а на застеленому обрусі пахло рибою та грибами, на покутті в мисці була кутя, а в горщику узвар. В сяйві широких лисиць переливалися вікна, відсвічуючи кожну шибку. З нетерпінням чекали старших хлопців, що йшли на наше подвір'я з козою. На вулиці синьо іскрився сніг і яснішали на бездонному небосхилі зірничі. Ми, діти, з затаєним подихом очікували на появу в нашому вікні зашвіченої зірки. Підрісши, я також з братом ходив із зіркою колядувати, обороняючи її від хлопців сусіднього кутка, що з заздрістю нас переймали. Також ходив я віншувати на Новий рік. Ту врочисту тишу засніженого світанку порушували на заметеному подвір'ї горобці та омелюхи, шукаючи собі в померзлих коноплях та бур'яні поживи. А що брат моєї матері й далі промишляв у кушнірстві, то на Різдво мати мала від нього дарунки: менту з новою бекешою.

Великодньої ночі ми, дітвора, звичайно, бігли дивитися на сакалеш, що його розкладала молодь під густозеленими вербами на березі. Ходив я на всенічну, проходив крізь ограду храму, де завжди збирали мантулу старці та каліки, тримаючи на це свої шапки та карнавки. Не раз я вилазив на дзвіницю й допомагав дзвонареві розгойдувати дзвони. Допитувався він у мене, чи водив я попа в решеті на тій святій сповіді. Я, правда, затаїв від нього, що з

сусідньою дівчиною позривали квіти на чужому городі, але я не думав, що то був великий гріх. В ті дитячі роки мене захоплювали своїм змістом повір'я про русалок, дідів, очеретяника, а також про добрих і злих духів. Вилазячи на дідівське горище, я знав, що десь із-під затуляної павутинням крокви пильнує мене своїм поглядом домовик. Але я його не боявся, бо знав, що він добрий і не бажає нашій родині зла. Дівчина, що була моєю супутницею дитячих літ, звалась Оксанкою і була дочкою козака Тимоша Чернігівця, в якого в кімнаті на гачку висіла бандура. Щодс мого хрищеного батька, то він звався дядьком Сергієм і походив з села Калинівки, що стояло декілька кілометрів за Чорнобилем по дорозі на Іванків. З свого боку, я був дуже радий мати такого розумного дядька, і, видно, мій батько перед моїм народженням, тасуючи й роздаючи карти, не заділювався, запрошуючи в куми для своєї дитини людину з села. Від дядька я почув, що наша планета хрдить круг сонця на безмежному обширі всесвіту. Він допомагав нам везти мішки з житом до вітряка; від нього я дізнався, що кряч, яким повертають шандриці вітряка в сторону вітру, зветься завіднею.

Той вітряк разом з іншими стояв при дорозі, як їхати на Залісся. Біля одного з них дядько зупинив коні. Пскажуючи на вітряк, він сказав: "Це диво змайстрував ще за життя мого діда чорт. Але нечиста сила була неспроможна зачопувати крила та насадити каміння, бо одне й друге мають знак хреста, на якому був розп'ятий Син світу Божого, що звався Ісусом". Мій хрищений батько брав лантуха з борошном на перебаса, під його дужими кроками рипіли сходи, і ніс він того ворока з зерном по сходах нагору, де йому допомагав скинути з плечей того мішка й висипати зерно в широкий кіш мірошник. Там на подоку всі дошки двиготіли й тряслися, ніби справді чорт, напружившись, ще намагався закінчити свою працю. Мірошник був увесь обсипаний борошном і, видно, бачив ту нечисту силу, бо дядько мені казав, що то від неї мірошник навчився заворожувати шурів. У ру-

ці він тримав корячка, яким стукав по дерев'яному жолобкові та по обліплених борошном засіках, щоб жорна швидше перемелювали зерно. Внизу вже готове борошно вилітало в широкий дерев'яний, оббитий бляхою засік, звідкіля дядько дерев'яною дощинкою вигрібав уже тепле борошно в мішок. Він уміло, бачачи, що мішок наповнений уже майже по вінця, коліном, тримаючи руками за його береги, відставляв убік, а в цей час чіпляв на два гаки іншого кропив'яного ворока. Було чути, як тарахкотіли дерев'яні, форми диску обренці разом із тією шестернею, що тримала зчорнілі від часу цівки. Вигребши з засіків усе борошно й зав'язавши мішки, дядько обережно зносив їх знову на віз, прощався з мірошником, садовив мене на воза, і ми пускалися назад у дорогу.

Він був нам також завжди в пригоді, коли треба було орати. А що коней у нас не було, то дядько завжди приїздив з плугом і бороною. Допомігав нам садити картоплю, сіяти жито, привозив, добре убендю живши, до клуні снопи, а з сіножаті сіно, що не втрачало похрщів лугу цілісіньку зиму. Інколи в неділю літньої пори він забирав мене до себе в село. По дорозі дядько навчав мене багато дечого цікавого. Так, наприклад, від нього я дізнався, що в ободистих голоблях, гнідій слухається краще, ніж у рівних. Я вже знав, що означає маточина в колесі, знав, що таке розкотистий віз, а також назви тих частин воза, що творять основну снасть.

В селі ми зупиняли чалистих коней коло криниці, що була схована в кринах. Коні смакували воду з риштака, тоді як я пригублював цебрика, що стояв на слизьких цямринах дерев'яного зруба. Кругом було, як у справжнім раї: щебетали незнані мені пташки, майже на самий зруб звисали кетяги калини, а над журавликом здіймав свою густу корону столітній дуб. За низькими плетеними тинами усміхалися соняшники, а наріжники білявих хат так і вабили своїм зеленим шовковим мохром. Було чути, як на недалеких топчаку накидали круга по глиняній долівці коні. Мій хрищений батько був міцний, як смовдь, і мав дітей, з-поміж них був і мій однопіток.

Для виробу власної запіканки дядько, будучи на ярмарку в місті, завжди купляв кубеби й галгану і привозив пля-

шку тієї горілки моему батькові в гостинець. З його сином Васильком ми ходили до дівчат на колодки вечірньої пори. Він добре грав на баяні, і там ми на колодках бавились інколи до третіх півнів, а потім ішли на сіно спати.

Весною на нашому подолі довго стояла вода. Засинена повінь затоплювала прип'ятські береги, заливаючи городи й сади. Розквітлі іви полоскали своє розкішне луття у засинених хвилях. Я в таку пору прив'язував свого човна до поруччя ганку, а веслуючи за бистриною між розквітлими вербами, зустрічав приліт бусла, що, кинувши своїми крилами тінь на хвилі, усідався серед гілля розлогого в'яза, сповіщаючи сусідів про своє щасливе вороття до рідного гнізда. Священна для мого серця ідилія рідних місць незабаром затяглася густими хмарами смутку. Десь у 1929 році батько вирішив покинути Чорнобиль і переселитися до Києва. А на тому місці, де стояла дідівська хата, вже й заводу нема того, що було.

В Києві батько влаштовується на працю виконробом на будівництві "Портобуду". Помешкання в нас не було. Поневіряємося деякий час у маминої сестри Тосі, що жила на Тургенівській вулиці. Звідтіля ми з усім згіддям перебралися на Верхній Вал Ч. 52, тобто на Поділ. Замість квартири нам дали звичайнісіньку цюпу, чи підвал. Завдяки цій цюпі я став близькозорим, що пізніше стало причиною мого звільнення з обліку військовозобов'язаних. Взялися ми по черезно за обсушування стін у тому підвалі, викидали скло, щебінь, цеглу. Майстри — теслярі привезли шалівок та постелили в нас підлогу. Порівняно з Чорнобилем, де ми зохабали господарство, нам жилося у великому місті дуже скрутно. Батько заробляв мало, а родина складалася з п'ятьох душ. Я завжди був напівголодний і роздягнений. Діставши в декількагодинній черзі кіло хліба, я по дорозі додому так і хотів його зумрати. У тій просушеній цюпі все ж із стін сочилася вода, тому й старший брат мій Володимир, пізніше студент інженерно-будівельного інституту, мало не втратив зору; він пропав без вісті в Баварії за війни.

До школи я почав ходити з сьомого року життя. В ту пору я прочитав "Гайдамаки" Т. Шевченка. Десь у сьомій класі починаю писати вірші. До іспитів готувався завжди

на схилах Дніпра, бо в вогкому приміщенні було дуже й дуже непривітно. Взявши з собою книжки, заглядав також до парку. На клумбах красувалися левкої, троянди, гвоздики та резеда. Жваві водограї прозорими сталагмітами підскакували вгору, розплескуючи бризки на мармур овального басейну. Липи з старезними дубами таємничо шуміли. Часто до тієї лави, де я готувався до іспитів, долітали звуки бляшаної оркестри. Сині кояси казкових вогнів вечірнього міста залишилися в моїй пам'яті навіки. За магалою фосфоричним саявом спалахували вогненні ракети, танучи в Дніпрі. Шарлатне проміння потужних прожекторів пронизувало темряву. В небо піднімалися кольорові кулі і тут же на очах здивованих глядачів тріскалися, викинувши з свого лона міріяди зірок. Їхній верч золотим зерном достіглого збіжжя розсипався у височині, спадаючи безсило в спокійні сизуваті хвилі могутньої ріки. Вдивляючись у панораму розквітлої ночі, мене турбував голод, і я ще дуже затискав пасок. Та літня ніч здавалася мені розквітлою квіткою, яка журливо закривається при останньому блиску вечірнього променя, схиляючи свою голівку замріяно додолу. З тієї таємничої ночі, здавалося, впливали мої далекі предки, що їх тіні були поруч зі мною. Вони вставали згущі поліських борів, де мені ввижався священний перунів дуб із вправленими в його тисячолітній стовбур чотирма вепрячими склицями. Там, коло того дуба, думалося, ті предки і сходяться на нараду. Їхні добрі імена запам'яталися ще з тих пір, коли я підняв віко тієї дідівської на горищі скрині. Один із них звався Туром, другий Горинем, третій Ужем, а четвертий Ратибожем. З ними були їхні нерозлучні сестри: Ясельда, Цна, Случина та Десна. Тож вони рішили на своїм віці покарати ненажерливого князя Ігоря. Це ж нащадки їхнього роду ходили на рать з київським князем Святославом, а їхні правнуки в знегіддя лягли смертю хоробрих, боронячи Київ від лютих наїзників. Човном, змайстрованим із шматка теліша, я пропливав ті священні місця, де мої предки набирали мережу чи невода в дуб. Проходив я тими стежками-дорогами, де вони орали своє поле, косили отаву та ставили на липах і дубах борті. Там ще й тепер, топчучи ряст, блукає моє чисте та безневинне, як

сльоза немовляти, дитинство. В тих хащах борів мої предки йшли з рогатиною на ведмедя, полювали дикого вепра, тура, соболя та куницю. Ті бори були повні чарівних звуків добрих і злих, духів, що сновигали по рідних землях. З таємничих багон і лісових пущ вони кликали мене, з'являючись тими блудними вогниками, що зникали на послуних, укритих мряковиною луках, Тих духів-з'яв я добре пам'ятав, ще бувши дитиною. В тих дитячих снах вони для мене розв'язали не одну закрутку своїх таємниць. Здавалося, що я був народжений виконати їхню волю, тобто розповісти новітньому поколінню про ті сиві віки, в яких вони жили й творили, будучи людськими істотами.

II.

ВІЙНА

Над містом розривалися протилетунські стрільна, коли я закінчував середню школу. На величезній висоті летіли "Юнкерси" та "Мессершмідти", а в районі міста були скинуті німецькі десанти спадунів. Ціла наша родина залишає столицю й вертається в Чорнобиль, на батьківщину. Привезеним з собою харчам скоро прихрив кінєць, запасів у нас не було, бо ми приїхали на чотири порожні кутки дідівської хати. Влаштувався я працювати сторожем на людських сотках, що рясніли по обох боках дороги, що йде на Лєлів. З мого облиштованого й обтиканого буряковою гичкою та картоплинним курєня, виднівся шлях, яким відступали армійці дєсь із Пост-Волинську на Чернігів. Декілька днів безупинно їхали прикордонники, військові штаби, мчались автомашини, обтикані зелєними галузками, в яких сиділи запорошені й змучєні бійці. Перед відступом човни були перепроваджені на бругий бік ріки і там в них попрорубували днища і човни були спалєні. За останньою частиною був висаджений дерев'яний міст. Ферми його, упавши в воду, безсило стирчали, як той непотрібний корч звалєного бурєю величєзного дерева.

Щось днів чєрез три після цієї події в містєчко вступили німєцькі фрєнтовики. Погляди чужинців були недоброзич-

ливі. Німці були голодні та стомлені безупинними боями. Відразу рушили по хатах збирати з населення ясир: мед, курей, яйця. В однієї з наших сусідок забрали годовану свиню, що жалібно кувікала, коли її підганяв кольбою німецький солдат. Завдяки моєму сторожуванню ми також мали дещо з харчів. Ми перестали кавпіти, бо я приніс від людей трохи квасолі, картоплі та борошна. Цим ми деякий час і жили. Пізніше, коли фронт перейшов за Дніпро, я пливу з іншими чорнобилянами човном до зруйнованого Києва. Надіявся забрати дещо з речей з нашого мешкання, щоб перевезти до Чорнобиля. На нашій квартирі мене чекало повне розчарування, бо якісь шуї там уже погосподарили, і я вертаюся знову в містечко з порожніми руками. Не маючи на прожиток грошей, я рішив улаштувати свій літературний вечір і таким чином дістати, хоч трохи, грошей. Вечір пройшов вдало, але наступного дня я за цей літературний виступ був заарештований німецькою адміністрацією. Просидів безневинно аж шість місяців у чорнобильській тюрмі за те лишень, що оголосив себе поетом. Батька теж кинули до моєї ж камери, коли він прийшов клопотати про моє звільнення. Мати за цей час збула останню сорочину, носячи нам щодня харчі. Її сльозливе втручання, видно, допомогло нашому звільненню. Почався вивіз місцевої молоді до так званого третього райху. Спочатку забрали мого брата, і він під конвоем жандармів та місцевих шуцманів вирушив у ту хресну дорогу, звідки вже й не вернувся. Далі вже була й моя черга. Але я від цього не струхнув, бо був сміливіший.

Граючися з долею навперейми, я по дорозі з Димера на Київ зумів утекти з-під конвою і, обминаючи розставлені сильця різних патрулів, благополучно добираюся до Києва.

Від друзів я почув, що з водного транспорту німці нікого силоміць до райху не відправляють, бо кожний працівник транспорту спеціально зарезервований. Один з моїх знайомих проходить за мене медичний огляд, і я стаю матросом на газоході ч. 34. Рушаємо в рейс Київ-Мозир, щоб опісля по річці Піні дістатися до Пінську. Мені доводилося щодві години стояти на вахті біля газогенератора. В тому газогенераторі я відгвинчував у чавунній ляді бункра за-

лізні шруби, прочишуючи надра того чорного сагана важкою залізною жердиною. З його надр валив густий, їдучий дим. В розкриту пашеку бункра всипав я з плетеного коша маленькі поліңця, так звані чурки. Після вахти йшов відпочивати на брудні матроські нари або біг по селах, міняти соду та сірники на хліб, молоко, картоплю та яйця. Одного разу влітку 1943 року, вернувшись з чергового рейсу, я дістав на квартирі листа від батька. В тому листі він писав, що його викликав шеф жандармерії в справі мого таємного зникнення з-під конвою. Втікши в дорозі на Київ, я не переставав числитися в списках чорнобильської поліції, як пропалий без вісти.

Хтось пустив чутку, що я втік до партизанів. Для вияснення цієї справи й викликали батька в комендатуру. Шеф жандармів пригрозив, що в разі не з'явлюся з повинною, цілу родину повісять на чорнобильському базарі. Отже, я, не довго думаючи, беру з водного транспорту відпустку й їду в Чорнобиль рятувати мого бідолашного батька. На пароплаві їхав якийсь військовий. Я, довірившись йому, розповів про свою біду. Незнайомий пообіцяв мені, що боятися нема чого, бо, власне, він має добрі папери і, коли б щось мені чи моему батькові загрожувало, він визволить із халепи. Підбадьорений таким оборотом справи я запросив його зупинитися в нас. Не встиг я ще роздягтися, як подвір'я було вже оточене шуцманами. Прийшли зі злобою ловити поета, що втік від відправи до Німеччини.

Тримаючи рушниці наготові, вони так і повели мене до тієї самісінької в'язниці, де я безневинно мучився з батьком перед тим. Зазнав я великої притуги з цією новою халепою. Думав, що буде вже мені каюк. Але на моє здивування, щось через пів години чую тупіт ніг, бряжчить засув, відчиняються двері і вбігає захеканий шуцман з жандармом. Німець наказав мені вже йти за ним без конвою до жандармерії. Там у канцелярії шефа й чекав на мене той "яңгол-охоронець", Шеф перевірів дбайливо мою відпустку, зиркнув на мою київську приписку і на той штамп, що резервував мене тут, і наказав чемно йти мені додому.

Таким чином я став вільним, хоч за того незнайомого, що визволив мене, пізніше поплатився життям мій батько. Наступного дня я негайно зібрався в дорогу, проклинаючи лихоріття, що впало на голову нашій родині.

III.

АЛЬПИ

Лиха доля закинула мене в баварські Альпи. Потрапив я в о-

колиці міста Ляндсбергу, що красується на річці Лех. Село, де я працював і жив, зветься Еллікгофен. Там коло асфальтової дороги має свій шинок "До золотої гуски" баварець, на ймення Йоган Маер. До головного будинку були прибудовані крила стайні та передпоків. За широким задвірком виднілися кружганки засніжених Альп. Гори здавалися мені пошулими титанами, що стерегли спокій величного озера, оточеного з усіх боків зеленими соснами. Те озеро відбивало на своїй поверхні блакитне небо, біляві хмарки та казкове одіння шпилькових лісів. Хотілося вдарити по тому плесі веслами і, причаливши до берега, човна, зійти на ледь видну срібну стьожку звивистої стежки, що, зникаючи в лісі, веде десь до мовчазних, укритих снігами, величних гір.

До того соснового бору й сягало Маєрове пасовисько. З гір злітав рябець чи коршак і стежив у леті за курми, щоб схопити котрусь із них. Надвечір гори в сонячному промінні виглядали золотим обдуком, зігнутим вічністю над непорушним спокоєм світу Божого. На тому маєровому пасовиську красувалася лише одинока ільмина, рясніючи восени своїм багряним листям, що ряхтіло, як і ті відбиті в озері хмари. На межах тих баварських володінь стояли забиті в землю високі палі і був протягнутий дріт. Дрозди, шпаки та горобці клювали знайдені на тернах покрівці й летіли зграями через дорогу, наповняючи своїм галасом притихлий бір. На тому пасовиську паслися корови, вівці та бокшисті воли. На прилуках я складав румове сіно в скирти. В неділю після церкви бавер любив ганяти мене в сусіднє містечко. Я клав у наплечник-тайстру поламану сапу чи копаницю, вила без сули, сокиру без топорища, серпа або ножиці з тупими обзелями. Ті речі я залишав у неділю в знайомого коваля. Він ото й гострив ножиці, серпа чи набивав топорище на сокиру.

Знаючи, що як вернуся, бавер пошле мене кичувати ліс, я в дорозі не поспішав. Проходив поволі середньовічними вулицями того містечка. Здавалося, що там люди вимерли з чуми. Проходив я повз пам'ятник-обеліск, оточений чавуною огорожею. Відразу за ним, коли обігнути поза аркою, що обперезала обидва кінці брукованої вулиці, перед моїми очима повабом красувалася старовинна ратуша. На обочині тієї мурованої ратуші величався дивовижний годинник з римськими числами на цифербляті, що був білого кольору й об-

ведений синьою облямівкою. На брунатного кольору вершечку шиферного даху виднівся флюгер з позолоченим півником, що повертався під подихом вітру в різні сторони. Минувши ту ратушу й будинки, що стояли вервечкою по обох крилах середньовічної вулиці, я так доходив до кузні. Там клав біля ковадла принесене знаряддя, з метою забрати його наступного тижня цілковито готовим. Вдавши той тягар, я не дуже то квапився додому, ішов ще розглядати будинки. Здебільшого вони двоповерхові, кам'яні, з трьома й чотирма віконними кроснами, стіни були пофарбовані жовтою та червоною глиною. Горище також мало декілька вікон і дах спирався на кути високих стін. Блищав асфальт вулиці, що вела мене до занедбаного ставу. Там я сідав перепочити перед тим, як пуститися в зворотну дорогу. Особливо гарно було там восени. Над самісіньким плесом червонів своїми кетягами скорух, Дуби, берези й клени скидали своє золоте одіння, від якого одна частина ставу коло занедбанієї кладки затужавіла. Крім золотого листя, на ставу було повно тамбуру й латаття. Відразу за дорогою мене вітав розкішний килим альпійських квітів, шуміли садові дерева, що їх дбайливо насадили мешканці по узбіччях шляху, хоч у самому місті, де все було забруковане та залите асфальтом, дерев майже не було. Прийшовши з дороги знову до бавера-капира і випивши пляшку пива, перекусивши його місцевого виробу сиром, я лаштувався вдягти свої дерев'янки та йти поратися в стайні, де на мене чекали корови, воли, коні, вівці та свині. До тієї свійської плоді я вставляв на розвиді. Цілий день працював я сутужно. Уранці одразу вмикав електрику, і ніби на сигнал, корови починали мукати, підводячися з підстілки, коні нетерпляче били копитами об долівку, а воли підіймали на мене свої великі очі, махаючи хвостами в чеканні, що я їм покладу в ясла свіжого сіна, а в жолоби пущу чисту воду. В сажі, що був у другій частині стайні, пищали поросята та мекали загривні овечки з своїм метким довгобородим балабаєм. Насиплю коням вівса, накладу сіна, піднімаю на ноги ледачих кабанів стусанами дерев'яних черевиків. Треба було вилами викидати з-під них підстілку, вивезти тачкою гній за стайню, вимити водою стійло і підстелити знову чисту свіжу солому їм під боки

Упоравшись з підстількою та годівлею, я розчісував дряною щіткою коням гриви та оббирав з коров'ячих та волячих боків ковтуги з різними реп'яхами. Пізніше, коли я вже кінчав свою працю, до стайні заходила хлібна дочка бавера, яка тих корів доїла. З нею я не мав ніяких взаємин. Навіть, коли я гукав у наглій справі, вона завжди обминала мене мовчанкою. Поснідавши, я запрягав воли і їхав у поле на довжелезному барилі з гноївкою. В стайні бавер навчав мене тримати лад. Плуга разом із стовбою, тобто чепігою й граділем я мусив дбайливо вичистити істиком від засохлого ґрунту. Капник і колішня з череслами блищали на сонці, мов срібні. В засторонках на кілках я розвішував збрую: вуздечки, віжки, шлей. В одному кутку повітки дбайливо були покладені кирка, мотика, заступи, вила та всякий потрібний у господарстві реманент.

До "Золотої гуски" часто заходили сусіди-баварці, щоб обміркувати ті зуривочні новини, що надходили з фронту; пили гальбами гірке баварське пиво. Осіннього дня під небом курликали журавлі, прямуючи до вирію. Їх полохав дужий рокіт моторів та літаків, що йшли на великій висоті з вантажем смертельних бомб. Я бачив не раз, як один з американських або британських літаків, обвівши на небі ціху над якимсь військовим об'єктом, летів собі геть і на те місце, де стояло накреслене димове кільце, прилітали бомбовики й виладовували свій бомбовий вантаж. Від цього здригалися гори, вергаючи стовпи вогненної сили.

Узимку, крім праці в стайні, я мав багато чого до роботи на подвір'ї. Різав пилюкою й складав у стоси дрова. З подвір'я відкривався краєвид засніжених гір і на ньому були видно сліди сайгаків чи козуль, що в шуканні поживи спускались у долину.

Розчистивши сніг, що сягав метра з півтора заввишки, я складав ті нарізані дрова в стоси до причілку будинку, лишаючи вільне місце проти високого вікна. Віконниці того вікна були пофарбовані, як і всі інші, в брунатний колір, на вікнах біліли фіранки. Над тим вікном з дерев'яного такого самісінького кольору балькону звисав блискучий намерз, а в довгастій скриньці радували погляд вічнозелені кущі. В неділю рано Маєр з усією родиною збирався

до протестантської церкви, що була в сусідньому містечку. Моєю працею бudo добре розчесати гнідим гриви. Запрягти коні в сани допомагав мені сам господар. Мав він звичку перевіряти все знадіб'я особисто. Будучи в літах, бавермав волячу силу, міць була в його руках, подібних до ясених поперечок, що витримували вагу цілої баверської родини. Від тих поперечок залежало, що полози саней не розлізлися в різні боки і кросно саней разом з їздцями не провалилося в сніг.

Не зважаючи на те, що коні мене слухались, бо при звичайлись, також і збруя була добра, Маер не давав мені в руки віжок. Він сідав на передок особисто, а коли я натякав, мовляв, я б міг поправувати, він мене сварив, кепкуючи з мене, щоб я спершу навчився закріплювати затягача, 'що стягує снізки у воловім ярмі, а тоді вже до віжок брався... Не було такої неділі, щоб він не їхав до кірхи. Баверка завжди була чимсь невдоволена, кричала на нього, хоч важко було второпати, що, власне, вона каже, будучи закутаною до самого рота в теплий шаль. З нею, сховавши ноги в теплий вовняний коц, сиділа позаду бавера його хлібна дочка. У баверки в руках чорнів своєю обкладинкою молитовник чи свята біблія.

Мені часом здавалося, що баверка з її великим волом, яке звисало під підборіддям, доречніше мала б у руках не молитовник, а мечика, якого вона мабуть таємно бере, збираючись до свого кодла в Вальпургієву ніч. Баверова донька любила такі подорожі. Її щоки рум'янилися на морозі.

Повернувшись до мене спиною, вона спостерігала довкілля. Пізніше їй розчесав косу один із ковбоїв-американців, 'що його частина стояла декілька місяців у тому селі. Він пообіцяв узяти її до свого Тексасу, але обдузив, не державши слова.

Попереду біліла дорога, і сани перекидисто ковзали по снігу, минаючи замети. Ми проїздили повз хати баверів, покриті червоною черепицею, що стояли на лісових узгір'ях. Всюди навіть вітром замети. Ми минали сліги дерев'яного мосту, перекинутого через берхливий потік, що в свій обміт засмоктував і ніс усяку ламань. По обох краях гірської струги лежав сніг та рясніли забережні. Дошкуляв

цупкий мороз. Сяйною опастю прикрасила зима придорожні сосни, дуби, берези та клени. Їхній полуск луною розносився по дорозі. Коло тих обмерзлих дерев тулилися низькі харащаки, що з тирчаками бур'яну гойдали снігову куряву. Уживкою було пов'язане пруття засипаних снігом кущів. Десь від переліску кричав дикий трухан, і луна від його рейваху, видко, лякала рибу, що від берега того потоку йшла ярчаками на покриті торішнім листям і баговинням мулке дно. Ідучи до тієї протестантської кірхи, ми лишали позаду кичери Альп, на яких блищала соняшна риза снігу. В дорозі від тієї їзди аж дух пошибало. Мій бавер обашлував привозити українця до церкви щонеділі своєму пастирові. Цю обіцянку Маєр старанно виконував, беручись охоче за віжки. Лишаючи коней прив'язаними до дерева на церковному подвір'ї, ми сходили всі з саней і йшли всередину. Там ми сідали на лаві, де було повно швабів з їх родинами.

Баверка відкривала молитовника й тикала мені пальцем на той чи той гімн, що його всі парахвіяни починали хром співати. Біля дерев'яного амвону висіла спеціальна дощинка, на якій виразно була написана назва гімну і сторінка, де його можна знайти в молитовнику. Крім назви псалми, там можна було прочитати ще й тему недільної проповіді пастора. В церкві все було надзвичайно спрощене: ніяких прикрас, крім розмальованих вітражів, за якими щебетали синиці та омелюхи, шукаючи собі поживи. Єдиний дерев'яний хрест стояв, як емблема величі й поклоніння. Законоувалася ціла парахвія разом. Для цієї мети на дерев'яній таці кожному підносили в маленьких кольорових келишках вино. Шепочучи навколішках молитву, віряни випивали вино й заїдали причастя проскуркою, кладучи дорота її кусочки. На вівтарі, де підносився хрест, стояли живі квіти. З органа, що стояв з лівого боку в церкві, линули різноманітні мелодії, що відповідали настроям вірян, а хор підлітків, хлопців і дівчат, співав піднесено й урочисто. Я в цей час линув думками на свою втрачену безталанну батьківщину, замість вслухатися в проповідь уже немолодого пастора. В тій протестантській церкві не було ніяких ставників, ні ікон, і це мене спочатку збило з пантелику.

Пастор мав на собі чорного каптура чи мантию і здіймав руки догори, як та підбита птиця крила. Додому ми поверталися в якомусь легкому настрої. Коні бігли прудко, полози саней так і черкали іскристий сніг, 'лишаючи рівні колії на зимовій гладкій дорозі. Наші сани наздоганяла млиця, смішно задерши хвоста й розкарячивши ноги, як і всі лошата в такому віці. По приїзді додому Маєр знов западав у пасію, в дорозі придумавши мені ту чи ту роботу. Не думавши в нього вікувати, я потайки надіявся на скорий день довгожданої волі.

Ця подія трапилася пізньою весною. Пам'ятаю, що в ту пору вже давно відцвіли яблуні та вишні на узбіччях зеленої дороги. Тією асфальтовою дорогою німці перед наступом американців кивали п'ятами. Я в щілинку хліва спостерігав, як відступали ессесівські частини. З ними разом, обліпивши не один "тигр" або "пантеру", стояли соковиті, як достигла вишня, дівчата. Видко, втікаючи з своїми хлопцями, вони боялися потрапити до рук американських, негрів та народити на світ чорних, "надлюдей". В ті дні Маєр дуже захвирсував, очі йому повтягало, взагалі він дуже переживав відступ німців. З поразкою вермахту він počував себе, як той пес, що вхопив обметиці; мав дуже хирлявий вигляд і прискіпувався до кнехта без жадної причини. Якось я в стайні відповів йому щось підвищеним голосом. Один з німців-старшин, що зайшов був на кухню із залі гостей, видко, почув мою ту відповідь. Він вмить вихрпив з кобури нагана, люто погрозив мені, досить знавісніло, — що коли ще раз почує таку відповідь, то виведе мене надвір і розстріляє. Під його незичливим поглядом я стояв ні живий, ні мертвий. Він розлючений відійшов до залі й приєднався до штабістів якоїсь розбитої військової частини, що там сиділи в препоганому настрої.

Коли появилися американські фронтовики, один з них запитав, чи в селі німецькі солдати, я відповів, що нема, утекли, а бавери вивісили білі прапори. Передній, вислухавши моє пояснення, вийняв пістоль і дав постріл угору. Яскрава ракета, зробивши параболу, розсипала за дорогою сніпсаяних іскор. Не пройшло й кілька хвилин, як по тій ас-

фальтовій дорозі загуркотіли танки, задвиготіли причеплені до тягарів-самоходів гармати, а також повз мене промчали на легких джипах американські вояки, що вступили в село. Маєр дочекався вороття молодшого сина. Старший та середущий таки не вернулись.

З ними всіма я попрощався в тому 1945 році по-доброму. Пізніше, перебуваючи безневинно в мюнхенському штадтгаймі, я від нього одержав пакунок вудженої шинки та ковбаси. Всі неприємності та злигодні, здавалося, були позаду.

В кінці 1945 року переселяюся до українського табору в м. Авсбургу. Там починається моє студентське життя в "Сомме-Казерне". Це був, власне, не табір, а ціла Запорізька Січ тих українців, що були розкидані в діяспорі.

Починаю вчитися на історично-філософському відділі українського вільного університету. Пізніше цей відділ був перенесений до Мюнхену, куди я майже щодня доїздив поїздом на лекції. Також за цей авсбурзький період мені пощастило закінчити інститут живих мов та найвищі курси англійської мови в Нойбурзі. Виклади, між іншим, там відбувалися тільки німецькою мовою. Отож я опанував одразу дві чужоземні мови. Крім наполегливих студій, я не переставав працювати над своїми поезіями. Ще першого серпня 1943 року на сторінках "Нової України" ч. 41-425 проф В. Державин у своєму огляді сучасних письменників, що перебували в Україні, між іншим, писав: "Поміж віршами найбільшої уваги варта лірика Юрія Буряківця, молодого київського поета. На основі пісенної традиції він подає ліричні відображення української природи й сільського побуту..."

В 1945 році в Авсбурзі виходить моя перша збірка поезій під назвою "Слово про Україну". В 1948 році виходить друга збірка поезій під назвою "До вершин Духа", Авсбург, Баварія. Про ці поезії колишній доцент київського державного університету Г. Лінчевський в часописі "Слово" за 7 квітня 1948 року, ч. 14/22, між іншим писав: "Юрій Буряківець має в своїх поезіях філософічне забарвлення. Вірші поета свіжі та оригінальні. Основна тематика його творів – це трагедія Рідного Краю й туга за ним, але поруч із цим автор порушує й інші проблеми, ставлячи перед

собою й вищі мистецькі завдання". «Вже будучи в З.Д.А., я довідуюся, що там же в Авгсбурзі вийшла з друку вже третя моя збірка поезій під назвою "Зірниця"».

В тих моїх ранніх збірках були вміщені наспіх опрацьовані мої ліричні поезії. Зміст тих поезій був міцно пов'язаний з моїми особистими переживаннями баченого й відчутого в тих моїх юнацьких гірких, як полинь, роках. Для змісту того сприймання світу моєю душею потрібна була відповідна форма. Собою вона нагадувала барвисті українські сорочки, які й служили мені зразком на фоні рідного неба й високих яворів, що стояли вервечкою на шляху ще не спалених війною українських селищ та міст. Вітер з рідних луків та зазелених ланів навівав мені мотиви рідної землі, і в снах я посилав в Україну свою душу, щоб вона над ранок вернулася в моє тіло й баченими картинами впливала на мою творчість. В тім літанні над рідною землею, над її полями й сіножатями, над солом'яними стріхами рідних хат вона не забувала поклонитися тим могилам, якими рясно укрита наша земля. «Не зважаючи на те, що все мовчало й було німе на тих цвинтарищах, вона помічала, як воскресають з-під камінних плит живі парості, що згодом розвіються в буйнолисті дерева, а на їх вітах щебетатимуть безжурні пташки, славлячи світанок. Головне, що війна, як страшний і кошмарний сон, відлинула в небуття. В переможному гимні весни та світанку танули й зникали безслідно бридкі привиди ночі. Їй, моїй душі, був чужий і нецікавий німецький шляфелянд, де мрія про легке й забезпечене життя приводила людину до лінивої сплячки. Бо де немає праці, там немає творчости, тобто немає життя. Хотілося, щоб з людської душі були зчищені різні скойки та змитий тванистий намул, щоб вона була вільною й гарною. Моя муза, що підбадьорювала мене на шляхах з саквами за плечима, була звичайною українською дівчиною, щоб потім, ставши на порі, одружитися й бути доброю матір'ю для своїх вірних дітей. Своїм звичайним і простим убранням, а також буденними розмовами вона не могла зачарувати пихатих панків європейського загумінку. Але красою та глибоким змістом своїх думок могла викликати заздрість поетів найцивілізованіших народів. Деякі фарисеї — літератори намагалися

применшити її велич, просто нехтуючи її існування, але заперечити її велич і духові цінності вони були безсилі. Бо на її стороні була велика кривда, заподіяна не тільки їй, а й цілому українському народові. Її величний спів бринить і в моїй душі, і його не заглушити ніякими какофоніями модернізму так, як і нашу безсмертну пісню нікому не вдасться вмертвити в серцях мільйонів мешканців країни соняшника. Бо пісня, що пройшла віки, є життя і честь кожного народу так само, як і солов'їний спів, що розвиває в росистих світанках сади.

Ліризм душі зродився з краплі вічності, що була зрошена в людське серце, щоб воно було вічно спрагливе в змаганні до світла й радості. Та краплина чистоти виливається в чистий і величний спів, оповідаючи про смуток і радість воскресного дня, про велику любов своїх синів до матері своєї, що зветься Україною. В тому співі душі живуть подвиги прекрасного, відчувається шум столітніх дубів над могилами тих, що вірили в чистоту й перемогу людського сумління над зчерствілістю й лицемірством. Та багатокольорова музика тієї української ліричної та героїчної пісні бринить у моїм палкім і ніжнім своєю любов'ю серці. На узбіччі рідних доріг зростають теплі квіти, шумлять дуби. Ті квіти в дозрітті офірюють себе на вильце, що його сплітає дівчина, виливаючи в засинені простори співи своєї барвистої душі. Без зрозуміння її співу, а також без зрозуміння ваги того багатющого фолкльору українського духа моя б творчість була б немисленною. Вона б нагадувала того штучного солов'я в китайського імператора, який, будучи на смертнім одрі, прогнав живу пташку від себе словами образи. А я, як поет, був би одним із тих шахраїв-ткачів, які ткали незримий одяг для короля, перестерігаючи його, що лише дурень не може уздріти те пишноткане одіння. Іскра барвистого світанку ятріє в моїй душі і від неї бліднуть привиди ночі.

ЗА ОКЕАНОМ

В липні 1949 року я з групою скитальців від'їздив з Бремену в незнану дорогу до Сполучених Штатів Амери-

ки. Над молом гавані здіймалися зграї білосніжних мев, що махали востаннє нам крилами в ту далеку дорогу. Минаючи острів Гельголянд, я споглядав цвинтарища німих кораблів, затоплених перед загибеллю третього райху. Смішно було довідатися, що на цьому острові мав колись свій храм тевтонський бог справедливості, на ймення Фозеті. Може, завдяки знищенню цього храму святим Людриком в сиву давнину сучасні німці втратили всіляке бажання бути справедливими з іншими народами.

Туман сірою мережею вкривав піщані дюни та шари брунатної глини, що сповзала з скелястих круч прямо в хвилі. На морі піднімався шторм. В Америку я їхав на Бруклін до однієї білоруської родини професора Дорошевича, з якою доля мене з'єднала по закінченні війни. З Нью-Йорку незабаром переїжджаю до штату Айова, де продовжую студії в дебюцькому університеті. В Дебюці я перебув два роки. Охоплений ностальгією перериваю свою науку й виїжджаю розшукувати своїх людей до Чикаго. З Чикаго переїжджаю до Трентону в штаті Нью-Джерзі. Працюючи тут на сталеварні, я наполегливо працюю й над віршами. Вже будучи студентом альянсу коледжу в штаті Пенсільванія, я одержав перший примірник моєї книги "Виноградник", рік 1955-й, Буенос Айрес, Аргентина. Про цю книгу проф. Василь Барка у "Визвольному Шляху", Лондон, Англія, 1962 р., ч. XII-XIII, між іншим писав:

— Найдорожча властивість "Виноградника" — це жити у вищій справжності, через захоплення того, що над особистістю, і навіть супроти постійного зв'язування всього в житті з своєю особою: здійснення нового стану присмиреності і щирого прийняття вищості світла життєвого, як світла своєї душі, в її залежній долі від нього, Визначний талант цього лірика безперечний, виявляється він і в найвластивішому виспіві серця, і при цьому — в поступовому, але повному переборенні "анархії" в побудові й порядках, разом з нестислістю, хоч, наприклад, і Шевченко, з свого серця виливав палахтливу магму ліричного виспіву. До винагороджуваних здобутків нашої поезії супроти всіх утрат (час Вартоломіївської ночі 1932-47 рр.) належить і ця багата на зміст, щира почуттям, обсіпана живими іскрами

справжнього ліричного таланту, 'збірка "Виноградник" Ю. Буряківця."

В Кембрідж Спрінгу я пробув усього один рік. Листувався з професором славістичного відділу пенсільванського університету доктором Сеном і від нього дістав запрошення перевестися до пенсільванського університету. Усі мої попередні студії були зараховані деканатом і я, простудіювавши зо два роки, дістаю в липні 1960 року звання магістра філософії. З того часу й починається моя педагогічна праця в середній американській школі в штатах Пенсільванії, Нью-Джерзі та Нью-Йорку. За цей час були написані й надруковані два томи роману "Нездоланні", Перт Амбой, Нью-Джерзі, рр. 1957-60.

В 1967 році вийшла з друку книга поезій "Серця п'яного тепло", Нью-Йорк, а в 1970 році вийшов з друку мій роман "Пашпорт на Україну", Нью-Йорк. Також готовий до друку новий роман "Право на велику дорогу".

В звичайних, здавалося б, речах, насправді живуть цілі багатющі на колір і зміст світи. З-під влади підсвідомого відчуття й сприймання світу вирисовуються листки соняшника, вкрашаючи сонцевий диск. Чути спів українського краю серед усміхнених садів вічності, що осипають рясно росянисте суцвіття на дно моєї душі. Барвистими й свіжими мелодіями воно торкає найніжніші струни мого ества, де горить непогасний вогонь, занесений в найтаємничіші схрони душі з віттаря моїх предків.

Не зважаючи на страхіття пережитих подій, моя душа ідеалізує вселюдськість, віддзеркалюючи своєю поверхнею засвічені моїм народом вогні братерства й людяности. Моя ж любов до свого рідного народу є безкорислива, що вкупі з ідеалізацією й одухотворенням краси рідної природи є вболіваючою покарою не тільки для мене, а й до тих усіх, що ступили на цей чесний і багатообіцяльний шлях. Рясніють квіти посіяних слезами скорботи на могилах друзів і рідних, поляглих за честь і волю своєї Вітчизни. Земля своїми цілющими соками може воскресити до життя не тільки зламану галузку, а й тих, що народжуються в своїх вчинках для інших, що ще й не народилися. Людина переборола свою кропіткою працею та своєю вірою непохитною страх пе-

ред тілесною смертю. Цим вона зрозуміла своє призначення на цьому світі й наблизилася до вічності. 'Вбиті міцно трималися за перст рідних країв, хоч по закону вони були німими й неживими істотами. Коріння воскреслого весною дерева переплелася з їхніми кістками, 'а вони в свою чергу, відходячи в тогосвіття, наділили своїми животворчими ідеями волі й святого чину грядущі покоління. За ті свої ідеї вони й наклали головою, пам'ятаючи вислів Святослава: "Мертві не імуть сорому". Їм легко через це лежати в землі, знаючи, що офіра власного життя даремно була від них принесена на вівтар Вітчизни. Це ж сльози їхніх душ, що з'являються на світанку на квітах, траві та листі дерев. Пітьма від тієї віри в соняшне Воскресіння тікає геть. Живі можуть спокійно братися до праці. Матері можуть знову без страху родити й виховувати своїх дітей, які своїми янгольськими личками будуть нагадувати душі тих, що відійшли від нас. І навіть, коли ще лунатиме танок смерти, то його трафаретна симфонія нікого не злякає. 'В цьому й є велич рідної землі, що пов'язує нас незримими рушниками з тими, що опинилися в царстві тіней.

Від цього людська душа є барвистою, як різноманітних кольорів краєвиди, що оточують нас. 'В красі її зникають зовнішні й внутрішні кордони Духа, Тіні дерев на галявині вічності не можуть затьмарити воскресіння дзвонів великодня. Бачене, відчуте, сприйняте, пережите й заплановане — це всі ті неодлучні чинники повноцінного змісту нашого життя. Мелодія вічності — це непогасальний акорд невмирущої й вічноживущої України. Наша радість живе в словах, втілених у знайомі й дорогі нам речі, постаті, природу та всіляку плоть, що населяє землю. Звук, як те радло овочу, є в кожному предметі. Треба його лише відчутити і вловити, хоч не з кожного предмету те радло може прорости. Але те радло є в кожному слові, що нас породило й покликало до життя, 'до творчості. Із слів складається українська пісня і наша багата й чарівна мова. В своїх символах вона перегукується з вітром-носієм космічних бандур. Душа, торкаючи їх, радіє з їхнього весільного звучання. Радіє моє серце, чуючи ті величні звуки, що вони розілляли над яворами, дубами, нивами, сіножатями й над міста-

ми, селами, ріками та морями моєї рідної землі. Прозорим джерелом потоків Вітчизни я вмивався перед сонцесходом. Напившись тієї непочатої води, я діставав надхнення, збираючи скромний ужинок і офіруючи його Вітчизні. Її голос я чув, чулий і скорботний, що закликав мене до праці над словом, підбадьорював мене в найчорніші години мого життя. В цілковитій гармонії форми й змісту я намагався створити такі полотна, щоб вони гідно репрезентували Україну на найдобрішій виставці духових картин усесвіту. Шукав серед кромішньої ночі безвідраддя проблисків світла. Хотілося відчувати й помічати його в кожному поетичному навої творчості. Ця цілковитість гармонії змісту й форми впливала з моїх думок, даруючи моему сумлінню золоту галузку. Працюючи над словом, я завжди бачив одну провідну зорину, що мені завжди нагадувала — не загубити канву отих самотніх стежин, що ведуть до священних і таємничих дубів моїх предків.

Савт Рівер, Нью-Джерзі,
З.Д.А. , грудень, 1963 р.

